

86/1093

ZDA

£ 400

PB/86/PFX

2 platen

S O E L E N

Digitized by the Internet Archive
in 2017 with funding from
Getty Research Institute

<https://archive.org/details/delustplaatssoel00brui>

S O E L E N.

SOELDIGT

O P

SOELEN.

't **Z**y Somers warm, 't zy 's Winters koel,
Het is op SOELEN altyd foel;

Den Herfst schaft wyn om te verpoozen,

De lieve Lente strooit 'er roozen,

Men leeft 'er buiten stads gewoel,

Het is op SOELEN altydt foel.

J. GOEREE.

SOELEN,

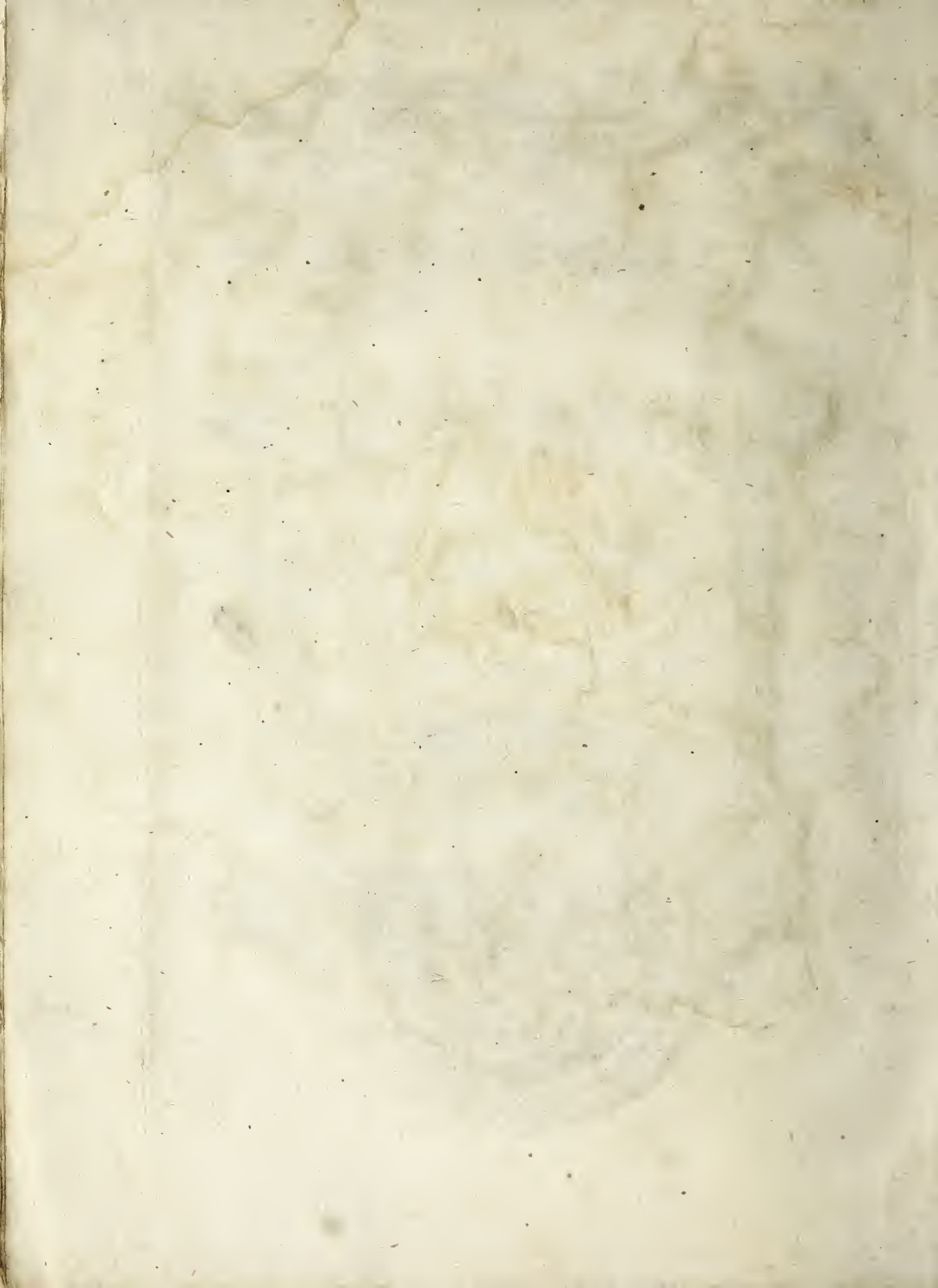
BERYMT

DOOR

CLAAS BRUIN.

Goethe in et. 100

DE
LUSTPLAATS
SOELEN,

IN DICHTMAAT UITGEBREID

DOOR

CLAAS BRUIN,

MET

HISTORISCHE AANTEKENINGEN,
AANMERKINGEN

EN

PRINTVERBEELDINGEN.

TE AMSTELDAM,

Te bekomen by JOANNES OOSTERWYK,
Boekverkooper, op den Dam. 1723.

LOST IN THE
S O E E M

THE ORIGINAL FIRST EDITION

THE HISTORY OF THE
LIFE OF
GEORGE WASHINGTON

BY THE AUTHOR OF THE HISTORY OF THE UNITED STATES

THE HISTORY OF THE UNITED STATES
BY THE AUTHOR OF THE HISTORY OF THE UNITED STATES

V O O R R E D E.

BESCHEIDENE LEEZER.

Gelyk de verscheidenheid der spyzen de lust en trek tot eeten krachtig opwekt, zo gaat het ook met het gezond voedsel van den geest. Ik spreek van gezond voedsel (het schadelyke dat de ziel kan dooden sluit ik uit) bestaande in 't leezen, hooren, bespiegelen en uitbreiden van deftige en goddelyke zaaken, na de gaaven die ieder, de eene min, de andere meer, van den Vader der lichten heeft ontvangen; dat is het wel gebruiken van die redelyke en onvervalschte melk daar de Apostel Petrus, en die spyze die nooit vergaat, daar onzen Zaligmaker van spreekt, waar door wy moeten opwassen, en welkers vruchten overblyven tot in het eeuwig leven. Nu, hoe de verscheidenheid van die zielspys grooter is, hoe onze lust; die door eenen aangeboorenen aart altoos naar wat nieuws en veranderlyks tracht, meer voldaan word. Om nu
van

V O O R R E D E.

van het algemeen tot iets byzonders over te gaan; dus is het ook met myn liefste en genoegzaam eenigste uitspanning, de oeffening der zedelyke Dichtkunde, gelegen. Ik heb van tyd tot tyd verscheidene gerechten van Zedepoëzy voor my toebereid, en myne tydgenooten telkens op dien Letterdisch verzocht. Nu worden zy genodigt op het gerecht van een Hoeve-dicht, gemaakt op SOELEN, de bekoorlyke Lustplaats van mynen waarden vriend den Heere CHRISTOFFEL BEUDEKER: rond-om dit Hoofdstuk vinden zy ook opgezet eenige bygerechten van Historische Aantekeningen, en Zedelyke Aanmerkingen; de eerste zyn door den voornoemden Heere BEUDEKER, en de laatste door my toebereid, om de verscheidene smaaken, die 'er waarfchynelyk onder de dischgenooten zullen gevonden worden, zo veel mogelyk is te voldoen. Elk kies dan uit wat hem lust, ja hy beproeve alles wat op den disch staat, en behoude het goede dat 'er hem aangenaamt' in voorkomt. Mogelyk zullen 'er over het Hoofdstuk en eeni-

V O O R R E D E.

ge der Bygerechten, voor den eenen wat te veel, en voor den anderen wat te weinig peper, zout, azyn &c. gestrooit zyn; doch niemand van myne dischgenooten zal zo onheusch zyn, of hy zal moeten denken dat het onmogelyk is de alleruitnemenste spyze zelf, voor ieders mond, even smaakelyk te maaken, byzonder in deeze kiesche eeuw, daar veelen door dertelheid een' bedorven' smaak gekregen hebben, die gretiger op de besmettelyke spys van kwaade zeden, zo doodelyk voor de ziel, vallen, dan op het fris en verkwikkelyk voedsel, opgekweekt in de weiden der gezonde Reden en het Euangeli. Misschien zullen 'er eenige zich stooten aan den grooten overvloed van bygerechten, die 'er naar maate van het Hoofdstuk te veel zyn opgedischt; maar is 'er iets waar in ik op deeze eenvoudige maaltyd de hedendaagsche waereld heb nagevolgt, 't is hier in: want op veele gasteryën ziet men by een Hoofdstuk wel twintig bygerechten, die noch dikwils twee of driemaal verdubbeld worden, op dat de Onthaaler niet voor karig zal doorgaan,

* *

ter-

V O O R R E D E.

terwyl hy ieder keur geeft om niet meer van 't Hoofdstuk en de bygerechten te gebruiken dan het hem behaagt. Ik verzoek dat myne dischgenooten dat voorbeeld navolgen. Andere zullen het mogelyk op de lasheid van de gemeene en inheemsche saus gelaaden hebben, waar mede myne dischgerechten zyn overgooten; maar hier in zal dit tot myne verontschuldiging genoeg zyn, dat ik nooit te Athenen of te Romen ben geweest om 'er uitheemsche speceryën van daan te haalen: Behalven dat dezelve die men hier vind, eerst door een welbedreeven vernuft moeten doorkneed en gemengt zyn, zullen ze de gerechten smaakelyk maaken; en om hedendaags zulke schrandere geesten te vinden, zou men genoodzaakt zyn de lantaren van Diogenes zelf op den klaren middag te gebruiken; hoewel 'er veelen door verwaardheid tot die buitenspoorigheid zyn vervallen, datze hunne ongezouten, bedorvene, en walgelyke spys voor de smaakelykste lekkerny opdisschen. Wat nu myne Saus aanbelangt, die heb ik naar myn vermogen voor 't grootste gedeelte doormengt

V O O R R E D E.

mengt met kruiden verzamelt uit den besten Artsenyhof, geplant door den Oppermedicynmeester der zielen, daar Athenen en Romen nooit van hebben geweeten; eenen hof die voor ieder open staat, om, wanneer 't hem maar lust, zo veele welriekende bloemen, geneesbaare kruiden en aangename vruchten te plukken, als hy van nooden heeft: Ja eenen hof, daar men voor geen doodelyk akonyt heeft te vreezen: want alles wat 'er in groeit is heilzaam, gezond en zielverkwikkelyk, nadien hy word bescheenen van de zonne der gerechtigheid, aangeblaazen door den zachten levenwekker den H: Geest, en besproeit met hemeldauw van genade en waarheid, die de gewaffen voor een welgesteld gemoed zo smaakelyk maaken, dat 'er geen waereldsche lekkerny by is op te weegen. Eindelyk zouden eenige hoogdraavende geesten my kunnen tegenwerpen, dat ik de gerechten niet çierlyk genoeg op myn' disch geplaatst, en niet hoog genoeg spitsgewys verheven heb; den zulken zou ik antwoorden, dat dit oogvermaak wel voegt als men een disch in

V O O R R E D E.

een Vorstelyk Paleis bereid , daar zo zeer niet op de kracht en voedzaamheid van de spys , als wel op den kostelyken zwier der omstandigheden word gezien : Maar op een hoevedisch moet alles naar den aart van den hof geschikt worden ; daar moeten de gerechten niet luider brommen als ze waarlyk zyn , en met geen geleende çieraaden pronken , maar zo veel mogelyk is hun eigen taal spreken : want ze zyn niet voor de ydele praal , maar voor de smaak en de gezondheid op den disch gezet.

Zie daar , Bescheidene Leezer , de schets van myn Hoeve-dicht op de Lustplaats SOELEN , onder de gelykenis van een Dischgerecht ten toon gestelt ; de verklaring is 'er ligt van op te maaken.

Om nu kortelyk iets van den Inhoud van 't Werk te zeggen , zo heb ik voor eerst tot een' grondslag gelegd de aloudheid der Lusthoven , en de zucht die de meeste menschen tot dezelve draagen : Om dit met voorbeelden van den ouden en nieuwen tyd te bevestigen , heb ik van 't Paradys be-

V O O R R E D E.

begonnen, en de vier Monarchyën ter vlugt door-
geloopen, tot dat ik over Italië, Vrankryk en Ne-
derland, eindelyk weder op SOELEN ben geko-
men. Vorders heb ik, om den grondslag noch
vaster te maaken, de nuttigheid, het gebruik en
misbruik der hoeven ontvouwt; op dit fundament
heb ik de Lustplaats SOELEN met de vereifchte
uitweidingen en toe-eigeningen naar myn vermo-
gen beschreven. De Historische aantekeningen
door deszelfs Eigenaar opgesteld, die het werk
niet weinig ophelderen, zyn krachtig uitgehaalt.
Wat nu de aanmerkingen belangt die ik 'er by-
gevoegt heb, die zyn, gelyk het Gedicht zelfs,
zedelyk, en nu korter dan langer, na dat de woor-
den die ik uit den Text genomen heb, min of
meer aanmerking verdienen; zy zyn hier en daar
wel wat wyder uitgedeegen als myn oogmerk was;
maar wie is zo gelukkig, dat hy in alles de maat
kan treffen? Elk kan 'er zich zo veel en weinig
van bedienen als 't hem behaagt, en 'er uit ver-
kiezen wat van zyn smaak is, gelyk ik hier
boven in myne gelykenis heb aangeroert.

V O O R R E D E.

Nu verzoek ik, ten besluite, dat uw bescheidenheid de mislagen die 'er ongetwyffelt meer als my lief is zullen ingesloopen zyn, met den mantel van welmeenendheid gelieve te bedekken, en te gedenken dat het werk uit de pen van een' duitschen klerk is voortgekomen, die, by gebrek van taalkunde, zich meest van zyne eigene gedachten heeft moeten bedienen.

CLAAS BRUIN.

CL A A S B R U I N S

DICHTKUNSTIGE UITBREIDING

O V E R D E

L U S T P L A A T S

Z O E L E N .

Dus vind de schrand're BRUIN weêr stof
 Voor zyne pen, om ons den lof
 Van ZOELLEN te doen hooren.
 Dat loofryk Land-geftigt, dat ieder kan bekooren.

Terwyl hy tot des Scheppers roem
 Uit ieder zaak, 't zy kruid of bloem,
 Weet leering by te brengen;
 Dus treft hy 't hoogfte wit, die 't nut met zoet kan mengen.

Met welk' een' aangenaamen zwier
 Van eed'le dicht-kunft gaat hy hier
 Langs ZOELENS groene paden!
 Wie kan zich aan het zoet diêr poëzy verzaden?

Zie, hoe hier 's Landheers kloeke geeft
 Dien dierb'ren letterschat op 't meest
 Verheerlykt met de fraalen, (len.
 Waar meê de alôudheid-kunde op 't luisterrykt kan praa-

Wie

Wie word 'er immer leezens zat
In zulk een' uitgeipten schat?
Wie blyft aan deeze zangen,
Zo aangenaam van stof, niet in verwond'ring hangen?

ô ZOELLEN! zing met my ten pryz'
Des Dichters, die op zulk een' wyz',
Ten heemel heeft verheeven
Den onverwelkb'ren lof van uw' verwelkb're dreeven.

ô ZOELLEN! blyf noch lang in stand,
Zo vind Heer BEUDEKER, op 't land,
Van 't koopgewoel ontslagen,
Naar's Dichters wensch, by U zyn rust en welbehagen.

ABRAHAM DE HAAN
DE JONGE.

D E

L U S T P L A A T S

S O E L E N .

Het lust me in schaduw van doorluchte Veldpoëeten, *Inleiding.*
 Die zich met wakk're vlyt tot roem der hoeven kweeten,
 Hun spoor te volgen, en uit myn geringe stof
 Iets af te maalen naar myn magt tot SOELENS lof.
 Doch vind m'in 't tafereel veel kunstelooze streeken,
 De heuschheid van zyn' heer bedekt ligt die gebreeken;
 En met dat schild voorzien, tart ik de vittery
 Met all' haar wind van waan als lettertiranny.

Maar eer myn Zangster zich zal tot het werk begeeven,
 Moet eerst de aloudheid van de hoeven zyn beschreven,
 En waar toe aangelegd; dan hunne nuttigheid
 Geschikt naar tyd en plaats, wat breeder uitgebreid;
 En eindelyk 't gebruik en misbruik van die gaave,
 Van God geschonken als een aangenaame have,
 Waar in de geest, door storm van huiszorg afgemat,
 Zich meer vermaakt, dan ooit een vrek met all' zyn' schat.

Toen de Oppermogehheid den mensch boetseerde uit *Aloudheid der Lusthoeven.*
 En hem met zyne rib, zyn hoogste wellust, paarde, (aarde,
 Gaf zyne goedheid hem een (a) hoeve, ryk van vrucht,
 En Eden lag den grond van eene teed're zucht
 Tot een verlustiging ons allen aangebooren.
 Niets kan Natuur meer dan een ruime lucht bekooren,

A

Daar

(a) Genes. II. vs. 21, 22.]

Voorbeelden van hoeve-kweekers kort na de schepping der waereld. *Jabal.*

Daar 't zielverkwik'lyk groen het oog en hert verheugd.

Die sterke trek ging voort in 's waerelds eerste jeugd,

Na (a) Adams droeven val, tot zyn nakomelingen,

Die noch geen regelmaat voor 's levensloop ontvingen:

Want (b) Jabal, Lamechs zoon, verkoos het eenzaam veld

Voor Grootvaer Kains stad. Ja toen, door 't woest geweld

En weelde, een watervloed de menschen met de zonden

Had weggespoeld, wierd noch die zelfde zucht gevonden

In vader (c) Noach, die den wyngaard heeft geplant,

Na dat het menschedom weêr hersteld was in zyn' stand.

Hem volgde een gantsche rei van heiligen, wiêr dagen

Gesleten wierden in dien welstand met behaagen,

Toen waare eenvoudigheid geen boosheid kende of list,

En van geen kist, noch kas, noch slot, noch grendel wist.

Maar toen Rechtvaardigheid voor Myn en Dyn moest

zwichten

Door (d) Nimrods, Pharoo's, en meer and'ren, die de pligten,

Geschreven in het hert, om gretige eigenbaat

Verzaakten, moest men wel veranderen van staat.

Toen moest men huizen in bemuurde steden bouwen,

En waaken voor bedrog, verraad en misvertrouwen.

De vriendschap, 's levenszout, veranderde van aart;

Toen heeft Voorzichtigheid het roer van 't hert bewaart.

Was toen de zucht gestuit om hoeven aan te kweeken?

ô Neen; men mat het land, en zocht naar schoone streeken;

Men sloot de perken af, met heiningen, opdat

Elk meester blyven zou van zyn' gekogten schat.

Maar omdat ieder stiep op zyn beroep moest letten,

Nadien het onrecht reeds veel zielen kwam besmetten,

Zo

(a) Genef. III.]

(b) *Jabal, Lamechs zoon*] was Jubals broeder, die de eerste vinder is geweest van verscheide snaar- en speelinstrumenten. Gen. IV. v. 21.

(c) Genef. IX. v. 20]

(d) *Nimrod*] was de kleinzoon van Cham en bouwheer van de Stad Babel, alwaar hy de eerste burgerlyke Reggering invoerde. Gen. X. v. 8, 9, 10.

Zo wierd de Lusthof een uitspanning van vermaak
 In ledige uren : toen wierd eerst de zuiv're smaak
 Genooten van de vrucht der groene veldplantagie ;
 Toen zag men eerst met vreugd het groejen der bosschagie,
 Om dat men 't minder zag : want all' 't genot verveelt ,
 Wanneer men eindeloos de zinnen daar meê streelt.
 Doch't geen zich eerst slegts als een ruwe schets vertoonde,
 Omdat de kunst natuur noch met geen vinding kroonde,
 Wierd door den vluggen tyd voltooit die 't all' verwint.
 Gelyk een kunstenaar zyn' omtrek eerst begint
 Met flauwe streeken , daar men niets in naar kan spooren,
 Daar echter 't schoonste beeld in 't einde uit word gebooren ;
 Dus wies van eeuw tot eeuw de hoevenkweekery.
 En zeker 't zette haar geen' kleenen luister by
 Dat Koningen 't gemeen hier gingen in te boven.
 Dus plantte Salomon een menigte van hoven ,
 En na hem eene reeks van Vorsten , elk om stryd ,
 Ach! waren ze aan den dienst der afgoôn nooit gewyd
 Om 't wraakwaard van den God des hemels te beproeven!
 Nooit waren zy vernield door (a) Assurs paardenhoeven.
 Zal ik nu spreken van Vorst Belus heerschappy ,
 Grondlegger van die wydberoemde Monarchy ,
 Verdelgt door 't monsterdier der snoê Sardanapaalen ?
 In hoe veel hoven zou myn Zangster niet verdwaalen ?
 Misschien dat zy zichzelf en SOELEN wel vergat.
 Semiramis (b) alleen , die uit haar' ryken schat

*In Pale-
stina.*

*Salomon
en andere.*

In Assirië.

A 2

Een

(a) *Assur*] Deeze was een zoon van den vroomen Seth , en wierd ook Belus genaamt : hy , zich aan Nimrods dwingelandy niet willende onderwerpen , is van Babel uitgegaan , en heeft de Stad Ninive gebouwt , alwaar hy den grondslag van de Assirische Monarchy heeft gelegd ; doch hier word dit woord in 't algemeen , voor haar Koningen , die geessels voor 't weêrbarstig Israël genomen.

(b) *Semiramis*] Deeze was de Gemalinne van Ninus , de eerste Koning van Assirië. Men schryft van haar dat zy op haar Gemaal verzogt een dag onbepaald te mogen regeeren , het welk hy haar ten koste van zyn leven toestond , want het eerste bevel dat zy gaf was om hem te dooden , na welke euveldaad zy in mans gewaad tegen haar wederspannige onderdaanen oorlog voerde ,

Een (a) weërgaloozen muur om Babel deed voltrekken,
Zal my in dat gewest alleen ten voorbeeld strekken :

Semiramis.

Wat gruwelen heeft zy door hoogmoed niet bedacht?

Wat dertelheid niet tot voldoening van haar pracht?

Zy plantte (b) hoeven om den hemel te beformen,

Als of zy 't element der aarde wou hervormen ,

Of doen vereenen met de hoofdstof van de lucht. (vrucht:

Zwyg, zwyg, myn Zangeres ; deez' hoven doen geen

Ook heeft de Almogenheid hen lang, tot straf, doen sloopen.

Nu eens ter vlucht het ryk der Meden doorgeloopt,

En 't Persiaansch gebied, door (c) Cyrus, 's Heeren knecht,

Ge-

de, en dezelve door den teugel van tyranny bedwong. Hoewel 'er eenige zyn die twyffelen of 'er wel ooit een Semiramis geweest is, om dat men in haare geschiedenis zo veele beuzelingen vind aangehaalt, als dat zy een dochter zou zyn geweest van de Sirische Goddinne Derceto of Atergatis, dat zy door 's moeders last te vondeling gelegd zynde, door een duif is opgevoed, en wat dies meer is ; doch andere zyn van gevoelen dat ze 'er geweest is, maar dat haare geschiedenis met zo veele verdichtfels is bezwagtelt, dat men 'er naauwelyks de waarheid in kan vinden. Ongelooflyk zyn haar gruwelen geweest ; haar ontucht was zo buitenspoorig dat die zelf tot de dieren is overgegaan, ja dat zy haar eigen zoon tot bloedschande zoude hebben aangeport, waar op zy door zyn bevel wierd omgebragt : zy was de eerste die gesnedene tot haar dienst gebruikte.

(a) Een weërgalooze muur om Babel] Quintus Curtius deezen muur in 't leven van Alexander den Grootten beschryvende, zegt, dat ze gemaakt was van gebakken steen, zynde 32 voeten breed, en 102 elleboogen hoog, en de torens die 'er op stonden 10 voeten hooger. De geheele omtrek was van 368 stadiën, en men zegt dat dit werk op ieder dag

de lengte van een stadie wierd voortgezet.

(b) Zy plantte hoeven om den Hemel te beformen] Dit wonderwerk van in de luchthangende hoven, was boven de burgt van Babel geplaatst, die 80 voeten hoog was, en 20 stadien in haar omtrek besloeg, waar op een vierkantte steene vloer gelegd was, die door steene pilaaren en 20 breede muuren, die elf voeten van elkander stonden, wierd gestut. Op dien vloer lag de aarde, waar in boomen stonden die agt elleboogen dik, en vyftig voeten hoog waaren, en zo wel vruchten droegen als of ze in hun eigen grond gegroeit waren. Welke gevaartens de reizigers van verre voor bosschen op bergen aanzagen. *Curtius in 't leven van Alexander. V. Boek, I. Hoofdstuk.*

(c) Cyrus] die by de Propheeten Jefaias en Daniel, Cores genoemd word, was de Grondlegger der Persiaansch Monarchy, en een zoon van Cambyfes, een voornaam Persiaansch heer. Zyn moeder was Mandana, de eenige dochter van Astiages, Koning der Meden. Deezen Vorst wierd door de Waarzeggens wegens het uitleggen van een droom, een vrees ingeboezemt, dat zyn dochter een' zoon zou baaren die hem van

Gelyk 't Orakelblad ons aanwyft, opgerecht.
 ô Lufthofminnaars! hier zal u veel ftof ontmoeten,
 Indien 't u luf om eens uw graagen luf te boeten,
 In eene lange reeks van hoven aan elkaâr.
 Reift met myn Zangeres, beveiligd voor gevaar:
 Niets zal u op dien togt verhind'ren of beletten.

Zy zal u weêr naar wensch op SOELEN nederzetten.

'k Zal van (a) Perfepolis en (b) Ekbatana niet

Gewaagen, daar men noch een fchets van de oudheid ziet

Der fchoonfte hoeven, die (c) Darius heeft doen planten,

En (d) Artaxerxes, eer de Griek zyn krygftrouwanten,

Zyn Macedoonen op dit eedele geweft

Liet woeden, tot verderf van elks gemeenebefst.

Maar 'k zal alleen hier van nieuw Perfïë gewaagen, (gen ^{De In-}

Doch kort: Dit land is 't dat met recht den naam mag dra- ^{van}

A 3

Van ^{nieuw}

van den troon zou ftoeten, dies hy zyn vertrouweling Herpagus beval daar op te waaken, en dien zoon, die na- maals die beroemde Cyrus wierd, om te brengen; doch deeze zyn hert met die gruwel niet willende bezwaren, lag het kind in een woud, alwaar hy korts daar na zag dat het van een hond ge- zoogd wierd, waar op hy het by een' herder liet opvoeden; welke trouwe daad naderhand het leeven van zyn' eigen zoon heeft gekoft, dien de wreed- den Aftiages liet dooden, kookken, en den Vader voorzetten, die zyn wraak- zucht opkropte, totdat de tyd ryp was om Aftiages van, en Cyrus op den troon van Perfïë te zetten; dus wierd die voorzegging vervult. Het was deeze Cyrus, die de Iſraëlieten uit hunne lang- duurige gevangenis verlofte, en naar Pa- leſtine liet vertrekken, om Jeruſalem en den Tempel weder op te bouwen.

(a) *Perſepolis*] in 't Perſiaanſch Tchil- minar genaamt, was wel eer de verblyf- plaats der Koningen van Perfïë, waar in zy hun hof hielden. De omftandige be- ſchryving en de afbeeldingen der over-

blyffels zyn te vinden in de Reisbe- ſchryving van C. de Bruin, pag. 200. en *vervolgens*.

(b) *Ekbatana*] weleer de woonplaats van den ouden Tobias, was oudſtyds de Hof-en Hooftſtad, der Koningen van Me- den, waar van men ſchryft dat ze ze- ven muuren had van ſteen, elk van een byzondere kouleur. Tegenwoordig is 't een Perſiaanſche Stad, in de Provincie Jerak gelegen, en zou Caſbin genaamd zyn; ze is van Alexander vermeeſtert, omtrent het Jaar 3720.

(c) *Darius*] zoon van Hyſtaſpis een Perſiaans Heer, deeze was het om 't bezit van de Kroon met andere mede- dingers eens geworden, dat wiens paard op den dag der verkiezing na zonnen opgang het eerſt grinnikte, Koning zou zyn, 't welk hem door liſt van zyn' Stalmeeſter te beurt viel. Hy was on- gelukkig tegen de Scythen en noch on- gelukkiger tegen de Grieken.

(d) *Artaxerxes*] is dezelve die in de boeken van Eſras en Nehemias den naam van Arthafatha draagt; Hy regeerde o- ver Perfïë, van 't jaar 3485. tot 3525.

*In Oud
Perſië.*

*Darius.
Artaxer-
xes.*

*De In-
wooners
van
nieuw
Perſië.*

6 DE LUSTPLAATS

Van 't schoonste Lusthof daar gantsch Asia op roemt.
 Die landaard is verliefd op vruchten en gebloemt ;
 Zyn steden zyn herschept in sierelyke hoven.
 Ja , mag men 't geen men van zyn hoeven schryft gelooven ,
 Zo moet elk , eer hy zich in 't huwelyk begeeft ,
 Bewyzen of hy zyn volstrekt getal wel heeft
 Van boomen , die hy steeds moet planten naar de wetten ;
 Dies ziet men hen al vroeg een spruit in de aarde zetten.
 Maar om niet al te lang op een gewest te staan ,
 Zolaat ons nu eens tot de Grieken overgaan :
 Dat Ryksgebied wist niet van hoeven aan te kweken ,
 Maar door zyn wreedheid wel van hoeven af te breeken ,
 Die geen Paleis ; geen Stad , geen Lusthof heeft verschoont ;
 Waar van (a) Persepolis ons noch de teekens toont ,
 Door Alexanders toorts verbrand op Thais bede .
 Licht heeft deez' Monarchy door heerschezucht nooit den
 Dat kostelyk juweel , op zynen prys geschat , (vrede ,
 Waar door ze niet tot pracht en weelde is uitgespat ,
 Maar wel tot moord en wraak om alles te verslinden !
 Hoe 't zy , men weet by haar geen land vermaak te vinden .
 Myn Zangster doet haar kiel (want zy bemint de rust)
 Van haar dan wenden naar vermaakelyker kust ,
 Naar d' ouden (b) Tiber ; om aan die vermaarde stroomen
 Zich te verlustigen in 't oud' en nieuwe Romén .
 't Gaat wel , zy treed aan land , en groet die stad vol pragt ,
 Daar

(a) Waar van Persepolis ons noch de teekens toont.

Door Alexanders toorts verbrand op Thais bede]

Dit hof door 't zwaard verschoont
 zynde , wierd daar na door Alexander
 op 't aanraaden van Thais , een beruchte
 hoer , en zyn byzit , in dronkenschap
 met zyn eigen hand in brand gesteecken ,
 daar hy naderhand groot berouw van
 had .

(b) Tiber] Een beroemde Rivier in Italië , voorheen Albula genoemd , maar na dat Tiberinus Koning van Alba daar in was verdronken , heeft ze den naam van Tiber gekregen : Haar oorsprongk heeft ze uit het Appenynsche Gebergte , tusschen den Staat van Florenssen en Romagnola ; in haare loop word ze door verscheidene kleine Rivieren vergroot ; en door Rome vlietende , stortze eindelijk door twee monden in de Toskaansche zee .

Daar (a) Romulus is van Vrouw Rhea voortgebragt.
 Wierd ergens werk gemaakt van hoevenkweekeryë,
 't Was in dit Paradys, eer wreede dwing'landyë,
 Door bitfche burgertwift of buitenlands geweld
 Van 't Noorden, had een perk voor dert'len luft gefield.
 In welk een doolhof zou myn Zangfter niet verdwaalen,
 Wou zy beginnen van den Hof der Ruminaalen
 Of Romulaan? beftaande in eenen Vygenboom,
 Die achtmaalhonderd jaar (indien we aan deezen droom
 Gelooven mogen) is in goeden ftand gebleven;
 Daar Herder (b) Faustus zyn kudde heeft gedreven;
 En wou ze elk hof, nu door den tyd vermaald tot gruis,
 Beschryven? waar was 't einde, en wanneer kwam ze t'huis?
 Zy wil maar toonen, door bewys op vaste gronden,
 Wat zucht tot hoeven in veel menfchen word gevonden.
 Dies zal ze kort gaan, en van weinig melden, daar
 Men wel de meefte praal en grootsheid wierd gewaar.
 Lukullus, ruim zo wel bekend door pracht en weelde
 Als door zyn krygsdeugd, die zyn' lieven welluft ftreelde
 Met all' wat zeldfaam was ten kosten van zyn' fchat,
 Bouwde in zyn hoeve een (c) kooi voor vogelen, opdat

*In oud
Rome.*

Lukullus.

Hy

(a) *Daar Romulus is van Vrouw Rhea voortgebragt]*

Rhea, Silvia gebynaamt, die voor de moeder van Romulus word gehouden, was de eenige dochter van Numitor, Koning van Alba, die door 't bevel van haar Vaders broeder, het nonnekleed onder de Vestaalſche maagden voor eeuwig aan Vesta toewyde, doch zy op een tyd water halende, tot gebruik van de offerhande, wierd van een' foldaat bevrucht, waar door zy Romulus en Remus, grondleggers der Roomſche heerſchappy ter waereld bragt. Haar Oom Amulius, die haar' Vader van den troon had geftooten, liet hierom de Prinſes Rhea levendig begraven, of zo andere willen in een eeuwige gevange-

nis opluiten, en haar twee kinderen in den Tiber werpen, die aan land gedreven zynde, wierden door een wolvyn, of waarſchynelyker door een hoer, (want het woord Lupa kan die beide beteekeniffen lyden) gezoogt.

(b) *Faustus]* Deze was een herder, die de gemelde Romulus en Remus in zyn huis heeft opgevoed.

(c) *Bouwde in zyn Hoeve een kooi voor vogelen]* Deze vogelkooi, die in 't Luſthof van Lukullus in Frascati ſtond, wierd Ornitrone genoemt, waar in allerlei vogelen, zo tot vermaak als voordeel, wierden opgevoed. De Afbeelding kan men vinden in de beſchryving van Oud Romen.

8 DE LUSTPLAATS

Hy in dien nieuwen vond by ieder afzou steeken,
 En elk met fchande of roem van die verk wifting fpreeken;
 Hier ftigte hy een zaal by eene waterbron,
 Waar in hy duizenden met pracht onthaalen kon.
 Ja wie was derteler in weërgalooze hoven
 En vyvers? daar (indien men de oudheid mag gelooven)
 Uitheemsche viffchen zich onthielden, om gevoed
 Te worden, niet met brood, maar flaavenvleefch en bloed.
 Dus ftond de onmensch'lykheid die kieffche en lekk're
 tongen

Ten dienft; dus wierd natuur haar voorrecht afgedrongen,
 Toen ging myn Zangfter tot (a) het ruime veld van Mars;
 Daar zag ze een menigte van dreeven recht en dwars;
 Daar zag ze op heuvelen een reeks van wandelpaden,
 Tot elks verwondering: want Romeen overlaaden
 Van rykdom, uit den roof der Volk'ren aangebragt,
 Was niet alleen verzet op heerlykheid en pracht
 Van marm're tempelen, van goude zegeboogen,
 En hofpaleizen, die elk hielden opgetoogen;
 Maar tevens heeft die ftad ook 't landvermaak behaagt,
 Die aangeboorne zucht die ieder met zich draagt,
 Waar toe zy heeft dit veld voor and'ren uitgekoozen,
 Om door uitfpanningen haar ftadzorg te verpoozen.

Cefar en
 Pompejus.

Hier waren (b) Cefar en Pompejus eensgezind

(Schoon

(a) *Het ruime veld van Mars*] Dit veld, wel eer het Tyberinsche veld genaamt, om dat het na by den Tyber lag, was een groote vlakke die Tarquinius de hoogmoedige toebehoorde, doch toen hy door L. Brutus en V. Publicola, uit Rome verdreven was, wierden allé zyne goederen onder 't volk uitgedeeld, behalven dit veld, het welk aan den Oorlogsgod Mars wierd toegewyd, waar door het federt dien naam heeft behouden: hier in wierden de beelden van doorluchtige helden, zo wel als in 't Capitoel opgerecht, en allerlei fpee-

len, wedloopen, en veldoeffeningen gehouden; waarom deeze vlakke met galeryen en prachtige luffhovens was omheind. Zie *Smids Aanteek. op Ovid. Almanak. pag. 213.*

(b) *Hier waren Cefar en Pompejus eensgezind,*

(*Schoon bitt're vyanden door Staat-zucht om't bewind.*)]

J. Cefar, zyn Schoonzoon C. Pompejus en M. Crassus, hadden in 't jaar 3890. een driemanschap in den Romeinschen Staat opgerecht, doch zeven jaaren daar

(Schoon bitt're vyanden door staatzucht om 't bewind)
 Tot d'aanleg, om hun praal door hoeven te vergrooten.
 Hier heeft Octavia een goudmyn uitgeschoten,
 Ja zelf een koninkryk van schatten in verplant,
 Ter liefde van haar lust en van haar Vaderland;
 Salustius (a) wierd hier tot volglust door ontsteeken;
 Want wat romein wist van zyn hoeven niet te spreken?
 En zou myn Zangster hier nu melden van (b) Meceen,
 Die all' zyn goed'ren met geleerden had gemeen,
 Wiens hoeven op het veld of in het hoofd der steden
 Van Flakkus en Virgyl zo dikwils zyn betreden?
 Of zal zy spreken van (c) den weêrgaloozen Hof
 Van Nero, 't monster der natuur? wat vond ze al stof

Octavia.

Salustius.

Mecenas.

Keizer
Nero.

B

Om

na wierd het door de dood van Crassus gebrooken; toen scheen 't Oppergezag de twee overige in handen te zyn gebleeven, maar Julia de gemalinne van Pompejus ook stervende, waar door de knoop des vrindschapsband, daar hy mede aan zyn' schoonvader verbonden was, ontstregeld wordende, heett hy door den Raad, -op wien hy alles vermogt, Cesar uit Vrankryk doen t'huis ontbieden, om rekschap van zyne verzigtingen te geeven: Cesar, dit voor achterdocht opnemende, en niemand nevens hem, veel minder boven hem, kunende dulden, en wel wetende dat Pompejus ook naar 't oppergezag dong, en de man was daar hy meest voor had te vreezen, borst in een openbaare vyandschap uit; en joeg Pompejus uit Italië naar Griekenland, en deed hem na den slag van Pharaliën naar Egipte vlugten, daar hy, door last van den Koning Ptolomeus Dionisius trouw'loos wierd omgebracht. De plaats daar 't huis van Pompejus wel eer stond, word nu het bloemenveld genoemt.

(a) *Salustius wierd hier tot volglust door ontsteeken*] De plaats daar de hoven van Salustius gelegen hebben, word noch in

Rome getoont. In 't midden dezer hoven lag een zuil op den grond, waar op Egiptische letteren waren uitgehouwen. Zie de beschryving van Oud Rome, pag. 146.

(b) *Mecenas*] De voortreffelyke hoeven van Mecenas, met zyne weêrgalooze burgt, lagen tusschen den Exquilynschen berg en de muuren van Rome. Om de liefde die hy voortreffelyke en geleerde mannen toedroeg, worden deszelfs begunstigers en voorstanders hedendaags noch Mecenaaten genoemt. Het was zyn burgt, van waar Nero den brand van Rome beschouwde, als zynde de hoogste om de stad geheel te kunnen overzien.

(c) *Den weêrgaloozen hof van Nero*] Deezen Hof, die veel eer naar een stad dan naar een lusthoeve geleek, nadien zy een geheele myl lang was, had binnen zyn' omtrek wyngaarden, weiden, bosschen vol wild gedierte, waterneiren, &c. voor deszelfs ingang stond een Coloffus van honderd twintig voeten hoog; het Landhuis was met goudgedekt, waarom 't het gulde huis wierd genoemt; van binnen was het ongemeen pragtig

Om haar gedachten in die wond'ren uit te breiden,
 Indien de tyd haar niet gewenkt had om te scheiden;
 Vooral van Néeroos oord, een hoeve als eene stad,
 Die eene myl besloeg; die in zich heeft bevat
 Wynbergen, weiden, en uitheemsche veldplantagie;
 Ja voor elks oog een oneindige boffchagie
 Voor tam en wild gedierte, als of men Afrika
 In Rome had gezien: Hier vond m' een Libia
 Vol woestyenen, om gedochten te belaagen
 En leeuw en tyger door den jagtlust na te jaagen;
 Hier zag men Meiren, daar een scheepsstryd wierd ver-
 Ja all' wat tot vermaak de ziel en zinnen streelt. (beeld,
 Zo hoog was Rome toen in mogenheid geklommen,
 Dat zelf de Faam moest voor haar landvermaak verftom-
 Myn Zangeres gaat nu de Hoevenkweekery (men:
 Van Scaurus, (a) Scipioos en (b) Crassussen voorby,
 En duizend borgers, die men hier niet ryk dorst noemen
 Voor dat zy konden op een onderhouding roemen
 Van veele duizenden van helden, om den Staat
 Te dienen in een' tyd van oorlog en verraad;
 Doch op die weelde volgde een armoê vol gebreeken.
 Maar eer zy afscheid neemt moet zy noodzaak'lyk spree-
 Van't prachtig Lustpaleis van Keizer (c) Hadriaan (ken
 De Tyburtynsche hoef gebynaamt van Oudaan.

Men

Keizer
 Hadria-
 nus.

pragtig; onder andere was'er een ronde zaal, die geduurig naar den loop des hemels omdraaide, waar van Plutarchus toen hy dezelve gezien had, getuigde, dat het de uitzinnigste dwaasheid van dien Vorst was.

(a) Scipio] Deze was't die door't verwoesten van Carthago, den naam van Afrikaner verkreeg, doch hy heeft door de ondankbaarheid van zyn Vaderland, zyne dagen in ballingschap moeten eindigen, waarom hy by uitterste wil ook be-

geerde, dat zyn gebeente niet naar Rome zou gebragt worden. Zie Smids Aanteek: op Ovidius pag. 166.

(b) Crassus] Van hem is wegens het driemanschap met Cesar en Pompejus op pag. 8. gemeld. Zyn rykdom was onnoemelyk, en zyn geldzucht onverzadelijk: Hy wierd van de Parthers verslaagen in't jaar 3897.

(c) Lustpaleis van Keizer Hadriaan] Zie hier van een wydloopige beschryving in Oudaans Roomsche Mogenheid pag. 437.

Men zwyg' van 't Martifch veld en Neroos fchoone hoven;
 Deez' hoeve gaat hen alle in heerlykheid te boven.
 In de uitgestrektheid was met groote kunst geplant
 Geheel Athenen, en het gantsche Griekenland;
 Hier lag Egipten en Theffalie in verhoolen;
 Men kon het kennen uit hun fteden, hoven, fchoolen
 En galeryën; ja hier zag men Acheron
 En 't (a) Elizefche veld. All' wat de kunst ooit kon
 Bedenken in dien tyd wierd aan natuur gefchonken,
 Om deezen ruimen hof op 't çierlykft' op te pronken.
 Dacht deeze waereldftad toen aan haar' val? ô Neen:
 Want weelde maakt allengs de herten hard als fteen.
 Maar trotsheid zinkt als zy haar drift niet wil bepaalen;
 Dat bleek toen zy door 't heir der Gothen en Wandalen
 Met all' haar heerlykheid verwoeft wierd tot den grond.
 Men mogt toen vraagen waar het oude Romen ftond,
 Met all' zyn hoeven en onfchatb're praalgebouwen.
 Een les om nooit te vaft op dingen te vertrouwen
 Die losen wankel ftaan, 't geen menig heeft betreurt.
 Doch 't geen de tyd vernielt, kan hy weêr op zyn beurt
 Herftellen in zyn' ftand, zulks eifcht niet veel bewyzen.
 Dus zag men deeze Stad uit puin en ftof herryzen,
 Gelyk een Phenix uit zyn afch; doch niet zo fchoon
 Als toen haar' Burgerheer niet wift van ftaf en kroon:
 Maar echter blonk zy, ja ze blinkt tot noch in de oogen
 Van reizigers, die op haar' welftand en vermogen
 Verwondert en verbaaft fteeds hun gezicht ftraal ftaan.
 Het luft myn Zangfter hier een weinig ftil te ftaan;
 't Verveele niemand dat zy hier wat zal vertoeven,
 Om iets te melden van deeze keurelyke hoeven,

*In nieuw
Rome.*

B 2

Doch

(d) *Elizefche veld*] Een zekere ver-
 blyfplaats der zielen na datze van 't lig-
 chaam gefcheiden zyn, alwaar de vroom-
 en allerlei vermaaken genoegen genie-
 ten. Indien men my vraagt waar die
 plaats is? Ik zou niet beter weten te ant-
 woorden dan in de herffenen der Poëeten.

Doch van de zulken maar ter loops, wiêr hofcieraad
Meest in de kunst, die nu natuur verzelt, bestaat.

*De hoven
van den
Paus.*

(a) Wat ziet ze ginds een reeks van hoven, hoog te roemen,
Van hem die zich by 't volk der knechten knecht laat noe-
Doch die door zucht tot staat hun aller meester is, (men;
En blyven zal totdat de dikke duifternis

Verjaagt word, door de glans van waarheids zonnestraalen!
Hier laat de dertelheid zich toomen noch bepalen:

De landpaleizen, uit een ruime beurs gebouwt, (goud
Doen de oogen scheem'ren door den weêrglans van het
En 't schoonste marmer 't geen de steengroef ooit kan gee-
Delustpriëlen en de dichte wandeldreeven (ven;

Hêrscheppen steeds den dag in eenen donk'ren nacht;

't Fonteinwerk, door natuur en kunst by een gebragt,
Verrukt steeds de ooren door 't geruisch der watervallen,

En duizend sprongen langs de groene wandelwallen;

Men perst den waterstraal met zulk een kracht om hoog,

Dat hy een rondtte maakt gelyk de regenboog

Met schoone kleuren, als de zon daar op komt schynen.

*De Barba-
rynen.*

Nu treed myn Zangster in den hof der Barbarynen,

De neven van Urbaan, die kankers van de kerk,

Wiêr eigenbaat zo verr' ging boven paal en perk,

Dat Rome noch den last moet van hun roofzucht draagen.

Al

(a) *Wat ziet ze ginds een reeks van hoven
hoog te roemen*

*Van hem die zich by 't volk der knechten
knecht laat noemen]*

Dit ziet op de Lusthoven van den Paus zo
in als buiten Rome. Hoe hy zich in schyn
aller knechten knecht noemt, maar naar
waarheid aller heeren ja aller Vorsten
Opperhoofd wil zyn, kan men vinden,
om maar een voorbeeld aan te haalen,
in 't gedrag van Paus Bonifacius de VIII.
tegen Philips de Schoone, Koning van
Vrankryk, aan wien hy een bulle dorst
toezenden, die de volgende woorden

op het voorhoofd droeg.

„God heeft ons gesteld boven de Konin-
gen en Koningryken omze uit te ruk-
ken, neder te werpen, te bouwen en
te planten in zynen naam en door zyne
leere. Laat u derhalven niet wys maa-
ken dat gy niemand boven u hebt en
dat gy niet onderworpen zyt aan 't hoofd
der regeering in Gods Kerk. Al wie
dat denkt is een dwaas, en die het
met hoofdigheid staande houd is een
ongeloovige, afgezonderd van de kud-
de van den goeden herder. *Hist. Ec-
cles. par Fleury Tom. XIX.*

Al zweeg de tong, deez' hof zou van hun schat gewaagen.

De (a) Aldobrandynsche Hóevé op 't oud Frascati lagcht Myn Zangster toe, met all' haar heerlykheid en pracht,

Waar by de Hoeve van (b) Borgese ook is geleege; Ook wenkt haar (c) Tivoli om Este's wandelweegen

En schoone dreeven te beschouwen van naby.

Ginds praat de (d) Luffthof van Bagnaja, daar m' een vry Gezicht heeft van all' wat ooit de oogen kan bekooren.

Hier laat een waterklank zich op de maat steeds hooren. Farnezes (e) Lustpriëel munt boven and'ren uit.

In bosschen, daar het oog verrukkelyk op sluit.

Dus zag ze wonderen in 't oude en nieuwe Romen,

B 3

Van

*Aldobrandino.**Borgese**Este.**Bagnaja.**Farneze.*

(a) *Aldobrandynsche hoeve*] Deze legt op 't oud Frascati, en is om deszelfs ongemeene heerlykheid Belvedere, of Schoon-uitzicht genaamt: ze is onder 't Pauschap van Clemens den VIII^{de} gebouwt door Pietro, Cardinaal Aldobrandini, waar in men alles vind wat de zinnen kan voldoen; ja wy kunnen de afbeeldsels, die wy daar van onder onze liefhebbery bewaaren, niet dan met verwondering beschouwen; derhalven zyn we niet bekwaam om haare zeldsaame schoonheden met woorden uit te drukken.

(b) *De hoeve van Borgese*] is mede op Frascati gelegen; een Luffthof door den Cardinaal Scipio Borgese, onder de regeering van Paus Paulus den V^{den} aangelegt: in het gebouw zyn de vertrekken vernuftig geschikt, en de kostelykheid is daar in uitmuntend, en de hoeve is in alle deelen zo vermaakelyk, dat 'er de natuur en de konst om den voorrang in schynen te wiffen. Het afbeeldsel word mede onder onze verzameling gevonden.

(c) *Tivoli*] is een Stad, niet verre van Rome geleege, daar een groote watererval is: hier omtrent heeft de Cardinaal Hippolitus d' Este een hoeve en

Paleis doen bouwen, wáar aan hy meer als een millioen scudi; dat is drie millioenen hollandse guldens, in verspilt heeft: Hier heeft de konst aan de natuur de hand geleend om dezen luffthof altoos tot een voorwerp van verwondering te maaken: de fonteinen, wandelweegen en vyvers zyn hier volmaakt, alwaar 't gehoor onophoudelyk gestreeld word door waterorgels, die steeds door de altoosvlietende beek Anieen, die dezen betoverenden Luffthof o vervloed van levendig water verschaft, in beweging gehouden worden. Wy kunnen dit mede in onze verzameling vertoonen.

(d) *Bagnaja*;] een hoeve, aangelegt door den Cardinaal Gio Francisco Gambara, mede uitmuntend in gebouwen, fonteinen, bosschen, en andere oog- en oofftreelende cieraaden.

(e) *Farnezes Lustpriëel*] is een Paleis en hoeve door den Cardinaal Alexander Farneze, gestigt naar de vinding van den vermaarden bouwmeester Giacomo Borotio de Vignola, en wel zodanig, dat het te gelyk voor een sterk slot en een paleis kan verstreken: de gestalte is agtkantig, en binnen in 't huis zelf is

een

14 DE LUSTPLAATS

*De Inwoon-
ners van
Florenffen.*

Van waar zy eind'lyk te Florenffen is gekomen,
Florenffen, daar all' wat men heerlyk noemt voor zwicht:
Florenffen, al te schoon voor 't dagelyks gezicht.

Dus sprak een Keizer van dit Paradys der hoven,
't Geen gantsch Italiën in praalstof gaat te boven.

Hy pryft die Stad genoeg die uit verwond'ring zwygt,
Nadien haar roem reeds door 't gerucht ten toppunt stygt.

Ik ga, beroemd Gewest! eer iemand my betover'

Door uw bevalligheid: Ik reis nu de (a) Alpes over

Naar Vrankryk, daar men 't u in hoevekweekery

Niet winnen laat: men tracht u door de kunst voorby

Te streeven, met all' wat de zinnen kan bekooren

*In Vrank-
ryk.*

In Lustpaleizen: Dus liet zich myn Zangster hooren,

En spoedde voort tot dat zy eind'lyk zich bevond

Na moeilyk reizen, in 't gebied van Faramond.

Hier zag ze wond'ren daar natuur en konst op boogen,

In honderd hoeven, daar het koninglyk vermogen

Van Lodewyk in blonk, die, overdadig mild,

Verfailles.

Een myn van goud heeft door die hoevezucht verspilt.

Verfailles zal alleen genoeg voor allen spreken.

Hier toonde haar Natuur de lieffelykste strecken

En

een fontein. Wy kunnen 'er de afbeelding zo wel van binnen als van buiten van vertoonen, waar uit blykt dat het een Koninglyk gebouw moet zyn: de sieraden in den hof, van beelden, fonteinen, Grotten en Bosschen, schynen daar in door de natuur geplaatst te wizen. Om 'er alles van te zeggen is onmogelyk: wy verlustigen ons dikwils met de afbeeldfels daar van te beschouwen.

(a) *De Alpes.*] Een reeks van hooge bergen die Italië van Vrankryk en Duitschland afscheiden.

(c) *Verfailles.*] Is thans het beruchte Paleis, en de schoonste Lusthoeve daar de Koning van Vrankryk zyn hof

houd, het is omtrent vier mylen van Parys gelegen, in een weleer onvrugtbare vlakte, doch die nu in een aards Paradys is herschept. Koning Lodewyk de XIII^{de} had het in zyn tyd tot een Jagthuis aangelegd, maar Lodewyk de XIV^{de}, die na den Jaare 1661. daar zyn geduurig verbylyf wilde houden, heeft het Paleis en de beplanting, met al wat 'er verder van afhangt, met een ongehooffelyke pragt koninklyk doen herbouwen en vergrooten, hebbende daar in onnoemelyke schatten om zyn glori te vereeuwigen verspilt. Uit de afbeeldingen die wy 'er van bezitten, kan de heerlykheid beter beschouwt als hier met woorden uitgedrukt worden.

En schoonste bergen die men iemand aan kan biën.
 De Kunst haar zufter liet haar duizend wond'ren zien,
 Om deezen hof met roem en luifter te bekroonen.
 Hier zag ze boffchen daar de nacht fteeds fchyn't te woonen,
 Daar perken net gefchikt, en ginder laan by laan,
 Die voor elks oog en als gefchooren muuren ftaan,
 Die door haar gierlyk groen het droevig hert verblyden.
 Ja, waar men zich maar keert, hier blinkt aan alle zyden
 Een pracht en grootsheid uit die elk verbaazen doet;
 Nieuwsgierigheid vind hier haar keur in overvloed
 Van veld- en hofvermaak, daar de Oudheid voor moet
 zwichten.

Hier kan ze weiden in een waereld vol gezichten,
 Die vol verandering fteeds voor haar open ftaat;
 Byzonder als zy in (a) Efopus doolhof gaat, (len.
 Daar ze in 't verdichtfel van dien wyzen Griek kan dwaal-
 Hier wykt de fchilderkunft; nadien de waterftraalen
 (ô Wonder nooit gehoord!) verftrekken voor penfeel
 En doek en verven, om een fchooner tafereel
 Te maalen, dan Apel ooit kwam in zyn gedachten.
 Hier zou myn Zangeres wel eene poos vernachten,
 Zo wel behaagt haar dit voortreff'lyk meesterftuk,
 Daar (b) Dedalus voor zou verftommen: Maar 't geluk
 Van deez' vertoeving duld de tyd niet; zy moet fcheiden,
 En zich op 't fpoedigfte tot haar vertrek bereiden.
 Nu ziet ze op haare reis, niet langzaam, maar ter vlugt,
 Het

*In Neder-
land.*

(c) *Efopus.*] Deeze was een slaaf in Phrigiën gebooren, hy was zeer mismaakt van ligchaam, doch fchoon van ziel, die heerlyk door zyn uitmuntend verftand uitblonk, waar door hy in 't midden van zyn flaverny de dierbaarfte vryheid in zichzelf bezat: hy heeft geleefd in de LVI^{te} Olimpiade, ontrent 598 Jaaren voor Christus geboorte, on-

der de regeering van Cresus den laaftten Koning van Lydië.

(d) *Dedalus.*] Deze was te Athenen gebooren, en de eerste vinder en flichter van doolhoven. De Aloude dichters hebben hunne herffenen afgeflooft, met veele dingen van hem te verziern daar wy van zwygen zullen, om dat ze te wel bekend zyn.

16 DE L U S T P L A A T S

Enguien.

Loo.

Voorst.

*Lustho-
ven aan
de Vecht.*

Het schoone perk (a) Enguien, en ook in onze lucht,
Het Voorst'lyk (b) Loo, en (c) Voorst, twee dierb're hof-
juweelen,

In Neêrlands Paradys, die zacht de zinnen streelen,
Met keur van landvermaak. Zy nadert tot de (d) Vecht,
Daar ziet ze hof by hof op 't gierlykst' aangelegt,
Daar ziet zy hoe die Vliet met kabbelende stroomen,
De boorden lekt. Offchoon de Tiber buiten Romem,
Ende Arno heerlyk praalt in Cosmös Staatsgebied; (niet
Myn Koopheer aan de Vecht zwicht voor hunn' Prinssen
In rykdom: Maar als 't geld komt in de kas te ontbreken
Is 't uit om hoeven op het prachtigst' aan te kweeken,
En praalgebouwen, als men hier en daar bevind
(e) Aan zulken, wiêr bezit van goud verkeerde in wind,
Een' storm die moog'lyk noch by veel' niet kan bedaaren.

Maar

(a) *Enguien*] is een kleine Stad tus-
schen Bergen en Brussel; hier ontrent
legt dat overheerlyk Lusthof, het park
Enguien genoemd, het hoofdieraad van
een Baronny die in deeze Provincie de
eerste plaats bekleed: de afbeelding daar
van word in onze verzameling mede
gevonden.

(b) *Loo.*] Het vermaarde en welbe-
kende Jacht-lusthuis van Koning Willi-
am, gelegen op de Veluwe, 't welk
heden in zyn plantagie ontrent 160 mor-
gen lands beslaat. Het oude Kasteel
van Loo, 't welk hier ontrent legt,
zegt men dat wel eer een lustplaats van
de Hartogen van Gelderland is geweest.

(c) *Voorst*] is het Vorstelyk Lusthof
van den Graaf van Albemarle, gunste-
ling van Koning William, niet verre
van Zutphen gelegen; men vind de af-
beeldingen van dit huis en van 't Loo,
mede in onze printverzamelingen.

(d) *Vecht.*] Dit is die vermakelyke Ri-
vier in 't Sticht van Utrecht, aan we-
derzyden bezoomt met pragtige lustho-
ven, waar door ze met recht als 't

schoonste Paradys van Nederland word
gekroond. Zommige leiden haaren oor-
spronk van een der spruiten van den
Rhyn af, maar men heeft by nader on-
derzoek bevonden, dat de Amisfoort-
sche berg haar waterleiding is. De Heer
Professor A. Reland was van dezelve
gedachten. Die lust heeft deeze Rivier
breeder beschreeven te zien, hy lee-
ze de triumfeerende Vecht van onzen
Dichter.

(e) *Aan zulken wiêr bezit van goud
verkeerde in wind.*

*Een' storm die moog'lyk noch by veel'
niet kan bedaaren.*

Hier zinspeeld den Dichter op den ee-
reloozen windhandel van 't Jaar 1720.
een orkaan uit de herffenen van enen
John Lauw. ontstaan, die Vrankryk
eerst deed daveren, en korts daar na
Engeland en Nederland deed schudden;
ja die als een vergiftige pest de meeste
Staaten van Europe heeft besmet, waar
door veele deffige familien arm, en vee-
le kaliffen door bedriegery zyn ryk ge-
wor-

Maar zacht; myn Zangster land reeds aan 't verrukk'lyk *Aan 't Spaarne en rondom Haarlem.*

(a) Spaaren;

En streeft door (b) Bloemendaal en 't duinryk Overveen

En Vellen, langs een reeks van schoone hoven heen,

Om voor 't nieuwsgierig oog een' vryen weg te baanen.

't Gaat wel, zy is vernoegt, en rust wat op (c) Polanen, *Polanen.*

Alwaar Heer Calf een klein Italië vertoont,

En dus met hoevenlof de vaart van Haarlem kroont:

Myn dunkt ik zie hem met zyn speeljacht derwaarts zeilen

Van Zaandam, daar hy geen grond behoeft te peilen.

Nu gaat zy (d) Ryneveen uit haast gezwind voorby *Ryneveen.*

Alwaar myn Vriend volhard in hoevenkweekery,

Die, eer de zon verschynt op haaren gulden wagen,

Steeds houd een oog in 't zeil om nutte zorg te draagen;

(Wierd zulks wat meer gedaan, veel' leden minder smert)

Die gulle vriendschap toont uit een regt hollands hert;

Die ieder vryheid geeft; die in zyn Buitenwoning,

Geruster eet en drinkt en slaapt als menig koning.

Meer zou zy zeggen tot zyn welverdienden lof,

Zo Vander Hoevens geeft niet uit een ryke stof

Zulks had gezongen dat het klonk in ieders ooren,

Die vrolyk naar 't geluid van zyne dichtenaar hooren.

C

Dies

worden; maar 't beklagelykste van allen was, dat 'er toen zelf voor geen eerlyk man 't minste crediet was overgebleeven.

(a) *Spaaren.*] Had. Junius wil dat deeze Rivier oudstydts Spirne genoemd wierd; zy komt uit het Haarlemmer-meir, en door Haarlem loopende, stort ze haar water te Sparendam, door drie sluizen in 't Y.

(b) *Bloemendaal.*] Hier stond wel eer het huis Aelbrechtsberg, door Floris den II^{den} Graaf van Holland gestigt.

(c) *Polanen.*] Dit is de Lustplaats van den Heere Nicolaas Kalf. Men wil uit

opgedolven kelders en verwulfsels bewyzen, dat hier het oud adelyk huis Polanen zou gestaan hebben, het welke, om 't huis Heemskerk in 't Jaar 1359. van een belegering te bevryden, zelf door de Delvenaars wierd beleegert, stormenderhand veroverd, en tot den grond toe verwoest. Zie Heemskerk Batav. Ark. 267. Hoewel andere meenen, dat het oude Polanen zou tusschen Haarlem en Amsteldam gestaan hebben, daar nu het huis ter Hart staat.

(d) *Ryneveen*] Lustplaats van den Heere B. V. Ryneveld, een groot liefhebber van 't buitenleven en de Dichtkunde.

Dies zwyg ik ook met recht en reën van Geuzeveld,
Welks lof Heer Bógaerts pen op 't cierlykft' heeft vermeld.
'tGeen reeds ter drukperffe is gebragt met meer gezangen,
Daar keurige ooren al naar wenschen met verlangen.

Dus heeft myn Zangeres haar groote reis volbragt,
En aangetoont hoe elk naar eene uitspanning tracht,
Bestaande in 't landvermaak, na zorgen, draaven, woelen:
Maar ze is vermoeit: men laat' haar wat in rust op SOELEN.

Nu volgens affpraak eens de nuttigheid ontvouwt
Der Hoven, en hunn' aart tot in den grond beschouwt.

*Nuttig-
heid der
Landhoe-
ven voor
het lig-
chaam.*

De mensch, slegts affche en stof, uit aarde voortgekomen,
Word niet onwaardig door gewas, gebloemte en boomen
Verbeeld, om zynen bloei, en haastvergank' lykheid
En goede en kwaade vrucht: ook is het onderscheid
Van ieder jaarfaizoen een spiegel van zyn leven:

*verge-
lyking van
de Jaar-
faizoenen
met den
mensch.*

Zyn tent' zal bloemen; en zyn herfst eerst vruchten geeven,
Die zyne zomer heeft beloofd; wyl d' ouderdom,
Zyn winter, dor en koud, hem doet gebukt en krom
Het zevenvoetig huis met wil of dwang vertoonen,
Daar hy, hoe akelig 't hem voorkomt, eens moet wonen,
Totdat hy als het veld verwiss'len zal van aart.

Nu, zo gelykheid van natuur ooit liefde baart
En heil, 't is in den mensch die met het buitenleven
Eene overeenkomst heeft, die, door een zucht gedreven
Tot vryheid, om zyn smaak op 't keurigft' te voldoen
Zyn doelwit meest beschiet in 't bly en lagchend groen,
Naar ligchaam en gemoed. Ai wil niet op my smaalen,
ô Leezer, dat ik verr' van SOELEN af ga dwaalen,
Eer ik 'er iets van spreek: dit is de grond van 't werk
Waar op ik bouwen moet; en ga ik buiten 't perk (den,
Van myn bestek, geen nood, 'k zal voortgaan met die schre-
Want de (a) Yflooddichter is my hier in voorgetreden.

Waar

Waar ook de lekk're tong door dertelheid naar wensch'
 Het voedsel van deeze aarde is eigen aan de mensch,
 Dien aardenklomp, die haast tot stof moet wederkeeren.
 Der eeuwen Morgenstond kan, door zyn voorbeeld, leeren
 Hoe de oude Vad'ren zich geneerden in hun tent:
 Uitheemsche lekkerny was toen noch onbekent,
 Met nuttelooze zorg om maagen te overlaaden;
 De eenvoudige akkervrucht kon hongersnood verzaaden:
 Want Jacobs (a) moesgerecht stond Esau beter aan
 Dan 't wild het geen hy had in 't jaagen opgedaan.
 Dus at men 't veldgewas, ontlast van angst en kommer,
 Geruht en onbenyd gedooken onder 't lommer,
 Beschadwt van de gunst der Algenoegzaamheid,
 Die dag aan dag den d'ich voor elk had toebereid. (men;
 Het Heidendom mogt van (b) Saturnus goud-eeuw droo-
 Dit was de goude tyd, waar in men vry van schroomen
 Die hemelgaaven smaakte, en uit een frisse beek
 Of bron zyn dorst versloeg: hoewel men namaals week
 Door nood of dertelheid van de eerste eenvoudigheden,
 En 't land verliet om zich te bergen in de steden;
 Noch bleef de Hoevevrucht de grootste lekkerny;
 Offchoon alléngs de weelde en dert'le hovaardy,
 Door voorspoeds misbruik in veel herten kwam gesloopen,
 Om all' wat keurlyk was door schatten op te koopen,
 Om 't beste en booste lid te streelen met vermaak:
 't Was zonder deeze vrucht maar las en zonder smaak.
 Het zou my aan geen stof maar wel aan tyd ontbreken,
 Wilde ik van 't wyngaardsp, het brood en boter spreken,

Aard-
vruchten
't bestel
voedsel
voor den
mensck.

Korte
schets van
de onver-
ziede gu-
de eeuw.

C 2

Drie

(a) Want Jacobs moesgerecht stond Esau
 beter aan.
 Dan 't wild, &c.

(b) Saturnus Goud-eeuw.] Of de heidenen het verdichtsel van de Goude eeuw uit het beginsel van Moses 1te boek, daar de gelukzalige staat der menschen voor den val beschreven word, niet getrokken hebben, willen we den leezet in bedenken geeven.

Ja zelfs zo, dat hy 'er zyn eerstgeboorte-recht voor afstond. Genes. XXV. vs. 29.

Drie vruchten die men 't land naaft God verschuldigt is.
 Neem die, ô lekkertand! eens weg van uwen difch,
 Hoe laag zal dan de prys van uw gerechten daalen!
 Maar om niet al te diep in de oudheid te verdwaalen,
 Het geen myn Leezer my ligt zwygende verwyf;
 Zo ga ik over tot den hedendaagfchen tyd,
 Om, by de uitfpanningen de nutheid af te meeten.

*vervolg
 van de
 nuttigheid
 der Luft-
 boven
 naar het
 ligchaam.*

Wat Hoeven zyn 'er daar de Moestuin word vergeeten,
 Waar by de boomvrucht maar verftrekt voor byfieraad?
 Waar vind m' een Landpriëel, een Luftpaleis van ftaat,
 Hoe vorst'lyk aangelegd, daar m' elk van hoord gewaagen,
 Daar voor dat beste deel niet eerft word zorg gedraagen?
 Wie is 't die 't keukenmoes niet boven all' waardeert?
 De Roomfche en Turfche boon en Peul, van elk begeerd,
 Waar voor Lukullus zou zyn vifchgerecht verfmaaden,
 Ja daar (a) Cleopatra zich meê zou overlaaden,
 Zyn dierb're vruchten die de zomer aan ons geeft,
 Daar eene maatschappy van duizenden by leeft:
 'k Zwyg nu van andere, wel waardig aan te pryzen.
 Het hoevemoeskruid geeft de geur aan alle spyzen.
 Wie heeft in 't zwynsvleefch fmaak indien het moftertzaad,
 Tot eene faus bereid, niet op de tafel ftaat?
 Zie daar de nuttigheid diêr kweekery befchreven,

Die

(a) Cleopatra] was een Koninginne van Egipte, die in fchoonheid en ongebondene dertelheid uitmuntte; zy regeerde eerft het Ryk met haaren broeder Ptolomeus Dionifius, doch toen die in de Nyl verdrong, bezat zy 't alleên; zy wierd van Marcus Antonius overwonnen, doch zy zegepraalde door haar overdaadige pracht wel haast over haaren overwinnaar, die zyn Gemalinne, de zufter van Octavius, naderhand die beroemde Keizer Augustus, om haar verliet; om alle haar buitenspoorigheden, die oncindig zyn, niet op te haa-

len, zal ik maar van één fpreeken: Toen zy van Antonius overwonnen, en by hem ontboden was, kwam zy hem met een vaartuig bezoeken, welks achterfte gedeelte van goud was, en de zeilen van purper, en de riemen van zilver waren: zy lag op een paviljoen met goud doorweeven; haar pragtige maalyd die zy voor haaren nieuwen minnaar aanreichte, waar op zy een onwaardeerbare paerel in azyn liet fmelten en die indronk, is te veel bekend om 'er meer van te melden.

Die 't ligchaam kan vermaak en nodig voedsel geeven.
 Niet minder werkt de stand der Hoven op 't gemoed,
 Dat lieft' in de open lucht zyn graagen lust voldoet
 Door een bespiegeling van de allerbeste zaaken,
 Die hier en namaals elk gelukkig kunnen maaken.
 Wanneer de geeften door het draaven in de stad
 Tot nodig onderhoud, zyn moede en afgemat,
 Hoe aangenaam is 't dan zyn Hoeve te beschouwen!
 Daar zou men, kon het zyn, wel tabernakels bouwen:
 Zoo noode word men van 't geen ons bekoort gerukt,
 Wanneer de ziel de vrucht van haar verlangen plukt.
 Hier lust het my op nieuws het hert eens op te haalen
 In de oudheid, doch ter loops, om niet verr' af te dwaalen.
 (a) Abdolonymus, die vernoegde hovenier,
 Kon voor zyn hoeve naauw den vorstelyken zwier
 In Sidon, daar hy tot een' Koning was verkooren,
 Verwiff'len; dus was hem de zucht als aangebooren
 Tot landvermaak, 't geen hem verheugde spade en vroeg.
 't Viel (b) Cincinnatus zwaar te scheiden van zyn ploeg;
 Ja 't was een last voor hem in Romem te regeeren,

*Nuttig-
heid der
Lusthoven
voor 't
gemoed.*

*voorbeel-
den daar
van.*

*Abdoly-
mus.*

*Cinnat-
tus.*

C 3

Om

(a) *Abdolonymus*] Deze was een hovenier van koninglyken bloede te Sidon, die waarschynelyk door de waereldsche wisselvalligheid tot dien laagen stand was gebragt: maar toen Alexander den Grooten, die Stad veroverd had, en het kroonrecht (want Sidon was toen een Koningryk) aan zynen lieveling Ephestion had afgestaan, om het te geeven aan wien hy wilde, zo wierd by die gelegenheid die kroon, op den raad van eenen Strato, die dezelve geweigerd had, aan Abdolonymus opgedragen. Hy, van zyn Hoeve gehaalt en voor Alexander gebragt zynde, wierd van dezelve gevraagd, hoe hy zich in den staat van hovenier had gedragen? waar op hy dit merkwaardig antwoord gaf. *De Goden geeven, ó groot-*

ten Alexander! dat ik in myn koninglyken staat met zulk een vergenoegzaamheid en vrolykheid mag leven, als ik in myn armoede op myn hoeve geleest heb. Deze geseltenis, sprak Alexander, maakt u alleen het koningryk waardig.

(b) *Cincinnatus*.] Deze was Dictator in den Jaare 296 na den bouw van Rome: wanneer hy het leger van Marcus Munitius van de Volschen had verlost, ging hy op zyne landgoederen wonen, daar de Romeinen hem aan den ploeg bezig vonden, toen zy hem verzogten om hun leger als Opperhoofd te gebieden; welk verzoek hy toestond; maar toen hy de vyanden had verslagen, keerde hy 16 dagen na die overwinning weder naar zynen ploeg.

Omdat hy door dien dwang zyn akkers moest ontbeeren,
Zyn liefste wellust, fchat en hoogste toeverlaat.

Waar was de Staatzucht toen? waar woonde de Eigenbaat?

Die federt op den troon der waereld zyn geftegen,

En hebben liefde en vreë verjaagt langs flinkfche wegen;

Cato. Dus vond een (a) Cato rust na 't lastige bewind;

Cicero. Dus heeft een (b) Cicero zyn (c) Tusculum bemint,

Eer hem (d) Antonius door lagen kreeg gevangen,

En liet zyn hoofd en hand aan Romenscheepsfpuy hangen,

Laar hy weleer 's volks hert aan 't streelend fpraaklid bond,

Door een welfpreekenheid die toen geen weërgeaë vond.

Dies kon zich mogelyk een Seneca vermaaken,

En Antoninus in 't befpieg'len hunner zaaken

In eene hoeve, vry van 't lastig hofgewoel.

Dus houd de ziel haar feest met levendig gevoel.

Curius. Ja dus kon (e) Curius 't Samnitifch goud verachten,

Wanneer hy fprak: *Ik zal van honger niet verfmachten,*

Zo

(a) *Cato*]. Deeze was die voortreffelyke Marcus Portius Cato, Grootvader van dien Cato, dien men den Uticenzet noemt, die door zyn wysheid welfpreekenheid, deftigheid, rechtvaardigheid, zuinigheid, en meer andere deugden, een pronkjuweel van Romeen was: Hy begaf zich in zyne hooge jaaren tot de Philosophie en Landbouwery. Zie zyn levensbefchryving by Plutarchus in 't leven der Grieken en Romeinen, van pag. 145 tot 153.

(b) *Cicero*]. Dit was die beroemde vader der Roomsche welfpreekenheid, te wel bekend dan dat wy 'er breed van zouden gewaagen; hy raakte in ongunst van Fulvia, huisvrouw van Marcus Antonius, waarfchynelyk om dat hy dien Romein, om zyne bedriegelyke ftrecken wat fcherp had gehelt in zyne Philippifche oratien; hoe't zy, zy ruste niet voor dat men hem niet alleen moorddadig ombragt, maar dat zyn hoofd en

regterhand aan de fcheepsfpuy, een plaats daar hy gewoon was te redenvoeren, wierden opgehangen; ja haar wraakzucht ging zo verre, zo eenige fchryvers melden, dat ze zyn tong met een priem doorboorde. Dit gefchiedde in 't Jaar 711. na de bouwing van Rome, en 33 Jaaren voor de gemeene tydrekening. Zie Moreri, pag. 167.

(c) *Tusculum*]. De woonplaats van Cicero, nu een kleene Stad in 't Romeins gebied, Frascati genoemt.

(d) *Antonius*]. Dit was dezelve waar van in de aantekeningen op Cleopatra en Cicero is gemelt; hy rechte het beruchte en bloedige Driemanschap te Romeen op, met Octavius en Lepidus.

(e) *Curius*]. Deze was die grootmoedige Marcus Curius, dat doorluchtig voorbeeld van vergenoegzaamheid en trouw, die veel liever zich met een gevecht van rapen wilde geneeren, dan om

Zolang myn' hof my met dit raapgerecht beloont :

Ga heen : Begeerlykheid heeft nooit myn hert bewoont.

ô Borgerheer ! gy had de matighêid verkooren :

Nu gaat 's Lands welstand meest door overdaad verlooren , Zyn lof tot be-

En met 's Lands welstand ook de welstand van 't gemeen , schaamt-

Om dat een borger een' Regeerder na wil treên.

Wat stond my niet een veld ontflooten , om te toonen

Hoe 't landvermaak de ziel en 't ligchaam kan bekroonen

Met vergenoeging , die tot rust en voordeel strekt :

Doch 'k heb die nuttigheid nu klaar genoeg ontdekt.

Maar moet de Schepper van 't heel-al zich nie! beklagen

Dat hy dien dierb'ren schat , uit liefde en welbehaagen ,

Aan menschen schonk , die , door een' yd'len waan misleid , Misbruik der Lust-

Zich schuldig maakten aan de snoodste ondankbaarheid ? hoven.

Die , in de plaats van Hem te kennen in zyn werken

Van hoeve en veldgewas , die onuitwisb're merken

Van zyne Godheid , aan de werking van natuur

Toeëigenen ; of door een aangeblaazen vuur

Van hoogmoed , dertelheid en wellust , zich verflaaven

Aan 't schand'lyk misbruik van die onwaarderb're gaaven ;

Welks doodelyke stank zich steeds verspreide alom.

'k Zwyg nu van de Oudheid ; en het blinde heidendom ,

Dat , by gebrek van licht , meest zal verschoonbaar blyven ;

Ik zwyg ook van die geen die de eerite dwaaling styven ,

Altoos hardnekkig in hun valschen redenstryd :

Maar 'k spreek van Christenen van deezen onzen tyd ,

Die van d' Alzeegenaar steeds gunst op gunst verkregen ,

Die 't mag gebeuren door den goddelyken zegen

De hand te leggen aan de hoevekweekery :

Maar

om de schatten der Samniten zyn Va-
derland verraden : Hy is driemaal Bor-
germeester van Rome geweest ; hy
deelde alle zyne landeryen , zo ver als
dezelve strekken konden , aan de bor-

gers uit , en hield maar een gedeelte
voor zich zelve , en begaf zich , na de
overwinningen op de vyanden van zyn
Vaderland , weder tot het buitenleven.

Maar hoe die vryheid is verkeert in flaverny,
 Stelt ons de leermeeftres der dwazen klaar voor oogen.
 Hoe steunt men op het riet van 't menfchelyk vermogen,
 Dat fchielyk breekt, wanneer de dood onze oogen fluit!
 (a) (De goeden, veel te fchaars gevonden, fluit ik uit)
 De praalzucht, fchoon 't niet voegt, al mogt men 't ook
 verrichten, Doet

(a) *De goeden veel te fchaars gevonden fluit ik uit.* Het is te beklagen dat, onder zo veele menfchen die de Almogende Schepper goed heeft gefchapen, met oogmerk om hen alle met een eeuwig goed te bekroonen, de minfte goed zyn. Wat de oorzaak daar van zy, ftaat ons hier niet diep te onderzoeken: dit zal ik 'er alleen van zeggen dat het God niet zyn kan, die zo rein van oogen is, dat hy het kwaad niet kan aanfchouwen, ik laat ftaan dat hy 'er de oorzaak van zou wezen: want dit ftryd met alle zyne aanbiddelyke eigenfchappen, en in 't byzonder met de liefde tot zyne redelyke fchepfelen. Het is dan de menfch alleen, die door zyn vrywillige fchuld, zich uit die goedheid werpt, en, door de verleiding der verboodene begeerlykheden, allengs van goed kwaad word. Men overweege liever de dierbaarheid die uit de fchaarsheid der goeden ontftaat, of het ons tot een edelmoedige volgyver mogt opwekken, om het kwaade te haaten en het goede aan te hangen, ten deezen opzigte is 't aanmerklyk, 't geen den zinryken dichter J. de Dekker zegt.

Zo fchaarsheid de waardy der dingen ryzen doet,
Dan is een eerlyk man een onwaardeerlyk (goed.)

Waarom is een diamant waardiger dan een ftraatsteen? om dat hy zeldfaamer is. Nu 't verfchil dat God tufchen goede en kwaade menfchen maakt is oneindig grooter dan 't verfchil onder ons, tufchen die voornoemde fteenen. Wil-

de wy zulks bewyzen, wat ftond ons niet een ruim veld open? Het voorbeeld van 't zondig Sodom is genoeg voor allen. De Inwooners van die Landfreek hadden zich in eene ontucht verlopen, daar men zonder fchaamrood te worden, niet aan kan denken; en echter zouden zy op de bede van Abraham verfchoont geweest zyn, indien 'er tien rechtvaardigen in dat Gewest geweest waaren. Zoo lief heeft God de deugd dat hy om dat weinig getal vroomen, de fchrikkelykfte straf daar men ooit van las of hoorde, zou ingetrokken hebben. Men bringe dit nu eens over tot ons Nederlands Sodom: Is het beter dan 't andere? wie zou zulks durven zeggen? mogelyk is het erger: Want (om nu van de allerfoejelykfte onkuisheid, daar 't het oude Sodom niet in wykt, te zwygen) wat gaan 'er al andere gruwelen om, daar mogelyk de Sodomiten niet eens aan gedacht hebben: want zy worden niet dan van ontucht befchuldigt. Gruwelen, die de vrome Loths onzer dagen als doornen in hunne zielen fteeken, waneer zy ze zien of hooren. Waarom word dit Sodom, mogt iemand vraagen, dan niet door den gloed van Gods rechtvaardige gramschap verteert? wy antwoorden: Naaft de ondoorgrondelyke barmhertigheid van 't eeuwig Opperwezen, dat lankmoedig van tyd tot tyd de bekeering der zondaaren afwagt, de weinige vroomen die 'er noch in gevonden worden, die, door hun voorbeeld, hunnen goeden raad, en in 't byzonder door hun-

Doet dikwils in den hof een kinderpopsfel stigten
 Van latwerk naar de kunst, het geen Natuur tot last
 Verstrekt, omdat zulks by 't eenvoudig groen niet past.
 Hoe menig oog zal in veel hoven zich vergaapen,
 ô Schande! aan beelden van ontuchtige (a) Priaapen,
 Van (b) Satyrs, (c) Faunuffen, en dergelyk gebroed,
 Waar voor de schaamte 't hoofd steeds onderhaalen moet!
 En, zyn z'er niet, 't ontbreekt ons echter aan geen sigters
 Diër snoode afgodery, al waren 't hoeve-dichters:
 Want door hun vindingen word de ontucht klaar verbeeld,
 Als in een tafereel dat zacht de zinnen streeld,
 En driften gaande maakt, om schielyk uit te spatten
 Tot iets oneerelyks. (d) Ach moeten dan de schatten
 Der eed'le Poëzy verkwist zyn, om 't gemoed
 Te domp'len in 't verderf! Beschonk het hoogste Goed

*In 't op-
 rechten
 van on-
 tuchtige
 beelden.*

*In onkui-
 sche vin-
 dingen der
 Dichters.*

*Beklag
 daar over.*

D

Den

hunne gebeden, als andere Abrahams, God geduurig smeeken om de behoudenis der godloozen. Men houdé hen dan in een gezegende gedachtenis. Men leere uit hunne schaarsheid hunne dierbaarheid erkennen, op dat we door eene oprechte navolging hen gelyk mogen zyn, die de Goddelyke natuur deelagtig zyn geworden, na dat zy het verderf ontvloten zyn, dat in de waereld is door de begeerlykheid. Dit is 't eenigste middel om hun getal te vermeerderen, en Gods weiverdiende plaagen van ons af te wenden.

(a) *Priapus.*] Priapus was een medegenoot van Bacchus, en stond in geilheid en dronkenschap met hem gelyk, naar de gedachten der Poëten. Met welke plegtigheid de heidenfche vrouwen hem pleegen te offeren, kan men afgebeeld en beschreven vinden in W. Goerees Joodsche Oudheden, I. d. pag. 210.

(b) *Satyrs.*] Deeze waare verzierde boschgoden, die om haare geilheid by bokken vergeleeken wierden: waarom

zommige Poëten hun boksvooten gaaven; doch andere een geitenstaart en twee stompe hoortjes; hoedanige wy ook op antieke steenen kunnen vertoonen. Zie Smids Ovid. I. d. pag. 17.

(c) *Faunuffen.*] Faunus wierd voor den vierden Koning van Italië gehouden, en zou geregeert hebben van den Jaaren 2695. tot 2739. Waar uit het verachtzel gesprooten is, dat hy de boschgeesten geteelt heeft, die in 't Latyn Fauni genaamt en met twee boksvooten afgebeeld worden.

(d) *Ach moeten dan de schatten Der eed'le Poëzy verkwist zyn, enz.*]

Het is een vaste regel die de groote Apostel der Heidenen ons allen ter navolginge heeft voorgesteld, dat het zy wy eeten, het zy wy drinken, het zy wy iets anders doen, dat wy het zelve tot Gods eere moeten verrichten. Maar hoe de meeste menschen van dien regel afwyken, leert de droevige ervarenis. Ik zal nu om van andere zaaken te zwygen, alleen maar van de Dichtkunst spre-

Den mensch met oordeel en verstand, die dierb're gaaven,
Om zich dus schand'lyk aan de zonde te verflaaven?

Gewis'lyk neen: de tyd der slooping van 't Heel-al
Genaakt, wanneer Gods stem tot ieder zeggen zal:

Gy moet nu rekenschap van myn talenten geeven.

Helaas! wie moet niet voor het minste misdryf beeven?

Maar bleef het hier noch by! Hoe menig lustprieel

Verstrekt een Venuschool en heimelyk bordeel,

In ontuchtige werken.

Door dert'le woorden en verfoejelyke daaden!

Ja, schuil vry achter 't loof en onder dichte bladen,

Ontuchtigen, op dat geen zon uw werk bespied';

Vergeefs verbergtge u voor de Zon die alles ziet,

Die ongeschape zon, die niets laat onbeschenen,

Maar met zyn stralen dringt door hert en nieren heenen,

Die onbewimpelt u eens stellen zal voor 't recht.

Hoe menig hoeve word hier enkel aangelegt

In Dronkenschap.

Om menigmaal (zou 't zich de Alzegenaar niet belgen?)

Het

spreeken. Hoe weinig word die eedele uitspanning tot Gods eer gebruikt? hoe zelden word die dierbaare gaave aangelegt tot onderwyzing, stigting en verbetering der zeden, daar ze enkel toe gegeven is? Is het niet te beklagen dat zo veele schrandere geesten onzer eeuw hunne gedachten op onnutte of schadelyke voorwerpen vestigen, 't zy op schimpzucht, lasterzucht, vleizucht, en, 't geen noch erger is, op die verfoejelyke zucht om de onkuisheid naakt op het altaar van de waereld te zetten, opdat ze van de jeugd omhelt en aangebeden zou worden? ja 't is bedenkelijk, dat veele duizenden door 't leezen van dertele en schandelyke gedichten, hunne zaligheid op de klip van ontucht verzeilt hebben: het heugt my, eens van een oud Leeraar, voor eenige jaaren overleden, gehoord te hebben, dat een jonge dochter, ter goeder naam en faam staande, door

het leezen van de Zelfstryd van den Dichter J. Cats, volgens haar eigen bekentenis tot die zonde vervallen was; en wat komen 'er hedendaags al gedichten van die natuur in 't licht, daar de voornoemde Zelfstryd zedig by is? Ongelukkige menschen! die dus niet alleen met Jeroboam en Manasses zelf zondigen, maar ook uw evennaasten daar toe aanleidinge geeven; hoe zult gy 't voor den grooten Rechter in den laatsten Oordeeldag kunnen verantwoorden? Waakt dan by tyds uit uwen doodslaap op, en legt uwe dierbaare talenten tot Gods eer en stigting van uwe medemenschen aan, want gy zult 'er namaals eens rekenschap van moeten geeven. Volgt dan de doorluchtige voorbeelden der Zededichters van de voorgige eeuw, die als flonkerstarren hebben uitgeblonken, om namaals in de zalige eeuwigheid als nimmer ondergaande zonnen te blinken.

Het dierbaar wyngaardfap als water in te zwelgen ;
 Een eed'le vrucht die tot verkwikking is geplant ,
 Maar fchand'lyk word misbruikt om zinnen en verftand
 Door dwang te fmooren in de plaffen der bokaalen.
 Dat heet gezondheid om een ziekte op 't lyf te haalen.
 De zulken roemt men noch als helden vol beleid ,
 Naar Jefaias (a) taal, terwyl de menfch'lykheid
 Herfchapen word in woefte en redenlooze dieren,
 Die fchaamteloos op ftraat tot elks befpotting zwieren.
 'k Zwyg nu van hoeven daar de kostelykfte fchat
 De tyd, verfpilt word, met het ydel kaartblad,
 En fchyfen dobbelsteen, daar twift is voorgezeten.
 Wat worden de uren daar fteeds nutteloos verfleten !
 Zo 't noch geen welvaart kost, 't geen menigmaal gebeurt,
 Daar 't huisgezin om zucht, en weêuw en weez' om treurt.
 Dus volgt men zonder vrees 't fpoor der (b) Sar danapaalen,
 Van Alexanders en van Heliogabaalen,

*In ydele
 fpeelen.*

D 2

En

(a) Jefaias V. vs. 22.

(b) *Dus volgt men zonder vrees 't fpoor
 der Sardanapaalen, (len.)
 Van Alexanders en van Heliogabaa-*

Drie monfters, verzopen in allerlei welluftigheid. *Sardanapalus* was de laafte Koning der onverdeelde Affirifche Monarchy, die zynen dierbaaren tyd met een geblanct aangezicht, en 't vrouwelyk gewaad, onder zyne bywyven in onverzadelyke welluft verkwifte, en eindelyk zichzelf uit wanhoop, met alle zyne fchatten en hoeren, op een houtftapel verbrandde. Zyn gedrag is in dit kort vaers uitgedrukt:

Non homo, sed porcus Sardanapalus erat.

Dat is:

*Sardanapaal was in zyn werken (ken.)
 Geen menfch; maar een affchw'lyk ver-*

Alexander was de grondlegger der Griekfche Monarchy, wel dapper, maar zoo aan de dronkenschap verflaaf, dat hy als dan eer naar een woedende leeuw, dan een menfch geelck, in welke drift hy zyne boezemvrienden, Clythus, Ephetion, en andere van 't leven beroofde, en duizend buitenspoorigheden beging.

Heliogabalus was een Keizer van Rome, en leefde omtrent den Jaare 220. Deeze ftreefde de twee gemelde ver voorby in overdaad, verkwifting, en nooit gehoorde gruwelen, die de eerbaarheid verbied te melden; ja hy maakte van den dag de nacht, en van de nacht den dag, als of hy de fchikking van de gefchapene natuur wilde veranderen. Die beluft is om euveldaaden te leezen, ik wyze hem naar zyne levensbefchryving onder de Roomfche Keizers, in den Romeinfchen Aellaar, en by andere.

En and're monst'ers van het heidendom, uit zucht
 Tot wellust, hovaardy en weelde. Is dit de vrucht
 Van dankbaarheid aan God voor zynen milden zegen,
 Waar door gy onverdient 't vermoogen hebt gekregen
 Om breed te weiden in uw hoevekweekery.

Waar-
 sehouwing
 aan die
 misbrui-
 kers, voor
 Gods oor-
 deelen.

Hoe vreeze ik dat ge eens zult in eene woesteny
 Uw dert'le hoven door het oorlog zien verkeeren,
 (a) Of dykbreuk, of door pest! laat u de Kersvloed leeren,
 (b) En Vrankryks toestand, hoe Gods strenge tuchtroê
 ô Christenen, op dat ge u overdaad verzaakt. (waakt,

Gebruik
 der Lust-
 hoven.

Gelukkiger zyn zy die zich bytyds gewennen
 In 't kweeken van hun hof zichzelf te leeren kennen,
 En hunnen Schepper uit het schepsel: Hier word stof
 Uit aarde en stof gehaalt tot 's Allerhoogstens lof.

ô Dien

(a) *Of dykbreuk, of door pest! laat u
 de Kersvloed leeren.]*

Dykbreuk.] Zulks ontstaat hier in Holland meest door Noordweste stormwinden, die door 't water uit de Noordzee, met een schrikkelijke parsing de dyken doen scheuren, en de laage landen overstromen, waar door dikwils huizen en hoven wegspoelen, en duizenden van menschen en beesten verdrinken: 't is gebleeken in den Allerheiligen vloed, in 't Jaar 1570. in de breuk van de St. Anthonys dyk, in 't Jaar 1609. en in die van de Haarlemmer dyk, in de Jaaren 1660. en 1675. om niet van meer andere te melden.

Pest.] Een brandende en besmettelijke ziekte, ontstaande uit verscheide-
 ne oorzaaken, maar allermeeft uit Gods rechtvaardigen toorn, die ze tot een plaag en gruwel gebruikt om zondige volkeren te straffen; een plaag die David voor den honger en 't zwaard verkoos, nadien hy eene van de zelve moest ondergaan, tot kastydning voor zyne hoogmoed; een plaag die op eemen nacht, voor Jerusalem in 't leger

van Sennacherib honderdvvyfentachtig duyzend krygsglieden verdelgde; een plaag die in laateere eeuwen, ja zelf in de onze, schrikkelijk in de Oosterfche Koningryken heeft gewoed, en heden in Constantinopelen hevig is ontstee-
 ken, en in 't nabuurig Vrankryk noch niet is gebluft. Ons Vaderland heeft 'er de smert van gevoelt in de Jaaren 1602, 1617, 1624, 1635, 1636, 1655. Doch allerswaarft in de Jaaren 1663, en 1664. Men doet dan veiligft, schoon ze wel uit natureelyke oorzaaken kan ontstaan, dat men 'er Gods vinger in erkent, gelyk in de bovengenoemde voorbeelden is aangewezen, op dat men zich bekeere en heiliger leere le-
 ven.

Kersvloed.] Deze is op Kersdag in 't jaar 1717. voorgevallen. Men leeze het vaers van onzen Dichter daar over gemaakt, en in de tweden druk van zyne Zededichten te vinden.

(b) *En Vrankryks toestand.]* Lees hier over 't vaers van onzen Dichter, genaamt Gods verderfengel in Vrankryk aan de Vereenigde Nederlanden.

ô Dien 't gebeuren mag, bevryd van angst en kommer,
 Door 't welbewuft gemoed in 't fchaduwryke lommer,
 Of by het bloemperk daar de By zyn' honig haalt,
 Wanneer de dagtoorts ryft of heuglyk nederdaalt,
 De Alwysheid zedig in dien fpiegel klaar te ontdekken,
 Wat voordeel kan hy niet uit die befchouwing trekken!
 Het hert word met een zee van blydfchap overtort,
 Als 't door den gunftglans van die zon befchenen word,
 Die 't all' in wezen houd; de geest om hoog gevlogen,
 Klimt reeds van trap tot trap naar 't eeuwig Alvermogen,
 Dat hier een aardworm met zyn heerlykheid bekroont,
 Die twyffelt of hy noch wel in het ligchaam woont;
 De tong barft los, en toont haar uitgestrekt verlangen,
 Door 't dankbaar offervuur van vrolyke gezangen,
 Tot dat ze weêr bedaart in 't daalen naar beneên.
 Wie is 'er toch alleen die zich dus vind alleen?
 Wie zou om Koningen, 'k zwyg van geringer menfchen,
 Deez' zalige eenzaamheid in zynen hof verwenfchen,
 Waar in de ziel haar ruft en vergenoeging vond?
 Aardsvader (a) Ifaak hield dus in den avondfchond,
 In 't veld, of op zyn hoeve en afgeperkte wooning,

*In Een-
zaamheid.*

*Voorbeel-
den daar
van.*

Ifaak.

D 3

Een

(a) Zie Genesis XXIV. vs. 63.

*Aardsvader Ifaak hield dus in den a-
vondfchond.]*

Men leeft in 't eerste boek van Mozes, in 't bovenstaande hoofddeel, dat deeze Godvruchtige jongeling, die wettige erfgenaam van zyn's vaders geloof, deugden en goederen, die loffelyke gewoonte had van op 't veld tegen den avond zyn Schepper aan te roepen. Hoe zalig was deeze eeuw, mogt men hedendaags zulks ook in 't algemeen van onze jeugd getuigen; mogt men zien en hooren dat zy haar avond-uren, of het overschot van den tyd haar's beroeps, aan onverbodene uitfpanningen, en voor al aan de uitterly-

ke en innerlyke pligten van den Godsdiensf toewyde. Maar helaas! alles heeft zy voor de waereld over, en de goedertierene Schepper, daar zy in de dagen haar's jongelingsfchaps aan moest gedenken, word vergeeten: Saletten, Dansfcholen en Herbergen zyn haar kerken; ydele en ontuchtige gezangen haar dankzeggingen; kwaade famenfprekkingen, die de goede zeden bederven, haar gebeden, en het jufferfchap haar afgodin, daar dikwils lyf en ziel aan word opgedraagen: en 't beklagelykft van allen is, dat veele ouderen, de goeden uitgezondert, als andere Eli's dat deerlyk Treurspel als een behaaglyk Bly-

Een heilig mondgefprek met aller Vorsten Koning,
Door vader Abrahams geloof steeds aangezet;
Ja veel Godvruchtigen van de oude en nieuwe wet
Verkoozen deeze ftilte in afgezonderde uren.

Elias.

Dus kon (a) Elias niet in 't hof van Achab duuren,
Maar wel op Carmel, daar hy steeds den zuiv'ren fmaak
Van 's Almagts gunft genoot, zyn eenigfte vermaak;
Terwyl hem (b) Jefabel uit afgunft stond naar 't leven.

Naboth.

De vroomme (c) Naboth kon zyn hoeve niet begeeven,

Waar

Blyfel met genoeg en aanzien, ja met ftilzwygen voor goed keuren, niet denkende dat de alwetende God hunne fpruiten, indien ze zich niet bekeeren, om al die buitenspoorige dertelheid, naar 't getuigenis van Salomon, in zyn' Prediker op 't XI^{de} Hoofddeel, voor zyn rechtvaardig oordeel zal doen komen, om voor eeuwig geftraft te worden, terwyl de navolgers van den vroomen Izaak de kroone des levens zullen ontfangen.

(a) Zie 1 Boek der Koning. XXVIII. vs. 42.

Dus kon Elias niet in 't hof van Achab duuren, Maar wel op Carmel.] Deeze Godvruchtige Propheet ontweek meer dan eens de laagen van de goddelooze Koninginne Jefabel, die haar Gemaal Achab, tot de fnoodfte gruwelen vervoerde, op den berg Carmel, geleegen in de verdeeling van Ephraim, negen duitfche mylen van Jerufalem, en twee van de bergen Thabor en Hermon; onderfcheiden van de Stad Carmel, die de tweede in 't achtfte lot der ftamme Juda was, daar den yrekken en onheuffchen Nabal met de wyze Abigaël woonde. Deeze Berg word om zyn cieraad en fchoonheid, gelyk de Libanon om zyne heerlykheid, by den Propheet Jefaías geroemt: Men leeft dat het de vermaakelykfte en aangenaamfte Berg van gantsch Paleftina was, zo van wegen de verfcheidenheid zyneral-

tyd groene heuvelen en dalen, hooge boffchagien en dichte wouden, als van levendige of loopende waterbronnen, die van alle zyden uit dezelve afstroomden. Was 't dan wel wonder dat de Propheet daar dikwils zyn verblyf nam, om, ontflagen van al 't hofgewoel, en bevryd van doodsgevaaren, in eene afgefcheidene eenzaamheid zich in 't befpiegelende der wonderen en eigenschappen van den Almogenden God te verluftigen, en zyne bevelen af te wagten? ja, het was op deezen Berg daar dat groote wonderwerk van 't verbranden der offerhande door 't vuur uit den hemel, tot overtuiging van 't weêrbarftig Ifraël, voorviel, waar op vierhonderd en vyftig Priefteren Baals gedood wierden. En mooglyk is het dezelve berg geweest daar door dergelyk vuur, de tot hem afgezondene tweemaal vyftig krygslieden met hunne hoofdmannen van den Koning Ahafia verteerd wierden: *Want ziet* (dus staat 'er) *hy*, te weeten de Propheet Elias, *zat op de hoogte eenes Bergs.* II. Koning. I. vs. 9.

(b) Zie 1 Boek der Koning. XIX. v. 2.

(c) Zie 1 Boek der Koning. XXI.

De vroomme Naboth kon zyn hoeve niet vergeeten.]

Deeze Godvruchtige man woonde te Jezreël, een Stad die de eerfte was onder de zeffien Steden des Stams Ifa-fchar.

Waarschyn'lyk om dat hy daar 't zelfde heil genoot,
 En 't echter derven moest door eenen wreeden dood.
 Het zou my aan geen stof maar wel aan tyd ontbreken,
 Indien ik wilde van een reeks diêr helden spreken.
 Het beste voorbeeld zy ons tot besluit genoeg.

Des waerelds (a) Heiland, die gewoon was spade en vroeg
 Het Jodendom aan zich door weldaên te verbinden,

*De Heiland
 Jerus.*

Kon

schar. Hier wierden veele Paleizen voor de Koningen van Israëel gebouwt, toen zy hun hof te Samaria hielden, nadien 't een plaats van vermaak was en zeer bekwaam tot veele uitspanningen der Grooten; om die reden hield Koning Achab mooglyk daar ook zyn hof, om dat men leeft dat de wyngaard van Naboth by zyn Paleis gelegen was; nu deeze vroomme Israëliet wilde die hoeve aan Koning Achab niet afstaan, schoon die Vorst hem een andere of de waarde in geld daar voor wilde geeven, 't zy hy 'er te grooten zucht voor had, om dat het 'er hem niet op aan kwam om dezelve te moeten verkoopen, 't zy, 't geen waarschynelyker is, dat hy 't uit tederheid van zyn gewisse heeft geweigert, om dat hy zyn 's vaders erfgoed niet verkoopen mogt: want dus staat 'er 1 Kon. XXI. vs. 3. *Maar Naboth zeide tot Achab: dat laate de Heere verre van my zyn dat ik u de erve myner Vaderen geeven zoude:* Hoe 't zy, die weigering koste hem den hals: want hy wierd door liit van de wreede Koninginne Jesabel, onder een hagelbui van steenen begraven, en zyn bloed wierd van de honden gelekt: maar die gruweldaad wierd van den almachtigen God zo euvel opgenomen, dat hy in die Vorst en Vorstin de wet van wederverging, ten schrik voor alle boozen, gestraft heeft: want toen zy beide door een rampzalige dood omgekomen waren, wierd hun bloed, volgens de voorzegging van God door den Propheet Elias, ook van de honden gelekt. Vee-

le voorbeelden zouden we kunnen bybrengen van Gods regtvaardigheid in dit stuk van wederverging, als van Adonibezek, Pharao en andere: maar we zullen deeze aanmerking met één besluiten, dat merkwaardig is, en een spiegel kan verstreken voor wraakzuchtige menschen, en in 't byzonder voor alle ontaarde kinderen. Men leeft in de schriften van den grooten Erasmus van Rotterdam, dat een baldadige zoon zyn vader, na dat hy hem gescholden en zeer mishandeld had, by 't hair langs de vloer trok, met voorneemen om hem buiten de kamer te slepen: maar toen hy aan de deur van 't vertrek genadert was, wierd het geweeten van de vader zodanig wakker, dat hy in deeze woorden moest uitbarsten, *Zoon, zoon; niet verder: want ik heb myn Vader maar tot aan de deur gesteept.* Myn hair ryft te berg van zulke onmensche-lykheden.

(a) *Des waerelds Heiland.*] Wy weeten alle, die tot jaaren van onderscheid gekomen zyn, ten minsten wy behooren het te weeten door het leezen van het leven, onzes gezegenden Zaligmakers uit de Euangelisten, hoe hy, zo veel als 't mogelyk was, zich 't gewoel der schaaren onttrokken heeft, om zich in de eenzaamste plaatsen te begeeven, daar hy vry en onbelemmerd zyn gebeden en dankzeggingen aan zyn Vader uit kon storten. Hier nu is hy ons ook in tot een voorbeeld geweest, opdat we zyne voetschappen zouden navolgen, om

Kon nergens beter vreugd dan in de hoeven vinden;
 Daar hield hy zielbanket in 't vuurigst' van zyn beê
 Aan God zyn' Vader; Nu eens in (a) Gethsemané,
 Dan in (b) Bethanië by zyne herts vriendinnen;
 Dan eens op (c) Thabor, daar zyn opgetoogen zinnen

Den

om den uitgekogten tyd van ons be-
 roep, 't zy in onze binnenkamer, 't zy
 op onze landhoeve, of elders daar wy
 alleen kunnen zyn, in geestelyke be-
 spiegelingen te besteeden. Menig schuift
 dit verzuim op zyne groote besomme-
 ringen die hy in de waereld heeft,
 maar de zulke zou men mogen ant-
 woorden: Als gy uwe bezigheden af-
 mat naar de behoefte van de natuur,
 die zo weinig tot nooddrust en ver-
 kwikking van nooden heeft, en uwe
 nuttelooze, ja schadelyke uitspannin-
 gen te eenemaal afneem, gewis daar
 zou tyds genoeg overschieten, om de
 ziel, op dat ik zo spreek, het ha-
 re te geeven, die nu door de oertol-
 lige bezorginge des lichaams veel te
 kort komt, ja gebrek moet lyden. An-
 dere schuiven dit verzuim op hunne
 onkunde in de Goddelyke zaaken:
 maar als zulke hun hert eens recht uit
 spraaken: zouden ze niet moeten be-
 kennen dat het eene onverschoonelyke
 onkunde is? en dat het licht van Gods
 woord voor hen zo wel als voor ande-
 re op den kandelaar blinkt, om den
 weg te betreeden die den verstandigen
 naar boven leid, dat is, om onderwe-
 zen te worden, in de kennis der waar-
 heid die naar de Godzaligheid is. Doch
 het is gebrek van liefde tot de deugd,
 die veelen van deze noodzakelyke pligt,
 van in zich zelve te vertrekken we-
 derhoud; dies is deeze laauwheid eer te
 beklagen dan te verbeterer: maar elk
 is de wacht bevoolen.

(a) Matth. XXVI. vs. 36. Joh. XVII.
 vs. 1.

Gethsemané.] Deeze plaats was gele-
 gen aan den voet van den Olyfberg,

een Sabbathreize, zynde een vierde
 deel van een myl buiten Jerusaleem, en
 betekent een dal van oli en 'vettigheid,
 omdat daar veel olyfboomen geplant
 waaren en veel oli gepast wierd. In
 deeze plaats was den hof daar de Heil-
 land Jesus, door de overwinning in
 zyn zelfstryd, over den dood zegepraal-
 de, die in den hof Eden was geboor-
 ren.

(b) Matth. XXVI. vs. 6.

Bethanië.] Dit was een vlek vyftien
 stadiën of twee mylen van Jerusaleem,
 aan de zyde van den Olyfberg gelee-
 gen; onderscheiden van een ander Be-
 thanië, dat een zekere streek van den
 Olyfberg was, die *de plaats der Palm-
 boomen* genoemt wierd, gelyk Betpha-
 ge een andere streek van die berg, die
 men de naam van *de plaats der speenvy-
 gen* gaf. In dit bovengenoemde vlek,
 woonde het godvruchtig paar zusters,
 Martha en Maria, de liefste vriendinnen
 van den Heiland, met haaren broeder
 Lazarus, die hier van den dood ver-
 wekt wierd.

(c) Matth. XVII. vs. 1. tot 8. Marc.
 IX. vs. 2. Luc. IX. vs. 28.

Thabor.] Dit is een berg in Galilea
 gelegen, in de Stam van Zebulon, op
 de grenscheiding van Isafchar en Ma-
 nasse; hy is een half uur opklimmens
 hoog, van gedaante als een suiker-
 brood, en de lustigste en schoonste van
 dat Gewest, beplant met wynbergen,
 veele vruchtboomen, bloemen en wel-
 riekende kruiden, waar door de zelve
 een vermaak der oogen en verkwik-
 king der geesten is, volgens de beschry-
 ving van Thevenot, Dapper en andere
 van

Den derden hemel, daar hy was eer alles was,
 Bepiegelde; daar hy den wil zyn's Vaders las,
 Om aan de menschen tot een' regel voor te schryven:
 In de eenzaamheid kon hy den boozen geeft verdryven,
 Die midden in 't gewoel zyn grootste kracht betoont;
 In de eenzaamheid wierd hy met heerlykheid gekroont,
 Wanneer zyn aanschyn blonk gelyk de zonnestraalen.
 Om van den Hemel nu op aarde neêr te daalen,
 Dat is van de Almagt tot onze eigen nietigheid,
 Slegts damp en stof, hoe zeer de waan ons ook misleid,
 Om steeds het tegendeel door blindheid te gelooven,
 Wat leert ons beter dan 't bespiegelen der hoven
 Hoe bros ons leven is? Staat hier de Boomgaard bloot
 Voor stormen, 't ligchaam is niet meer voor ramp en nood
 Bevryd, daar 't menigmaal door word ter neêrgeflagen;
 Word, door het (a) mesten, voor 't gewas steeds zorg ge-
 draagen,

*Vergeely-
king van
de vruch-
ten en blee-
men der
Lustbo-
zen, met
de bros-
heid des
mensche-
lyken le-
vens.*

Dus moet de mensch hier ook door spys en drank bestaan,
 Of 't groejen van zyn kracht zou in het kort vergaan. (men,
 Hoe kan 't vergank'lyk slyk op glans van schoonheid roe-

E

Die

van zyne vermaardheid word in 't O. Verbond dikwils gewag gemaakt; en 't was dezelve daar de Veldheer der Israëlieten Barak, verzelt met de Propheetse Debora en tien duizend krygsliden, afklom, en het leger van Sisera, Krygsoverste van den heidenschen Koning Jabin, versloeg. *Richter. XII. vs. 1.* Schoon dezee berg in 't N. Verbond niet genoemd word, zo word 'er echter niet aan getwyffelt of het is de zelve daar den Zaligmaaker op wierd verheerlykt, gelyk men kan leezen by *Matth. XVII. vs. 1.* *Marc. IX. v. 2.* en *Luc. IX. v. 28.*

(a) *Mesten.*] Het Landmesten is, onder de regeering van Keizer Maximiliaan, by geval uitgevonden van een

landman te Zoeterwoude by Leiden: want deeze hebbende zyn asche, mest, bagger en andere vuiligheid op een verlaatene hoek lands weg geworpen, wierd door den tyd gewaar dat die grond daar vruchtbaarder wierd dan elders: naderhand heeft hy zyne andere onvruchtbaare akkers daar ook mede toegeemaakt, en daar de zelve uitwerking gevonden. *Alkem. Gr. munten p. 150.* Zedert is zelfs de asche, dat uitvaagfel der aarde, tot een nut gebruik aangelegt, en in onze dagen een welgewilde koopmanschap geworden, en is dat voordeel door de Regeering van Amsteldam aan de Regenten van 't Almoesseniershuis, tot onderstand der armen, toegewezen.

Die in den morgenstond zyn perk met schoone bloemen
 In volle pracht beschouwt, en die ze, eer 't avond is,
 Verslenst ziet, en dat licht verkeert in duisternis? (bloejen,
 Wie denkt niet om zyn vrucht van godsvrucht te doen
 In d'akker van zyn hert, die zynen hof ziet groejen
 Door vruchten, schoon voor 't oog, en lieffelyk van smaak:
 'k Zou ruimer weiden in die stof, zo ieder zaak
 Op SOELEN niet moest in 't byzonder zyn verhandelt.
 Gelukkig die zyn hoeve in eenzaamheid bewandelt
 Met die gedachten tot den welstand van 't gemoed,
 Waar by alle aardfche vreugd maar alsfem is en roet:
 Een' welstand die hem steeds doet tot zyn' God genaaken.
 En lust het hem zich met gezelschap te vermaaken
 Op zynen hof, hy doet een wyze keur, en sluit
 Onheusschen, die door kwaad gedrag besmet zyn, uit,
 Als pesten die het hert met heilloos vuur ontsteeken,
 Om uit te spatten tot de snoodste zielgebreken;
 Die zich bewimp'len (a) met geleerdheidswaan vol wind,
 Doch niets beminnen dan de tafel van hunn' vrind;

*Gebruik
 der hoven
 in 't wy-
 den van
 godloo-
 zen, en 't
 verkeeren
 met vroom-
 me men-
 schen.*

Die

(a) *Geleerdheidswaan.*] Men leeft in het II^{de} boek der Koningen in 't XII^{de} hoofddeel van Koning Joas, dat hy een vroom en godsdienstig Vorst was, zo lang hy onder de hoede en bestiering van den Hoogepriester Joadaa leefde: maar toen hy door de dood van die Priester van dien teugel ontslagen was, is hy tot de snoodste gruwelen uitgeft. Zo gaat het ook met de Geleerdheid, die een schoone paerel aan de kroon der Wysheid is, zo lang ze door de Ootmoedigheid word geregeert, en de deugd alleen tot haar voorwerp heeft: maar als ze dien teugel van haar werpt, en zich aan de hoogmoedige waan overgeeft, dan doet ze oneindig meer schade dan voordeel aan de menschelyke maatschappy; dan spat ze uit tot hevige geschillen over onverschillige

zaaken; dan holt ze buiten 't spoor der reden, en rooft als een andere Prométeus het vuur van de goddelyke zonnemagen, dat is; zy treed, door haar verwaande bespiegelingen, in 't geheimvertrek van de aanbiddelyke, doch voor ons onbegrypelyke Godheid, en durft haare verborgene natuur, schoon streng verboden, onbeschaamt ontleden, en 'er regels uit opstellen, om ze niet alleen voor zichzelf te behouden, maar om ze ook aan anderen op te dringen. Dus word die spoorelooze waan de moeder van haat, scheuring, gewetensdwang en afgunst. Hier zouden we oneindig meer van kunnen zeggen, had de droevige ervaarenis zulks van alle eeuwen tot nu toe niet met dainzenden van voorbeelden bevestigd. Hoe be-

Die, als hy door den tyd eens ziet uit beter oogen,
 Betaald word met bedrog, met lastertaal en logen.
 Een' deugdzaam' hoeveheer, steeds wars van yd'len waan,
 Zoekt and're vrienden, daar hy in zyn groene laan,
 Of starrebosch, of in een' bloemhof spreekt van zaaken,
 Die't ligchaam niet zo zeer als wel de ziel vermaaken;
 Bespiegelingen die hy vind in overvloed,
 Om opgewekt, vol vreugd, eendrachtig van gemoed,
 Den Schepper van 't heel-alte pryzen, die zyn wond'ren

E. 2

Aan

beklaaglyk is 't, dat die eedele gaave alleen tot vordering in deugd en heiligheid van de Opperste wysheid geschonken, zodanig door de hoogmoed van veelen word misbruikt, dat het spreekwoord in hen bewaarheid word: *Hoe geleerder, hoe verkeerder.* Hoe menig word door de vleiry bedorven, waar door hy zich laat voorstaan dat hy alle eere waardig is, met de uiterste verachting van de zo genaamde ongelletterde. Gelukkige geleerden dan, die met een goede conscientie hnnne leerlingen door ootmoedigheid in de christelyke zedekunst onderwyzen, en geen deugd aanpryzen dan die ze zelf naar hun vermogen betrachten: wierd zulks wat meer verricht men zag meer vrede en godsvrucht in de waereld, en de gewaande geleerdheid, die de herffenen met ydelheid vervult, voor de waare, die het hert van zyne gebreken zuivert, haast zwichten; maar het gaat hedendaags meest met de Geleerdheid en haare onderwyzing, als het ging in de tyd van den voortreffelyken Schryver *Montaigne*, die'er in zyne *Proeven* pag. 95. dus van spreekt: „Zeker onze Ouders hebben in hun vlyt en in de „kosten die zy doen geen ander oogmerk dan ons hoofd met wetenschap „toe te stellen en op te schikken: maar „wat het oordeel en de deugd aangaat, „hier valt weinig te doen. Roep tot

„ ons volk van iemand die voorby gaat,
 „ ó wat een geleerd man! en van een
 „ ander, ó wat een vroom man! het
 „ zal niet na laten het gezicht naar de
 „ eerste te keeren. Wy vraagen ge-
 „ meenelyk; kan hy grieks of latyn?
 „ schryft hy in gedicht of in ongebonde
 „ maat? Maar of hy beter en verstan-
 „ dig is geworden, die vraag blyft
 „ achter. Wy arbeiden alleen om de
 „ geheugenis te vervullen, en laten
 „ het verstand en't geweten ydel. Wy
 „ weten te zeggen: Cicero zegt dus;
 „ zie daar Platoos zeden; dit zyn de
 „ eigen woorden van Aristoteles: Maar
 „ wy, wat zeggen wy zelve? wat
 „ doen wy? wat oordeelen wy? Een
 „ papegaai zou wel desgelyks zeggen.
 Aanmerkelyk is het geen hy vervolgens
 op pag. 101. uit Platoos schriften aan-
 haalt, dat de Erfprinsfen der Persiaan-
 sche Koningen door vier meesters on-
 derwezen wierden: de eerste onder-
 wees hun in den Godsdienst, de tweede
 in altyd waarachtig te zyn, de derde in
 zyn begeerlykheid te overwinnen, en
 de vierde in niets te vreezen. Dit wa-
 ren heidenen die veele christenen be-
 schaamen. 't Slot van Hiobs XXVIII^{te}
 Hoofddeel sluite dezze aanmerking:
Maar tot de mensche heeft God gezeg:
Ziet, de vreeze des Heeren is de wysheid,
en van 't kwaade te wyken is verstand.

Deszelfs
vruchten.

Aan alle zyden, ja van boven en van ond'ren
 Vertoont gelyk een schets van d'onverwelk'bren Hof,
 Daar de Eng'len nimmer moê zyn heerlykheid en lof
 Uitgalmen dat het klinkt door alle hemelboogen.
 Die dus dien voorfmaak proeft, gesterkt door 't Alvermo-
 Bezit een Paradys van weêrgaloos geluk. (gen,
 Laat anderen geboeit, geprangt door 't slaaffche juk
 Van weelde en dertelheid en snoode welluft woelen,
 Waar van zy namaals eens de nafmert zullen voelen,
 Of moog'lyk vroeger, want Gods eer lyd schimp noch spot,
 Hy, mid'lerwyl vernoegt met zyn gezegend lot,
 Viert in zyn hoeve als op een hoog vertrek gezeten,
 Steeds feeft op feeft in 't vroom en (a) welbewuft geweten,
 Van waar hy 's waerelds storm in veiligheid befchouwt:
 Want zyne uitfpanning is op vaster grond gebouwt.

Zie

(a) *Welbewuft geweten.*] Dit is de Con-
 fcientie, die een medeweefter is van
 alle onze gedachten, woorden en wer-
 ken; die den alwyzen God als zyne
 Stedehouderesse in ieders gemoed heeft
 ingeplant, en waar naar elk mensch in
 den jongften dag zal geoordeelt wor-
 den. Hier fpreeken we van de goede
 confcientie, die van den wyften der Ko-
 ningen een *geduurige maalityd*; en van
 den Apostel Paulus, *de vrede Gods die
 alle verftand te boven gaat*, genoemt
 word. Zy is een bron van geestelyke
 blydfchap die nimmer opdroogt, waar
 by de waereld met alle haare welluften
 niet op kan weegen: zy is een vreugd
 die nooit geftoort word, en bestendig
 zal blyven als 't groote gebouw der na-
 tuur zal in ftorten; Ja zy is, om met
 een woord alles te zeggen, de voor-
 fmaak der eeuwig gelukzaligheid.
 Gelukkig is hy die Gods aangeboden
 genade van herten aangrypt, om er
 deel aan te hebben. P: *du Moulin de
 Jonge* geeft ons een befchryving aan de
 hand hoe een mensch gefelt moet we-

zen eer hy ze kan genieten, in zyn
 voortreffelyk Traactaat *de Vrede der Ziele*,
 op pag. 67 en 68. Daar hy er dus van
 fpreekt.

„ Die voor God in vreeze wandelt;
 „ zyne eigene zwakheid kennende, en
 „ in verzekerteid wetende dat Hy
 „ goed is en getrouw in zyne beloften.
 „ Die niets tot een kwaad einde doet,
 „ en de goede wegen door geen kwaad
 „ de bederft. Die liever God behaa-
 „ gen wil dan groot worden in de
 „ waereld, het daar voor houdende,
 „ dat al wie door bedrog meint groote
 „ vaart te maaken, te rugge gaat, en
 „ daarom liever alles dan God wil ver-
 „ laaten. Die zyne goederen zonder
 „ knaaging kan nazien, om dat hy
 „ dezelve met geene ongerechtigheid
 „ heeft by een gefchravelt. Die zyne
 „ nabuuren niets benyd, om dat hy
 „ God heeft uitverkooren tot het deel
 „ zyner erve. Die fpreekt gelyk hy
 „ denkt, en doet gelyk hy fpreekt.
 „ Die zyne genegentheden gevanke-
 „ lyk

Zie daar den grond gelegd om SOELEN op te haalen,
 Dat wel zo schoon niet op myn dichttaf'reel zal praalen
 Als in het leven zelf, daar 't ieders oog bekoort.
 Ik vind my echter tot den aanvang aangespoort.

Wel aan, myn Zangster, gy zult Bouwmeest'resse wezen: *Beschry-
 ving van*
 Sla hand aan 't werk, en wil voor haat noch afgunst vreezen. *SOELEN.*

Doch neem voor eerst een wys en ernstig overleg,
 Eer ge aan zult vangen: want gy timmert aan den weg.

Deez' Plaats, wiens stand ons nu staat nader te overwee-
 Is aan de Noorderzy' van (a) Haarlems Vaart gelegen, (gen, *Haar
 Stand-
 plaats.*

Niet verr' van (b) Amsteldam: zo dat haar Eigenaar
 In eene wandeling, die moeilyk valt noch zwaar,
 Of met zyn roeifloep, (c) eer een half uur is verstreken,
 Van zyne woonplaats af ('t geen dikwils is gebleken)
 Kan rusten op zyn' hof: Dus is het landvermaak

E 3

Den

„ lyk houd onder Gods vreeze, zynen
 „ wille onder Gods wille buigt, en al
 „ zyn belang in Gods eere stelt. Al
 „ wie zich zelven op deeze wyze
 „ draagt, zal nimmer wankelen. Wat
 „ hem ook mag overkomen in zy-
 „ nen uitwendigen staat (die door op-
 „ rechtigheid beter word bevestigd dan
 „ door alle de scherpzinnigste treeken
 „ van de waereld) zo zal hy in 't he-
 „ vigste van den storm een onbezwe-
 „ ken, eenparig en geruft gemoed
 „ behouden; wetende dat hem geen
 „ kwaad kan overkomen, terwyl hy
 „ wel met God staat.

(a) *Haarlemmer Vaart.*] Deeze is ge-
 graaven ontrent het Jaar 1630. tot ge-
 mak voor de reizigers en voordeel
 voor den koophandel, want de Haar-
 lemmers, inwooners van een land-
 stad zynde, moeten meest hunne ma-
 nufactuuren op de Beurs van Amstel-
 dam verhandelen.

(b) *Amsteldam.*] Die Stad heeft deeze
 naam ontleend van den Amstel, en den
 Dam, die daar in wierd gelegd tusschen

de Jaaren 1203 en 1275. daar nu de
 Papenbrug is gelegen, zo dat de oude
 Stads naam Amstelredamme haaren
 oorspronk heeft genomen uit de woor-
 den Amstel en Dam; en dat die Dam in
 die gemelde tusschentyd daar gelegd is,
 blykt uit *Melis Stoke*, die in zyn Rym-
 kronyk over 't Jaar 1203 schryvende,
 deze Stad *Amstels sine vesten* noemt;
 en in de gunstbrief van Graaf Floris
 den vyfden, waar by hy de Amstel-
 dammers tolvry verklaart door geheel
 Holland, gegeven te Leiden in den
 Jaare 1275, welke gunstbrief de oudste
 is die de stad heeft, word ze uitdruk-
 kelyk Amstelredamme genoemd. Zie
 de *Handvesten pag. 1.* De gemelde *Me-
 lis Stoke* geeft ze in zyne beschryving
 van 't Jaar 1296, de zelve naam.

(c) *Eer een half uur is verstreken.*] Want Soelen legt ontrent 350 roeden
 van de stads poort, en aldus ontrent
 150 roeden buiten des stads rechtsge-
 bied, welke uitstrekking haar is ver-
 gunt door Hertog Aelbrecht van Beye-
 ren in het Jaar 1386. *Handv. pag. 6.*

Den Koopheer nut; dus kan zyn ziel den zuiv'ren smaak
 Der vruchten van zyn hoeve in veiligheid genieten;
 Dus is hy vry van last, van zorgen en verdrieten,
 Daar menig Landheer, die zyn' Lusthof heeft geplant
 Veel mylen van zyn huis, steeds word door aangerand.
 Het spreekwoord past op hem, (want wien kwam't meer te
Die verre is van zyn goed is naast aan ramp en schade, (stade?)
 Byzonder als't beroep hem steeds gebonden houd
 Aan't dagelyks bewind. 't Heeft menig wel berouwt,
 Eer hem de driften door een' blinden lust bekoorden,
 Dat hy zyn hoeve plantte in vergelegene oorden.
 Dies zeg ik tot besluit. Gelukkig is die man
 Die zyne uitspanning by zyn huispligt hebben kan.

Schoon 't Noorden is verzelt met bulderende vlaagen,
 Deez' Noordzy' van de Vaart kan echter my behaagen
 Ten opzicht van de Plaats. Hoe lief'lyk 't Zuiden zy,
 Dit Zuiderdeel is van geen ongemakken vry;
 Wyl daar de hoeven staan langs algemeene wegen,
 Daar deze is van 't gewoel der menschen afgelegen.
 Hier zit m' als op een strand, van angst en kommer vry:
 Beschouwende van verr' de woestheid en 't gery
 Der kleppers die het stof, als waren 't zandzeebaaren,
 In 't oog doen stuiven met een nasleep van gevaaren.
 Hier leeft de SOELER-heer van aanstoot vry en stil,
 En wagt geen vrienden op dan die hy hebben wil;
 Gemak, 't geen menig hoeve uit nooddwang moet ont-
 Door onverlaaten die bezitters overheeren, (beeren,
 En dwingen naar hunn' wil, ja, zonder 't minst ontzag,
 Den nacht wel knoopen aan een' langen zomerdag.
 De Vaartscheid SOELEN af van deeze dwing'landyë
 Der redenloozen met hun woeste razernyë,
 Behalven dat men hier voor hun geen herberg houd.

Maar nu den Steiger voor de Lustplaats eens beschouwt,
 Wiens

Wiens ruimte naar de kunst een ieder kan bekooren. (ren,
 Hier heeft m' een schoon gezicht van acht'ren en van voo-
 Het zy men de oogen naar de (a) poort van Keizer wend,
 De fraaifste aan (b) Amstels vest by elk genoeg bekend.
 Het zy naar (c) Sloterdyk aan de and're kant gelegen:

(a) De

(a) *De poort van Keizer.*] Deze is de Haarlemmerpoort, dus door den Dichter naar haaren vermaarden Bouwmeester, Hendrik de Keizer, genoemd, waar van de eerste steen werd gelegd in het Jaar 1615, den 18^{den} van Hooimaand, door den H^r. Burgermeester Doct. Sebastiaan Egberts. Ze is overkonstig uit blaauwe Arduinsteen, naar de Toscaanische bouw-orde, op getrokken, en met een sierelyke toren en een uurwerk voorzien.

(b) *Amstels vest.*] Hoe wel de Dichter hier met dat woord de tegenwoordige vestingen der Stad wil uitdrukken, zo hebben we echter op pag. 37. uit *Melis Stoke* aangetekent, dat Amsteldam door dien naam 't allereerst bekend was, daar hy in zyn Rymkronyk, in 't beschryven van den moetyl der Kennemers in het Jaar 1203, dus van gewaagt: *Rymkron. pag. 69.*

Die Kennemaren voeren heene
 Doer 't Landt, oever al die veene,
 Ende verbornde te hant
 Van Aemstel al dat lant,
 Ende roefden al dat si vonden,
Aemstel sine vesten tien stonden
 Dat bornden si al in den grondt.

(c) *Sloterdyk.*] Dit Dorp is 't hooftcieraad diër Ambagtsheerlykheid. Reinoud, Heer van Brederode, bezat dezelve wel eer in eigendom, van wien het de Stad, met verlof van Keizer Karel den Vyfden, in het Jaar 1531. benevens die van Amsterveen, Sloten, Osdorp en Vryëgeer heeft gekogt voor 3000 guldens gereed geld, en een eeuwigduurende Jaarlyksche rente van 560 guldens op de Stad Amsteldam, waar van de

koop met Heer Reinout geslooten wierd door Hillebrand Janfz Potter en Heyman Jacobfz van Ouderamstel, Burgermeesteren en Raden, als des stads gevolmagtigden; welke laatste van stads wegen ook de eerste Ambagtsheer was. Een der Heeren Burgermeesteren van Amsteldam is vervolgens altoos Ambagtsheer van dit Dorp geweest, onder andere, de Heer Joannes Hudde, (dien men de uitvinding der kleene vergrootglaazen, *Microscopia* genaamt, te danken heeft) en 't is de Ed: Heer Jan Trip die dit aanzienlyk Ampt tegenwoordig bekleedt. In het Jaar 1542 is hier de wrevelige Burgermeester Hendrik Dirksz gebooren, die Amsteldam alleen wilde regeeren. Men leeze maar zyn' onrechtvaardigen handel met Geele Fy tegen dien rekkelyken Schout Willem Bardes, in de Beschryving van Amsteldam Pag. 958, en vervolgens. De Kerk van dit Dorp was weleer aan St. Pieter toegewyd, die onlangs groot gevaar liep van vernielt te worden, toen 't huis van den koster verbrandde, by gebrek van een brandspuit, die 'er sedert door ordre van den Ambagtsheer is gebragt.

Of Sloterdyk niet wel eer Slochterdyk mogt genoemd zyn, naar den Slochter die zyn oorsprongk had uit het Slootermeer, en hier voor 't graaven van de Vaart in 't Y, door een fluis, die in den dyk lag, uitwaterde, willen we den onderzoekers der Oudheid in bedenken geeven. Van gemelde Slochter is noch een gedeelte overgebleven, dat aan 't Dorp behoort, en zyn water met de Vaart gemeen heeft.

Dit

(a) De Jaagschuit met haar vracht komt ginds een ander te-
 Zy streeven hier voorby; de Reiziger staat op (gen;
 En staroogt op deez' Hoeve en haalt haar roem in top;
 Of laakt door onverstand of afgunst ingenomen, (men:
 Hoe schoon 't ook zy geschikt, al wat hem voor mag ko-
 Doch 's waerelds lastertaal of lofspruit meest uit waan.
 'k Sprak breeder van die zaak had Huigens 't niet gedaan,
 Wiens dichtpen zo volmaakt heeft van deez' stof geschre-
 Op Hofwyk, dat zyn naam opieders tong zal zweeven. (ven
 Veel liever dan van 't nut des Jaagtogts iets gemeld.
 Wie wraakt het reizen niet in 't bosch of zandig veld
 Voor dit gemak? want schoon het rytuig hangt in zeelen,
 Het ryden zal ons haast vermoejen of verveelen:
 Ook steekt 'er veel gevaar in eenen wagentogt:
 't Vermaak ('t gebeurt al veel) word al te duur gekogt,
 Door 't breeken van een rad, of disselboom, of 't hollen
 Van dert'le paarden die ons wel in 't zand doen rollen,
 Zo 't nog geen breuk van arm of been, of 't leven kost.
 Dies word hy veiliger van zyne vrees verlost
 Die met de Jaagschuit, daar hy zulks niet zal bezuuren;
 Zyn reis vervordert, die hem brengt op zekere uren
 Naar zyn beoogde plaats. Dus smaakt hy stil en zacht -
 Een aangename rust al was 't zelf in den nacht,
 Tot dit geryf geschikt. Gy weet het Heer van SOELEN;
 Gy weet het Goedaard; schoon uw maatgezang en woelen
 Myn' slaap verhinderde, wy streefden echter voort,
 En kwaamen 's morgens aan tot voor de Goudsche (b) poort.
 Geen

Gemak en
 veiligheid
 der Jaag-
 schuiten,
 in regen-
 stelling
 van 't Ry-
 tuig.

Dit dorp wierd met het Karthuizer Klooster in 't Jaar 1578 door der Staaten krygsvolk afgebrand.

(a) *Jaagschuit.*] Dus naar de Jagers genoemd, die zich van een paard bedienen, die het zelve jaagen om hünne vracht voort te trekken. 't Is een gemakkelyk reisttuig, waarin men zonder tusschenpoezen, zo wel by nacht als

by dag, zyn reis kan vervorderen. Wanneer zy eerst in gebruik zyn gebragt, hebben we niet kunnen vinden; echter weeten we dat de eerste schuit op deeze vaart, in 't Jaar 1632. is in 't water gebragt.

(b) *En kwaamen 's morgens aan tot voor de Goudsche Poort.*] De Stad Gouda van

Geen loffe wagenaar zal hier zyn' (a) tyd vergiffen.
 Doch op deez' Plaats is ook gelegenheid tot viffchen.
 Men werp maar 't kruisnet uit of reik met de angelroê,
 Indien uw lydzaamheid niet geem'lyk word noch moê,
 In 't midden van de vaart daar u de vifch zal wagten,
 De hoop van winft kan zorg, gevaar en laft verachten.

F

't Gaat

*Gelegen-
heid tot
de Viffche-
ry op SOE-
LEN, met
eenige zin-
fpeelingen.*

van welks Poort hier word gewaagt, is de laaftte der zes groote Hollandfche Steden; zy is gefigt in 't Jaar 1272, op den oever van de Rivier den Yffel, alwaar oudstys ook een fterk Kasteel heeft geftaan, waar in 's Lands Archiven bewaart wierden; zy wierd in 't Jaar 1305 door Jan de Tweede, Graaf van Henegouwen, Holland, &c. met alle haare voorrechten, nevens Schoonhoven, aan zyn jonger zoon Jan van Henegouwen, Broeder van Willem de Goede, de XXII^{de} Graaf van Holland, ter leen weggefchonken, doch zy is in 't Jaar 1398, by gebrek van mannylyk oir, weder aan Hollands Graaflykheid vervallen; zy is op den 25de van Oogftmaand in 't Jaar 1438, voor 't grootfte gedeelte door 't vuur verteert; zy is, in de Hoekfche en Cabbeljaauwffe twift, haar wettige Landsvrouw Jacoba, die de Hoekfche party aanhing, altoos getrouw gebleeven, die zelf binnen haare muuren een' langen tyd haar verblyf heeft gehouden, zy is eindelyk in 't Jaar 1572 door Adriaan van Zwieten by verraffing ingenomen en voor den Prins van Oranje verzekert, waar na het Kasteel, op den 30de van Wynmaand, in 't Jaar 1577, door de burgers wierd gefloopt, en een gedeelte van die grond aan de Inwooners verkogt, en het overige aan de Stads muur verbonden, alwaar in 't Jaar 1645 een poortisgebouwt. *J. Walv: bef. v. Gouda.*

(a) Tyd.] De ouden hebben de Tyd verbeelt als een oud man, met een zandlooper op 't hoofd, met vleugels op den rug, en een zeiffen in zyn' hand;

en niet zonder reden: want hy is zo oud als iets dat gefchapen is, en de zandjes rollen zo ras niet in 't uurglas, ja onze gedachten vliegen zo fchielyk niet van 't oosten naar 't weften, of de tyd is noch vlugger: want hy rend ze voorby, terwyl hy met zyn zeiffen al'tgeen wy tegenwoordig noemen alle oogeblikken afmaait; ja die Saturnus eet de eeuwen, jaaren, dagen en uren, zyne kinderen, geduurig op, die nimmer weder te voorfchyn komen: want

*'t Verlies van rykdom word door zegen,
erf of vlyt (looren tyd.)
Wel onverwagt herstelt, maar nooit ver-*

Laat ons dit met noch een Verdichtfel bevestigen, 't geen ik ergens geleezen heb. „Het Vuur, het Water, en de Tyd „hadden zich op reis begeeven, en over- „leggende hoe zy elkander, eens ver- „looren raakende, weder zouden vin- „den, zo fprak het vuur: *daar gy rook „ziet, zult ge my vinden:* het water „fprak: *daar gy een' laagen moerasfigen „grond vind, zult ge my vinden:* maar „de tyd zeide: *ziet wel toe dat ge my „by u houd: want zo ge my eens ver- „liest, zult gy my nooit weder vinden.* Waarlyk, opmerkelyke Zinnebeelden; die ons leeren dat diebaar juweel op zyn prys te fchatten, en nooit te misbruiken; te meer, om dat het ons alleen van God gefchonken is, opdat wy 'er onze zaligheid in zoude werken met vreezen en beeven, en hem, naar de raad van *Paulus*, uitkoopen, dat

't Gaat wel, gy hebt reeds hoek: maar maak niet veel geraas.
 Stom (a) vischje, waart ge wys, gy schuwde 't doodlyk aas,
 Het zy gy doofzyt of als 't landvee snel kunt hooren;
 Het laatste stel ik vast, al zien we aan u geen ooren:
 Doch uwe domheid geeft ons voordeel: want zo gy
 Vernuftig waart, men zou tot waterlekkerny

U

dat is, zoo veel mogelyk is, onze onnodige bezigheden affnyden, en de nodige befoejen, opdat wy 'er een voorraad van verzamelen, om de zelve te besteden tot eer van God, tot stigting van onze naasten, en onze eigene zaligheid. De Gierigheid, andersints verdoemelyk, is hier pryffelyk, ja noodzaakelyk. Dit verklaart den Apostel der Heidenen zeer nadrukkelek. 1 Corinth. VII. vs. 29, 30, 31. *Maar dit zegge ik broeders, dat de tyd voorts kort is: opdat ook die wyven hebben zouden zyn als niet hebbende, En die weenen als niet weenende, en die blyde zyn als niet blyde zynde, en die kooppen als niet bezittende, en die deeze waereld gebruiken als niet misbruikende: want de gedaante dezer waereld gaat voorby.* Maar het is ten uitersten beklagelyk dat die onwaardeerbare schat van veelen moetwillig in 't slyk van eigenbaat, dertelheid, weelde en duizend gruwel daaden vertreden word, en aan de zonde te eenemaal te kost gelegd: en nog beklagelyker, als de vertoornde Godheid, lang genoeg door hunne boosheid getergt, hen in 't krankbed nederwerpt, en de dood, die Koning der verschrikkingen voor hunne oogen doet komen, en hun met al hun handgewring, kermen, zuchten en klaagen, vergeefs doet wenschen naar de tyd, die dan dikwils te spade voor hun dierbaar geworden is. Gelukkig zyn we zo wy ons hier met vrucht aan spiegelen, en dat allerdierbaarst' talent zodanig gebruiken en tot winst aanleggen, dat we uit genade verwaardigt mogen worden, om namaals naar 't zalig Sion op te va-

ren, daar de tyd in de eeuwigheid zal verzinken.

(a) *Stom vischje waart ge wys, gy schuwde 't doodlyk aas.*] De visschen schynen de domste schepselen te wezen die de Almogende God heeft geschapen, want daar andere dieren, de een min de andere meer, de laagen hun gelegd eenigzints weten te myden, loopen zy geduurig als ongevoelig in hun verderf. Maar is het niet te beklagen en tevens te verwonderen, dat het edelste en schoonste werksuk van Gods hand, den mensch, dien hy met een redelyke ziel begaafd, en de Voorzichtigheid tot een leidsvrouw gegeven heeft, zich door eene welverwinnelyke achteloosheid die allerdomste dieren gelyk maakt, ja hun in domheid overtreft? want zy zyn van de oogen des verstands ontbloot, die ons geschonken zyn om voorzichtig te wandelen, en echter loopen wy blindelings in de Fuiken van hoogmoed, eerzucht en eigenbaat, en happen gretig naar 't verderfelyk Aas van ontucht, dronkenschap, brassy en overdaad, schoon wy 'er daaglyks duizenden voor onze oogen in en door zien vergaan; tot dat de Vischer, die alles op moet vangen, ik meen de eerste dood, het schakelnet over onze hoofden werpt, om ons, indien we ons niet bekeert hebben, aan den tweeden dood, die in 't XX^{te} Hoofddeel van Joannes Openbaringe een poel des vuurs genoemt word, over te leveren. Men worde dan bytyds wys, en men schuwe de doodelyke angels
 der

U nooit op tafel zien, gy zoud de lagen myden
 Van hen, die u, door list tot hunnen lust bestryden,
 Met fuik, en zeege, en schrob- en schep- en schakelnet,
 Waar door gy dag op dag verrast word en bezet,
 Als 't zwoele weêr u lokt naar boven uit de laagte.
 Nu hoopen we u eerlang te pluizen met veel graagte,
 Tot dat de grootste drift des hongers is gestilt,
 Indien gy ook aan 't aas met graagte byten wilt:
 Zulks moest eerst voorgaan, zou 't den dischgenooten baa-
 Maar 'k zal u hier alleen met uw bedriegers laten. (ten:

Oud SOELEN was voorzien met heiningen van hout,
 Waar op de Schilderkunst haar gaaven had ontvouwt;
 Nu zie ik is 't omheind met Olm- en Effchenboomen,
 Geplant om (a) Boreas in 't woeden te betoomen:
 Deez' dubb'le rei zal hem, hoe styf hy blaaz', zyn kracht
 Haast doen verliezen, die steeds naar verdelging tracht,
 Gelyk 't schuimbekkend paard, dat zyne dert'le sprongen
 Verleert word, en allengs naar 's meesters hand gedwon-
 Door kunst, tot dat het is tot goed gebruik gewent. (gen

Men ga nu door de (b) Poort, die hier geen weêrgaê kent; *De Poort.*
 Dit 's de ingang naar den Hof vol schoone wandeldreeven,
 Waar aan de naam der Plaats op 't kunstigste is geschreven
 Met yz're letteren: dus streeft de smeedery
 De kunst een 's meesters in het schryven schier voorby:
 Hier staat de boekstaaf in 't verband met haare streepen.

F 2

(a) ô E-

der dwaaze begeerlykheden door de
 vreeze Gods, tot onze eeuwige wel-
 stand en zaligheid.

(a) *Boreas.*] De Noordewind.

(b) *Poort.*] Deeze, welks fundament
 op 28 paalen rust, is gebouwt in 't Jaar
 1721. Poort is een woord dat *Oudaan*
 afleid van 't latynsche woord *Portare* 't
 welk dragen betekent, want de Romein-
 nen den omtrek van een nieuwe vesting
 zullende aanleggen, hebben zulks met

een voorn daar de ploeg door getrok-
 ken wierd, aangewezen; doch daar de
 poort moest staan wierd de ploeg opge-
 trokken en door den dryver, wiens
 hoofd naar 't gebruik der oude Gaby-
 ners bedekt was, op een staatelyke wy-
 ze over den grond gedragen, welke
 plegtigheid in 't byzyn der Priesteren ver-
 rigt wierd. Zie *Oud. Roomsche Mog.*
pag. 195.

(a) ô Elink, nu alleen door schoone lettergreepen
Beroemt aan't Y, al weet men naauw uw wedergaë,
Toon hier uw gaaven, en doe dit een' smid eens na.

Ingang. Nu zyn wy in den Hof. Wat mag myn oog verblinden?
Hoe! 't oude SOELEN is in 't nieuwe niet te vinden.

Verwondering wegens 't onderscheid van 't oude en nieuwe SOELEN. Is SOELEN dus herschept? waar ik my wende of keer,
Ik zeg u, en 't is waar, dit is geen SOELEN meer.

Beschouwers zyt ge niet met my van een gevoelen?

Waar is de valbrug? waar zyn nu de (b) modderpoelen

Van vyvers? even als een doode zee, een bron

Van stank, waar door geen visch daar ooit in leeven kon.

Gewis deez' klomp is in een çierlyk plein herschapen,

Naar Schynvoets nette schets. Wie moet zich niet verga-

Aan 't ruim gezicht, dat zich hier opdoet? Ai hoe net (pen

Is ieder hofçieraad op zyne plaats gezet, (gen!

't Geen herten streelt! wat heeft de kunst niet al vermo-

De Kom. De ronde drooge Kom blinkt heerlyk in onze oogen

Met haaren dubblen rand, terwyl ze inwendig praalt

Zinspeeling en toepassing op de vier Jaargetyden, als kindertjes verbeeld. Met palmloof vol van zwier. In 't midden staat een naald

Wiens steene voetstuk steeds het zwaar gewigt moet lyden,

(En nimmer word het moë) van twee paar Jaargetyden,

Als kindertjes geknielt op 't allerschoonst verbeeld.

Maar hoe! myn Zangsters geeft word hier op nieuw ge-

streelt;

Om haar gedachten op dit voorwerp te doen hooren:

Men luistre; zy begint: elk leene aandachtige ooren.

Lente. ô Lente! Koningin van 't jaar, die in de Mei

Uw troon beklimt, en met een schoone bloemlivrei

Elks

(a) ô Elink!] Deze is een der deftigste Schryfmeesters in Amsteldam, t'hans woonende in 't huis van den overleedenen M^r. A. Perling, op de Keizersgragt, over den Schouwburg: doch stokdoof; dies men met de vingers in de

lucht moët schryven om hem iets te doen verstaan, 't welk zeer aanmerkelyk is.

(b) Modderpoelen van Vyvers. Deze, die nu gedempt zyn, hadden op Oud SOELEN, de gedaante van de letter H.

Elks hert verkwikt! (a) wie kan in duizenden van kleuren
 En balfemreuken, hier de Godheid niet bespeuren
 In zyne werken, die hy dag aan dag vertoont?
 Zeg ongoddift die steeds het Opperwezen hoont,
 En met zyn wetten lagcht, wie schiep die schoone sfracen?
 Van verven door 't penfeel onmoog'lyk af te maalen.
 Wie gaf de roos dien geur? wie anders dan de kracht
 Der eeuwige Almagt die 't heelal heeft voortgebracht?
 En schoon ge uw' harden nek niet naar Gods raad wilt bui-
 (b) 't Geweeten zal u van deez' waarheid overtuigen. (gen,
 Dus strekt gy ook, ô Lente! een leerzaam Zinnebeeld
 Van de onbedachte jeugd, die hier zich vleit en streelt,
 En durft hoogmoedig op haar sterkte en schoonheid roe-
 men. F 3 Wat

(a) *Wie kan in duizenden van kleu-
 ren (bespeuren.)*

En balfemreuken, hier de Godheid niet

Het eeuwig Opperwezen blinkt in alle zyne aardfche fchepfelen uit, maar inzonderheid in de bloemen, het eenigfte zynere wonderen, dat Hy benevens veele kruiden een' lieflyken reuk en 't fchoonfte cietaad heeft bygezet. Wat oog, hoe opmerkende, moet, als 't een welgefchikt bloemperk befchouwt, niet in duizenden van kleuren verdwaalen, die zo cieraelyk door de hand van den Opperkonfenaar zyn gefchakeert, dat de Schilderkunft door een verbaazende opgetogenheid haar penfeel en verven byna vergeet, als zy daar een fchets van tracht na te bootfen? Maar wiens hert wort ook niet verkwikt, wanneer hy in den morgenftond dien lieflyken geur gewaar word, die deeze aardfche ftarren, opdat ik zo spreek, van zich geeven, daar de hemelfche van zyn misgedeelte? Een' geur, die in aange- naamheid alle reukwerken overtreft, en ons hert dikwils met een onuitspreekelyke blydfchap vervult: Wat is men dan niet verpligt om de welriekende

bloemen van een zuivere dankbaarheid aan die Bron van goedheid op te draagen, die ons alle Jaaren aan den hoevedifch op dit verrukkelyk oogbanket onthaalt, welks geur hem zo kan behaagen, dat hy door zyne onbegrypelyke genade ons hier niet alleen met tydelyke en geestelyke zeegeningen wil bekroonen, maar ook namaals in zynen eeuwigen hof wil overvoeren, daar de bloemen van gelukzaligheid nooit zullen verwelken.

(b) *'t Geweeten zal u door deez' waarheid overtuigen.]* Wy hebben hier voor eenige aanmerkingen op de goede Conficientie gemaakt, doch hier moet door dit woord Geweeten, de kwaade verftaan worden, nadien 'er van ongoddiftten gewag gemaakt word, die nooit van een goede conficientie geweeten hebben. Alle Godverzaakers, zo in befpiegelingen als in goddelooze werken (want beide zyn 't God-verloochenaars) mogen het denkbeeld van de eeuwige Oppermagt uit hunne zielen trachten te verbannen, door fpietvindige redenkingen over 't onglyk lot der vroomen

Wat zyn die gaaven? Niets dan haast verwelkb're bloe-
Die's morgens bloozen en in d'avondstond vergaan. (men,
ô Maagdenrei! die u te veel hier voor laat staan,
En 't spiegelglas meer dan Gods wet om raad gaat vraagen,
Om jongelingen, niet uw' Schepper te behaagen;
Die als Goddinnen u doet eeren en ontzien,

Door

men en onvroomen op de waereld, en andere verrezochte besluiten meer, die op geen' grond van waarheid steunen, of door 't involgen van verbodene wellusten, en het zwemmen in een zee van alle weelde en dertelheid, om 'er de vreesfelyke gedachten van eene Godheid in te dompelen; Maar alles is vergeefs, zo haast Gods stedehouderesse de Conscientie, die tevens voor rechter, aanklaagster, beul en pynbank verstrekt, na dat ze een wyl door die voornoemde middelen in slaap gefust is, op het onvoorziensf' wakker word; dan vallen de valsche redeneeringen om verre; dan verdwynt all't vermaak; dan word men gedwongen, in weêrwil van zich zelven te bekennen, dat 'er een God is; dan beginnen de hardnekkigste ongoddisten te wankelen, en meteen Perfoon in de voorgaande eeuw hier in Amsteldam woonachtig, zo ik het wel heb, uit te roepen: *Indien 'er een God is, dan ben ik 'er elendig aan.* Dan vlucht een Cain; dan vlucht een Orestes by verbeelding, en een Nero wezentlyk, voor de schimmen van hunne vermoorde broeder en moeders; dan kruipt een Caligula, op 't hooren van donderslagen in onderaardsche kuilen; dan helpen zich een Achitophel, Judas, en andere, door een geweldige dood uit de waereld; dan wordjen de Vadermoorders in hunne verbeelding, door de Ravens en Zwaluwen verraaden; ja de grootste Monarchen en de wreedsste tirannen, die waanen dat zy boven alle wetten zyn, sidderen voor dien onver-

biddelyken Rechter, die zy in hunnen boezem met zich draagen, en nimmer kunnen ontvluchten. Zo waar is 't, het geen de wyfte der Koningen, *Sprenken XXVIII. vs. 1.* zegt: *De Goddeloozen vlieden daar geen vervolger is.* Aanmerkelyk is ten deezen opzichte, het geen de weêrgalooze Dichter J. v. Vondel, in zyn Treurspel van Josph in Egipte zegt, daar hy Josph tegen Jempsar, dus spreekende invoert:

Schoon huis en kamer zweet, en alle pylers zweges, (zelf verlogen,
't Geweten zwygt niet stil, 't bert met zich
Besculdigt nacht en dag zich zelven waar
men gaat, (lyke daad,

*Ook daar men de oogen luikt: die gruwel-
Die schennis borrelt op, hoe diep zy word
gedompelt.*

*Men rekent zich verraen, waar iemand
spreekt of mompelt.*

*Vlie booswigt vlie, loop straks ten huize uit
al versaagt, (langer knaagt,*

*Zo verr' daar 't schellemstuk het bert niet
Gelyk een worm het ooft: maar och! 't is
all' verloren, (hooren,*

*Al liept gy daar de Nyl zyn kil begint te
Of daar de zon haar glans te middernacht
verschuilt, (ger huilt;*

*Daar 't ondiër afgevaft in sneeuw van hon-
Gy kunt de donderssem van Gods gerecht
niet smooren, (laat zich hooren.*

Die vierschaar doemt alsins, die Rechter

Laat ons met eenige dertele geeiten niet
onderzoeken, wat het helsche vuur zy,
maar

Door dertelheeden die een (a) Cefas zou verbiên,
 Als hy in Neêrland uit zyn grafzerk op kon ryzen;
 Helaas! wat is uw glans? niet waardig om te pryzen,
 Al stelt de vleitaal u met de Engelen gelyk:
 Want eene koorts kan all' dat overschilderd slyk,
 't Geen schoonheid wort genoemt, op 't schielykft' doen
 verflenschen

Gelyk een teed're plant, staak dan uw yd'le wenschen
 Naar's waerelds eer: maar draag uw eed'le lentebloem,
 Uw jeugd, de Godheid op; gebruik ze tot zyn roem:
 Zo zult gy, als 't geluk der boozen zal vervloejen,
 Als de Amarantbloem in den Paradyshof bloejen.

ô Zomer, die de zon voelt branden boven 't hoofd,
 Die ons door zynen glans een rype vrucht beloofd,
 Ja zelf reeds geeft, nadien de (b) Kerffen en moerellen

Zomer.

Den

maar ons liever zo gedragen, dat wy 't door Gods genade nooit mogen voelen. Mogelyk, ja waarfchynelyk zal de zwaarste straf der verdoemden namaals bestaan in de wroeging en knaaging der confcientie; dat 's die worm die nimmer sterft, en 't vuur dat nooit zal uitgebluft worden; die hel, die nimmer zal eindigen, is in Cain al begonnen; en valt die smert hier zo onverdraagelyk, dat menig zyn verligting in den dood zoekt, helaas! hoe zwaar zal ze namaals vallen voor de rampzalige zielen die dan de dood vol angst zullen zoeken, doch nimmer vinden. Men bekeere zich van nu aan, en schrikke om voortaan meer te zondigen, zo zullen we nimmer voor dat allervreeffelykft' oordeel beeven, maar met alle rechtvaardigen in het eeuwig leven gaan.

(a) Door dertelheeden die een Cefas zou verbiên.] Versta door Cefas hier den Apostel Petrus, die dien naam, voor zyne geboortenaam Simon, van den Zaligmaaker verkreeg, om dat hy hem

zo edelmoedig voor den Christus, de Zoone des levendigen Gods had beleeden, waar door hy die Petra, die Steen zou zyn, daar de Heiland zyn Gemeinte op zou bouwen. Deeze yverige Apostel, vermaande de vrouwen van zynen tyd, waar onder men de maagden ook moet begrypen, met deze woorden: *Uw vercierfel zy niet het geen uiterlyk is, bestaande in het vlechten des hairs en omhangen van goud, of van kostelyke kleederen aan te trekken, maar de verborgene mensche des herten, en het onverderfelyk vercierfel eens zachtmoedigen en stillen geests, die kostelyk is voor God.* I Pet. III, vs 5. en 6. Maar 't is beklagelyk, dat die onverderffelyke geestelyke juweelen, by de meeste worden veracht, en de nietige aardfche verkooren, die met de waereld moeten vergaan: ongelukkig zyn ze die zulk een dwaaze keuze doen.

(b) Kerffen.] Deeze aangenaame vrucht is allereerst in kleen Asia geplant, en door den dertelen Lukullus in Romem gebragt;

Den difch verçieren , ja , wy zien ook d'aardbei zwellen ,
 Wy proeven 't keukenmoes , dat door zyn' lekk'ren fmaak
 Het hert verheugen doet ; Hoe ſtrekt ge een heldre' baak
 Van hem , wiens jeugd reeds door den tyd is heen gevloogen ,

Die nu geen bloemen geeft maar vruchten naar vermogen !
 Ontdekkende de lift van 's waerelds gryns en mom ,
 Wienskracht bekwaam is , door Gods medewerking , om
 De driften die de jeugd van 't heilſpoor deden dwaalen ,
 (a) Steeds door den teugel van de wysheid te bepaalen ;
 Die door de vafte ſpys van 't zalig woord gevoed ,
 De ſtraalen van de zon des levens in 't gemoed
 Gewaar word , waar toe hy ſteeds vordert op de wegen .
 Tot dat hy is ten top van heiligheid geftegen .

ô Mil-

gebragt : waar op den Oudvader Tertullianus , in zyne verantwoording tegen de Heidenen , aardig zinspeelt. *Waarom* , vraagt hy , *houd gy Bacchus voor een' God ?* waar op geantwoord wierd , *om dat hy mogelyk de wyn eerst in de waereld heeft gebragt ;* daar hy weder op antwoorde : *Bewys dan aan Lukullus , ook Goddelyke eer : want die heeft de eerste Kerſten uit klein Aſia , in Europa overgebragt .*

(a) *Steeds door den teugel van de wysheid te bepaalen .*] Onder alle de Zinnebeelden door 't vernuftig Heidendom uitgevonden , is dat van Phaëton een van de leerzaamſte : het verbeeld dat dien onbedachten jongeling , door hoogmoed aangevoert , zyn vader Phebus verzocht om eenen dag de zonnepaarden te mogen mennen : dit verzoek wierd hem , om geen en loffen eed te breeken , toegestaan ; doch die dagreis koſte hem eer 't avond wierd zyn dierbaar leven . Wat was nu de voornaamſte oorzaak van zynen val ? dat hy den teugel liet ſlippen , waar door de paarden aan 't hollen geraakte , tot dat hy

half gebrand en gebraden door den blixem van Jupiter , met de wagen in de rivier Padus viel en jammerlyk verdronk . Dit verdichtſel zouden wy alleen op de verwaande hoogmoed kunnen t' huis brengen , maar laat ons het zelve wat dieper onderzoeken .

De Opperwysheid heeft aan alle menſchen die 't goed van 't kwaad kunnen onderscheiden eenen teugel gegeven , om hunne hertstogten die dertele paarden te beſtieren , op de groote dagreis van ons leven naar de eeuwigheid . Deeze teugel is onverbreekelyk : want hy is van verſcheidene ſterke ſnoeren in een geftrengelt , waar van de voornaamſte zyn , kennis der waarheid die naar de godzaligheid is ; het door liefde werkende geloof in J. Chriſtus ; een geduurige overdenking van Gods aanbidedelyke eigenschappen , inzonderheid zyne alwetenheid , rechtvaardigheid en overalteenwoordigheid ; luſt en liefde tot Gods wet door 't geſtadig leezen en overweegen van de H. Schrift ; onophoudelyke dankzeggingen en vuurige gebeden ;

ô Milde Herfit, die reeds uw boomgaartschatten telt, *Herfst.*

En overlaaden zyt met vruchten van het veld,
 En boomgewas, ons van d'Alzegenaar geschonken
 Tor voedsel en vermaak; hier drinkt de zielzich dronken
 Uitbeeken van Gods gunst, door zulk een overmaat
 Van dierb're gaaven. Wie kan zich van overdaad
 Hier speenen in deez' zee van hoevelekkernyë?
 Dat elk met (a) dankbaarheid zich in 't genot verblyë.
 ô Herfit! hoe net verbeeld gy 't leven van dien mensch!

G

Die

den; en eindelyk de Conscientie. Als wy deezen teugel vast houden en wel gebruiken, dan zullen de paarden niet buiten de heirbaan uitspatten, maar ons op eenen gestadigen draf in veiligheid naar 't nieuw Jerusalem, de eindpaal van onze reis, gelukkig over brengen; Maar laaten wy hem los, of misbruiken wy de zelve, dan zullen wy niet alleen met Phaëton in de zee van eenen tydelyken dood, maar ook in den poel van de eeuwige rampzaligheid storten. Doch als wy de heilige en waereldsche geschiedenisse doorbladeren, ja dezen onzen hedendaagchen tyd overweegen; het zyn byna niet als Phaëtons die wy 'er in ontmoeten, die dien teugel uit de hand werpen, niet als hy door schrik en vrees geperst, maar met een vrolyke gerustheid, waar door de paarden van ongehoof, hoogmoed, ontucht, schadelyke begeerlykheden, gierigheid, verbodene pracht en overdaad, &c. zodanig aan 't hollen geraaken, dat ze niet wederhouden konnen worden. Elk spiegele zich dan aan Phaëton, en houde deezen teugel der wysheid vast, die wy zo wel in ons tydelyk als geestelyk beroep kunnen gebruiken; en hebben wy hem eens los gelaaten, men grype hem rustig weder aan, om door Gods genade en zyn krachtige hand gesterkt, volstandig onze reis, tot onze eeuwige welstand, naar 't zalig Sion voort te zetten.

(a) *Dankbaarheid.*] Dit is een pligt, die ons omtrent God voornamenlyk, daar wy t'eenemaal van afhangen en die ons met tydelyke en geestelyke zegeningen dagelyks overfloort, als ook omtrent onze aardfche weldoenders meest betaamt, en minst behartigt word. 't Is onbegrypelyk, dat een deugd die onder alle deugden meest met de gezonde reden over een stemt, ja die in veele dieren gevonden word, van de menschen, Gods redelyke schepselen, meest word verwaarloofd, byzonder omtrent den goedertierenen Albehoeder; een verzuim zo algemeen, dat het ons doet schaamrood worden en verstommen. Omtrent menschen aan menschen ziet men dit onwaardeerbaar juweel noch wel somtyds, doch byzonder schaars, doorstraalen, het welk ik met de twee volgende voorbeelden zal bevestigen.

Men leest in de Engelsche geschiedenissen van eenen Thomas Cromwel, een voorzaat van den beruchten Protector Olivier Cromwel, dat hy, noch een jongeling zynde, om de burgerlyke beroertens daar zyn vader zich had ingewikkelt uit Engeland moest vluchten. Hy, na een lange en moeijelyke reis waar in hy zyn voorraad verteert had, te Luka in Italië aangekomen zynde, wierd gedwongen met bedelen zyn onderhoud te zoeken. Zeker ryk

Die ryp van jaaren en verstand, zyn' hoogsten wensch
 Niet meer in bloemen stelt, maar in de rype vruchten
 Van deugd en kennis, om all' 't zielgevaar te ontvluchten ;
 Die, wars van de ydelheid, en 't werk der duifternis,
 Zich los maakt en vergeet all' wat reeds achter is,

Maar

ryk Koopman, dien hy om een aalmoes
 aansprak, ziende iets in zyn gelaat dat
 naar geen bedelaars opvoeding zweemde,
 de, nam hem in huis en vroeg hem
 naar zynen toestand; die Cromwel, be-
 halven zyn naam en geslacht, hem ont-
 dekte, waar op hy hem, om kort te
 gaan, by zich hield, en gaf hem, na
 genoegzaame proeven van zyn trouw be-
 speurt te hebben, het bewind over al-
 le zyne goederen, gelyk een' tweeden
 Potiphar aan eenen anderen Joseph. De
 storm der burgerlyke oorlog na verloop
 van eenige jaaren, in Engeland bedaart
 zynde, verzocht Cromwel aan zyn' mee-
 ster verlos om weder naar zyn Vader-
 land te keeren, die zyn verzoek einde-
 lyk toefond, en hem boyen zyn loon
 met een aanzienelyke vereering begif-
 tigde. Deze koopman geraakte na langen
 tyd door groote zeeschade ten eenemaal
 ten achteren, zo dat hy genoodzaakt
 was zyn Vaderland te verlaaten en na
 Londen te vertrekken om eenige schul-
 den, het laatste overschot van zyne goe-
 deren, in te maanen: Maar naauwe-
 lyks was hy die Stad genadert, of hy
 wierd door een aanzienelyk heer min-
 nelyk omhelsd die hy niet kende, en
 echter was het dezelfde Cromwel, die
 toen de grootste gunsteling van Koning
 Henrik de Achtste was geworden. Hy
 bragt zynen gewezenen meester in zyn
 Paleis, daar hy hem in 't byzyn van
 verscheidene Gezanten op de aanzien-
 lykste plaats aan den disch zette, na dat
 hy zich aan hem had ontdekt, en aan
 dat doorluchtig gezelschap de uitne-
 mende gunsten verhaalt, die dien koop-
 man hem had bewezen; waar na

hy hem, tot een bewys van eene
 edelmoedige erkentenis met schatten
 overlaaden naar zyn Vaderland liet
 keeren. Zo dankbaar als Cromwel
 tegen zyn meester was, zo ondank-
 baar was Koning Henrik weder tegen
 hem: want hy liet hem niet lang daar
 na, uit een' opgenomen' wrok met
 de byl onthalzen.

De Hertog van Orleans, Broeder van
 Lodewyk de dertiende, Koning van
 Vrankryk, van wien men zegt, dat hy
 nooit de oorzaak van iemands dood ge-
 weest is, noch zich over eenig gelee-
 den ongelyk gewrooken heeft, betoon-
 de eens die weêrgalooze edelmoedig-
 heid aan een Edelman, die omgekogt
 was om hem te vermoorden. *Vriend*,
 sprak hy toen hy hem zag naderen, *ik
 weet uw boodschap, gy zyt hier gekomen
 om my het leven te beneemen: wat kwaad
 heb ik u gedaan? Nu is het immers in myn
 magt, om u met een woord in duizend
 stukken te doen hakken, maar ik vergeeve
 het u: ga heen, en zie my nooit weder.*
 Maar zie hier een edelmoedige wed-
 vergelding, niet min roemenswaardig.
 De voornoemde edelman, vrezende in
 Vrankryk te blyven, begaf zich in Spaan-
 schen dienst. De Hertog, in een' veld-
 slag tegen Spanje, door een' troep om-
 singelt zynde, verloor zyn zwaard: de
 edelman, daar tegenwoordig, geeft hem
 een ander zwaard, zeggende: *Geniet
 nu de vruchten uwer voorige goedertieren-
 heid; Gy hebt my het leven gegeven, doch
 nu stelle ik u in staat om het uwe te be-
 schermen.* Waar door den Hertog niet
 alleen van den dood wierd gered, maar
 ook

Maar jaagt steeds naar den prys der roeping, opgehangen
 Voor allen die met ernst naar 't zalig ryk verlangen,
 Om de allerzoetste vrucht die nooit verderven zal,
 Met vreugd te smaaken, na de slooping van 't heelal,
 In Salems hof daar hem geen zomerzon zal steeken,
 Maar daar hy vry zal zyn van rampen en gebreken.

Winter.

(a) ô Gryze Winter! die voor 't barre Noorden schuilt,
 Wanneer de scherpe wind geduurig raaft en huilt,
 En dryft een hagelbui en sneeuw vlaag voor zich heenen,

G 2

Ter-

ook de overwinning op zyné vyanden behaalde. Zie de *Turkſche Spion*. Zo wonderlyk worden dikwils de weldaaden beloont; daarom is 'er niets veiliger dan wel te doen, 't geen ons niet alleen van menschen tot engelen maakt, maar 't is ook het beste dankoffer 't geen wy aan den Almogenden God kunnen opdragen: want alle gebeden doelen op eigen belang: maar lof ontstaat uit zuivere bewegingen van liefde en dankbaarheid, hebbende geen ander voorwerp dan Gods heerlykheid.

(a) ô Gryze winter!] Het stremmen van 't water in dit bar zaizoen door de scherpe koude, 't geen wy vorst noemen, toont zyn grootſte kracht in 't noorder gedeelte des waerelds, daar wy eenigſints onderleggen; hoewel de voortreffelyke Schryver *M. de Montaigne* gewaagt, in zyne *Proeven*, pag. 173. van een Krygsoverſte die 't omtrent Luxemburg zo ſterk heeft zien vriezen, dat de voorraads wyn met beitels en bylen wierd geklooft, by 't gewigt aan de krygſlieden verkogt, en in manden weg gedragen: overeenkomende met de woorden van Ovidius, die wy op dezelve bladzyde aldus vertaalt vinden: *De wyn, uit zyn vat gedaan, behoud zyn geſalte, niet getapt maar by brokken gegeven, en dus gedronken.* Doch dit zal hy niet te Rome, maar in 't koude Pontus, de plaats zynér ballingschap, geſchreven hebben. Ook verhaalt de voor-

noemde Schryver vervolgens, dat de vorst in de mond van de Meotiſche poelen zo ſterk is geweest, dat Mithridates, Koning van Pontus, op het Ys een' veldslag aan zyn vyanden geleverd en hun overwonnen heeft: maar *Montaigne* moet vergeeten hebben, dat Willem Roomſch Koning, vader van Graaf Floris den Vyfden, door de Vriezen ook op het Ys is verſlagen, anders had hy die geſchiedenis hier ook wel bygevoegt; doch aanmerkelyk is 't ook dat wy, op den elfden Februari, in 't Jaar 1684. juist op deezen dag dat ik dit ſchryve 39 jaaren geleeden, het ys tusſchen Enkhuizen en Stavoren, in 't midden van de zuiderzee (want ik ben 'er een ooggetuige van geweest) twee en een half voet dik bevonden hebben, nadien wy het konde meeten, dewyl 'er een ſcheur van een half voet breed door de ſterke ſtroomen in geſchuurt was. Hoe wonderlyk zyn de werken van den Almogenden God, als men dit eens zedelyk overweegt, dat hy die dunne en vloeibaare hoofdſtof zodanig kan doen ſtremmen, dat dezelve een vaſte en veilige weg voorgehele heirlegers van gewapende mannen kan verſtrekken, het geen niet recht voor een groot wonderwerk voor de Inwooners van 't zwoele zuiderdeel des waerelds moet geacht worden. En 't moet in ons ook een heilige verwondering baaren, en een diepe vreeze en eer-

Terwyl ge by het hout- en turfvuur zit te steenen
 Aan uwen difch en haart , gantsch moede en afgemat ,
 Herdenkende aan 't verlies van d' onwaardeerb'ren fchat
 Van 't snelgezicht, het fcherp gehoor, en fterke krachten :
 Gy zyt een fchets van hun die hier den dood verwagten ,
 (Nadien reeds de oli is verteert in hunne lamp)
 Die nu bemerken dat hun leven maar een' damp ,
 Een fchim en fchaduw is, een winterdag vol lyden :
 Gelukkig is hunn' ftaand , indien ze in vroeger tyden
 Die (a) voorgeziene pyl, die ieder treffen zal,
 Steeds hebben door 't geloof befchouwt in 't jammerdal :

De

eerbiedigheid voor die groote Majesteit inboezemen, wiens naam wonderlyk is. Men volge dan het loffelyk voorbeeld van Sions Harpenaar, en loove met hem dat eeuwig Opperwezen in Pfalm CXLVII. vs. 16, 17, en 18. daar hy ten deezen opzichte zich dus laat hooren: *Hy geeft sneeuw als wolle. Hy strooit den rym als affche. Hy werpt zyn ys beenen als fukken: wie zoude beftaan voor zyne koude. Hy zend zyn woord en hy doet ze fmelten, hy doet zyne wind waajen de watern vloegen heenen.* Ja men smeek hem dat hy onze herten, waar in deugd en heiligheid fchier doodgevroozen is, gelieve door de ftraalen van zyn genadezon te ontdoojen , en bekwaam te maaken om vruchten der bekeering en godsvrucht voort te brengen , die in 't eeuwig leven mogen overblyven.

(a) *Voorgeziene pyl.*] De Latynen hadden, onder veele deftige fpreuken, één die dus luide: *Voorgeziene pylen befchadigen minft.* Dit voorzien kan voornamentlyk op de Voorzichtigheid toegepaft worden, en de pylen op veele rampen en gevaaren die ons in de waereld ontmoeten, ja zelf op de dood, een pyl die met onze geboorte al is afgefchooten, om ons eens zeker te treffen. Nu de voorzichtigheid, die ons als een Leids-vrouw van God op onzen levens-

weg gegeven is, wel gebruikt zynde, kan veele drukkende en dreigende onheilen verhoeden, of ten minften verzachten en hunne pylen verftompen, datze ons niet veel kunnen befchadigen; 't zy door verftandig voor uit te zien, en dezelve kloekmoedig af te wagten, als ze niet ontgaan kunnen worden; 't zy door zachte woorden, duiken wyken, zich te fchikken naar zynen ftaat, en wat dies meer is; ja zelf kan zy de pyl des doods eenigfints krachteloos maaken, door eene geduurige overdenking van de zelve, om 'er gemeenzaam mede om te gaan; een middel waar door de zonde gefluit word, naar 't getuigenis van den wyzen zoon van Sirach. Maar hoe veele menfchen zien wy blindeling, als een os voor de byl, in alle verzoekingen loopen die hun voorkomen, zonder deeze wyze raadvrouw om raad te vraagen, fchoon zy alle pylen van verderf om hun heenen hooren fnorren, waar door ze dikwils een' ontydigen dood tot groot gevaar van hunnen eeuwigen welftand op den hals haalen. Men houde dan, om dit gevaar te myden, raad met de voorzichtigheid, die ons met het fchild des geloofs zal wapenen, waar op alle vuurige pylen der boosheid kunnen affluiten.

De zulken zyn 't die hier nu alles willen derven,
 In welken de oude mensch gekruist is voor hun sterven.
 Verzuchtende om uit hun gevangenis van druk
 Te zyn ontslagen om het eeuwige geluk,
 Verfmachtende van dorst naar 's levens dierb're stroomen,
 En roepende: (a) *Komt Heer; ja Jesus, wilt haast komen;*
 En 't zyn de zulken, die bevryd van last en leed,
 Verryzēn zullen daar men van geen winter weet,
 Daar de ouderdom zal in een frissche jeugd verkeeren,
 De zwakheid in een kracht, door hel noch dood te deeren,
 De duisternis in licht, een weêrglans van de zon
 Die nooit zal eindigen, om dat zy nooit begon,
 De droefheid in een vreugd die niemant kan beschryven,
 De tyd in de eeuwigheid die steeds in stand zal blyven,
 't Geween in maatgezang dat nimmer is gehoord.

't Gezang is uit: men ga nu in 't beschouwen voort.
 Dit doorzicht is weêrzyds bepaalt door Taxis boomen,
 Wiêr eeuwig groen den stand verbeeld van waare vroomen,
 Stantvastig in de deugd, braveerende de smaad
 Met opgerechten hoofde en aller boozen haat,
 Nooit zwichtende voor een' orkaan van laster vlaagen,
 Of heete zonneshyñ van 's vleiers looze laagen.
 (b) Twee Vaazen pronken ginds elk op een' steenen voet,
 Wiêr standplaats in den hof het keurigste oog voldoet.
 Het blinde Heidendom bewaarde in zulke vaten
 De lykafsch die de vlam het over had gelaaten.

*Vergelyking van
 de Taxis
 met den
 stand der
 vroomen.*

G 3

Be-

(a) Openb. Joh. XXII. vs. 20.*

(b) *Twee Vaazen pronken ginds, elk op een' steenen voet.*] Deeze zyn de kruiken niet ongelyk, die de Romeinen Urnæ noemden, zynde zoekere Afch-bussen, waar in de afch der verbrande lyken, door hunne vrienden tot hunne gedachtenis in verzamelt en bewaard wierd;

Men maakte ze van aarde, marmere, goud, zilver; en andere stoffen. In 't Jaar 1685. zyn 'er veele buiten Borger, een Dorp in Twent, onder en in de zo genaamde Hunne-bedden gevonden. Zie L. Smids aantek. op Ovid. Helldinnebrieven, pag. 57.

Beschouw nu aan de rechte en aan de flinke hand
 Twee hooge haagen: de eene is gierelyk beplant
 Met Taxis: de and're met een rei van Ipeboomen
 Gy zult ter halverweg by twee zitplaatfen komen.
 Men rust' hier wat. Maar hoe! elks oog is even graag.
 Tot het beschouwen van een schoone Fruitboomhaag (jen
 Aan ieder zy': wiens geest word niet verrukt door 't gloe-
 Van 't appelbloefel, 't geen de grondslag is van 't groejen
 Diër aangename vrucht, die keukenlekkerny?
 Maar welk een schoongezicht doet aan de rechterzy'
 Zich op door 't Naaldportaal waar in men moet verdwaalen?
 't Lust hier myn Zangster 't hert eens vrolyk op te haalen,
 (a) Terwyl onze oogstraal op den breeden Zeedyk fluit,
 Door 't Starrenbosch. Maar zacht! men hoort reeds haar
 geluid. Hoe

Schoon ge-
 zicht naar
 't Star-
 renbosch.

(a) Terwyl onze oogstraal op den breeden Zeedyk fluit.] 't Is bekend, dat de behoudenis van gantsch Nederland; tegen 't geweld der Zee, van de Dyken afhangt, waarom ze ook zeedyken genoemd worden; Eer de zelve in gebruik waaren, liepen de laage landen met alle getyden onder, waar tegen de oude inwoonderen van deeze Landstreek, zich van hooge heuvelen bedienden, die zy van aarde opwierpen, en Terpen noemden, waar op zy haar voor de overstroming van 't water verbergden; waarom ze ook Vliebergen genoemd wierden, waar van in Vriesland noch op verscheidene plaatfen, overblyffels te vinden zyn, dat tegenwoordig schoon bouwland is. *Scotanus* wil, dat de Vriezen het opwerpen van deeze hoogtens geleerd hebben van Adgild, de vyfde Koning van Vriesland. Wanneer het maaken van Zeedyken eerst begonnen zy, is onzeker: *Van Leeuwen* meld 'er dit van: „Toen na de „ Cimbersche vloed de laage landen „ met het zee water gemeen laagen,

„ waar door ze by hooge vloed en al „ toos onder liepen, hebben de Cim- „ bren en Celten, die van ouds voor „ schrandere Bedykers en Dammers „ vermaard waaren, de zee met hoo- „ ge dyken op zommige plaatfen begin- „ nen te temmen, en binnen haare „ paalen te houden, waar door ze het „ laage land, dat voorheen te onge- „ bruik was, tot vruchtbaare lande- „ ryen hebben beginnen bekwaam te „ maaken.

Het word voor zeker gehouden, dat de laage landen van Rhymland, ontrent Leiden eerst, en die van Kennemerland daar na bedykt zyn.

De tegenwoordige Keizer van Moscovië, vergeleek eens niet onaardig Holland by een vat, en de dyken by hoepen, die 't zelve aan elkander moest houden. 't Was te wenschen, dat 'er bytyds behoorlyke zorg voor de hoepen wierd gedragen, eer het vat, tot onwaardeerbare schade van ons Vaderland, ('t welk God' verhoede) in duigen valt.

Hoe zalig is het leeven,
 Wanneer de zwakke mensch
 Zichzelf gemak kan geeven,
 Bepaalende zyn' wensch.
 Zo 't God gelieft te voegen,
 Door 't vrolyke genoeg!

Uitboezeming.

ô Welk een zoete rust
 Kan hem die toestand baaren!
 Zyn vreugd word nooit gebluft;
 Hy vreeft voor geen gevaaren;
 Al word zyn ziel bestreên,
 Daar hy zich vind alleen.

Geen wroeging zal hem stooren,
 Die duizenden bevegt;
 Geen schynschoon hem bekooren,
 Op vleiën afgerecht;
 Hy laat de waereld woelen
 In slyk en modderpoelen.

't Beschouwen van zyn' hof
 Vol aangename dreeven,
 Geeft hem geduurig stof
 Om boven 't zwerk te zweven,
 Met geur van dankbaarheid
 Aan 't Opperste beleid.

In stilheid neêrgezeten,
 Kan hy den nyd en haat,
 En all' wat kwetst vergeeten;
 De twist van kerk en staat
 Gaat hem wel na aan 't herte,
 Maar de onschuld heelt die smerte.

Hy

Hy ziet in telg en blad
 De Godheid, hoog te looven;
 Zyn hert is by dien schat,
 Die hem bestraalt van boven.
 Met blydschap en geluk,
 In 't midden van zyn' druk.

Dus is 't gemoed steeds vredig,
 En by het landvermaak
 In ledigheid nooit ledig:
 Het proeft den zuiv'ren smaak
 Der hertsbespiegelingen:
 Niets kan die zucht bedwingen.

ô Schets van 't hoogste Goed!
 ô Voorsmaak van die weelde
 En eeuwig' overvloed,
 Die niemand zich verbeeldde!
 Wie blyft noch aan den last
 Van d'aardschen wellust vast?

Wel aan, nu weder voort langs deeze vruchtplantagie,
 Vermakelyker dan een woeste bergboffchagie
 Daar Afrika op roemt, de woonplaats van den leeuw
 En wreedten tyger. Hier belooft de zomerfneeuw
 Veel eed'le vruchten van uitheemsche boomgewassen,
 Die eenige vroeg ryp, den Eigenaar verrassen,
 En and're krygt hy vry wat spader op den difch.

*Gelykenis
 van vroe-
 ge en spade
 vruchten,
 met de
 gaaven
 van de
 menschen.*

Deeze ongelykheid kan voor een gelykenis
 Verftrekken van den mensch in 't opgaan van zyn leven:
 Deez' zal veel vroeger dan een ander blyken geeven
 Van groeizaamheid, van spraak, van oordeel en verftand,
 En and're gaaven door den Schepper ingeplant.

't Inheemsch gewas is ook, als 't vreemde waard te roemen.

Maar wie is magtig om de naamen op te noemen

Der vruchten, die den grond van deezen hof beslaan?

Ik niet: dies zou ik zulks niet durven onderstaan:

'k Ben ongeletterd, en niet in die taal bedreeven;

Een ander heeft zulks in een hoevedicht beschreven:

Maar nodigt my den Heer van SOELEN op den smaak,

'k Beloof het hem, ik zal ze proeven met vermaak.

Nu zien we weêr de Kom ter linkerhand gelegen:

Dus gaan wy rond op zo veel schoone wandelwegen,

Die oog en oor en ziel verheugen, door all' 't zoet

't Geen op deez' hoeve ons vol verandering ontmoet.

Maar zacht! hier zyn wy aan de Duive-enHoenderwooning

Alwaar de Haan het Hoen regeert, gelyk een koning.

Onnozel duifje, hier leeft gy gerust en vry

Tot dat ge op SOELENs dish voor eene lekkerny

Word opgezet; hier zal geen havik u verstooren,

Noch geene valk u met zyn scherpe bek doorbooren:

De Jagery is in dit vreêgewest niets waard.

Aanmerk'lyk Zinnebeeld op hem die (a) zacht van aart,

Hier geen geweer gebruikt, dan wyken, treuren, vluchten,

H

En

*Overvloed
van
vrucht-
boemen.*

*Duive en
hoender-
bokken.*

*Zinne-
beeld der
duiven op
de zacht-
moedige.*

(a) *Zacht van aart.*] Onder alle de deugden blinkt de Zachtmoedigheid als een schitterende flonkersteen uit, die zo dierbaar is, dat de Heiland van de zulke zegt, die ze bezitten: *Zalig zyn de zachtmoedige: want zy zullen het aardryk beërven.* Matth. V. vs. 5. Dit zal menig mogelyk als een wonderspreuk voorkomen, nadien de zachtmoedige, die alles over zich heenen laten gaan, dikwils, ja meest van het aardryk of de aardfche goederen berooft worden. Maar waarfchynelyk spreekt de Zaligmaaker inzonderheid daar van de nieuwe aarde, daar, naar de taal van Petrus, namaals de gerechtigheid zal woonen; doch ook kan hy 'er deeze aarde

onder begreepen hebben. Want als men de zaak met een verftandig oog in ziet, zal men klaar bemerken, dat het de zachtmoedige alleen zyn, die de goederen der aarde gerust beërven of genieten: Zy zyn 't, die door matigheid en vergenoegzaamheid, hun brood met smaak en vrolykheid onbekommert kunnen eeten, een geluk dat een' koning zelden mag gebeuren; Zy zyn 't die de hevigfte storm-orkaanen van hoon, fmaad, ongelyk, haat, nyd, en wat dies meer is, over hunne hoofden heen laaten waajen, terwyl zy in een stille kalmte, onder de fchaduw der vleugelen van de Goddelyke voorzienigheid, veilig

*De liefde
der klok-
ken tot be-
schaamt-
heid van
veele ont-
aarde
moeders.*

En zwygen voor die geen' die hem uit (a) wraak doen zuch-
Door hun geweld en list, schoon hy onschuldig leeft! (ten!
Doch ziet deez' Klokken, die haar kiekens nooit begeeft,
Maar hen steeds koestert en bedekt met haare vleug'len.
Verbasterde Ouderen leert hier uw' aart beteug'len
Van onbarmhertigheid, die 't krooft, ter kwaader uur

Ge-

veilig rusten; Zy zyn bevryd van alle de kwellingen die een wraakzuchtig mensch dagelyks duizend dooden doen sterven; Zy zyn, by gelykenis gesproken, als een wolbaal daar de kogel van wraak in smoot, zonder hen of iemand te beschadigen; Zy bezitten het beste deel der aarde, met de aarde te versmaaden, nadien zy niet meer van de aarde begeeren als 't geen de natuur tot nooddrift en een maatige verkwikking vereischt; Zy bezitten het schoonste deel der aarde, om dat zy daar in onbelemmert Gods wonderen met de oogen hunner zielen naaukeurig bescouwen, daar de meeste waereldlingen los en onbedacht over heen loopen; Zy bezitten het rykste deel der aarde, nadien zy wel te vreden zyn met hunnen staat, en niet meer wenschen dan God hun geliefte te geeven; Zy bezitten een Paradyd op aarde, in hun welbewuft gemoed, daar 't altyd bruiloft is; ja Zy bezitten de Hemel op aarde, door bespiegelingen, die hen dikwils boven licht en wolken voeren, en een' voorsmaak doen proeven van de zalige onsterfelykheid, tot dat zy los van de aarde, de wil van God betragt hebbende, eens zullen opgevoert worden naar de nieuwe hemel en aarde, ja naar 't nieuw Jerusaleem, daar zy de onverderfelyke, onbevlekkelyke en onverweikelyke goederen beërven, en de eeuwige wellusten die aan Gods rechterhand zyn genieten zullen. De barmhertige God beschenke ons met die onwaardeerbare paerel, daar duizend waerelden vol schatten voor moeten zwichten.

OP EEN ZACHTMOEDIGE.

*Hy heeft geen gal, maar tracht met ongemeen vermaak
Een ieder wel te doen al word hy uitgespooren:
Hy heeft, hoe zeer verdrukt, een afkeer van de wraak: (de oogen:
Zachtmoedigheid straald uit zyn edel hert door
Hy kweekt de vriendschap op, door ongeveinsde taal (eensgezindheid
Daar nooit bedrog en woont: de vrede en
Omhelst hy over al, ja, loont met bly onthaal, (dwaaze blindheid;
De onlankb're wreeker, doch beklaagt zyn
Hy weet van twist, noch haat, noch wyd, noch gruw'lykheid; (bewaaren
Hy wens't zyn vyand steeds voor rampen te
Ja smeekt steeds voor zyn heil aan de Oppermaajesteit: (taaren:
Hy heeft eerbiedigheid voor Staaten en Al-
Hy zwicht voor smert noch smaad noch lastersmet, o neen! (dig maaken
All' 's waerelds-hoon kan hem niet ongedul-
Al krygt hy kwaad voor goed; zyn hert van staal noch steen,
Vergeeft al 't onzelyk; dus leert de deugd hem waaken. (de en lust.
Zyn vroom geweeten is een bron van weel-
De waereld keer vry om: zyn ziel vind altyd rust.*

(a) Wraak.] Hebben wy hier voor van de zachtmoedigheid gesproken, laat ons nu iets van haar grootste vyandin de wraak zeggen: dit is die dolle hertstogt, die van den beginne toen'er noch maar vier menschen in de waereld waren, tot nu toe de aarde in vuur en vlam, in

Gebooren, nooit verzorgt: ontaarden van natuur,
 Veel erger dan dit dier dat reden kent noch wetten;
 'k Zwyg nu van monsters die hun dierb're ziel besmetten
 Met kindermoord, waar voor een ieder yzen zou.
 Laat af: betoont voortaan uw teed're liefde en trouw,

H 2

En

in bloed en traanen heeft gezet; Zy is 't die de menschen, Gods redelyke schepelen, in woeste en wreede dieren herschept; Zy is de bron-ader van oorlog, doodslag, twist, afgunst, ja meest van alle ondeugden; Zy is een verstoofster van de algemeene rust, en een beul van haare bezitters; en echter word dat afschuwelyk monster daar de natuur voor yst, van menschen die zich naar den zachtmoedigen Heiland, die 't zwaarste leed wraakeloos verdroeg, Christenen laten noemen, bemint en gekoestert; ja 't is zo verre gekomen, dat hy, die 't leed vergeeft, lafhertig, en die de wraak scherp oeffent, grootmoedig geacht word; gevoelens, regelrecht strydig met de zachte wet van 't N: Verbond. Uit duizenden van voorbeelden der wraakoefenaars, daar heilige en waereldlyke geschiedenissen van oervloeyen, zal ik 'er één hier in voegen.

Zeker krygsknecht in Italië, een Geveest daar de wraakzucht meest regeert, van zyn Bevelhebber beledigt zynde, vind hem, na lang op een gelegenheid om zich te wreken geloert te hebben, eindelyk naar zyn wensch op een eenzame plaats, en zet hem 't pistool op de borst, en doet hem vooreerst zaaken belooven die ten uitersten onbehoorlyk zyn, ten anderen op de lafhertigste wyze om zyn leven smeeken, ten derden zich zelve met de schrikkelykste eeden vervloeken, en eindelyk, ô gruwel! zynen God op de smaadelykste wyze verloochenen; waar op hy toen deeze heillooze woorden sprak: *Nu is myn wraak verzadigt: want zo verre moest ik u hebben, dat gy uw ziel ter eeuwiger verdoemenis overgaaft.* Waar op hy hem doorschoot. Laat ons dan dit ondiere

schuwen, opdat we de door Gods onwederstaanbare wraak niet verlonnen worden, en met de volgende nutte bedenking van *P. du Moulin de Fonge in zyn Viude der Ziele pag. 295.* besluiten.
 „Aleer men zich tot wraake begeeft,
 „moet men wel ter degen overleggen,
 „of wy leed gedaan of ontfangen hebben: want die beledigt heeft, wil gemeenelyk allerminst tot vergiffenis verstaan, opdat men niet geloove dat het ongelyk aan zyne zyde schuilt. Ook moet men overweegen, of de wraak ons niet schadelyker zal wezen als de spyt die wy geleden hebben, wanneer wy onze speer komen te drillen tegen een dommekracht, die daar geen wezen van heeft. Want behalven dat het heilzaamer is den geringsten vyand met vreden te laten dan te tergen, zo kan het kwaad, dat de haat ons van binnen veroorzaakt, door de zoetheid van de wraak niet vergolden worden, al was 'er geen ander onheil aan vast, als dat wy de smaak hebben in God te berooven van het geen hy voor zich zelve heeft behouden, en de wraak komt hem toe, gelyk 'er geschreeven staat Heb. X. vs. 30. *Myn is de wraake, ik zal 't vergelden, spreekt de Heere.* Onbekwaam te worden tot de rust, onbekwaam tot weldoen, onbekwaam om God te behaagen, zyn genoegzaame plaagen om deeze onheussche hertstogt, die een vyandinne is van God, van de menschen, en van ons zelve, uit ons hert te doen opbreken. *Een goedertieren mensch doet zyn ziele wel: maar die wreed is, beroert zyn vleesch,* zegt Salomon Prov. XI. vs. 17.

En denkt: zal's moeders hert haar zuigeling verachten,
 Wat vreemde zal met ernst naar haar bescherming trachten?
 Herneem dan 't mensch'lyk en meedoogende gemoed.
 Maar let eens hoe getrouw die Haan zyn hennen voed,
 Die niet zal eeten voor dat zy tot hun genoeg
 Verzaad zyn. 'k Zal op u dit Zinnebeeld eens voegen,
 Huisvaders slegts in naam, die, of door (a) ledigheid
 Uw dierb'ren tyd verzuimt, daar vrouw en kind om schreit;
 Of 't geen noch erger is, die ruim drierde deelen
 Van uwe winst misbruikt in brassen, drinken, speelen,
 En hoerery, terwyl het huisgezin, om brood
 Verlegen, zucht en kermt, ja door den hoogen nood
 Gedwongen word zyn' stand aan and'ren te openbaaren:

Deez'

OP EEN WRAAKZUCHTIGE.

Hy braakt steeds gal, en slokt, met onge-
 meen vermaak, (gespoogen.
 Gelyk een hond weêr op 't geen hy heeft uit-
 d'Onchristelyke spreuk: Niets, zoeter dan
 de wraak. (slindende oogen.
 Leeft ieder, schoon hy zwygt, uit zyn ver-
 Genooten vriendschap loont hy steeds met
 lastertaal. (gezindheid
 Hy leeft en groeit in twist. De vrede en eens-
 Belaagt hy overal; doch kust met bly ont-
 baal, (zyn blindheid.
 De wolven van zyn aart, en slaaven van
 Zyn vyands vriend deelt in zyn haat, o
 gruwlykheid! (zelfbewaaren,
 Hy steelt en rooft, 't geen God wil voor zich
 Want. My my is de wraak. Zegt d'Op-
 permajesteit; (taaren)
 Zyn doller drift ontziet noch Staaten noch Al-
 't Mag kosten wat het wil, noch zwicht hy
 niet, o neen! (zachter maaken.
 Geen plaag van 's Hemels hand kan hem ooit
 Hy siddert voor de deugd. Zyn hert wan
 staal en steen, (hem waaken.
 Is voor vergeeving doof, want de afgunst doet
 De boezemslang, op zulke een lekker aas be-
 lust, nooit in rust.
 Knaagt zyn ontsleeken ziel en laat hem

(a) Ledigheid.] Deze ondeugd is de
 schadelykste pest voor de jeugd: want
 niets doen is kwaad doen, en een lui-
 aart stelt zich voor alle verzoekingen
 bloot; ja daar den arbeidzaamen, om
 zo te spreken, maar met een zonde
 heeft te stryden, daar word een ledig-
 ganger door honderd aan boord geklampt.
 Waarom is Egijsthus een overspeeler? vroeg
 eens een der ouden, en hy antwoorde
 zich zelf: om dat hy een ledigganger is.
 De ledigheid maakt ook den mensch
 behoeftig en begeerlyk, daar de naarftig-
 heid een ieder gemak doet vinden in zy-
 nen staat, terwyl hy met groot geno-
 gen de vrucht van zynen arbeid ziet.
 Daar is niets gevaarelyker dan deeze on-
 deugd: want zy brengt den mensch eerst
 tot gebrek, daar na, of tot schandelyk
 en schaamteloos bedelen, of tot stelen
 en rooven, en dus helpt zy menig aan
 een galg of op een rad. Een ledig mensch
 verwacht vergeeffich van de fortuin 't geen
 alleen door naarftigheid moet verkregen
 worden; dies is hy altoos gemelyk, en
 de dagen en uren vallen hem lastig en
 verdrietig, daar een' arbeidzaamen geeft
 nooit met zynen tyd verlegen is: dit
 doet

De wak-
 kere voor-
 zorg van
 den haan,
 tot over-
 tuiging
 van veele
 zorgelooze
 huisva-
 ders.

Deez' Haan vertoont uw' plicht : Gewen u dan tot spaaren ;
 Blyf yv'rig by uw werk ; verfoei den kwaaden raad ,
 Die u misleid heeft tot veracht'ring van uw' staat ; (ven ;
 Laat nooit uw spruiten door uw kwaad gedrag meer zwer-
 Leeft kuifch en vroom zo zult ge nooit Gods zegen derven :
 Want de Opperzegenaar bemint een nyy're hand.

(a) Die deugdzaam is ontbreekt het nooit aan onderstand.

H 3

Maar.

doet my gedenken aan 't zeggen van de geleerde *Dirk Volkertsz Koorhant* : Hy eens in 't gezelschap van eenige dertele jongelingen zynde, die klaagden dat zy niet wisten waar zy dien dag de tyd in zouden doorbrengen, sprak haar dus aan : *Hoe ! hebt gy zo veel tyd dat gy'er geen weg meede weet ? deelt'er my wat van mede : want ik kom altoos tyd te kort.*

„ De ledigheid is de moeder van nieuw-
 „ gierigheid. Zy verwildert den geest en
 „ doet hem geduurig omzwerfen : want
 „ de geest is nimmer t' huis dan als hy
 „ zichzelf naast by God onthoud, en met
 „ iets goed bezig is, en die hem te vre-
 „ den wil stellen, moet doen't geen hy
 „ behoort te doen : want vergeefs brengt
 „ een' ledigganger tot zyn verschooning
 „ by, dat hy niets te doen heeft : want
 „ daar valt altyd iets goedit te doen, en
 „ die'er zo veel genegenheid als gele-
 „ genheid toe heeft, behoeft nimmer
 „ ledig te zitten. zegt *P. du Moulin de Jonge*, in zyn *Vrede der Ziele. zie pag. 156.* Men schuwe dan die bronader van duizend zielgebreeken, het zy wy ryk, het zy wy arm of van eenen middelbaaren staat zyn : want God heeft de werkzaamheid aan ieder in zyn H. Woord bevoelen.

(a) *Die deugdzaam is ontbreekt het nooit aan onderstand.*] Wanneer men Gods voorzorg over de vroomen overweegt met een aandachtig gemoed en een krachtig geloof, dan moet het ons niet verwonderen dat hy hun zo wonderlyk beschermt, en dikwils boven hoop uit de

grootste zwarigheden red : want gelykheid van natuur baart de grootste liefde. Al schynt dan een deugdzaam mensch voor de waereld elendig ; al word hy vermaad, verdrukt en verschoven, ja van de dringende nooden overvallen : wat nood ? het eeuwig Alvermogen, dat hem in zyne handpalmen gegraveert heeft, zal, ja kan hem nooit begeeven of verlaaten ; 't mag hem voor een poos beproeven, en 't water van rampspoed tot aan de lippen doen komen, hy zal hem 'er niet in laten versmooren, al zou hy 't manna nochmaals uit den hemel doen daalen, en een steenrots in een vloejende fontein herscheppen, ja de oli in de kruik van een arme weduw door een wonderdaad vermeerderen. Wie heeft Joseph na zyne vernedering zo onverwacht verhoogt ? wie heeft Moses in zyn bieze kistje op de golven van de Nyl bewaart, en op den schoot van Pharoos dochter gezet ? wie David uit duizend gevaaren gered ? wie Daniel in den kuil der leeuwen behoed, en zyn drie medgezellen uit Babels gloejende oven verlost ? wie anders, dan den Almogenden God, die het licht van hulp en troost uit de duisternis van droefheid en radeeloosheid weet te trekken. Onder duizend voorbeelden die ons in heilige en waereldlyke geschiedenissen van die trouwe voorzorg zyn nagelaaten, is 'er één in 't tweede deel van *J. Godfrieds Historien* beschreven, dat zeer aanmerkelijk is.

Toez.

Vergelyking der
fchynheiligen met
de Kalabaffen.

Maar zie hoe heerlyk blinkt de glans der Kalabaffen!
Wie zag ooit fchooner kleur? doch 't zyn maar praalgewas-
Vol bitt're vruchten, hoe bekoorlyk door 't çieraad. (fen,
ô Schets van hem die met zyn vriendelyk gelaat,
En 't ftreelen van zyn tong, de heimelyke laagen
Van 't bitter hert bedekt, die bron der wreedfte plaagen!
Die met een Joabs kus, en Judas valfchen groet
Zyn medebroeder tot zyn ongeluk ontmoet;
Die fteekt, terwyl hy vleit, en toelegt op bedriegen,
Om fteeds de onnoozelheid door lift in flaat te wiegen;
Die 't wraakzwaard flypt, terwyl hy vriendschap toont in
ô Dubbelhertige! verwagt een dubb'le pyn, (fchyn.
Wanneer Rechtvaardigheid elks werk op 't naauft zal we-
gen.

AI

Toen de Stad Rochel door Lodewyk den dertienden, Koning van Frankryk, beleegert was, bevond zich aldaar een vroomme weduw met vier kinderen, die veel van haare middelen aan de armen uitdeelde, waar over zy van haarfchoonzuster, veel ryker dan zy, berispt wierd met deeze woorden: *Als gy alles weg geeft, wie zal u wat wedergeeven?* waar op die grootmoedige ziel met den Aardsvader Abraham antwoorde: *De Heere zal 't voorzien.* Wanneer nu de nood door 't lang beleg begon tenypen, en zy met haar kinderen gebreke te lyden, verzocht zy aan haar fchoonzuster wat onderftand uit haar overloed: Maar die ontaarde gaf haar dit onchristelyk antwoord: *Ik heb u gewaarfchuwet dat gy zo mild niet wezen zoud, en gy hebt gezegt De Heere zal 't voorzien: Nu meugt gy toezien dat die woorden u helpen en woeden.* Gy hebt niets van my te verwagten. Zy, met een onuitspreekelyke droefheid, naar huis gaande, vond daar haare kinderen in een overgroote blydfchap; haar verhaalende dat 'er een man met een

grootte zak met koorne wasingedrongen; en die op de vloer had nedergeworpen, zeggende: *Dit moet hier wezen.* Waar op zy aanftonds naar haar onmedoogende zufter ging, waar tegen zy niets anders dan deeze woorden fprak: *De Heere heeft het voorzien.* Geen ftormorkaanen van waereldfche wiffelvalligheden kunnen zulke diepgewortelde Ceders doen waggelen: want zy zingen met den Zededichter Kamphuizen,

ô! Die maar trouw'lyk God vertrouwt:
Zyn goedheid kan 't zo voegen;
Dat hy aan aards gemak onthoud,
Vergeld hy door genoegen.

en leven en fterven met die trooftelyke fpreuk in de mond en in 't hert: *Zo God voor ons is, wie zal tegen ons zyn? die ook zynen eigenen zoon niet gefpaart heeft, maar heeft hem voor ons allen overgegeeven; Hoe! zal hy ons ook met hem niet alle dingen fchenken?* Rom. VIII. vs. 32 en 32.

Al hebt ge (a)'s waerelds gunst nu naar uw' wensch ver-
kregen,

Door uw bedrog, daar weez' en weduw steeds om schreit,
Het aldoorstraalend oog van Gods alwetenheid

Zal schyndeugds masker dan eens rukken van uw oogen,
Om u te toonen hoe ge u zelf meest hebt bedroogen,

Als

(a) 's *Waerelds gunst*.] Dit woord moet hier in een' kwaaden, en niet in een' goeden zin genomen worden, omdat 'er van schynheiligen gesproken word: want zo waar als 't is dat de gantsche menschelyke maatschappij als schakels eener keten aan elkander hangt, en dat ieder naaft God, die door middelen werkt, de gunst der waereld, dat is de raad en hulp van zynen evenmensch die met hem in de waereld woont, de grootste zo wel als de kleinste, ten hoogsten van noden heeft; zo waarachtig is 't ook dat men die gunst tot zyn eeuwig zielverderf kan misbruiken, en het te vreezen staat dat ze van de meeste misbruikt word; 't Zy ze dezelve te gretig najaagen, en zich te diep in de genegenheden van Koningen en andere Grooten dringen, waar door ze zo veel noodelooze besommeringen op den hals haalen, dat ze naauylks tyd hebben om aan God en hunne diergekochte zielen te denken; 't Zy ze ongeoorlofde streken gebruiken tot nadeel van hunne naasten, om in die gunst te blyven, al zouden ze, als 't in hunne magt stond, als and're Joabs de getrouwe Abners en Amasaas, wiêr deugden hen al te sterk in de oogen blinken, uit afgunst en wraakzucht van kant helpen, of, 't geen ze veiliger kunnen doen, door laster- en logentaal verdacht maaken, en niet eer rusten voor dat ze, hoe onnoozel ook, uit hunne aanzienelyke staatsbedieningen geschopt worden. Op 't een en 't ander verstond zich meesterlyk die groote gunsteling des waerelds, de Kardinaal Richelieu, één der wreedste schynheiligen daar men ooit van las of

hoorde, die, na dat hy veele Grooten aan zyn staatzucht had opgeoffert, zyn eigen Biechtvader niet verschoonde, om dat zyne goddelooze geheimen niet ruchtbaar zouden worden, terwyl hy dien Prelaat, die reeds door 't venyn met de dood worstelde, toeriep: *Schepmoed, myn Vader, wy hebben Brisak gewonnen.* Als of de tyding van de verovering eener stad, een hartsterkend middel voor een stervend mensch kon verstreken; 't Zy ze, ten top van hunne begeertens geklommen zynde, zodanig op die gunst verlieven, dat zy 'er 't geheele hert aan overgeeven, en zich baaden in een zee van allerlei derteligheden en verbodene wellusten, en zich die eene wet voorstellen, om alle wetten van ingetogenheid, matigheid, kuisheid en achtbaarheid te verbreeken, ja met den Kardinaal Mazaryn, is 't niet met zyne woorden, ten minsten met hunne spooelooze daaden uit te roepen:

*Laat God my maar Parys,
Ik laat hem 't Parady.*

dat is: wil my God het vermaak van deeze aarde altoos laten genieten, zo wil ik hem gaarne zynen hemel laten behouden. ô Uitzinnige dwaasheid! 't Zy ze eindelyk die gunst als een Goddin op het altaar van hunne herten zetten, en 'er t'eenemaal op vertrouwen, en hun hoop meer stellen op de ongestadigheid des rykdoms, een groot gedeelte van de gunst des waerelds, dan op den levendigen God, die hun alle din-

Als gy de vroomen, door uw vleiery geknelt,
Zult zien ontslagen van uw breiddelloos geweld,
En in het eeuwig licht van glori zegepraalen,
Terwyl ge in d'afgrond van Gods toern zult nederdaalen.

Nu

dingen rykelyk verleent om te genieten; de grootste hoon die Hem ooit kan aangedaan worden. En wat is toch die gunst, daar men dus roekeloos zyn eeuwige zaligheid om waagt? niets anders dan een waterbel, die door de mond van den Almogenden God in een oogenblik word weg geblazen; 't Zy hy door de dood die zuilen vermorfelt, daar die gunstelingen zo geruft op leunden: dus begreep het Sions Harpenaar tot onzer aller waarschouwing, Psalm CXLVI. vs. 3. en 4. *Vertrouwt niet op Prinsen, op 's menschen kind, by 't welke geen kail is, zyn geest gaat uit, hy keert wederom tot zyne aarde; te dien zelven dage vergaan zyne aanstagen?* 't Zy ze zelfs by 't leven van hunne Goden, daar zy den eenigen God om verlaten hebben, die gunst verliezen, waar door ze op 't onvoorzienste van hunne toorens van geluk en voorspoed, met Haman, Sejanus en duizend andere, daar de levensbeschryvingen van Vorstelyke gunstelingen vol van zyn, in de diepste afgrond van rampzaligheid nederzinken, waar in die geene, die van een haastige dood verschoont zyn, dagelyks duizend dooden van spyt, hertzeer, droefheid, wröging en wanhoop moeten sterven. Maar wie is magtig om den toestand van hunne zielen te beseffen, wanneer zy gevoelen dat zy door de dood, deeze aarde daar zy all' hun werk van gemaakt hebben, moeten verlaten, en met de gunst der waereld, die hun voor lang begeeven heeft, of, schoon die hen tot nu by gebleeven was, niet kan baten, mogelyk de eeuwige gunst van 't zalig Opperwezen zullen verliezen. Nadrukkelyk zyn de laatste woorden van de Kardinaal Wolfey, een versto-

tene gunsteling van Henrik de Agfte, Koning van Engeland. *Had ik half zo veel vlyts aangewend om myn God te dienen, als ik gedaan heb, om myn Koning te behagen, hy zou my nu in mynen gryzen onderdom niet verlaten. Burnet Reformatie van Engeland.* Hier geld de spreuk van den slichtelyken dichter Kamphuizen:

*De onzaligst is hy die 'er leeft,
Die troost op God noch waereld heeft.*

En van den grooten Vondel in zyn *Treurspel van Maria Stuart*:

De waereld is, maar rook met al haar ydelheden; (beneden)
Een oogenblik, een niet. De mensch, die hier let zekers zoekt, is blind. Wat baat een hand vol tyd? ('t hemelsch kwyf.
Terwyl men grypt naar 't aards zo word men

Hoewel deeze aanmerking de gunstelingen van de Grooten deezer waereld alleen schynt te raaken, zo kan men ze echter ruim zo wel toepassen op alle menschen, die afgodery bedryven met *de begeerlykheid der oogen, de begeerlykheid van 't vlesch, en de grootsheid des levens,* 1 Job. II. vs. 16. en dus den waeren God met zondige werken verloocheenen, die een ieder zal vergelden na zyne werken in dien grooten oordeeldag, zonder aanneming der persoonen. Men schrikke dan dus de gunst der waereld te zoeken, om de gunst van onzen goedertierenen Schepper, en Herschepper in J. Christus voor eeuwig te verliezen. Men kieze dan door waare godsvrucht voor de waereldsche en vergankelyke hemel op aarde, die we nu beschreven heb-

Nu gaan wy door 't Portaal daar iets is van gemeld.
 Wat zien wy hier voor eerst? Een gierlyk Klaverveld,
 Met eenen halven kring beplant met Ypeboomen,
 Welks middelst'doorzicht ons doet by twee Hagen komen,
 Waar door de Moestuin in twee deelen is verdeelt!
 Maar zacht: wat is het dat my ginds in de oogen speelt,
 Daar 't flikk'rend zonnlicht is achter 't loof verscholen?
 Ik zie 't is 't Starrenbosch. Hier lust het my te doolen
 Langs vierpaar laanen, daar ik my weêr staåg uit red
 Door 't zien naar eene Vaas op 't middelpunt gezet.
 ô Dichte blaaden door den westewind bewogen!
 Hoe streelt ge myne ziel, en tevens ook myne oogen
 En ooren, op 't getjilp van 't vrolyk pluimgediert',
 Dat in zyn hoofdstof vry langs telg en takjes zwiert!
 Myn Zangster, hier is stof om lieffelyk te kweelen:
 Begin; wy luisteren, het zal ons niet verveelen,
 Terwyl onze aandacht door dit groen steeds opgewekt,
 De vlugge ziel vol vreugd allengs naar boven trekt.

*Beschou-
 wing van
 't Klaver-
 veld.*

*En 't
 Starren-
 bosch.*

* Bron van goedheid, die van boven
 Ons beïroomt! wie moet u niet
 Loven, loven, loven, loven,
 Om uw wond'ren die men ziet
 In dit schaduwryke lommer,
 Daar geen heete zonnestraal

*Uitboe-
 zeming.*

I

Ons

hebben; de eeuwige hemel van eene nimmereindigende gelukzaligheid: want beide die hemelen zullen ons nooit ten deel vallen; die de eene verkiest zal de andere moeten derven. Dit geeft Israëls Zangmeester in Psalm XVII. vs. 14: daar hy God dus ernstig bid, klaar te kennen: *Beuryd my met uwe hand van de lieden, ô Heere! van de lieden die van der waereld zyn, welker deel in dit leven is.* En noch nadrukkelyker onzen Heiland in de Gelykenis van den ryken Brasser en den armen Lazarus, ten besluite,

daar hy vader Abraham tegen dien grooten gunsteling van de waereld, om Gods rechtvaardigheid, die sommige dikwils maar te vergeefs, van zyne barmhertigheid trachten af te scheiden, voor ieder ten toon te stellen, dus spreekende invoert: *Kind, gedenkt dat gy uw goed ontfangen hebt in uw leven, en Lazarus desgelyks het kwaade, en nu word by vertroost en gy lyd smerten.* Luc. XVI. v. 25.

* Dit kan gezongen worden op de Vois: *Pour n'être pas inutile.*

Ons verhindert, daar geen kommer
 Ons ontrufft door hebzuchts kwaal?

Wie moet met verheven klanken
 U niet, die dit alles geeft,
 Danken, danken, danken, danken,
 Nademaal uw Godheid zweeft
 In deez' versche ontloken bladen
 Met hun licht en donker groen?
 Wie kan hier het hert verzaaden,
 En zyn keurig oog voldoen?

Zouden wy, op 't spoor der wyzen,
 U niet met een bly gemoed
 Pryzen, pryzen, pryzen, pryzen,
 Nu wy hier in overvloed
 Zien den dauw als paerlen blinken
 Op deez' telgen? ja gewis;
 Hier moet all' de glans verzinken
 Van 't gesteent', hoe schoon het is.

Ieder moet met zielsbegeeren
 U, ô Schepper der natuur!
 Eeren, eeren, eeren, eeren,
 Voor uw gunst, die we in dit uur
 Op 't verkwik'lykft' ondervinden
 ô Bekoorelyk gezicht
 Van deez' Quina, Ype en Linden,
 Daar een goude zaal voor zwicht!

Laat onze uitgestrekte zinnen
 U op ieder Jaargety'
 Minnen, minnen, minnen, minnen,
 Deugdzaam, vergenoegd en bly.

Zo zal 't vroom gemoed niet schroomen,
 Maar verlangen naar dien staat,
 Daar het groen aan 's levens boomen
 Nooit verdort, verslengt, vergaat.

Verkwik'lyk maatgezag gy kunt de zinnen streelen.
 Ziet hier de Waterkom. De stomme (a) visschen speelen;
 Zy happen even graag naar 't toegeworpen brood.
 Beschouw hoe de een alhier den anderen vinnig stoot
 Uit afgunst om den brok voor zich alleen te houden.
 Men zoeke op de eigenbaat geen zinnebeeld der Ouden;
 Dit tafereel vertoont naar 't leven haar gedrag;
 Zy is het die den vrek doet flokken dag aan dag
 Naar 't aas van 't blinkend slyk; die met zyn giereklaauwen
 Steeds dood'lyk nypt om hier verdrukten te benaanwen
 Door parffing; nooit begaan om hun gebrek en nood:
 Door haar word menig van de mensch'lykheid ontbloot,
 Die't schaap niet scheert maar vilt, ja zuigt het bloed uit d'a.
 Om dus een' overvloed van schatten te vergad'ren; (d'ren,
 I 2 Die

*Beschou-
 wing van
 de Water-
 kom.*

*Vergely-
 king van
 't gretig
 happen
 der Vis-
 schen met
 de Gieri-
 gaarts.*

(a) *Visschen.*] Wie moet zich niet ver-
 wonderen over de wysheid van den
 Schepper, als hy ziet dat de visschen
 zonder eenige zichtbare beweging kon-
 nen opwaarts dryven, nederzinken en
 weder stil leggen. Als men dit naau-
 keurig onderzoekt, zal men bevinden
 dat een luchtblaasje, 't geen in alle vis-
 schen word gevonden, de oorzaak van
 deeze genoemde werkingen is, wanneer
 het door de spieren van de buik, of veel,
 of weinig, of niet gedrukt word. Dat
 dit de waarheid zy, verklaart diengroo-
 ten ontdekker van de verborgenheid der
 natuur, de H^r. *Nieuwentyd*, in zyn
Waereldbeschouwing pag. 550. en vervol-
 gens, daar hy tot overtuiging van alle
 ongodisten klaar aantoon, en met re-
 denen door *Proeven* bevestigt, dat het
 blaasje niet alleen die werking doet, maar

dat ook de staart hen doet voortspoe-
 jen, de vinnen bezyden de kop hen
 doet keeren en wenden en zich in hun-
 nen loop wederhouden, en dat die hoeda-
 nigheden, vereenigt met de vin aan de
 buik, hen steeds in een regt evenwigt
 doen houden. Al die dingen geschieden
 niet door een los geval, maar zyn door
 een onbegrypelyke wysheid zodanig ge-
 schikt, dat ze die vereiste werkingen
 kunnen verrigten: Snyd de vinnen be-
 zyden de kop van de visch af, en werpt
 de zelve dan in 't water: zo zult ge
 zien dat hy zich niet recht kan houden:
 want hy zal altyd naar de eene of de
 andere kant overhellen. Die werking
 veroorzaakt ook dat de visch met de
 rug, die veel zwaarder is dan de buik,
 boven dryft, 't welk in een doode visch
 recht anders word bevonden.

Die't onrecht inzuipt als deez' visch het water doet,
 Terwyl die (a) Tantalus by all't geschraapte goed
 En opgestapelt goud, door rovery verkreegen,
 Van dorst en honger sterft. (b) ô Vloek in plaats van zegen!
 Nadien een weelde kind zich dikwils aan dien buit
 Verâaft door overdaad. Maar welk een schel geluid
 Verstoort ons hier in deez' geruſte en veil'ge haven?

't Zyn

(a) *Tantalus.*] Deze wierd door de herffenschilders der Oudheid als een Koning van Phrygië en een zoon van Juppyn afgemaakt, die, volgens hunne verziëring, op een' zeecken tyd de Goden op een banket genodigt hebbende, om hunne godheid te toetsen, onder' andere gerechten ook de stukken van zyn' vermoorden zoon Pelops deed opdisschen: Jupiter dit gewaar wordende, heeft den zoon weder levendig gemaakt, en den Vader in de hel, tot een straf van eeuwig met honger en dorst geplaaft te zyn, verwezen; ten dien einde wierd hy tot aan de keel in 't water gezet, en boven zyn hoofd een tak met aangenaame vruchten opgehangen, die met het water te rug weeken als hy zyn' honger wilde verzadigen en zyn' dorst lessen. Zie de afbeelding hier van in 't *Tableau du Temple des Muses*, pag. 427. alwaar ook de verklaring van dit verdichtfel word gevonden, 't welk onzen Dichter zo hier, als in een van zyne honderd leerzaame Zinnebeelden, laaft uitgegeeven, op de onverzadelyke geldzucht toepaſt.

(b) *ô Vloek in plaats van zegen.*] Is'er iets daar weinig aan gedacht word, het is de overweëging, of het geld, dat wy door erffenis verkrygen, wel eerlyk gewonnen is: En echter is dit onze bedenking wel dubbel waardig: want het spreekwoord, *Onrechtvaardig goed bebyd niet*, is waarschyndelyk by ondervinding in de waereld gekomen. Het vergaderen en het schielyk versmelten van zulke schatten; de vloek en straf aan de

gretige verzamelaars, met het aantoonen van hunne onrechtvaardigheid; en eindelyk het misbruik van veelen die zulke goederen erven, vind ik nergens klaarder in Gods H: Woord uitgedrukt, dan door den Apostel Jacobus, die 'er dus van spreekt: *Wel aan nu gy ryke: weent en huil over uwe elendigheden die u over komen. Uw rykdom is verrot, en uwe kleederen zyn van de motten gegeten geworden. Uw goud en zilver is verroest, en hun roest zal u zyn tot een getuigenisse, en zal u vleesch als een vuur verteren. Gy hebt schatten vergadert in de laatste dagen. Ziet de loon der werklieden die uwe landen gemaait hebben, welke van u verkort is, roept, en het geschrei der gene die geoogst hebben is gekomen tot in de ooren des Heeren Sebaoth. Gy hebt lekkerlyk geleest op der aarde en uwe wellusten gevolgt. Gy hebt uwe herten gevoed als in een dag der slagtinge. Jac. V. vs. 1, 2, 3, 4, en 5.* Vreesfelyke oordeelen, en zo veele spiegels voor onrechtvaardige geldverzamelaars en hunne overdaadige erfgenamen. Gelukkiger zyn die ryken dien 't hert niet wroegt over hunnen eerlyken koophandel en naarftigen arbeid. Wat kunnen de zulke niet al uitvoeren ten dienſt van den Staat en 't algemeen? die het hert zoo vaſt aan hunnen aardſchen ſchat niet liegten, of zy kunnen 't door Gods genade los maaken, om, als 't niet anders kan, liever ſchade te lyden, dan den gemeenen welſtand te laaten verwaarloozen. Wakkere voorſtanders, die altyd vooruit draaven, om het wel-

zyn

't Zyn Paauwen, die verzeld van hoenders herwaards draa- *Zinfpeling*
 Die eensgezind zich op de bedelkunst verftaan: (ven, *van de ge-*
 Deez' famenleving fchynt dus vreedzaam toe te gaan, *meenfchap*
 Hoe zeer zy ook van aart en werking mogen ftryden, *der Paau-*
 Die dubb'le zin kan elk wel een verklaring lyden. *wen en*
 (a) Gewoonte is (als men zegt) een andere natuur. *Hoenders;*
 Die nimmer omgaat met zyn vriend en nagebuur, *op de eens-*
 Zal fchuw en vreemd van hun fteeds trachten af te dwaalen: *gezind-*
heid der
menfche-
lyke maas-
schappy.

I 3

Maar

zyn van hunne evennaaften zo wel als hun eigene te bevorderen; 't zyn deeze, die edelmoedig, met een Arme-niſch koopman, toen hem de tyding gebracht wierd dat 'er een ſchip met een koſtelyke lading van hem vergaan was, kunnen uitroepen: *God zy gedankt: myn hert dryft noch boven: myn geelten zullen met het ſchip niet zinken, noch een duimbroet laager gaan.* Dit zyn uitnemende paerelen: maar de ſchaarsheid maakt ze byzonder duur; doch ik ken ze echter noch die hier in als ſlonkerſtarren uitblinken. De zulke zullen nooit Gods vloek met hunne goederen in hunne huizen haalen, maar met zynen onwaardeerbaaren zegen overſtroomt worden. Maar hier zou iemand kunnen vraagen: als my nu een erffenis van onrechtvaardige goederen te beurt valt, zal ik dezelve van de hand wyzen? of met een' heidenschen Crates in de zee werpen? Ik zouantwoorden: gewiffelyk niet: Men kan ze met een geruſt vermoed aanvaarden en behouden: maar men moet dat venyn tot een heilzaam geneesmiddel voor ligchaam en ziel temperen: dat is tot een' eerlyken onrechtvaardigen handel aanleggen, en, daar 't voor al op aan komt, deezen wyzen raad van den Heiland opvolgen, die hy zyne diſcipelen en ons allen heeft nagelaten. *Maakt u vrienden uit den onrechtvaardigen Mammon, op dat, wanneer u ontbreeken zal, zy u mogen ontfangen in de eeuwige tabernakelen.* Luc. XVI. vs. 9.

Want die den armen geeft zal geen gebrek hebben: Maar die zyn oore ſloopt voor het gefchrei der armen, zal ook roepen en niet verhoort worden, zegt de wyſte der Koningen, Spreuken XXVIII. vs. 27. en XXI. vs. 13. Die dus zyne aardſche ſchatten gebruikt, zal namaals een deelgenoot van de hemelſche wezen.

(a) Gewoonte.] Dit is een aanwenning van deugden, zonden of middelmaati-ge dingen, die door het geduurig ple- gen een zekere hebbelykheid aan de na- tuur geeft, ja 'er allengs by na in veran- dert; Dus leeft men van Mithridates, Koning van Pontus, dat hy, om de laag- en van zyn wreede moeder te ontgaan, die als een tweede Athalia all' haar zo- nen, behalven hem had omgebracht, alle dagen getempert venyn at, tot dat hy 't ongetempert kon nuttigen, ja zo, dat het hem niet kon ſchaaden toen hy 'er zich zelf door wilde dooden, hoe veel hy 'er ook van gebruikte. Ja de ingekankerde boosheid van 't weerbare ſtraël was zo diep ingewortelt, dat 'er den Propheet Jeremias dus over klaag- de: *Zal ook een moorman zyn huid veranderen? of een luipaard zyne vlekken? zo zult gy lieden ook kunnen goed doen die geleerd zyt kwaad te doen.* Jerem. XIII. vs. 23. Wenschelyk waar het dat men wat minder Mithridateſſen en ver- ſtokte Joden in het hedendaagſche Chris- tendom vond: 't Is waar, men weet zich in 't algemeen wel voor 't natuurl- yk

Maar als gemeenzaamheid in 't eind die hinderpaalen
 Heeft weggenoomen door een vriendelyk gesprek,
 Dan voelt de ziel van elk een zEEK' re zucht en trek
 Om dikwils met elkaâr in vriendschap te verkeerēn
 Deez' toestand zou men van deez' dieren kunnen leeren.
 Maar wie beschouwt deez' Paauw met zyne vederpracht

Niet

lyk venyn te wagten, nadien men be-
 wuft is dat 'er een' onvermydelyken dood
 op volgt: Maar het geestelyk venyn van
 alle gruweldaden word dag op dag zorg-
 geloos en onbekommert ingezwolgen,
 zonder eens aan den tweeden dood te
 denken, die 'er by volharding noch
 zekerder op zal volgen; dus veranderen
 we allengs in zwarte mooren en geplek-
 te luipaarden, tot dat het zondigen door
 een verouderde gewoonte in ons na-
 tuurlyk is geworden. Waarom schep-
 pen we vermaak om onzen Almogen-
 den Schepper, dat goedertieren Opp-
 wezen, te verstooren? wat dolheid, op
 dat ik zo spreek, voert ons aan, om
 eeuwige plaagen op den hals te haalen?
 Waarom gewinnen wy ons niet tot de
 deugd om Hem te behaagen, opdat hy
 ons overfloome met tydelyke en gee-
 stelyke zegeningen volgens zyne belof-
 ten? Zeker wy verstaan ons geestelyk
 Intrest niet, hoe schrandr wy ook
 zyn om het waereldlyke te bevoorde-
 ren. Zullen wy dan dwaas zyn in 't
 goede, en wys in 't kwaade? dit's den
 verkeerden weg ingeslagen, of zouden
 wy waanen dat de kwaade gewoonte
 magtiger is als de goede? gewisselyk
 neen, hoewel de verleidingen der bo-
 zen groote kracht hebben: Want de Geest
 van God, die sterker is dan de Geest der
 waereld, ondersteunt de goedwillige
 aanwenners der Godvruchtigheid zoda-
 nig, dat zy allengs, hoe zwaar hen de
 oeffening der Godzaligheid in 't begin
 ook mag vallen, by ondervinding we-
 ten te spreken dat het juk van Jesus
 zacht, en zyn' last ligt is, en dat Gods

geboden niet zwaar zyn. Aanmerkelyk
 zyn de woorden van den Apostel Paulus
 ten deezēn oprichte, daar hy dus spreekt:
*Ik heb geleert vergenoegt te zyn in het gee-
 me ik ben, en ik weet vernedert te worden,
 ik weet ook overvloed te hebben; allefins
 en in alles ben ik onderwezen, beide ver-
 zadigt te zyn en honger te lyden; beide o-
 vervloed te hebben en gebrek te lyden. Ik
 vermag alles door Christus, die my kracht
 geeft. Philipp. IV. vs. 11, 12, 13. 6!* Dat's
 de ware Grootmoedigheid, die zich in
 alles weet naar den tyd te schikken, en
 vrolyk over alle hinderpaalen heen kan
 stappen, om naar zyn vermogen onver-
 zetbaar door een loffelyke gewoonte de
 deugd zich eigen te maaken: want den
 Apostel Petrus zegt van zulke edel-
 moedige aanwenners zeer nadrukkelyk:
*Wie is 't die u kwaad zal doen, indien gy
 navolgers zyt van het goed; 1 Pet. III. vs.
 11.* Men volge dan die doorluchtige
 voorbeelden. Men bidde God om ge-
 noegzaame gaaven; maar men sla met
 eenen rustig hand aan 't werk: want die
 nooit wil sryden, zal nooit zegepraalen.
 Men beginne en volharde dan ernstig,
 en ik ben verzekert dat dien last van dag
 tot dag lichter, ja eindelyk de vermaa-
 kelykste uitspanning zal worden die 'er
 op de waereld te vinden is. En wil men
 dat het onverlichte Heidendom ons niet
 schaamrood zal maaken. Men leeze dan
 ten besluite met opmerking het beroem-
 de *Tafereel* van den verstandigen *Cebes*,
 om, met den verzierten *Hercules*, zich
 onasscheidelyk aan de deugd te gewen-
 nen, op dat we de waare gelukzaligheid
 uit genade voor eeuwig mogen genieten.

Niet met verwondering! een gierelyke dragt
 Door 's hemels Oppermagt aan dit gediert' gefchonken!
 Zie hem eens met zyn ftaart vol oogen heerlyk pronken.
 Waar trof de Schilderkonft haar voorwerp ooit zo net,
 Gelyk natuur hier doet? Hoe moedig is zyn tred!
 Turkoifch gefteent', gy mist uw' glans hoe hoog verheven
 By deezen fchoonen hals, met groen en blaauw doorweven.
 Maar de opgezette praal verdwynt reeds in 't verfchiet,
 Nu hy naar d'aarde en op zyn fchraale voeten ziet.
 Hovaardigen, heeft ooit een fpiegel u bedroogen
 Van 's waerelds waan, ziet hier een and'ren voor uw oogen,
 Die u de waarheit zegt; een fpiegel die niet vleit,
 Maar klaar het beeld vertoond van alle uw ydelheid.
 Hoe zweemt u aart naar deez' verwaande en trotsche die-
 Nadien gy 't aardenvat met wimpelen vol zwieren (ren,
 Belagchlyk optooit, en dus uit uw Vaderland
 De deftigheid, weleer zo hoog geroemd, verband!
 Hoe onbefchaamt laat gy de ootmoedigheid verplett'ren,
 Door eenen dwingeland dien ieder met vier lett'ren
 De Mode noemt, wiens wet by u, helaas! meer geld
 Dan Jefus heilwet, die den (a) hoogmoed paalen ftelt.

*De veder-
 pracht der
 Paauwin,
 vergelee-
 ken by
 hovaardi-
 ge men-
 fchen.*

Aan

(a) Hoogmoed.] Hoogmoed of hovaardy, 't zy die als een hertstogt of als een zonde word aangemerkt, is het hoofd van alle ondeugden, om dat de menfchen die'er van beheerscht worden zich zelve niet kennen, en daar door, met een' opgeblaazen waan ingenoomen zynde, hunne gaaven en hoedagnheden oneindig hooger te koop veilen als ze in' der daad waardig zyn, en dus van hun zelve afgoden maaken die ze willen dat ieder zal aanbidden; Dus stellen ze zich onbefchroomt in den Goddelyken zetel, en berooven Hem van zyn eer die hem alleen toekomt, en die hy aan geen anderen wil geeven. Hier uit is ligt te begrypen, dat

de hoogmoed de bron-ader van alle gruwelen is; Ja, wilden wy de waereld eens met onze gedachten doorloopen van de eeuw van Nimrod tot de hendaagsche toe, dan zouden wy als in een klare fpiegel befchouwen dat hy de eenige oorfprongk was en is van de verachting van God en alle vroomen, de verwoefing der koningryken, de uitroejing der ftaaten, de aanblaazing van 't oorlogsvuur met zyne afgryffelyke gevolgen, de vertreeding der wetten, de flooping der huisgezinnen, de verbanning der deugden, de vernieling der vriendschap, de breuk van den band der menfchelyke gemeenfchap en by-

wooc-

Men zwyg van 't heidendom en zyne afgoderyë
Nugy u schuldig maakt, door zulk een slavernyë

Aan

wooning, en wat dies meer is. Van dit alles voorbeelden by te brengen was een oneindig werk: Men doorblaadere maar de heilige en onheilige geschiedenissen, men zal er by duizenden in vinden. Maer dat zorgeloos woeden en woelen der slaaven van die gruwelykste aller zonden duurt zo lang, tot dat Gods rechtvaardigheid, die haar tyd weet, schoon dezelve voor hun schynt te slaapen, onvoorziens wakker word. Dan ziet men een' hoogmoedigen Lucifer uit den hemel in den afgrond gelchopt; Dan rukt zyeen' Nebucadnezar met alle trotsche dwingelanden van hunne troonen in de allerdiepste elende; dan ziet men verwaande menschen, die hunne evennaasten om hunnen laagen staat overheerscht, gelastert, beschimpt en bespot hebben, dikwils in de uitterste armoede, om zo te spreken, langs den weg druipen, met de grootste verachting zelfs van die geene die 't voorwerp van hunne verzuiging zyn geweest: want die 't medelyden in voorspoed niet heeft gekent, voor hem is, in tegenspoed zelden mededoogen over; dan word het spreekwoord in hen bewaarheid,

*De hovaardy is ieders spot,
Veracht van menschen en van God.*

Gelyk de hoogste toorens meest bloot staan voor het woeden der storm-orkaanen, zo staan de hoogmoedige menschen meest ten doel voor de donderslagen van de Goddelyke wraak: *Want God wederstaat de hovaardige*, 1 Pet. V. vs. 5. Nadenkelyke spreuk, die ons moet doen sidderen als men dezelve aandachtig overweegt: Want zo God tegen ons is, helaas! wie zal voor ons zyn? dan kan noch hemel, noch aarde, noch de gantsche geschapene natuur ons be-

schermen: Want die Almogende, die al't zichtbaare met een woord heeft voortgebracht, kan het zelve ook met een' wenk weder vernietigen; Dies is het *Vreeslyk te vallen in de handen van den levendigen God*. Heb. X. v. 31. voor alle zondaaren, en voor al voor de opgeblazene, die zich op nietig slyk verheffen. Maar laat een hoogmoedig mensch hier al van de goddelyke straf ('t geen mogelyk nimmer gebeurt) verschoont blyven: Hy lyd straf genoeg in zich zelven. De spyt, van andere boven hem te zien, verscheurt zyne ingewanden; van zyne minderen, na zyne verwaande gedachten zich niet genoeg geëert te zien, doet hem byna van ongenoegen barsten. Van het eerste vinden wy een voorbeeld in Joab omtrent Abner, en van het laatste, in Haman omtrent Mardocheus. Ik zwyg nu van duizend plaagen uit korselheid opgevat door gewaande verongelykingen, ja nietwaardige zaaken, daar een ootmoedig mensch niet eens aan zou denken, die zyn ruft verstooren, en zyne smaakelykste gerechten in roet en gal veranderen. In 't kort, is'er een hel op aarde, zo vind men ze waarlyk in 't knaagend geweeten van een trots en wrevelmoedig mensch. Men schuwe dan dit doodelyk monster voor ziel en ligchaam, en buige zich in alle onze gedachten, woorden en werken met een oprechte ootmoedigheid voor dat eeuwig Opperwezen: *Want de nedrige geeft by genade*, 1 Pet. V. vs. 5. De grootste schat waar in ons tydelyk en eeuwig geluk legt opgeslooten: want zonder de goddelyke genade moeten wy eeuwig verlooren gaan. Laat ons dan, om een affchrik van die afgryfselyke zonde te krygen, de heilzaame raad van *P. du Moulin de Fonge* opvolgen in zyn *Vrede der Ziele* pag.

Aan't zelfde kwaad, waar door weleer 't geliefde zaad
 Van Vader Abraham (a) moest zuchten aan d'Eufraat.
 En welk een straf u eens, die 't licht van Gods genade
 Dus roekeloos versmaad tot onherstelb're schade
 Zaltreffen, is alleen de Alwetenheid bewuft:
 Dies zie wel toe dat gy bytyds Gods roede kuft,
 Die steeds de trotsheid stort in poelen van elenden. (den,
 Leert dan van deezen Paauw 't gezicht naar de aarde wen-
 Dat is naar 't graf, 't welk eens de woonplaats wezen moet
 Van 't ligchaam, dat hier word zo dertel opgevoed.
 En is 'er iets het geen de hovaardy doet daalen,
 't Is die gedachtenis. Laat dan uw' geest bestraalen
 Door 't (b) Licht der waarheid: zo zult gy de nedrigheid
 Beminnen, die de ziel naar 't hoogste goed geleid.

Waar-
schu-
wing.

En raad
aan de
zelve.

K

Vaar

273. Daar hy zich dus laat hooren.
 „Om dan de hovaardy te dempen, zo
 „laat ons staan na de rechte kennis van
 „ons zelve, en wy zullen bevinden
 „dat wy voortgeteelt worden gelyk de
 „beeften, al schreiende ter waereld kom-
 „men, in onze vuiligheden worden
 „opgefolt, in een vleesch leeven dat
 „duizend kwaalen onderworpen is,
 „zwak en los in onze gedachten, be-
 „dorven in onze genegenheden, op-
 „geblaazen en snood in onzen om-
 „megang, jammerlyk, elendig, blind,
 „misdadigers voor God, van aarde ge-
 „maakt, en na een kort en brosleeven
 „wederkeerende tot aarde waar uit wy-
 „geboetzeert zyn. Laat ons de volle
 „pracht der waereld eens op haar einde
 „zien, en op haar verandering in een
 „doodkleed, in verrottinge, in wor-
 „men, in een korte rouw der erfge-
 „naamen, en daar na in een eeuwige
 „vergetenis. Indien wy dit alles wel
 „ter herten nemen, zo zal de Hovaar-
 „dy ons niet zeer ter herten gaan.

(a) *Moest zuchten aan d'Eufraat.*] Dit
 ziet op de Babilonische Gevangenis van
 Israël: Men leeze hier van, de klage der

Joodfche Kerk in den CXXXVII. *Pfalm*,
 en de voorzeggingen van *Jeremias*, *Eze-
 chiel* en *Daniël*. De Eufraat of Phrath
 was een der vier rivieren die het Para-
 dys of den hof Eden besproeide, op welks
 beide oevers naderhand de Stad Babel
 wierd gestigt. Nitocris, de moeder van
 Belfazar, de Koning van dat ryk, liet
 'er een steenen brug over leggen om die
 beide zyden te vereenigen; doch de
 vinding waar door die snelle rivier voor
 een' tyd verlegt wierd, om dat koning-
 lyk werk te voltoojen, gaf kort daar
 na aanleiding dat de stad door dat zelfde
 middel, door Cyrus, Koning van Perfië,
 wierd veroverd. *Bossuet Hist. Univers.*

(b) *Licht der waarheid.* Daar is niets
 heughelyker en heilzaamer dan het licht,
 en niets droeviger en ramzaliger dan
 de duisternis; waar van de zulkén best
 kunnen oordeelen die het eerste een
 langen-tyd hebbende genooten, nader-
 hand door blindheid in 't laatste, als in
 een' eeuwigen nacht moeten omzwer-
 ven. Nu, gelyk de glans der natuur-
 lyke zon de ziel van ons leven is, zo is
 het licht van de geestelyke zon der waar-
 heid

De Moes-
tuin.

Vaar wel vermaak'lyk Bosch, wy moeten van u scheiden.
De SOELER-heer zal ons nu wat te rug geleiden,
Om ons den Moeshof met zyn lekk're keukenvrucht,
Te doen beschouwen. 'k Riek reeds de aangename lucht
Van 't Roomfche boongewas, een spys voor alle monden.
Wat word hier niet een' schat van lekkerny gevonden?
ô Milde Schepper die hier uw trefoor ontfluit,
En deeld zo ryk'lyk dag aan dag uw gaaven uit!
Ja die den dauw, de warmte en regen zend van boven!

Wisboeze-
ming.

Wie

heid, het leven van onze ziel, zonder de welke zy zichzelf in alle haare werkingen zou verwarren, even als een blind mensch die onbekwaam is om iets te verichten. Daarom hebben de Ouden de Waarheid verbeeld als een naakte vrouw met een zón op 't hoofd, om dat ze vry is en blank durft staan voor de laagen van haare vyanden, en door haar klaarheid alles tot den grond ontdekt, en haare liefhebbers met het licht van kennis, deugd en gelukzaligheid bestraalt. Hoe wenschelyk was het dat wy zo veel achtig en genegenheid voor haar glans over hadden, dan voor de flikking der natuurlyke zón; dan zou de waereld haast in een Paradys van rust en bestendige vreugd veranderen, daar ze nu in een naare woesteny vol verflindende gedrochten verkeert is. Hoe word de waarheid in de Kerk, door dampen van gewetensdwang, twist en bygeloof bezwalkt? Hoe word ze in de Hoven door de nevelen van staatzucht en vleiry verdonkert! met hoe veel listige, bedriegelyke en zielverderffelyke streken word ze voor de Rechtbanken en in den Koophandel niet omzwachtelt! hoe word ze in de algemeene Samenleving door haat, afgunst, lastertaal, logen en achterklap geblindhokt! hoe weinig word ze door eene onmaatige liefde van de Ouderen aan de kinderen ernstig voorgestelt! ja, hoe slaauw en veel te alge-

meen word ze van veele Leeraars aan hunne toehoorders voorgedragen. Het is gelooffelyk dat die onbetwistbaare waarheid, dat *Waarheid haat baart*, veele zodanig van de waarheid hebben afschrikt, dat ze haare flikkerende stralen niet kunnen verdraagen: hier uit spuit de verslapping of liever verdwyning van de broederlyke aanspraak, en de kerkelyke tucht, de aanneeminge des perfoons, eene lasse stilzwygenheid in zaaken daar men noodzakelyk moet spreken, en wat dies meer is: *Alles* regelrecht strydig met de wil van den waarachtigen God, die door zyn' geest betuigt, dat hy de waarheid bemint tot in 't binnenste, en dat 'er in 't nieuw Jerusaleem niemand zal ingaan die de leugen lief heeft en doet. Laat ons dan alle, om dat schrikkelyk oordeel te ontvlieden, van levenswyze veranderen; want alle hebben wy schuld, de eene min de andere meer, aan die onverschoonelyke lafhertigheid. Men sta dan de waarheid in alle gelegenheden niet alleen moedig voor, maar men spreek ze ook op zyn' tyd met hert en mond; men schuwe alle bedrog en geveinsdheid; zo zal Jesus Christus, die zonne der gerechtigheid, ons allen die in 't onbevleete licht der waarheid gewandelt hebben, eens overvoeren in het eeuwig licht van zyne zalige heerlykheid.

Wie word niet opgewekt om u vol vreugd te looven,
Voor zo veel overvloed, met herten zonder erg?

Maar hier bevinden we ons aan den Meloenenberg,
Een koel gewas dat licht een zwaar kolyk kan baaren.
Zo ooit de onmatigheid, die maagen doet bezwaaren,
Gemyd moet zyn, 't is in 't genot van deeze vrucht.
Maar als de lyder, door 't 't verboden misbruik zucht,
En voor de koorts met haar gevolg begint te vreezen,
Dan is 't een zilvere eeuw voor hun, die op 't geneezen
Van ziekten en 't gemeng der kruiden zich verstaan.
Wys zyn ze die zich nooit hier in te buiten gaan.

*De Me-
loenberg.*

*Waar-
schu-
wing om
de onma-
tigheid
in 't genot
diër
vrucht
te myden.*

Ook kan men met veel vrucht van deeze vruchten leeren
Hoe dat men wyffelyk de vriendschap moet waardeeren:
Men vind in eene reeks van vrienden, naauw een' vriend
Die ons getrouw met raad en daad van herten dient:
Dies moet men ze op de proef gelyk meloenen smaaken,
En als een slang omtrent dit stuk voorzichtig waaken.

Nu de Eendenvyver by het Landhuis eens beschouwt.
Ziet hoe, dit Waterdier zyn jongen onderhoud,
Die naulyks uit den dop gekomen, door het zwemmen
De moeder volgen: 't schynt hun drift is niet te temmen;
Zy speelemeiën in het kroos; die duikt; deez' wast
En spoelt en reinigt zich; terwyl een ander plast
En zyne vlerken schud, waar van, door 't sterk beweegen
De druppels vallen als een' zachten zomerregen.

*Eenden-
vyver.*

Zorgvuldig Eendje, zwem; verheug u in 't genot
Van dit saisoen: gy moet te winter in de pot
Gezoden zyn, of op een langzaam vuur gebraden:
Dan kan uw' Heer zich met uw lekker vleesch verzaaden.
Dit oogvermaak verkwikt het hert, terwyl 't gemoed
Aandachtig overweegt hoe God dit schepsel voed,
En and're, die hy tam, onnozel zonder wapen
Van tegenweer, om ons te voeden heeft geschapen.

*Zinspee-
ling op
Gods
voorzie-
nigheid*

76 DE LUSTPLAATS

*en trouwe
voorzorg.*

Wie moet die voorzorg niet erkennen met een ziel
Die nooit tot angst, veel min tot wanhoop overviel?
Want weet de Alwysheid hier de dieren toe te meeten
Wat nodig is; hoe zou hy u, ô mensch! vergeeten?
U, dien hy tot een' heer van de aarde heeft gemaakt.
Rampzalig die 't bestier des Opperheerschers vraakt,
Waar door hy van gemor, van ongenoegen, kniezen;
En nypende angst als of hy 't all' hier zou verliezen,
Van afgunst, wraakzucht, spyt, ja van ondankbaarheid
Zich niet onthoud, 't geen hem van 't Opperwezen scheid.

*Om 't on-
genoegen
te schu-
wen.*

Gelukkig is hy die den avond en den morgen
Zyn pligt Hem heeft gewyd, en laat zyn Almagt zorgen,
Gelyk een kind dat steeds zyn 's vaders wil betragt,
En vorders, zonder zorg voor lyfsbehoeft', de wagt
Van 't huisbeleid hem dan gerust laat aanbevolen:
Die dus bestaat en leeft, zal nooit van 't heilspoor doolen
Van waare erkenenis, al valt het hem hier zuur,

*Vergenoegt
te leeven.*

Hy denkt: Myn Schepper is de heerscher der natuur
Die my bewaakt, al ging ik door gebrek verlooren:
Hy heeft my immers 't ryk der heerlykheid beschooren:
Ik ben (a) een Borger van het eeuwig Vaderland:
Dies houd zyn wakk're trouw en voorzorg altoos stand,
Die de onderdrukten uit hun rampen zullen redden.

*En 't hert
van 't
aardsche
naar 't
hemel-
sche Va-
derland
op te hef-
sen.*

Maar

(a) Een Borger van het eeuwig Vaderland.] Onder alle de waardigheden die men in een Gemeenebest verkreeg, was van ouds het Borgerfchap wel een van de voornaamste, byzonder in de Roomsche Mogendheid; daar genoot een borger; het zy door geboorte, het zy door aankoop, de dierbaarste voorrechten en vryheden om tot de grootste ampten te kunnen geraaken, of om zich door winst en voordeelen te verryken, daar de vreemdelingen van verfteken bleeven. Daar wierd ieder, wanneer hy zich als een getrouw en rechtschapen borger ge-

droeg, van zyn Overheid beschermt, bemint, geacht en gevordert; daar wierd hy in 't stuk van beschuldiging, ja zelf in 't straffen niet als een' slaaf of vreemdeling, maar als een' bondgenoot en vrygeboorne gehandelt; dit alles geschiede niet in Rome alleen, maar ook in alle haar Wingewesten: Van het laatste vinden we een levendig voorbeeld in den Apostel Paulus, toen hy te Jerusaleem van oproer beschuldigt, gegeeesselt zou worden; dus staat'er Handel. XXII. vs. 24, 25, 26, 27, 28, 29. *Zo beval de O-
verste*

Maar deeze uitweiding brengt ons by de Aspergiebedden, *Aspergiebedden.* (zwich,

Wiér vrucht, een smaak'lyk riet, daar 't suikerriet voor 't Graveel afdryven kan 't geen 's lyders smert verligt,

Ik zag ze op Ryneveen veel dikker dan vier ving'ren.

Cleopatra zou op dit aardgewas versling'ren.

K 3

Zo

verste dat men hem in de legerplaats zou brengen, en zeide dat men hem met geesfelen onderzoeken zoude, op dat hy verstaan mogt om wat oorzaak zy over hem riepen; En also zy hem met riemen uitrekten, zeide Paulus tot de Hoofdman over honderd die daar stond: Is 't u lieden geoorloft eenen Romeinschen mensche en dien overhoort te geesfelen? Als nu de Hoofdman over honderd dat hoorde, ging hy en boodschapte het den Oversten, zeggende: ziet wat gy te doen hebt: want deeze mensche is een Romein. En de Overste kwam tot hem, en zeide tot hem: zegt my, zyt gy een Romein? hy zeide ja. En de Overste antwoorde: Ik heb dit burgerrecht voor een groote somme gelds verkregen. En Paulus zeide: Maar ik ben ook een burger geboren. En terstont dan lieten zy van hem af die hem zouden onderzocht hebben: En de Overste wierd ook bevreesd doe hy verstond dat hy een Romein was, en dat hy hem had gebonden. Zo waardig was het Burgerchap van Rome; doch ruim zo dierbaar is het van ons Hollands Rome, daar wy vry veel grooter voorrechten naar ligchaam en gemoed van onze bescheidene en godvruchtige Overheden genieten, schoon veelen, het geen ten uitersten te verfoejen is, door ondankbaarheid tegens hen wegens de opgelegde schattingen steeds morren, en op hun regeering en beleid schimpen en smaalen.

Maar hoe groot de voordeelen ook mogen zyn die de aardfche borgers genieten, zy kunnen in 't duizendste deel by die van de hemelsche niet haalen.

Een' burger van het eeuwig Vader-

land geniet reeds de onwaardeerbare voorrechten en voordeelen van het nieuw Jerusalem, terwyl hy noch op de wisselvallige waereld leeft, als daar zyn de vergeeffing der zonden, op een ongeveinsde bekeering en een' deugdzaamen wandel; de bystand en invloeding van den H. Geest; de vrymoedige aanspraak tot God door gebeden en dankzeggingen, en de gemeenzaame redenvoering van God tot hen, door de Schriften van 't O: en N: Verbond: Want zegt eener niet onaardig door 't Gebed en de Dankzegging spreken wy tot God, en door de H. Schriftuur spreekt God tot ons; de veilige bescherming van het almachtig Opperwezen, die hen in zyne handpalmen heeft gegraveert, en, eindelijk, de vaderlyke voorzorg van den algenoegezaamen God, die hen nooit zal begeeven of verlaaten. Aangaande nu de voordeelen, hier in streeft den hemelschen burger den aardfchen noch verder voorby. Al wat de waereld kan geeven is Eer, Schat en Wellust, en dat zo gebrekkelyk en onbestendig, dat die goederen met recht by wat overschildert slyk en verwelkelyke bloemen vergeleeken worden. Maar Hemelsche borgers zyn reeds tot Koningen, Propheeten en Priesters verheven: Koningen, om over hunne driften te regeren en over hunne geestelyke vyanden te zegepraalen: Propheeten, om Gods deugden te verkondigen en hunne evennaasten en zichzelf te stigten: Priesters, om hunne lichamen en zielen als onbevleete offerhanden aan hunnen Schepper op te

Zo word het uitheemfch zaad van verre ons toegebracht,
 En in den grond gezaait, daar 't groeit met volle kracht.
 Dus ziet men, waar het oog op 't aardryk zich naar wende,
 Wel een beginfel van Gods goedheid maar geen ende.

Ziet

te dragen. Hemelfche borgers bezitten onwaardeerbare fchatten van een onwankelbaar geloof, een verzekerde hoop op de eeuwige gelukzaligheid, een ongestoorde vrede der ziele, en een onbegrypelyke vergenoeging des geestes: fchatten, die nooit door oorlog of storm zullen vergaan. Hemelfche borgers genieten een voormaak van de eeuwige welluften en verzadiging van alle blydfchappen die aan Gods rechterhand zyn, aan de nimmereindigende bruiloftsdifch van 't welbewuft geweeten, een genot dat ze voor geen duizend waerelden vol dertele weelde zouden willen verwiffelen. Doch dit alles is maar een fchets en fchaduw by de voorrechten en voordeelen van dat Burgerfchap, dat in den Hemel na de dood eerst zal volmaakt worden: een geluk, dat zo onuitsprekelyk, ja onuitdenkelyk is, dat Paulus, dien grooten borger van het eeuwige Vaderland, 'er van getuigt, *Dat het de ooge niet heeft gezien, de oore niet heeft gehoort, en in 't hert des menschen niet is opzeklommen, het geen God bereid heeft dien die hem lief hebben.* I Corinth. II. vs. 9. De volle verzekerdheid der hoop van eens deel aan die overheerlyke goederen te zullen krygen, kan den hemelfchen borger met een' gloed van blydfchap doorblaaken, die door geen verguizing, verachting, bespotting, verkorting, aandoening van fmerten, ballingschap, gevangenis, ja door geen dood zelf kan gebluft worden; zo dat hy door de kracht van den H. Geest, van alles ontbloomt en van ieder verlaaten, met den braaven dichter K: Brand met de grootfte geruftheid kan uitroepen:

*Laat dan het waereldrot my hoonen,
 Myn rykfte fchat, myn erf blyft God.
 Myn hoop op onberweegb're troonen:
 Myn ziel vernoegt in 't beste lot,
 Viert feest op feest in 't vroom geweten,
 En, los van 't zichtbaar element,
 Kan 't kinderpofpfel haast vergeten:
 Myn eerkroon fchittert aan het end.*

En met den besten Zededichter D: Kamphuizen vrolyk opzingen:

*Of ik fchoon nu zwarf,
 Eenzaam en verlaaten,
 Zonder land of erf
 Steeds op vreemde ftraaten:
 Al wat vergaat en vlied
 Is niet van 't myne:
 Hy mist ter waereld niet,
 Die blyft by 't zyne.
 ô! Die in 't eind kan raaken
 In 't eeuwige vreugdenhuis zyn's Heeren,
 Al's waerelds waanvermaaken,
 Wil zulk een dienaar gaarn ontbeeren.*

Totdat zyn ziel door het fterflot in één oogeblik overftapt in 't zalig voorpaleis van dat eeuwigduurend Koningryk, alwaar hy met de Aardsvaders, Propheeten, Apostelen, Martelaaren, en alle waare vroomen, die medeborgers der heiligen, en huisgenooten Gods, Eph. II. vs. 19. al juichende wezentlyk kan uitroepen: *Onze wandel, dat is borgerfchap is in de hemelen, waar uit wy ook den Zaligmaker verwagten, namelyk den Heere Jefus Christus, die ons vernederd ligchaam veranderen zal, opdat het zyn verheerlykt ligchaam gelykformig worde, na de werking waar door hy ook alle dingen zich zelven kan onderwerpen.* Phil. III. vs. 20, 21.

Ziet hier de (a) Perfik, door den dert'len Perſiaan
 Ons eerſt geſchonken, aan deeſ' ruimen heining ſtaan
 By duizenden: hier mede is SOELEN zo gezegend,
 Dat ons in geen en hof de weergaê is bejgent.
 't Gaat veelen, mogelyk verr' boven hun verſtand
 Dat vreemde planten, uit een vergeleegen land,
 Dus vruchtbaar kunnen in deeſ' loſſe veengrond tieren:
 Maar zien zy zulks niet aan de menſchen en de dieren,
 Die zich van Ooſt en Weſt en Zuid hier nederſlaan?
 Die, onbeſchaaft en ruw, in 't eerſt zich naauwlyks aan
 De wetten, dan door dwang, ſchoon tot hun ruſt, verbind-
 Die zy tot veiligheid van hun en and'ren vinden, (den,
 Maar die door 't ademen van een gelyken lucht
 Herſchappen worden, en allengs de trek en zucht
 Tot hunnen land-aard daar zy zyn gekweekt, verliezen,
 En 't eertyds vreemde- voor hun vaderland verkiezen.
 Men ſtell' geruſt dan deeſ' verwond' ring aan een zy'.
 Maar wie verzadigt zich van de eed'le lekkerny
 Diêr vrucht, die de (b) Ananas en Piſang gaat te boven,
 Daar China hoog op roemt in Ganges wandelhoven.

Vergelyking van het wel tieren der uitbeemſche Perſik vrucht in onzen grond, met de bywooning van vreemde-lingen, na dien gewoonte allengs in natuur verandert.

Maar,

(a) *Ziet hier de Perſik, door den dert'len Perſiaan ons eerſt geſchonken.*] *Diodorus Siculus* tekent aan, dat de Perſikboomen uit Ethiopië in Egipte, en vervolgens in Perſië zyn overgebracht door Cambyſes, toen hy die Geweſten onder zyn geweld had gebracht; deze vrucht wierd by de Egiptenaars in een hooge achting gehouden; ja naderhand heeft Keizer Juſtinianus een wet gemaakt, dat het Laurierboſch by Antiochië, waar in veele koſtelyke Cipreſſen en heerlyke *Perſikken* ſtonden, niet mogt verkogt, omgehakt, of uitgeroet worden; een klaar bewys, dat die Vorſt daar een groot liefhebber van moet geweest zyn. *Zie Oudaans Roomsche Mogenheid. pag. 165.*

(b) *Ananas.*] Een der ſmaakelykſte vruchten van 't Ooſten, waar van de

eerſte uit Suriname in Amſterdam zyn gebracht door eenen Capt. Tak, die in de Stads tuin voortgekweekt én ryp geworden zyn, waar van 'er drie voor den Franſchen Ambaſſadeur, den Graave d'Avaux door de Burgermeesteren in een gaſtmaal wierden opgezet, die 'er een van gebruikte, en de twee overige aan zyn' Koning tot een geſchenk overzond. Sedert heeft Juſſ^r. Agneta Blok, op haar luſtplaats Vyverhof aan de Vecht, ook één tot rypheid gebracht, waer op zy, om dezelfs, zeldzaamheid, de Staaten van Utrecht onthaalde, doch tegenwoordig heeft de Heer de la Court op zyn Luſthoeve buiten Leiden, met veele moeite en koſten het middel uitgevonden, om ze in overvloed te kweken.

Maar, Evaas van onze eeuw, vergrypt u niet te ras,
 Al woont de dood niet in dit keurig boomgewas,
 Daar nest'len ziekten in die dood'lyk kunnen treffen:
 Dies toomt u lust, en leert steeds wysheidsraad beseffen;
 Die wyft u telkens op de (a) goude middelmaat,
 De sterkste grondslag daar de Godsdienst vast op staat.

Het Bloemperk. Maar welk een Bloemtapyt straalt ons vol vreugd in de oogen?

ô Schoongezicht! hier, hier vertoont zich 't Alvermogen.
 In duizend kleuren, en de zoetste balsemlucht
 Die alles overtreft. Wien ooit een sterke zucht

Tot

(a) *Goude middelmaat.*] De Maatigheid is die voortreffelyke deugd die zich tot alle zaaken uitstrekt: want zonder haar moet de waereld in een' verwerden mengelklomp veranderen: Zy is het roer van onze levenskiel, om dezelve, door de woefte golven van ongeregelde hertstogten, rampen en wederwaardigheden, wel te bestieren, en in de haven der gelukzaligheid te brengen. Zonder haar verandert de gezondheid in krankheid, het leven in de dood, de geleerdheid in yd'le waan, de wysheid in onverstand of opgeblaazenheid, ja de Godsdienst in ongoddiftery of bygeloovigheid; zonder haar verliest de Gerechtigheid haar zwaard en weegschaal, de Welsprekenheid haar cieraad, de Waarheid, door haar te veel of te weinig te doen spreken, haar kracht, de Wellust haar vermaak, en onze geestelyke en tydelyke beroepingen, door een al te driftigen yver of yverlooze lauw- en traagheid, hun voordeel: In 't kort, de Maatigheid is de ziel van de deugd, die dezelve moet doen leven en beweegen. Dit alles zouden wy met een menigte van voorbeelden en spreuken uit Gods H: Woord en uit waereldsche geschiedenissen kunnen bevestigen. De voortreffelyke Schryver *Montaigne* spreekt 'er in zyne *Proeven*,

pag. 148. dus van: „ Wy bederven, door „ onze aanraking, de dingen die van zich „ zelve schoon en goed zyn, als of „ onze aanraking besmettelyk was. Wy „ konnen de deugd op zodanig een wy- „ ze aantasten, dat zy zondig zal wor- „ den indien wy haar met een al te „ heftige en geweldige begeerte omhel- „ zen. Het welk hy bevestigt met de spreuk van *Horatius*: *De wyze verkrygt de naam van onwys, de gerechtige van ongerechtig, indien hy meer als de maat mede brengt, naar de deugt zelve tracht.* Men beseffe nu eens met ernst hoe ongelukkig die menschen zyn, die door opgeblaazenheid, toorn, wraak, ontucht, brassery en dronkenschap, alle heillooze vruchten van de onmaatigheid, zich van 't allerwenschelykst' vermaak berooven, en zich uit het veilig en heugchelyk Parady van maatigheid begeeven, naar een woesteny van elende en duizend doodsgavaaren. Men schuwe dan die doodyke klippen, en laate de Maatigheid beheerft zyn van alle onze hertstogten, onderneemingen, veringtingen en uitspanningen, ja van onzen Godsdienst; zo zullen wy een bestendige rust en blydschap genieten daar de dertele wellust der waereldingen voor moet zwichten.

Tot wonderen beving, hier vind men klare blyken,
 Waar voor zelfs de ongoddift verftommen moet en wyken;
 Schoon 't hemelfche gewelf 't gezicht door starren ftreelt,
 Het aardryk is ook niet van starren misgedeelt.

(a) ô Roosje, fchets der deugd, hoe heerlyk zyn uw kleuren,
 Hoe zielverkwikkelyk uw aangename geuren,
 Die, waar wy wandelen, den gantschen hof beflaan!
 Al word gy hier verflenst, uw reuk zal nooit vergaan.

*De Roos,
 een zinnebeeld
 der Deugd.*

L

En

(a) ô Roosje! *[schets der deugd.]* Is 'er iets dat men allergevoegelykft met elkander kan vergelyken, het is de Roos met de Deugd. Laat ons die beide eens in de fchaal van een onbewimpeit oordeel leggen. De Roos is voor eerst de fchoonfte onder alle bloemen, en word daarom niet zonder reden de Koninginne der bloemen genaamt; ja haar fchoonheid is zo ongemeen, dat hoe meer men haar befchouwt, hoe meer men door verwondering word opgetoogen. Is de roos zo aanminnig, de deugd is niet minder bevallig: Het geen de allerverlichtfte der Heidensche Wysgeeren Plato, by 't fchemerlicht der reden al kon befchouwen, die 'er dus van fpreekt: *Dat zo de deugd in haar natuurlyke fchoonheid met ligchamelyke oogen kon befchouwt worden, elk mensch zich in liefde tot de zelve zou ontfteeken vinden.* Dat die wyze Heiden hier van by verbeelding zag, zien wy door de oogen des geloofs in de onbevekte fpiegel van de levensbefchryving onzes Zaligmakers. In hem zien wy daar de deugd zonneklaar, die van de Jooden in den tyd zyner omwandeling op aarde met ligchamelyke oogen befchouwt is geworden. Hy is die Roos van Saron door Salomon in zyn Hoogelied verbeeld: hy is de fchoonfte onder de kinderen der menschen, volgens de voorzegging van Sions Harpenaar in den XLV. Psalm; hy was met vry meerder recht dan Keizer Titus Vespasianus, de liefde en

welluft van 't menschelyk geflagt; hy ging het land door goed doende aan allen; hy trok alle oogen naar zich; op hem wierden een' Nathanaël, een' Andreas, een' Philippus, een' Mattheus en Sacheus, fchoon beide Tollenaars, en alle goedmeenende zielen verlieft. Indien nu iemand de fchoonheid van de deugd; die onverwelkb're roos, zich eigen wil maaken, die moet het volmaakte voorbeeld van zyn' Heiland volgen: *Want, zegt den Apostel Joannes, Die zegt dat hy in hem blyft, moet ook zelve alzo wandelen als hy gewandelt heeft. 1 Joh. II. vs. 6.* De Roos heeft, ten tweeden, boven andere bloemen de lieffelykfte reuk; een' geur die nooit verveelt, maar die telkens in 't hert een nieuwe vrolykheid verwekt. Zo gaat het ook met alle vroomen menschen, die door de deugd die zy bezitten, alom eenen lieffelyken geur van zich geeven, nu eens een' geur van vertroosting, dan van vaardige hulp en gediensfigheid, dan van ernstige vermaningen en wat diesmeer is: ja, in hunnen ongeveinsden en aanminnigen omgang verfpreden zy een' aangenaamen reuk die nimmer walgt, maar altoos den lust opwakkert om de gemeenschap met hen te vernieuwen. Dus is en blyft hunne deugd voor zich zelve en anderen, een' reuk des levens ten eeuwigen leven. Ten derden behoud de Roos, hoe verflenst, vertrap en

Engy, (a) ô Leli! daar geen blankheid by kan haalen,
 Daar eertyds all' de pracht en glori voor moest daalen
 Van Salomon, gelyk de Mond die nimmer loog
 Ons heeft betuigt, hoe schoon blinkt gy hier voor ons oog!
 Weg, Juwelier, met uw Robynen en Karbonk'len,

Wiêr

*De Leli
 een voor-
 beeld van
 pracht en
 heerlyk-
 heid.*

en geparft, altoos haaren verkwikkelyken geur, na dat haar fchoonheid en gedaante lang verweenen is. Zo ziet men de deugd van een godvruchtige ziel in 't midden van den fmaadelykften hoon en gevoeligfte finert altoos bloejen, ja haaren aangenaamen geur vliegt dan allerkrachtigft naar boven als ze allermeêft geparft, verdrukt en vertreden word; al is de bevalligheid van haar jeugd verflenft en vergeeten, haar reuk word echter, door een ftantvafte gehoorzaamheid en ongekreukt geduld, hoe ouder hoe liefvelyker in Gods aldoorftaalende oogen, en blyft als een zalige nagedachtenis over tot de volgende eeuwen, als de lichaaamen, daar zy in was gehuisveft, lang tot damp en ftof zyn vergaan. Dus worden wy noch door den zielverkwikkelyken geur der heiligen van 't O: en N: Verbond vervolykt. Wil men eindelyk het genot van de Roos geruft bezitten, zo moet men zich in 't plukken de fteeken van haar' doorn getrooften. Dus is 't ook met de deugd gelegen: die zich met haar wil vereenigen, moet voor eerft aan den doorn van kruis en verdrukking gewennen, totdat men na eene genoegzaame beproeving gewaar word dat haar bezitting, die van de eeuwige gelukzaligheid gevolgt word, zo lieflyk en zo zielvermaakelyk is, dat al het lyden van de tegenwoordige tyd by haar geluk niet is op te weegen. Men omhelze dan die Roos der deugd, om zich namaals in den eeuwigen Roozenhof te verluftigen.

(a) ô Leli!] De Leli is niet alleen een zinnebeeld van zuivere en onbevleete zeden, maar ook van de uitftee-

kenfte fchoonheid, die'er in eenige van Gods wonderbaare fchepelen te vinden zyn: want dus getuigt 'er de Heiland van: *Aanmerkt de Leliën des velds hoe zy waffen; zy arbeiden niet, noch spinnen niet: en ik zegge u, dat ook Salomon in alle zyne heerlykheid niet is bekleed geweest, gelyk een van deezen; Matth. VI. vs. 28, 29.* Dit fchynt vreemt, zou men kunnen denken. Hoe! is deeze eenvoudige witte kleur dan zo voortreffelyk, dat die de onwaardeerlyke pracht van de rykfte en wyte der Koningen heeft overtroffen? Immers zyn de bloozende Roozen, de netgefchakeerde Tulpen, en gloejende Renonkelen bevalliger bloemen dan de Leliën. Maar dit alles fchynt zo. De eeuwige wysheid des Vaders, die door zyne Alwetenheid de gantsche gefchapene natuur tot in den grond befchouwt, heeft deeze woorden niet te vergeefs gefproken: want als men een fris Leliëblad voor een klein vergrootglaasje van naby in de zon befchouwt, dan zullen zich daar op duizenden van belletjes ontdekken gelyk fchoone diamanten, die ieder een menigte van ftraaltjes uytfchieten die de kleuren van den regenboog gantsch gelyk zyn. Zou men wel fchooner heerlykheid kunnen bedenken als deeze is? en mogelyk is dit voor ons noch maar een ftaauwe fchets van de fchitterende glans die in de leliëbloem verborgen legt. Hier voor moet de waanwysheid der fchranderfte Ongoddiften verftommen, die gedwongen worden, in weêrwil van hunne hardnekkigheid, in dit wonderftuk de Godheid van het eeuwig Opperwezen te erkennen; fchoon zy 't met den mond niet willen belyden.

Wier glansfen zwichten voor deez' gloejende Renonk'len,
 En Anemiaas; elk toont hier zyn pracht om stryd.
 En gy, van (a) Huysum, door Natuur begrimt, benyd,
 Om dat uw Kunstpenfeel een onverwelk'bre Lente
 Om zo te spreekē steeds op uw panneelen prentte,
 (Waar door uw naam steeds leeft in elks geheugenis)
 Daar haar maar eene lente in 't jaar gefchonken is
 Om met haar bloemlivrei op 't levendigft' te pralen,
 Nu gy jaar uit jaar in haar schatten af kunt maalen;
 Kom hier op SOELEN; neem een schets in deezen Hof
 Van 't schoonste bloempriëel: hier vind ge ryke stof.
 Maar dat geen (b) Wervelwind, als voor ruim tachtig jaaren,
 ô Bloemaart! door de woefte en ongeftuime baaren

Waar-
 ſchuwing
 om de klip

L 2

Van

(a) Van Huysum.] De konstigte Bloemſchilder van deezen tyd.

(b) Maar dat geen Wervelwind, als voor ruim tagtig jaaren.] Dit ziet op de buitenspoorige Bloemenhandel te Haarlem en elders, in de Jaaren 1636 en 1637, wanneer men een tulpbol voor de waarde van 3000 gl. en een ander, die men den Admiraal van Enkhuizen noemde, te Alkmaar voor 5200 gl. verkogt; deeze handel gefchiedde meest op tyd, in den winter; maar toen de dagen der levering diër kostelyke Tulpen verscheenen, viel ze met eenen slag in duigen, waar uit eindeloze rechtsgedingen ontſtonden, zo dat de Staten van Holland by plakkaaten daar in moesten voorzien: Toen zag men de wevers en snyders, die in 't kort groote heeren waaren geworden, wel haast naar hun getouw en tafel wederkeeren; op welke zotterny te diër tyd de volgende vaerzen door den Dichter Jan Zoet gemaakt wierden:

Flora die had gemaakt van wevers en van
 snyers, (ryers,
 En ander slegt gespuys, kaleff' en paarde-
 Die stadig in de kroeg, by wyn en lekker
 bier (schier;
 Men domineeren zag als klaine heertjes

Doch ziet, wat vreemdighaid? die 't volk na
 wainig dagen

Noch op een braaven haingst zeer moedig ry-
 jen zaagen, (paard,

Die zitten nu al weer op 't mager houte
 En spelen pof, pof, pof, na al des wevers aart.

Zie de Poëzy van Jan Zoet. pag. 369.

Men doorbladere ook het Boekje, genaamt *Op-en Ondergang van Flora*, te Amsterdam, by Cornelis Dankers gedrukt in het Jaar 1643, wel waardig dat het geleezen word, daar by wyze van samenspreeking dien uitzinnigen handel aardig word ten toon gestelt; onder anderen vind men daar dat uit de nalatenſchap van eenen Wouter Bartelmiefz Winkel voor 90000 guldens aan tulpen en andere bloemen wierd verkogt. Hier geld de spreuk: *Dat schielyk ryst, zal schielyk dalen*; en die van den Propheet Jeremias: *Gelyk een veldhoen eyeren vergadert en broedze niet uit, alzo is hy die rykdom vergadert doch niet met recht: in de helft zyner dagen zal hy dien moeten verlaten, en in zyn laaste een dwaas zyn.* Jer. XVII. vs. 11. Ik geef den Windhandelaaren van 't Jaar 1720. ensin bedenking, of deeze Schriftuurspreuk hedendaags op hun ook niet toepasselyk is.

Van eigenbaat, u't geld doe blaazen uit uw kist;
 Toen voor een enk'le tulp een goudschat wierd verkwift.
 Dus word het fchepfel voor den Schepper aangebeden:
 Dies wilt gy 't bloemperk met uw oog en hert ontleden,
 Verwonder u, en prys den Opperzegenaar:

Want in dit hofcieraad volkunt is zonneklaar
 Zyn Almagt, Wysheid, en Menschlievenheid te leezen.
 Laat dan deez' fpeelpop geen verfoeilijke afgod wezen:

Maar denk veel liever dat uw leven, hoe men 't roem'
 Door laffe vleierey, gelyk staat met een bloem,
 Die dikwils in een uur haar' grootften glans moet derven.

Dus kan een toeval u op 't fchielykft' ook doen fterven:
 En geeft men dan aan God maar bloemen zonder vrucht
 Van heiligheid, helaas! wat wort 'er dan gezocht

En traan op traan gefort! 't geen moog'lyk niet zal baaten.

Verlaat dan 's waerelds bloem eer gy van God verlaaten
 Te fpade wys word: stel in Godsvrucht steeds uw eer:

Want na deez' tyd komt nooit een' tyd van boete weêr;
 Dies laat uw zielgezicht door waan toch niet verblinden.
 Zo ons de dood hier laat zal de oordeeldag ons vinden.

Men ploege dan met vlyt in 't geest'lyk akkerwerk.

Maar gaan we nu eens van de bloemen naar het Perk
 Der vruchtplantagie, hier op 't allerschoonst' gelegen.

Van 't and're hebben wy hier voor niet ftill gezwegen:

Doch hier is weder ftof tot 's Allerhoogftens eer.

ô Peer-en Appelbosch! uw takken hangen neêr
 Door 't zwaar gewigt der vrucht. Hoe ryk is deze zegen,
 Die gy, ô SOELER-heer, van boven hebt verkreegen!

Wie hier op roemen mag, gy zyt niet misgedeelt.

Zie hier, ô mensch! ook in dit leerzaam zinnebeeld,
 Dat steeds uw' leverschof moet goede vruchten draagen,
 Indien gy immermeer uw' Schepper wilt behaagen.

Gebruik de midd'len dan die hy u nederzend.

*der eer-
tyds bui-
terspoori-
ge Bloem-
misten te
myden.*

*Vergely-
king van
de broes-
heid des
levens
met de
bloemen.*

*Raad tot
spoedige
bekeering.*

*De Eoom-
gaard.*

Een (a) goede boom word aan zyn lekker ooft gekent,
 Gelyk een kwaade aan wrange en doodelyke vruchten,
 Die 't ligchaam en de ziel in eeuwigheid doen zuchten.
 Dies hoe men hier zichzelf door waan ook vleien mag,
 Door 't roemen op zyn trouw en eereylyk gedrag,
 Door 't stoffen op zyn deugd om zich hier te verhoogen;
 't Zal blyken aan de vrucht of 't waarheid is of logen:
 De (b) Hertekenner weegt elks daaden vroeg en spaë.
 Wel hem dan die de zon der hemelsche genaë
 Laat schynen op zyn' hof, en steeds den dauw en regen
 Ontfangt in zynen grond tot groeizaamheid genegen;

Vergelyking van goede en kwaade vruchten der boomen met het leeven der vroomen en godloozen.

L 3

Ja

(a) Matth. VII. vs. 17, 18, 19, 20.

(b) *De Hertekenner.*] Wie moet niet schrikken om te zondigen, zo wel met zyne gedachten, als met zyne woorden en werken, wanneer hy met aandacht overweegt, dat onzen Schepper niet alleen almachtig en rechtvaardig, maar ook overalteenwoordig en alwetend is, dat hy de nieren doorgrond, ja dat hy de diepste schuilhoeken van onze herten beter kent dan wy zelf. Deeze waarheid zouden wy met een menigte van schriftuurspreuken kunnen bevestigen, doch wy zullen ons maar van één der aanmerkelykste bedienen, daar dat Opperwezen zich aan den Prophet Jeremias dus laat hooren: *Arglistig is het hert meer dan eenig ding, ja doodelyk is het: wie zal het kennen? Ik de Heere doorgrond het hert en proef de nieren, en waarom? om een iegelyk te geeven naar zyne wegen, na de vrucht zynen handelingen.* Jerem. XVIII. vs. 9, en 10. Wierd dit wat meer bedacht men zou zo veel heillooze voornemens, zo veel gruwelyke uitvoeringen van de snoodste euvelheden onder de menschen niet ge- waar worden: elk zondaar zou zelf zyne gedachten beteugelen door eene gestadige overdenking van die gewigtige waarheid, om alle verboodene denkbeelden uit zyn ziel te bannen; hy

zou met meer omzichtigheid de pest der zonde trachten te myden, dan die vuurige plaag, wanneer ze in zyn huis was ontfleeken. Wat hield die braave Joseph, die paerel van de jeugd, in de vloed van Jemfars oneerbaare verzoeking staande? wat anders dan die bedenking, dat God een hartekenner was, die alles wist, zag en hoorde, en by gevolg, de straf op de zonde zekerlyk zou doen volgen: want wat zou hem toch anders wederhouden hebben? hy was in 't heetste van zyn jeugd; zy was zyn meestresse, die zichzelf aan hem kwam opdragen, ja dag op dag met de krachtigste vleierey, die de ontucht haar in de mond kon geeven, beformde; nu door beloften, dan door dreigementen, eindelyk door geweld: hy, echter, bleef onbeweegelyk als een rots, slopte zyn oor en hert voor het verderffelyk liefkoozen van die listige Sireen, vroeg naar geen bidden of smeeken, vermeesterde zichzelf, overwon den duivel, en droeg zyne ongeschondene kuisheid en deugd met zich als uit een brand van duizenderlei bekooringen en gevaren; alleen door de Goddelyke bystand, om die heilige overweeging van zyne overalteenwoordigheid, die hy in deeze woorden uit- te:

Ja die zich buigt voor God, oormoedig, stil en vroom,
Doch medewerkt (want hier verschilt hy van den boom
Die lyd'lyk is, daar hy altoos moet werkzaam wezen.)

Zo zal de geur eens van zyn Godsdienstvrucht na dezen

Dat is de zaligheid, steeds bloejen in den hof

Der hoogste heerlykheid tot 's Almagt prys en lof.

Dat is de reuk en smaak der levenden ten leven,

Ons door den Kruisgezant der Heidenen beschreven,

Daar 't nietig schepfel steeds reikhalzende naar zucht.

Maar 't schynt een wonder dat men tweederleie vrucht
Van eenen stam ziet op zyn' tyd te voorschyn komen (men
Door de Oculeerkunst: dus zien we aan inheemsche boo-
Uitheemsche vruchten, die in 't minst niet van hunn' smaak
Verliezen. Doch hoor niet naar my van deeze zaak, (gen,
Maar hoor Heer Westerbaan vol kracht op 't geestigt' zin-
Daar hy zyn Ockenburg, geplant in schraale klingen,
Vereeuwigt door den klank van zyne dichtbazuin.

Ai luister eens hoe hy hier van gewaagt in 't duin.

„ Een ding vergat ik noch te zeggen van myn boomen :

„ Terwyl in stam en bast is seef en sap gekoomen,

„ En dat des hemels ram verneemd het zonnerad

„ Die na den Stier toe gaat op zyn bekende pad,

„ Zo

*Geestige
beschry-
ving van
't Ocu-
leeren
door den
Dichter 7.
Wester-
baan, in
zyn Oc-
kenburg
pag. 124.*

te : *Hoe ! zou ik dan dit een zoo groot kwaad doen en zondigen tegen God? Gen. XXXIX. vs. 9. Men leeft van een Wysgeer die zich geliet met een besaamde Grieksche hoer ontucht te willen bedryven, indien zy hem in haar allergeheimst vertrek wilde brengen, 't welk zy volbragt; doch hy vroeg of zy geen verborgener schuilhoek in haar huis had? zy antwoorde, neen: want hier kan ons niemand bespieden. Waar op hy deeze merkwaardige woorden sprak: Indien gy een heimgelyke plaats had, daar ons de Goden niet konden zien, dan zou ik uw wil voldoen. Gelukkig was onze heden-dagfche jeugd in 't algemeen, en mo-*

gelyk ook veele middelbaaren en gryzen, (de goede sluit ik weder uit) indien zy hun pligt van die doorluchtige voorbeelden wilden leeren, en door 't geduurig erinneren van die heilzaame spreuk :

*God hoort en ziet
Al wat geschied.*

een affchiik van alle zondige gedachten, woorden, en werken kreegen, om de tydelyke en eeuwige straf van Gods rechtvaardigheid te ontvlieden; doch die ingekankerde ziekte is waarschynelyk eer te beklagen dan te geneezen.

„ Zo kap ik koppen af maer beter zei ik zaegen ;
 „ Ik neeme kroonen weg en doe weêr and're draegen ;
 „ Ik koppel heylicken en houw my ongepaert ,
 „ En maeck dat wild en tam in vasten echt vergaert.
 „ Al noemd' ik 't overspel wie zoud het my verhind'ren ?
 „ Ik sçhey het echte bed en kweeke hoerekind'ren.
 „ Soo maak ik dat een pruym en een geringe kroos
 „ Door my ontfang' en baer' een Pers of Abrikoos ;
 „ Soo teel ik mispelen en peeren aan een dooren ,
 „ En queen en appelen en die my van te vooren
 „ Niet als wat bloempjes en wat wilde beyen gaf
 „ Daar haal ik fruyt en ooft met volle korven af.
 „ Het is een kleyne kunst al werkt zy wonderstucken ;
 „ Daar is maar eene kloof in 't jeugdig ent te drucken ,
 „ En so des eenens sâp en so des anders nat
 „ Malkander wel ontmoet so is het haest gevat.
 „ 't Heeft Koningen behaagt die goude kroonen droegen
 „ De grift en stam en bast met eigen hand te voegen
 „ En deeze wetenschap heeft menig heer bemind ;
 „ Ook , die se wel doorsiet , siet dat hy ondervindt ,
 „ Het geen hy niet en kan uitvinden met gedachten.
 „ Wat sçhynt'er ook zo naden Goddelyke krachten
 „ Als dat j' een stukjen hout van 't lichaem afgesneen.
 „ Waar van 't een leedje was een maand of vier geleen
 „ En dikwils hier ontboôn uit vergeleegen landen
 „ Doet op een and're stomp hergroeien door uw handen ,
 „ En famen waffen op tot voordeel en genught
 „ En brengen wederzyds haar sâp tot eene vrugt ?
 „ Dat ik de stam en ent vereenigh aan malkand'ren ?
 „ Dat ik de vruchten doe van eigen aart verand'ren ,
 „ Van groote , van haar vorm , van reuk en kleur en sâmaak ,
 „ En de natuyre selfs door myne hand vermaeck ?

Verfchoon my Leezer, dat ik hier uit and're werken
Een bladzy' vul, 't geschied op dat ge niet zoud merken
Dat ik gelyk een raaf den paauw zyn fchat ontroof':
Want in deeze eeuw is elk meest voor inschikking doof:
Dit's echter ingefchikt met zelf den man te noemen
Wiens ryke vindingen en dichtstyl elk moet roemen.

Ginds staat de wyfte boom en dwaaste by elkaâr,
De frisse Moerbei en de Amandel. Kan dit paar (ren?)
Zo dicht by een gevoegt hier op deez' Veengrond (a) tie-
Ik vraag het Jan, die op het kunstig hovenieren
Zich wel verstaat, en door ervarenheid alreê
Een' naam verworven heeft. Hy zwygt: dies zwyg ik meê,
Ver-

(a) *Veengrond.*] Dit is een ligte stoffe, die, als ze met wat mest toegemaakt is, de bekwaamste grond verstrekt tot het aankweken van allerhande boomen en aardvruchten. Eer de Schipvaart naar 't westen in gebruik was, hebben onze voorvaders uit deeze grond zout weten te branden, maar toen men 't zout in overvloed uit Vrankryk, Spanje en Portugal kon krygen, is zulks gestaakt: doch naderhand heeft deeze grond de inwooneren deezes lands een andere nuttigheid aangebragt, te weten, dezelve tot een brandstof te be-reiden en bekwaam te maaken; een kunst door de Woudluiden in Vriesland allereerst uitgevonden ontrent het Jaar 1215, gelyk *Winssemius* in zyn *Friesche Kronyk* heeft aangeteekent op pag. 158. Een middel waar door de schaarsheid van brandhout in Nederland rykelyk word vergoed; doch 't is te vreezen dat een gedeelte van Holland en Vriesland, door 't gestadig uitbaggeren van dien grond, eindelyk in een meir zal veranderen.

Wat de Veen eigent'lyk zy, hangt noch in 't geschil: Eenige houden 't voor een gewas, andere voor verrotte

wortels en bladeren van boomen, om dat dit gantsche Gewest een woeste boschagie geweest is, nadien zulks geen kleen bewys verstrekt, dat de naamen van veele Dorpen in Holland en Vriesland met het woord Woud eindigen: Andere zyn van gedachten dat die stoffe uit jodenlym, stroo, rysjes, &c. bestaat. Dat het een gewas zou zyn kan bezwaarelyk aangetoont worden, ten zy men de pypachtige korst met riet doormengt, die zich na omtrent tien voeten gravens in de Veen ontdekt, voor deszels oorspronk en wortel zou willen aanmerken, het welk tegen de natuur van alle gewassen zou stryden. De Heeren van Ryneveld, Schynvoet, Schoemaker, en onder anderen ook onzen Dichter zyn voor het tweede gevoelen: voor eerst, om dat 'er veel onbedorven hout in de turf word gevonden; ten tweeden, om dat zy by het uitbaggeren van een sloot op Ryneveen, hebben ondervonden dat 'er veel bedorven hout als vezels aan elkander gehegt, ja stammen van boomen wierden uitgehaalt; een klaar bewys dat deeze landstreek bosch-agtig geweest

Vergelyking van de Moerbei-en den Amandelboom by wyze.

Vermits ik 't niet versta. Maar 'k moet eens overleggen
Of 't Zinnebeeld ons hier niet iets zal kunnen zeggen,
't Geen tot een les verstrekt. Kom hier, myn Zangster.
't Gaat wel zy luistert my dit volgende in het oor. (Hoor...

De (a) Moerbeï, die niet eêr zal bloejen, voor de rampen
Van wolf, van zwarte vlieg, van rusp, van vorst en dampen
Verdweenen zyn, verbeeld een wys en vroom gemoed,
Dat hier bedaart en stil zyn'tyd verwagt, om 't goed
Het geen 't beoogt niet ligt en roekeloos te waagen.

M

Voor-

weeft is; ten derden, om dat het een tegenstrydigheid in de natuur insluit, dat de slib van 't water, de grootste tegenparty van 't vuur, zou kunnen branden. Doch de Heer O: Dapper is voor 't laatste gevoelen, en zegt 'er dit van:

„De Veen die hier gebruikt word,
„bestaat nit jodenlym, itroo, kleinlig-
„te rysjes en dierglyke dingen meer:
„want (zegt hy verder) zeer wel is van
„G. Agricola gezegt in zyn 1de boek
„van de oorspronk der ondaardsche
„dingen op 't 12de blad: Geen vette
„aarde wil branden, ten zy dat ze met
„zwavel of jodenlym doormengt is.
„Sommige willen 't branden aan het jo-
„denlym alleen toefchryven, maar
„noodzakelyk moet by 't jodenlym ook
„zwavel gevoegt worden.

Hoedanig de turf gemaakt word, kan men in *Commelyns beschryving van Amsteldam*, pag. 142. beschreven, en natuurlyk afgebeeld vinden.

(a) *De Moerbeï.* 'Ter gelegenheid dat 'er van den Moerbeïboom gesproken word, welks blad het eenigste voedsel der Zywormen is, lust het ons de oorzaak van de verspreiding diêr diertjes door het grootte gedeelte van de waereld eens kortelyk op te haalen.

Zeker Indiaansch Koning, Adadi Axumitas genaamt, zond in het midden van de zesde eeuw eenige Gezanten aan Keizer Justinianus de I, die te Constantinopelen zyn hof hield, met een verzoek, of

hy eenige perfoonen naar Indië wilde zenden, om hem in 't Christelyk geloof te onderwyzen, het welk de Keizer toestond, en twee Grieksche Monniken naar dat Koningryk afvaardigde: maar met een bevel, dat zy naarfzig zouden onderzoeken of in dat ryk geen zyde gewonnen en zyde stoffen gemaakt wierden, zynde toen een handel by de Persiaanen alleen bekend en zeer geheim gehouden, 't welk de reden was waarom de zyde, die zy in Europa bragten, tegen goud wierd opgewoogen. De gemelde Monniken vonden een middel uit om de eieren der Zywormen te bekomen, schoon die ontdekking op levensstraf verboden was, die zy in de holligheden van een riet Bamboes genaamt verborgen hielden en daar mede naar hun Vaderland reisden, welke eieren Justinianus aan zyn edellieden tot een geschenk vereerde, met die vryheid voor hen alleen, om die diertjes aan te kweken en de zyde tot hun voordeel te winnen: zedert is die stoffe overal verspreit geworden, en is dezelve, die oudstyd alleen een dragt van Koningen is geweest, door den tyd algemeen geworden. Men overweege eens hoe veel millioenen van die diertjes, en by gevolg, hoe veel moerbeïboomen, om dat ze door deszelfs bladen alleen alshier boven gemelt is gevoed worden, in de waereld moeten wezen, nadien, volgens

Voorzichtigheid behoed het steeds voor hinderlaagen,
 Tot dat het ryp verstand, getoetst door ongeluk
 En voorspoed, 's levens boom bevryd van leed en druk,
 In eene zomerlucht voor elk doet gierlyk bloejen;
 Waar door in veiligheid de schoonste vruchten groejen
 Van heiligheid en deugd, tot 's naaftens hulp en raad.
 Een zielverkwikking die den smaak te boven gaat
 Van deeze vrucht, waar aan men ligt zich zou verâazen.

*En dwaaze men-
schen.*

Ziet nu d'Amandelboom dien spiegel van de dwaazen,
 Die vroeg zyn bloeffem schiet, niet ziende op weêr en wind
 En scherpe kou, waar door hy zich bedroogen vind,
 En ziet zyn hoop op vrucht gelyk een' damp vervliegjen;
 Een schets van hem die zich geruft in slaap laat wiegen
 Door yd'le waan die nooit naar recht of reden hoort:
 Dus word de bloeffem van 't verstand, verdrukt, versmoort,
 Nadien die al te vroeg zyn knopje laat ontfluiten,
 Waar door de voortgang in de deugd begint te fluiten,
 Ja eind'lyk stil te slaan door 't gruwzaam ongediert
 Der zonde, dat in 't hert by legioenen zwiert,
 En doet de vruchten van godzaligheid versterven,
 Waar door de ziel haar hoop in eeuwigheid moet derven;
 Zo brengt de dwaasheid hier den mensch in ramp en druk,
 Daar hem de wysheid voert naar 't opperste geluk.
 En echter zien wy, als we door de waereld wand'len,
 By eenen Moerbeiboom veel' honderden Amand'len,
 Die, of door kwaade vrucht, een gantsche maatschappij
 Besmetten, of zich aan de snoodste flaverny
 Der ledigheid, die pest der zeden steeds verbinden,
 Waar in ze in plaats van rust, een dood'lyke onrust vinden.

*De Wyn-
gaard.*

Beschouw voor 't Landhuis nu de vruchtb're Wyngaard-
 rank, Waar

gens de aantekening van zeker Schryver, | schynelyk voorkomt. Deeze kweekery
 twintig duizend zywormen naauwlyks | is te Utrecht en elders ook ondernomen
 een pond zyde in een jaar konnen win- | en voortgezet, doch het heeft de ge-
 nen, hoewel my dit gantsch onwaar- | wenschte vrucht niet gegeven.

Waar uit de Schepper dien verkwikkelyken drank, (men.
 Die God en mensch verheugd steeds doet te voorschyn ko-
 Aanmerk'lyk is het dat de ondienstigste aller boomen,
 Tot geen gebruik bekwaam, de kroon der vruchten draagt.
 ô Zedespiegel! daar we in zien hoe 't God behaagt
 Een nederige ziel, zo dierbaar in zyne oogen,
 Schoon hier van elk versmaad, inwendig te verhoogen
 Met eere en blydschap, en verlichting in 't verstand,
 Omdat de wynstok, die hy in haar heeft geplant,
 Gewillig is om steeds de schoonste vrucht te geeven
 Van lof, geduld, en liefde, en alles wat in 't leven
 De zoetheid overtreft der rypste muscadel,
 Al woed de waereld op haar laagheid noch zo fel:
 Ook wyft haar eigenschap ons tot het hoofd der zeden
 De (a) Ootmoedigheid, omdat haar wortel naar beneden
 Steeds schiet en 't water zoekt, waar uit ze 't voedsel trekt
 Het welk een overvloed van krachtig sap verwekt;
 Terwyl de ranken uit hun aart naar boven stygen,
 Die door de warmte en vogt allengs hunn' wasdom krygen.

*Haar on-
 aanzie-
 nelyke
 Stam ver-
 strekt een
 spiegel der
 verschoo-
 ven
 deugd.*

*De Oot-
 moedig-
 heid.*

M 2 Zink,

(a) Ootmoedigheid.] Is 'er een deugd die by God in de hoogste achtung, en by de waereld in de grootste verachting is, het is de ootmoedigheid of nedrigheid; Een deugd zonder welke alle andere deugden haar glans en luister verliezen: want zy moeten alle door die Leermeesteresse geleid en onderwezen worden, of zy veranderen in afschuwelyke zonden. Zy is de deurwachster van de ziel, die alleen machtig is om de hoogmoed, haar' grootsten vyand, met zyn doodelyk gevolg buiten te sluiten, die, inliên zy eens haar post verliet, heimelyk binnen zou sluipen, zich meester van 't hert maken, en 't zelve door onrust, kwelling, ongenoegeen, en duizend andere plaagen martelen en verscheuren; Dies willen wy tot onze tydelyke en eeuwige ruit het gebouw van

Godzaligheid zodanig oprechten, dat het in 't midden van de felste stormoorkaenen en plasregens van verdrukkingen en wisselvalligheden onwrikbaar kan staande blyven, zo moeten wy, naar 't voorbeeld van wyze bouwmeesters, eerst een' diepen en vasten grond van nedrigheid leggen: want zo wy dit verzuimen, zullen de muuren in 't kort uitspatten, en het gantsche gebouw tot onherstelb're schade deerlyk instorten. Gelukkig zyn ze derhalven die een kleen gevoelen van zich zelve hebben, en gaarne laag willen daalen, gelyk de vruchtbaare koorshalmen, die zich nederwaarts buigen, terwijl de ydele en onvruchtbaare het hoofd in de lucht steecken: Een leerzaam zinnebeeld van nedrige en verwaande menschen. Waarom

Zink, zink, myn ziel, dan in uw eigen nietigheid;

Erken uw onmagt: zo zal 't Opperste beleid

U uit de diepte eens hoog op Sions berg doen bloejen,

Daar 't wyngaardfap van vreugd gelyk een stroom zal vloe-

Wat ziel verlangt niet om te deelen in dien schat? (Jen.)

Maar zie eens hoe de rank den ouden stam omvat:

Zy kleeft 'er aan, en is 'er naauw van af te trekken.

Wien

om wierd Socrates door 't Orakel van Apollo voor de wyfste mensch uitgesproken? om dat hy, naar zyn oordeel en nedrig gevoelen van zich zelf, geen wysheid bezat; doch de ootmoedige Christenen worden op eene verhevener wyze, niet door 't orakel van een verzierde Godheid, maar door de onfeilbaare Godspraak van 't levendig en waaragtig Opperwezen voor oprechte wyzen verklaart, om dat ze, hoe vroom ze ook zyn, altoos met een eerbiedige schroom en kinderlyke vrees zyn ingenoomen, dat ze niet vroom genoeg leven om hunnen Schepper te behaagen, en daarom steeds trachten van deugd tot deugd voort te gaan, totdat ze voor God in 't zalig Sion verschynen. De waereld mag hun hier verguizen en beschimpen, wat nood? zy worden door de algenoegezame Almacht in hunnen laagen staat beschermt, en onder zyne vleugelen voor alle rampen beveiligt, gelyk het buigzaam riet daar de stormwinden over heen waajen terwyl ze de hooge eiken nedervellen. De waereld mag hun, als 't in haar magt staat, in een diepen afgrond van elende doen nederdaalen, 't kan niet schaaden: want zy worden dan dikwils allermeest met een stroom van onwaardeerbare gaaven overstort, ja met hunne gedachten tot Gods hoogste heerlijkheid opgevoert: *Want de nedrige geeft hy genade.* 1 Pet. V. vs. 5. Alle trotsche menschen die zich hier hoog opvzelen, en bergen op bergen van verwaandheid stapelen, om door hunne dwaaze begerlykheden hunnen

Schepper in den hemel te beformen, zullen namaals zo veel te laager daalen, als ze hier hooger zyn opgesteigert, wanneer zy door den blixem van Gods getergde gramschap in den poel des verderfs nedergeworpen worden, terwyl de ootmoedige zielen die hier in den allerlaagsten staat hebben moeten omzwerven, dan boven hunne verwagting tot de allerhoogste hoogte in den derden hemel zullen opgenomen worden, om eeuwige eerbewyzen en wellusten te genieten: dit vereischt de Goddelyke rechtvaardigheid, die hier dikwils schynt te slaapen, maar die in de wederoprechting aller dingen elk loon naar werken zal geeven. Een gedeelte van het voortreffelyk vaers van den Lofder Ootmoedigheid door Geraerd Brand, zal deeze aanmerking sluiten.

*Ootmoedigheid gy hooge deugd,
Zo kleen geacht by waereldwyzen!
Gy brengt ons tot de hoogste vreugd:
Wie kan u naar uw waarde pryzen?
Wie boven woont en onder ziet.
Versmaad om hoog u laagte niet.*

*Gy kunt Gods tooren als ze brand
Met uw demoedig bidden blussen;
Gy buigt u onder zyne hand;
Gy leert zyn strenge roede kussen.
Al word gy ob der aard veracht
De bel verschrikt voor uwe kracht:*

*Die u in zynen boezem kweekt,
Zal Christus in zyn schoot ontfangen:
De zondaar dien uw' deugd ontbreekt*

Blyfs.

Wien moet dit Zinnebeeld niet tot een les verftrekken
 Van Liefde, Vrede, en Trouw, die't menfchdom aan elkaâr
 Op't krachtigfte verbind, om lyf- en zielgevaar
 Door waare vriendschap, raad, en daad, en hulp te myden!
 Maar ach! ô zeden! ô beklagelyke tyden!

*En Liefde,
 Vrede en
 Vriend-
 fchap.*

(a) Waar zyn die deugden nu? zy vlogen al voor lang
 Ten hemel: want het viel hun hier te hard en bang.
 Beschouw nu eens hoe hoog die jonge planten groejen.

*Beklag
 over't
 verban-
 nen diër
 deugden.*

M 3.

Op,

*Blyft zonder u aan't kwaade hangen:
 Ach! zonder u, wat elk ook doe,
 Sluit God de deur des hemels toe.*

*Maar daar gy komt erbermt zich God;
 Gy kunt de tollenaars en hoeren,
 Daar de onbekeerlykheid mee spot,
 Door recht berouw ten hemel voeren.
 ô Moederdeugd! die de aarde voed,
 Wie doet'er goed zo gy't niet doet?*

*Gy brengt de glaazen voor't gezicht,
 Daar elk zich zelf in kan beschouwen:
 De waarheid vind zich by u licht;
 Gy leert den menfch zich zelf mistrouwen.
 ô Spiegel die geen menfche vleit,
 Gy toont ons onze nietigheid.*

*Gy toond ons vlekken in't gemoed,
 En dus verleerige ons roem te dragen:
 Gy zwelt op geen vergank'lyk goed:
 U kan geen valsche lof behaagen;
 't Waarachtig kwaad verfchoont gy niet;
 Gy kent de fchuld die u verdriet.*

*'Ja zelfs de vroomfte die'er leeft,
 Verciert met de allerbeste zeden
 Zal, zo hy u tot raadsvrouw heeft,
 Nooit voor zyn minder willen treden,
 Maar, in zyn eigen oogen kleen,
 Zich buigen onder ieder een.*

*Gelyk een' boom van goeden aart,
 Hoe dat men die meer vrucht ziet draagen,
 Hoe hy zich meer buigt nederwaart,
 Zo moet de grooſte zich verlaagen:
 Want die zich dus om God verniert,
 Word door het hoogſte heil geëert.*

(a) Waar zyn die deugden nu!] te weten, *Liefde, Vrede en Trouw*, drie Hoofdzuilen, niet alleen van de Gebouwen der Staat en Kerk, maar ook van die der gantsche menfchelyke maatfchappy; maar hoofdzuilen, die van de meeste menfchen omvat worden, gelyk Simfon de pilaaren van Dagon's Tempel deed, niet om dezelve tot hunne tydelyke en eeuwige welſtand te onderſtuten, maar om die naar zyn voorbeeld om te rukken, en'er zich zelf benevens duizenden onder te verpletteren: Hier van behoeven wy geen ander bewys by te brengen dan de dagelykſche ervarenis, die ons in een levendig tafereel vertoont, hoe de liefde en vrede in Staaten, Kerken en huisgezinnen, door haat, afgunſt, eigenbaat, twiſt, hoogmoed, geweld, en wat dies meer is, zodanig uit de herten der menfchen zyn gebannen, dat'er nauwelyks een ſchaduw van haare gedachtenis in is overgebleven; en hoe de Trouw in den koophandel, en de gantsche burgerlyke ommegang, door geveinftheid, liſt, bedrog en valsheid uit de menfchelyke bywooning verdreeven is, waar door zy een veracht hondenneſt tot haar ſchuilplaats heeft moeten verkiezen, zullen wy met een aardige zinfpeeling van den ſchranderen *T. Boccalmi* beveſtigen, daar hy in de XI^{de} afdeeling van 't I deel zynere *Kundſchappen van Parnas*, zich dus laat hooren:

,, Apol.

Op, Hovenier, 't is tyd die dert'le te besnoejen:
 Beroof hen eerst van 't blad om hunne tederheid,
 Daar na van tak en telg: dit heilzaam onderscheid
 Geeft hoop van op zyn tyd een' rypen oogst te plukken:
 Dan kan de zon en maan uw oogmerk doen gelukken.

Schoon

„ Apollo, de verblyfplaats der Trouw-
 „ heid doorzocht hebbende, en haar
 „ niet vindende, liet dit bevel afkon-
 „ digen: *Al wie de Schuilplaats van die*
 „ *uinnemende dewd wist te ontdekken,*
 „ *dadelyk zou genieten honderd jaaren on-*
 „ *sferfelykheids, alwaar 't ook een onwe-*
 „ *tende, of onwaardig de overeedele gaaf*
 „ *van een loffelyke gedachtenis onder de*
 „ *volkeren.* En tot verzekering van 't
 „ beloofde, gaf de koninglyke Fiscaal
 „ vaste wisselbrieven uit op Homerus,
 „ Virgilius, Livius, en den voortref-
 „ felyken Tacitus, alle voornamen han-
 „ delaars op Parnas onder de Geleer-
 „ den, die door hunn' dierbaaren inkt
 „ iemands naam in der volkeren geheu-
 „ genis weten te vereeuwigen. De
 „ grootheid der belooning dreef veelen
 „ tot zoeken, en na de nyverste naar-
 „ sigheid, wierd de koninglyke waar-
 „ de der Trouw betrap onder de jacht-
 „ honden van de beroemde jagers Ac-
 „ teon en Adonis. Zo zeldzaam een
 „ zaak wierd Apol in alleryl verwittigt,
 „ die straks de zuiverlyke Zanggodinnen
 „ Melpomené en Thalia heen schikte,
 „ om die heerlyke deugd uit zo on-
 „ waardige plaats in haar eigen woo-
 „ ning te herleiden: Maar alles was om
 „ niet: want die doorluchtige Prinses,
 „ haar' rampzaligen staat bitterlyk be-
 „ fchreiende, zeide: *Bootschapt, ô hel-*
 „ *derste bemellingen! aan Apollo mynen*
 „ *beer, dat de valsheid myn eeuwige erf-*
 „ *vandin in onzen gestadigen stryd einde-*
 „ *lyk een volle zege over my heeft behaalt:*
 „ *en dat de eerlooze eigenbaat in deeze*
 „ *elendige eeuw over de herten der fraaiste*
 „ *volkeren de heillooste heersching voerende,*
 „ *my uit aller menschen gemoederen, te*

„ voor geheel myne, gantsch verbannen
 „ heeft. Maakt zyne Mogenheid mede be-
 „ kent, dat de gehele waereld in den drek
 „ van zonden en schanden zo zeer ver-
 „ zonken legt, dat men de hoog-edele
 „ Trouwheid (zo krygel om eerlyk tot den
 „ laatsten snik en dropel bloeds haaren
 „ Vorst te dienen, wel eer zo geloofst en
 „ geliefkooft,) hedendaags slegts houd voor
 „ een zotte en botte styfkoppigheid: dat
 „ daar tegen een weiffelyk, trouweloos en
 „ schelms gemoed, dat zich na allemans
 „ zin, tyd en plaats schynt te schikken,
 „ nu geroemt word voor wys, voorzich-
 „ tig en schrande. En dat ik daarom
 „ mismoedig en walgende van zo veele ver-
 „ soeijelyke zaaken te zien, uit nood heb
 „ beslooten liever onder deeze honden, waar
 „ in ik noch een waare getrouwheid jegens
 „ hunne meesters naar pligt bevind, te
 „ leven, dan onder de menschen, in wiens
 „ baatzuchtige herten ik my tot noch ver-
 „ geefs gepynt heb die te planten. Van
 „ de trouw der honden vind men twee
 „ aanmerkelyke voorbeelden. Men leeft
 „ by *Melis Stoke* in zyn *Rymkronyk*, pag. 126.
 „ dat twee jachthonden van Floris den
 „ vyfden, Graaf van Holland, na dat hy
 „ vermoord was, niet eeten noch drinken
 „ noch zyn lyk verlaaten wilden
 „ voor dat het begraven was; dus vind
 „ men ook gewag gemaakt van een hond
 „ van Willem den Eersten, Prins van
 „ Oranje, die hem door zyn gebas uit
 „ den slaap opwekte, terwyl'er een toe-
 „ leg op zyn leven wierd gemaakt. Zulks
 „ schryven de Natuur-onderzoekers ook
 „ de Hagedissen toe, die, volgens hun
 „ gevoelen, de slaapende menschen over
 „ het aangezicht loopen tot dat zy wakker

WOR-

Schoon elk het domste dier, den ezel, steeds veracht;
 Zyn dwaasheid heeft u eerst die wysheid aangebragt,
 Hoe dat men moet den rank van 't welig blad berooven
 Tot vruchtbaarheid, indien men de Oudheid mag geloo-
 Moet dit, ô Ouderen! die meest al ziende blind (ven.
 Den toom laat vieren aan het dertel weeldekind;
 Niet leeren om haar steeds de vleugelen te korten
 Door 't (a) snoeimes van de tucht eer ze eens voor over stor-
 In eenen jammerpoel van 't uitterste verdriet? (ten
 Zy zyn u toevertrouwt; dies laakt myn voorzorg niet:
 Want als gy ze ongesnoeit door laffe zucht laat leven,
 Zo moet ge eens rekschap van hun bedryven geeven
 Aan d' Opperrechter in dien grooten oordeelag:
 Snoei dan uw rank opdat zy vruchten draagen mag.
 Wel hem die wel regeert, en die zich wel laat leiden.

Maar,

*'t Besnoe-
jen der
welige
ranken is
een Zinne-
beeld der
kinder-
tucht.*

worden, wanneer 'er eenig venyngge-
 dierte omtrent is, 't welk hun zou kun-
 nen beschadigen; wat 'er van zy, zulke
 dieren beschaamen, ja veroordeelen de
 menschen, die hunne evennaasten door
 trouweloosheid bedriegen.

(a) *Door 't snoeimes van de tucht.*]

Dat het snoejen van den wyngaard en
 alle boomen een zinnebeeld der kinder-
 tucht is, behoeft geen ander bewys dan
 de natuur zelfs: want een Hovenier zou
 zonder dat nodig werk vergeefs naar
 vruchten wagten, en de Ouders door
 't nalaaten van die noodzaakelyke pligt,
 zelden vruchten van heiligheid en deugd
 in haare kinderen gewaar worden; maar
 in tegendeel, zuure en stinkende drui-
 ven van de snoodste gruwelaaden. Van
 dit laatste geeft de droevige ervarenheid
 van alle eeuwen, ja ook van deeze die
 wy beleeven, een klare getuigenis.
 Waak dan eenmaal op, ô Ouderen! en
 leert uit dit boek der Natuur, en uithet
 boek der Spreuken van de wyfse der
 Koningen, uw' pligt, die u daar wel
 zes lesfen geeft, hoe gy u in dit nood-

wendig stuk hebt te gedraagen. En gy
 in 't byzonder, ô Moeders! die veel
 al, door eene verkeerde en onmaatige
 liefde en dwaaze toegeeflykheid, oor-
 zaak van 't verderf uwer kinderen zyt:
 Laat toch af van die al te teed're zucht,
 die veel eer haat als liefde mag genoemd
 worden, en lees ten besluite met opmer-
 king, de volgende Vaerzen van den Dich-
 ter *J. van der Veen*, zeer toepasselyk
 achter het XXVI^{de} zynere Zinnebeelden,
 in dit stuk op uw gedrag gemaakt.

*Het zyn de Vrouwen meest die kindertucht
 beletten, (zetten,
 En tegen wil des Mans het dertel kind ont-
 En 't zyn de Vrouwen meest die 't smerten
 naderhand, (ontmant.
 Wanneer zy worden Weetuw, of door de dood*

*'t Ontzag dan in de grond word wel te rechte
 bekreeten: (smieten,
 Van die, die vaak de roel heeft in het vuur ge-
 En dertelyk verbrand de scepter van 't gebied,
 Om dat zy mist het stuur en haare seilen ziet.*

Nu.

Maar, ô gewenschte vrucht! wie kan toch van u scheiden,
Voor hy een nutte les uit uwe parffing trekt?

Waar toe myn Zangeres haar reeds voelt opgewekt.

Gezwellen druivetrots, men kan uw sap niet proeven
Voor gy getreden word: dus strekt ons ook 't bedroeven
Door de Opperwysheid tot een middel om den smaak
Van 's godsvruchts ranken te genieten met vermaak.
Hy, (a) die de wynpars heeft om ons alleen getreden.

Het treet-
den en
parffen
der druiv-
en ver-
streckt een
spiegel der
verdruk-
kingen.

Als hoofd van zyne kerk, heeft aan zyn lieve leden
De kruiskelk toegezegd eer hy zyn heerlykheid

Hen mededeelen wil, om Hem dus welbereid

Te volgen. Dit 's de weg om tot geluk te komen.

Dus is de waereld als een wynpars voor de vroomen.

Bedroefde zielen, schept dan moed; ai wanhoopt niet,

Al moet ge worstelen met ramp en zielverdriet,

Ja dikwils in een' vloed van traanen schier verzingen;

Gy

*Nu ziet zy haar ontvoogd: de malle moër moet
vleien; (schreien:*

*Die 't schreien heeft belet, moet dit belet be-
Want de asfche van de roë vliegt allezins om
hoog,*

En snuift de malle moër gestadig in het oog.

*Mits dochteren noch zoons op haar gebied meer
passen, (wassen;*

*Wiens Vader is ontzielt, en zy de roede ont-
Dies raakt nu harderloos de kudde buiten 't
spoor:*

De stem der harderins en heeft 'er geen gehoor.

Dit Gedicht, en 't geen 'er navolgt,
te lang om hier ingevoegt te worden,
is waardig van alle Vaders en Moeders,
die met kinderen zyn gezegent, dikwils
gelezen te worden, om dat het een
der schoonste regels van onderwyzing
omtrent de kindertucht is. Het Zinne-
beeld der Ouden van de Jachthond, die
tot de keuken, en de Huishond die tot
de jacht wierden opgebragt, en daar
door hunnen aangeboornen aart verloo-

ren, is ook een zinryke toepassing op
de opvoeding der kinderen, om hunne
kwaade neigingen door tegenstrydige
zeden te veranderen, opdat ze door de
goede gewoonte, allengs eene hebbe-
lykheid tot de deugd verkrygen, waar
door ze dezelve door eene onuit-
bluffelyke genegenheid, zich eigen
kunnen maaken. Men vind 'er een af-
beelding van in de Zinnebeelden van Ho-
ratiüs, daar onder anderen, de Zede-
dichter *Anthoni Fansz. vander Goes*, dit
volgende Vaarsje opgemaakt heeft:

*Gewoonte is van een groote kracht.
De Jachthond zal op snoepen passen,
Als hy verkeert werd opgebracht,
De Huishond licht een haes verrassen.
Gewoonte, teder in 't begin,
Zal eind'lyk in natuur verkeeren:
Dat sterk vermoogen steekt 'er in,
Zo kan die slaafsche wenst braveeren.*

(a) Esai. LXIII. vs. 3.

Gy zult den nieuwen wyn in 't ryk uw 's Vaders drinken,
Geloof en leeft slegts naar het Goddelyk bevel.

Maar wie gedenkt hier niet met schrik aan Israël (ven,

(a) Dien eed'len Wyngaard, die vergaan moest en verstui-

Om dat zyn rank niet droeg dan ongezonde druiven

Vol dood'lyk zielvenyn, schoondat hy door Gods hand

Op eenen heuvel was van vettigheid geplant,

Gemeest, gezuivert, en geschikt om wel te draagen,

Dat Neêrlands Wyngaard dan zich spiegele, om die plaagen

Te ontgaan, daar Jacobs zaad te deerlyk in verviel.

Elk reinige en besnoej' de rank van zyne ziel,

Opdat zyn' wyngaardhof mag goede vruchten geeven,

Die overblyven in het onverderf'lyk leven.

Israël's
Wyn-
gaard
is een
vuurbaak
voor Ne-
derlands
Wyn-
gaard
naar de
ziel.

Maar met wat nevel van verdriet wort myn gezicht

Bezwalkt in 't zien, helaas! hoe tegen eer en pligt,

Ja tegen mensch'lykheid die edelste der dranken

Word ingezwolgen! ô gy dierb're wyngaardranken!

Myn ziel weet naulyks of zy u verwenschen moet,

Of loven om uw sap; nadien uw overvloed

Het redelyk vernuft herschept in woeste dieren,

In tygers, zwynen, en in apen, die steeds zwieren

Gelyk (b) Bachanten van het blinde heidendom,

Daar d'een steeds raast en zingt, en de and're doof en stom

't Gebruik der zinnen mist, als had hy spraak noch leven.

Is 't hierom dat Gods gunst u heeft dien schat gegeeven,

Ontaarde Christenen! ô neen! dies vaar maar voort:

Beklag
over 't
misbruik
der wyn.

N — Doch

(a) *Jesaias V. vs. I. tot 7.*
(b) *Bachanten.*] Dit waaren oeffenaars
der Speelen op de feestten, die by 't Hei-
dendom Bachenaalen genoemd, en ter
eeren van Bacchus geviert wierden,
waar in ze de snoodste gruwelen pleeg-
den die bedacht konden worden, waar-
om ze by de oude Romeinen afschu-
welyk waaren; ja by hun zelf zo schan-

delyk, dat ze die in 't byzyn van den
Tuchtmeeſter Cato niet dorſten vertoo-
nen. 't Is beklagelyk dat onder 't Chriſt-
tendom, voornamelyk te Rom en
Venetiën, die overblyffels noch gevon-
den worden in hunne zogenaamde Vaſ-
ten-avond-speelen; en wenshelyk waar
het dat 'er eenige der hervormde Bely-
ders van Jeſus vry van waaren.

Waar-
schuw-
ing
voor de
dron-
kaarts.

Doch denkt daar staat een spreuk in't zaligmaakend woord,
Door's Heeren geest gestaaft, welks waarheid nooit zal
sterven:

De (a) dronkaarts zullen nooit Gods Koningryk beërven.

Dies toont berouw en ziet dat ge u begeerte fnuikt.

Gelukkig die den wyn of niet of wel gebruikt.

Maar

(a) *Dronkaarts.*] Alle zonden stellen de menschen die'er zich aan verflaaven, met het onvernuftig vee gelyk, behalven de dronkenschap, die hen verre beneden den rang der dieren stelt; en daarom word dezelve met recht voor de allerverfoeilykste en schadelykste misdaad geacht, om dat zy den mensch van verstand en oordeel berooft, ja de kennis en bestiering van zich zelve doet verliezen, waar door hy dikwils de allerfnoodste gruweldaaden bedryft, daar hy in zyn bedaartheit zonder affchrik niet zou aan gedacht hebben, die echter met het vervliegen der opgesteegene dampen van den wyn niet heenen vliegen, maar een hertewond in't geweten laten, die dikwils door't grootste naberouw niet kan verzacht, veel min geneezen worden, byzonder als men die brug des verderfs meer dan eens overgaat, om de zwarigheden die dreigen of drukken van't hert te spoelen, en den bytenden worm der conscientie, die niet ophoud van knaagen, wat lavenis te geeven, hoewel zulks maar oli in't vuur gegooten is. Voorbeelden van die werkers der ongerechtigheid uit de oude en nieuwe geschiedenissen by te brengen, is noodeloos: want we zien ze dagelyks by menigte langs onze straten zwieren, behalven die geene die buiten ons gezicht, doch voor Gods alziende oogen, den wyngod aanbidden. Echter moeten wy'er één aanhaalen, die de verstandige *J. Horvel* in een zyner Brieven beschryft, om te toonen hoe de schranderste vernuften door die zonde kunnen verlok worden.

Zeker Ligurisch zoldaat te Genua, wiens herffenen door den wyn bedwelmt waaren, vatte op een' avond het paard van den Prins Doria by den toom, en vroeg wat'er den prys van was, nadien hy een paard van nooden had. De Prins ziende hoe het met hem gestelt was, liet hem in een huis brengen om uit te slaapen; doch 's morgens wierd hem gevraagd wat hy voor het paard wilde geeven? waar op hy dit overaardig antwoord gaf: *Myn Heer, de koopman die het paard gifer van den Prins wilde kooppen, is deezen morgen byrjds ver- trokken*; ziende op de dronkenschap die reeds vervloogen was. Is het niet te verwonderen dat door dit misbruik, bestaande in een slaafische smaakstreeking, verstandige menschen, hooge Staatsperfoonen, ja Koningen zelfs zich ten spot voor't algemeen stellen? want men leest van Philippus, Koning van Macedoniën, anders geen onverstandig Vorst, dat hy, dronken zynde, op den rechterstoel een onrechtvaardig vonnis ten laste van een vrouw, daar tegenwoordig, uitsprak: *Deeze verzogt te mogen appelleeren.* De Koning vroeg haar of zy niet wist dat zy voor de hoogste rechtbank stond? waar op zy spitsgewyze deeze aanmerkelyke woorden sprak: *Ik verzoek te mogen appelleeren van eenen dronken tot eenen nuchteren Koning.* Buitenspoorig was de roekeloze mildaadigheid van den Keizer Tiberius in zyn dronkenschap, toen hy aan Pizo het Hoofdmanfchap van Rome, en aan Pomponius het Landfchap van Siriën schonk.

Maar zacht! wat zien we hier? 't zyn duizenden van
(a) mieren, N 2 Die

fchonk, om dat zy met hem een' nacht over hadden zitten drinken. Ja, wie heeft in de gedenkschriften niet geleezen welk eene afgryffelyke woede die zonde in eenen Cyrus, Cambyzes, Alexander en andere Vorsten heeft voortgebracht? Zo ergens, hier past de spreuk van de wyfste der Koningen: 't *En komt den Koningen niet toe; o Lemuël! 't en komt den Koningen niet toe wyn te drinken, en den Prinffen sterken drank te begeeren, op dat hy niet en drinke en het gezette vergeete, en de rechtzaake aller verdrukten verandere.* Prov. XXXI. vs. 4, en 5. Loffelyker zyn de voorbeelden van Romulus, eerste Koning en Grondlegger van Romem, en Alphonfus, Koning van Kasiliën, die, beide gevraagd zynde waarom zy zo weinig wyn dronken? dit verftandig antwoord gaaven. De eerste: *Om dat ik morgen met zaaken van Staat moet bezig zyn.* De tweede: *Ik doe zulks om wys te blyven, en omdat ik schrik voor 't voorbeeld van den grooten Alexander, die door wyn te drinken wierd bedorven.* Aanmerkelyk is ook het antwoord van Demofthenes, op een vraag hoe hy zulk een' uitmuntenden Orateur was geworden: *Ik heb meer oli in myn ftudeerlamp verdaan, dan ik wyn gedronken heb.*

Maar wie moet eindelyk geen affchrik van de dronkenschap krygen, als hy de tydelyke plaagen overweegt daar ze haare beminnaars mede kastyd. Van de eeuwige spreek ik nu niet; want die zyn in dit eene vonnis opgefloten; *dat zy nooit Gods Koningryk zullen beerven.* De flaa ven van alle andere zonden, behalven die van de onkuisheid, draagen hunne plaagen noch inwendig; zy gaan by hunne medeborgers, die geen hertekenners zyn, voor gefchikt en verftandig, ja menigmaal voor onbefproken door: maar de lyfeigene van de dronkenschap worden door hunne wreede Meeftrisse op een ftraftoonneel

voor de oogen van alle menfchen ten toon gefteft, en door den beul van de goddelyke rechtvaardigheid zodanig gemartelt, dat elk de brandmerken van hunne gezwollene of gloejende aangezichten, fchudding van 't hoofd, hygenden adem, verdorven maag, verteende long, bevende handen, kreupele beenen en wat dies meer is, klaar kan befchouwen. Hier op zinspeelt de wyfste der Koningen in de volgende woorden: *By wien is wee? by wien och armen? by wien kyvagien? by wien het geklag? by wien wonden zonder oorzaake? by wien roodheid der oogen? By den geenem die komen om gemengden drank na te zoeken. En ziet den wyn niet aan als by hem rood vertoont, als hy in den beker zyne verwe geeft, als by recht opgaat: In zyn einde zal hy als een slange byten, en fteeken als een adder.* Prov. XXIII. vs. 29, 30, 31, en 32. Zie daar een Befchryving van de uitwerkingen diër verfoejelyke zonde, om my en anderen de luft te beneemen van 'er, is 't mogelyk, ooit aan te denken. Ik fluite met de vermaaning van den Apostel Paulus, Eph. IV. vs. 18. *Word niet dronken in wyn, waar in overdaad is: maar word vervult met den Geest; en met het volgende vaersje:*

*De mensch, Gods evenbeeld te maaken
tot een beest;*

*Zyn wysheid eer en goed al tevens te doen
daalen;* (len;

*Zyn lyf te pynigen met ongeneesb're kwaaien
Ten spot voor elk te gaan, berooft van
zin en geest;*

*Door 't knaagend naberoutw in eeuwigheid
te zuchten:* (vruchten.

Dit zyn, ó Dronkenschap! uw fchadelyke

(a) *Mieren.*] Gelyk de Byen honig uit de bloemen en biofemen der vruchtboomen zuigen zonder die planten te befchadigen, zo zuigen de mieren in tegendeel niet alleen 't fap uit de
jon-

Die steeds door vlugheid uit en in de reeten zwieren;
 Elk draagt zyn eigen last, als hadden zy verstand:
 Zy knaagen echter hier tot nadeel van de plant
 En 't boomgewas; dies doen ze aan deezen hof veel schade;
 Doch stellen zich steeds bloot voor 's tuinmans ongenade.

ô Miert-

jonge spruitjes der boomen, totdat ze allengs versterven. Behalven dit plaagen zy ook de menschen met hunne angels die ze achter aan 't ligchaam hebben, en zo scherp zyn als die der Byën. Echter kan men zich over de zeldzame eigenschappen van deeze diertjes niet genoeg verwonderen, 't zy men deszelfs sterkte naar de grootheid van 't lichaam aanmerkt, waar door zy een last die tienmaal zwaarder is als ze zelf zyn kunnen voortslepen; 't zy men hunne naartigheid in 't verzamelen hunner nooddrift beschouwt, waarom de wyfse der Koningen, in zyne *Spreuken* den Luiaard naar deeze dieren wyft om wysheid te leeren; 't zy men het oog slaat op de behulpzaamheid die zy elkander bewyzen, wanneer 'er zyn die meer willen torssen als ze kunnen draagen; 't zy men aandachtig op het toefstellen van hunne nesten let, waar door men verbaast moet staan over de wysheid van den Almogenden Schepper, die ons in dit diertje meer redelykheid doet zien als in veel ontaarde menschen. Maar 't allerverwonderlykft is, indien men Plinius mag gelooven, dat de mieren hunne dooden begraven, waar van men in alle het andere gedierte geen voorbeelden vind. Wat nu het gevoelen belangt dat de mieren hunne voorraad tegen de winter in de zomer zouden verzamelen; dit is zo oud en algemeen, dat het tegendeel te willen staande houden, mogelyk voor kettery zal uitgekreten worden; doch die damp van dooling zal haast voor de zon van ondervinding verdwynen, indien men aanmerkt dat deeze dieren, als ook de klanders, vliegen, &c. des winters in

deeze koude Gewesten onbeweegelyk zyn als of zy gestorven waaren, en by gevolg geen voedsel nodig hebben; dies word hunne naartigheid in de zomer enkel aangelegt om voor hunne wormen die zich weinig konnen bewegen, alsdan het nodig onderhoud te verzorgen; welke wormen uit zeer kleine eiertjes uitgebroeit, en zo lang gevoed worden totdat ze in popjes veranderen; waar uit eindelyk de mieren voortkomen, volgens de ontdekking van den naaukeurigen Natuur-onderzoeker *A. van Leeuwenhoek*, in zyn 58ten brief van den 9de Sept. des jaars 1687. Aanmerkelyk is de sterkte dezer dieren, waar van we hier een voorbeeld 't geen we zelf beschouwt hebben moeten byvoegen. Twee mieren hadden een groote paardevlieg zo vast by zyn achterste pooten gevat om die in hun nest te slepen, dat de zelve niet dan na een halfuur worstelens van hun kon ontslagen worden, ja hy was in die klem niet magtig zich een halve vingerbreed van den grond op te heffen, schoon hy wel zesmaal grooter dan de mieren was. Het beste middel om dit ongedierte uit te roejen is, dat men potten met eenige zoetigheid besmeert en die het onderste boven gekeert op de ingangen van hunne nesten zet, dan zal men ten langsten na drie weeken bevinden dat ze onder de zelve boven op den grond hunne nesten hebben gemaakt, die men dan, met 'er ziedend water op te gieten, gemakkelyk kan dooden; dit hervat men zo lang als men mieren verneemt, en dus kunnen ze in eene zomer uitgeroeit worden.

ô Miertje! nyver dier, dat 's zomers om de kost
 Steeds woelt en draaft, om van uw werk te zyn verlost
 In 't bar faizoen, wanneer 'er weinig valt te schraapen,
 Uw wakkerheid word wel aan hun die zich vergaapen
 Aan weelde en ledigheid op 't leerzaamst' voorgestelt,
 Maar hier verstrekt ge een schets van vleizucht en geweld,
 Bedrog en eigenbaat, vier levende eigenschappen
 Der vrekken, die zich meest verryken langs die trappen;
 Een schaad'lyk ongediert', dat door zyn tiranny
 Een pest, een kanker is van de eed'le maatschappy
 Der menschen, uit één' stam en bloed met hun gebooren.
 (a) Waar ging een tyger door een' tyger ooit verlooren?
 Het reed'lyk schepsel streeft dus 't redenlooze vee
 In boosheid verr' voorby, tot ramp en hertewee.

*Hoewel
 de Mier
 een zin-
 nebeeld
 der naar-
 sligheid
 is, echter
 verstrekt
 ze hier een
 spiegel der
 vrekken.*

Nu op dit ruime Plein voor 't Huis wat rust genomen,
 In schaêuw van 't riekend blad der breede (b) Nooteboo-
 Die zelden groejen als men hen met slag op slag (men,
 Niet beukt op hunnen bast, als of een plant ontzag
 Kon draagen als een kind dat reên heeft en gebreken:

*Het Plein
 voor 't
 Huis.*

N 3

Wat

(a) *Waar ging een tyger door een tyger
 ooit verlooren.*] De wreedheid van dee-
 ze dieren is onbeschryfelyk, inzonder-
 heid als zy van hunne jongen berooft
 zyn, en schoon de een de andere niet
 eet, worden zy echter volgens het ver-
 haal van *Limschooten* te Congo van de
 menschen gegeten, behalven hunne
 knevels, die zo venyngig zyn dat die
 geene die 'er van eet in razerny sterft.
Fonston van de Dieren, I. d. pag. 102.
 Aanmerkelyk is 't ook dat een tyger en
 een kat elkander in gedaante en veele
 eigenschappen gantsch gelyk zyn, het
 welk in andere zoorten van dieren niet
 word gevonden.

(b) *Nooteboomen.*] Van deeze teke-
 nen de natuurkundige aan dat zy zulk
 eene srydigheid met de eikenboomen
 hebben, dat, indien 'er twee van de-

zelve dicht by elkander geplânt worden,
 een van beide zal sterven. Ook heeft
 de Noteboom die byzondere eigenschap,
 dat zyne bladeren nooit van 't onge-
 dierte worden opgegeten. Mogelyk
 zinspeelt *Koning David* in zynen *eersten
 Psalm* op dergelyke boomen, daar hy
 de vrome menschen die des Heeren
 wet dag en nacht met lust overdenken
 by vergelykt, die hy niet alleen vruchten
 van inwendige heiligheid, maar
 ook frische bladeren van tydelyken wel-
 stand, een' dierbaaren zegen van 't O:
 Verbond, toeschryft, in tegenstelling
 van de goddeloozen, wiêr onvrucht-
 baare werken der duisternis als kaf door
 den wind verstrooit worden, en daarom
 namaals in 't goddelyk oordeel niet zul-
 len kunnen bestaan.

Wat of ons de Oudheid niet al in de hand durft steeken!
 Hier zien wy door de poort van acht'ren op de Vaart;
 Een keurelyk gezicht van elk wel pryzens waard;
 Terwyl de Leeurik, die veel hooger als een toren
 Zich menigmaal verheft, al zingend zich laat hooren,
 't Welk hy alleen verricht, (a) ô Zanger, zoet van taal!
 'k Verkieſ met Weſterbaan u voor den nachtegaal,
 Omdat gy ons verheugt eer 't veld begint te groenen:
 Hy geeft ons naauylks één, maar gy ruim drie faizoenen.
 ô Vrolyk Zingertje, dat uit uw kleene krop
 Dat ſchel geluid kunt flaan! gy wekt ons telkens op,
 En kweelt. „Ondankbaar menſch wil ſteeds uw' Schepper
 „ Als ik, die my in zo veel gaaven gaat te boven. (looven
 ô Zingertje! gy taſt ons allen in 't gemoed.
 Wel aan myn Zangſter, laat nu uit den overvloed
 Van 't hert de tong tot eer van de Almagt overvloejen,
 Die, om ons wel te doen, all' 't aardgewas laat groejen.

*Uitboezem-
 ming.*

* Die nooit begon en nimmer eind zal zien;
 Op wiens bevel all' 't zichtb're weg moet vliên;
 Die nergens in nog buiten word geflooten;
 Wiens alziende oog de kleenen en de grooten
 Beſpied en red uit nood en ongeval,
 Die elk eens loon naar werken geeven zal.

De Almagtige, heeft, door zyn wys beleid
 Dit aardryk op het heerlykſt' toebereid;
 Voor zich? ô neen: Hy die in 't eeuwig leven
 Zou even ryk en zalig zyn gebleven;

Schoon

———— (a) ô Zanger zoet van taal!
 'k Verkieſ met Weſterbaan u voor de Nach-
 tegaal.]

Die een aardig rechtsgeding tuſſchen
 de Nagtegaal en de Leeurik wil leezen,

hy kan het vinden in de Heer J. Weſ-
 terbaans Ockenburg, op pag. 69. en ver-
 volgens.

* Kan gezongen worden op de Vois:
 Het beſt op aard is een geruſt gemoed.

Schoon hy 't heel-al met zyn çieraad en pracht
 Nooit door zyn woord uit niet had voortgebragt.

Voor wie zyn dan die wond'ren groot en kleen?

Voor de eng'len niet: maar voor den mensch alleen.

Dien 't Hem behaagt gelyk een Vorst te kroonen,
 Van dieren die 't begraasde veld bewoonen,
 Van 't graangewas op 't welbebouwde land,
 Van boomen in den vrucht'b'ren hof geplant.

ô Koning, die tot 's Allerhoogstens prys
 Als Adam heerscht in dit uw Paradys!

Wat Ryksmonarch moet niet uw' staat benyden?

Nooit zal u hier een' oorlogsmagt bestryden,
 Indien ge u van uw driften meester maakt,
 En 't geen uw rust en vreugd verstoort verzaakt.

Dan zal uw troon door 's waerelds wissellot

Nooit wankelen: dus zult gy in 't genot

Van 's Hemels gunst geen hooger welstand wenschen;

Dus zal uw bloem van blydschap nooit verslenschen;

Uw heilvrucht van genoegten nooit vergaan.

Hier daalt, hier zinkt de waereld met haar' waan.

ô Voorpaleis! ô haven van d' rust,

Daar nooit een' storm de vlam der vrede bluft!

Is 't hier zo schoon; wat zal 't in Sions hoven

Dan heerlyk zyn! wie moet uw naam niet loven,

ô Zegenaar, die dus den mensch gedenkt,

En met een schets der zaligheid beschenkt!

Ja loof steeds uit een overtuigt gemoed,

Myn ziel, dien God die zo veel wond'ren doet;

Ja loof hem met een hert vol zuiv're zeden:

Dus wil hy zyn gedankt en aangebeden;

Dus wil hy hier eerbiedig zyn gevreesd:

Die wierookgeur behaagt hem allermeeft.

Ai ziet: wiens hert word niet verkwikt door 't gierlyk
bloozen

Der aangenaame vrucht, de gloejende Abrikoozen,
Armenische appelen van ouds genaamt, wiër smaak
De tong kan streelen met een lieffelyk vermaak. (len,

*Het Land-
huis voor
't gemak;
niet voor
de praal
gestigt.*

Nurzyn we in't Landhuis daar men in geen pracht van zaa-
Daar de overtolligheid in huisvest, zal verdwaalen:
Maar daar de eenvoudigheid der (a) Batavieren woont;
Een huis den Heer gelyk, die steeds voor elk betoont
Dat ronde deftigheid hem kan op't hoogst' behaagen.

De

(a) *Batavieren.*] Deze volkeren zyn uit de Duitschers die men Katten noemde gesprooten; die, door de inlandsche oorlogen uit hunne oude woonplaatfen verdreeven zynde, zich al voor de tyd van Julius Cesar in deeze Gewesten tusschen de twee armen van den Rhyn, die zy onbewoont vonden, hebben nedergezet. Zommige leiden hun naam af van Bato, een Prins der Hessen: maar waarschynelyker heeft die zyn oorsprong van de Landstreek die zy allereerst bewoont hebben, die zy *Baat-ouwe*, of *beteren grond* noemde, in tegenstelling van *Veel-ouwe*, dat dorder en slegter grond betekende, welke vruchtbaare en onvruchtbaare gedeelten van ons Gewest, wy noch den naam van Betuw en Veluw geeven: en hierom is 't dat Grotius en andere, de Batavieren, Batauwers genoemd hebben. Volgens het getuigenis van Tacitus staaen de Batavieren in trouw en dapperheid boven alle andere Duitsche volkeren uit, om welke hoedanigheden de Roomsche Keizers hen niet alleentot lyftrauwanten gebruikten, maar ook voor vrienden en bondgenooten van hunne Mogendheid erkenden: Ja, dat ze hen liever te vriend als te vyand hadden, getuigt de gemelde Tacitus daar hy zegt: *Het bragt groot gewigt by, na dat ze haar mee of tegengevoegt hadden: 't welk ook*

de reden was, waarom de Soldaaten van Vitellius, Julius Civilis niet dorsten dooden, om (zegt hy verder) *niet door de straf van een man zo magtig onder de Batavieren, die dappere natie van zich te vervreemden.* Wat voordeelen de Romeinen van hunne getrouwe kloekmoedigheid genooten hebben, zulks is overvloedig in de beschryving van Cefars Galliſche oorlogen, by Tacitus en andere te vinden: Maar wat nadeel't hen heeft aangebragt, toen zy de trouw diër volkeren hebben veracht, en de wetten van billykheid en bondgenootschap ver-treeden, zyn ze dikwils tot hunne onherstelbaare schade gewaar geworden: want de Batavieren vrygeboorenen zynde, hebben hunne vryheid, die hen door de baldadigheid en eigenbaat der Romeinen was ontveldigt, weder getracht in hunne bezitting te krygen, om dat ze dat dierbaar juweel boven alles waardeerden. Claudius Civilis had alleen het hert, om eerst de inwooners van zyne landstreek, en daar na de Canifaten zyne nagebuuren tot dat loffelyk besluit te beweegen, om de wapenen aan te vatten, en de overlast te beteugelen, 't welk met eenekleene magt zo kloekmoedig wierd uitgevoerd, dat de Romeinen hun Eiland met schande moesten verlaaten, waar door zy in gantsch

Duitsch-

De Bouwkunst heeft hier voor 't gemak maar zorg gedraa- Niet voor de praal, die geld, verstand en tyd verflind. (gen, 't (a) Vergrootglas van de waan heeft zyn gezicht verblind, Die eene goudmyn in een hoeve wil vergraaven,

O

Die

Duitschland en Gallia met eene hoog- achtig, slichters der Vryheid wierden genaamt; en niet tegenstaande dien hoon den Romeinen aangedaan, zyn ze echter door hun naderhand niet alleen voor Bondgenooten, maar ook voor broeders en vrienden erkent, gelyk bleekene is uit het opschrift van een' steen, die by Leiden is uit de aarde gedolven. Zie Tac. vierde boek, en vervolgens, Grotius oorsp. der Bat. Rep. en L. Smids Oudheden.

Van hunne zeden, die niets of weinig van die der Germanen verschilden, en hoe ze hunne Godsdienst in heilige bosfchen hebben verricht, heeft Tacitus een kleen boekje gefchreven, van welke plechtigheid door den Droffaart Hoofd in zyn Treurspel van Bato in de volgende voortreffelyke vaerzen word gewaagt, daar hy de Papin Zegemond aldus spreekende invoert.

De Godtheên die zich zelf ons ooit te nut uit- beelden, (beelden.

Verheffen wy als goên maar eeren z' in geen Want 't sterf'lyk hoofd verziert (hoe diep het zich beraa) (te naa.

Geen maakfel, of 't en gaat hunn' heerlykheid Ook zyn wy ongewoon, 't geen, dat zich niet begrypen (pen:

Van al de waereld laat, in tempels te bery- Maar wyen wel, tot eer der heiligheên, in 't woud

Een' levendige Kerk, van ongekorven hout, 't Welk, met zyn telgen breed en hemelhooge toppen, (stoppen:

Het dartelmaakend licht bestaat den weg te En stelt van binnen toe een akelyken dagh,

Die 's menfchen hert befclypt, met ootmoed, en ontzagh. (roemen

Wat mormer steene vloer ook zoud zich konnen

By voettapeet van kruuid, gefpikkelt met haar' bloemen? (wery

Wat wanten ryk vermaalt, of wat beeldhou- Wat orde van gebouw is zulke, dat ze by

Een fchaduw ryeke beemd in majesteit mag haalen, (ftraalen;

Al deeden porfir, jasp, en goudt, des hemels Met fpiegelgladden glans afstuiten, en de zon Daar met zyn hel gezicht geen oog op houden kon:

Wat zoud het wezen by de pylers der bos- fchaadjen, (jen,

Zo reizigh, en gekapt met weelige pluimaad- Van aardig vloeijend lof? by stammen nemmer los (mos?

Van klimop, geborduurt op groen flurweelen Het kostelyke Koor zal de oogen haast vervee- len, (prieelen:

Maar nemmermeer het frisch der fcheemrige Welk', als gy duizendmaal en duizendmaal beziet, (niet.

Van duizendmaal aanschouwt op een' gefalte Want waar gy opkykt, oft daar is nieuw groen gefprooten, (de loeten.

Oft 't vogel fchudt de blaên, oft windt verfciet

(a) Vergrooglas.] Deeze gefleepene glaasjes, onder de naam van Microscopia bekend, zyn bekwaam, met behulp van werktuigen daar toe gefchikt, dingen in de natuur te ontdekken, die voor 't oog anderfints onzichtbaar zyn, gelyk wy hier voor van de Leliën hebben aangehaalt; zy zyn, volgens 't getuigenis van Swammerdam, eerst uitgevonden door den Wel Ed: Heere Joannes Hudde, Borgermeester en Raad der Stad Amfteldam, in 't Jaar 1665, by geval dat zyn Wel Ed: een draad van lak aan een bolletje liet fmelten, waar uit hy de mogelykheid begreep dat zulks ook

Die eerst een (a) Bergman door veel wroeten, zweeten, draaven,

Uit d'afgrond bragt met veel gevaar, om die nu weêr
Te werpen in een' poel. ô Muntmetaal! hoe zeer
Ge ons blinkt in de oogen, 't schynt gy zyt alleen geschapen
Voor slaaven die zich aan uw ketenen vergaapen :

Een.

ook van glas zou kunnen werkelijk gemaakt worden, 't geen hem ook naar wensch gelukte: Maar 't werktuig, daar hy zyne nieuw-uitgevondene glaasjes in vast maakte, was toen maar alleen bekwaam om donkere voorwerpen te beschouwen; Echter wierd het by liefhebbers zeer hoog gewaardeert, ja zo, dat zeker Engels heer den Borgermeester voor een diër glaasjes een goud horologie, die toen nog zeldzaam waaren, heeft geboden. Ik heb zulk een werktuig by de Hr. Jan Makreel, vermaard Wiskonstenaar, daar het den uitvinder aan vereerd had, gezien. Maar gelyk alle uitvindingen der konsten al eens tot volmaaktheid gebragt worden, zo ging het ook met deeze: want de Hr. Hartfoeker vond een ander werktuig tot die glaasjes uit, waar mede hy alle doorschynende voorwerpen kon beschouwen, zo dat die twee werktuigen genoegzaam in staat waaren om alles te ontdekken; doch in vervolg hebben *Leeuwenboek*, *Mussenbroek*, *Mets* en andere het gebruik tot allerlei voorwerpen in een werktuig gebragt. Eindelijk heeft men in Engeland het zelve naar de vinding van Hartfoeker zodanig verbeterd, en met byvoegfels vermeerderd, dat men 't enkel en dubbeld kan gebruiken; zo dat dit laatste, waar van wy 'er één bezitten, voor 't volmaakte, dat tot noch toe uitgevonden is, mag gehouden worden. Wy kunnen niet nalaten alhier met lof te spreken van eenen Hr. Sommer, die de glaasjes, door den Borgermeester aan de lamp gemaakt, zo klein en zuiver weet te fly-

pen, dat men 'er zich niet genoeg kan oververwonderen, die na 't model van *Hartfoeker* ingezet zynde, meer doen zien als men 'er van zou kunnen verwagten.

(a) *Bergman*.] Versta hier een Bergwerker, die de metaalen uit de ingewanden der aarde graaft. Wie hier van den uitvinder zy geweest hangt noch in 't geschil. *Plinius* heeft uit *Aristoteles* aangetekent dat *Lydes* uit Scitië de eerste is geweest, doch *Theophrastus* is van gevoelen dat *Delus* uit Phrigië deeze uitgraaving eerst heeft uitgevonden: Maar zou men niet waarschynelyker kunnen stellen dat het *Tubalkain* de zoon van *Lamech* geweest is? want men leeft in 't eerste boek van *Moses* op 't IV^{de} hoofddeel dat hy een Leermeester van alle werkers in koper en yzer was; nu, onder die werkers zullen ongetwyffelt zo wel bergwerkers of uitgravers der metaalen als andere zyn geweest, die dezelve gesmolten in vormen gegooten, en verder tot gebruik toebereid hebben. Hoe 't zy; wy laaten zulks aan 't oordeel van den Leezer over. Wil men nu weten met wat moeite en levensgevaar het goud, zilver en andere metaalen uit de schrikkelijke diepte en groote uitgestrektheid der mynen word opgedolven, en de hardigheid der stoffe daar zy in opgeslooten zyn, als ook de manier hoe het eene van 't andere moet gescheiden worden; Men leeze de *Heer E. Brouwns Reisbeschryvinge van Hongaryen van pag. 96, tot 125*, alwaar hy de voornaamste mynen van binnen beschouwt heeft. Hy getuigt dat hy te *Cremnitz* in een' goudmyn.

Een slaaf trekt u uit d' erts; een slaaf is die 't bezit
 Van uwe schatten heeft, als hy geen ander wit
 Beoogt, dan op zyn Hoeve een lustpaleis te bouwen, (wen:
 Het geen hy jaar op jaar eens hoopt volmaakt te aanschou-
 't Verlangen breekt zyn rust, en dringt steeds even sterker,

O 2

Ter-

Paleizen
 op Land-
 hoeven
 te bouwen
 is zeer on-
 eigen, las-
 tig en ge-
 vaarlyk.

myn is geweest, waar in reeds 950 jaar gewerkt was, die van deszelfs ingang lynrecht op de eene plaats 108 en op de andere 150 vademen diep was, zynde een derde deel laager als de Egyptische grafnalden hoog zyn geweest, welks uitgetrektheid zo groot was dat ze die met een kompas moesten bewandelen. Van een' anderen myn te Hermgrund verhaalt hy, dat dezelve met hutten bebouwt, en zo groot was, dat ze in volkrykheid veele steden te boven ging, waar van hem door den Opziender een nette afgetekende kaart wierd vertoont. Wie kan zich verbeelden in welk een' elendigen stand deeze bewooners van de ingewanden der aarde moeten leven, waar in ze door eene altoosduurende duisternis zon noch maan kunnen beschouwen? doch de gewoonte, die alles ligt maakt, heeft deeze levenswyze ongetwyffelt ook in een tweede natuur verandert.

Laat ons nuten besluite hier in de wysheid van den Almogende Schepper eens zedig bespiegelen, die de kleinste beginzelen altoos tot een' grondslag van de allergrootste zaken heeft gelegd. Hy heeft alle menschen uit eenen bloede geschapen, hy heeft de eene in een overvloedige of middelbaare, en de andere in een behoefte staet in de waereld gestelt, doch hy heeft de ryken zo wel, ja meer aan den armen, als de armen aan de ryken verplicht gemaakt, om alle hoogmoed en ydele waan uit hunne zielen te verbannen. Laat ons dit, om in geen ruim veld van bewyzen te weiden, maar kortelyk met drie hoofdzaken bevestigen; zonder de welke wy onmogelyk kunnen bestaan. Een' armen bergwerker is middel-oor-

zaak dat het diërbaar goud en zilver &c. in de waereld komt, waar voor de ryken alles kunnen krygen wat ze begeeren, en daar alle koophandel en neering door moet worden gedreven. De arme linne- en wollewevers zyn wy het edellywaat, zonder het welke wy in onze onreinigheid zouden moeten vergaan, en onze kleederen, om ons voor de koude en andere ongemakken van de lucht te dekken, verschuldigt. Een' armen landman is eindelyk middel oorzaak dat voor ryken en middelbaaren het voedzaam brood en meest alle spyzen word op den disch gezet, om hunnen honger te verzadigen. De armen zyn weder verplicht aan de ryken om dat zy, die niets bezitten om van te bestaan, van dezelve voor hunnen arbeid beloont worden om te kunnen leven; dus hangt de gantsche menschelyke maatschappy als schakels eener keten aan elkander. Ó Wonderbaare wysheid van het eeuwig Opperwezen! wie ziet niet zonneklaar dat de wisselvallige aarde dus in een hemel van gelukzaligheid moet veranderen, indien ryken, middelbaaren en armen in de vreeze des Heeren hunnen pligt willen betrachten? maar nademaal de meeste menschen de weg van de reden voorby loopen en die van de ongeoorloofde begeerlykheid inslaan, zo ziet men de waereld in een' jammerpoel van plaagen verkeert; gelyk de Zededichter D. Kamphuizen in dit vaersje aanmerkt:

*Ach! waaren alle menschen wys;
 En wilden daar by wel,
 De aard was hun een Paradys,
 Nu is ze meest een hel.*

Terwyl hy's levens einde eer ziet dan 't eind van 't werk.
 't Geen dikwils is gebeurt. Van zulk een slavernyë,
 Daar hoogmoed steeds de ziel in voert door d'wing'landyë.
 Zyt gy, ô SOELER-heer, bevryd op uwen grond:
 Gy laat uw Lusthuis zo als gy 't by d'inkoop vond:
 Want welk een bouwheer zou 't gemakkelyker maaken
 En hechter? Dies is 't best onnodig werk te staaken.

Het Uitspek van
voorz.

Hier zyn we op 't Uitspek dat een heerlyk uitzicht heeft
 Op 't Bloemperk en de Poort, het welk genoeg geeft
 Aan 't keurig oog om ook van boven te beschouwen
 't Geen me in de laagte zag: Hier moest ik u ontvouwen
 Hoe 't Bytje uit bloem en kruid zyn wasch en honig trekt:
 Maar 'k heb zulks breeder in een ander werk ontdekt:
 Doch wilt ge dat men u hier klaar in zal verlichten,
 De groote Vondel zal in (a) Maroos landgedichten
 U d'aart en werking van dat edel dier doen zien;
 Dat leerzaam voorbeeld om de ledigheid te ontvliën.
 Maar welk een Schouwburg van de schoonste konstver-
 tooning
 Kan haalen by 't gezicht van deeze Buitenwooning?
 Wiens geest word niet verrukt? wie staat hier niet verzet
 Die eens met aandacht op deez' oogbekooring let?

Schoon
gezicht
over den
Lusthof.

Be-

(a) *Maroos Landgedichten.*] Publius Virgilius Maro, die de Latynsche Poëzy zo hoog ten top heeft gevoert als ze immers kon klimmen, en daarom de Prins der Dichters genaamt word, is op den 15^{den} van Wynmaand, in 't Jaar 684. na de grondlegging van Romen in de nabuurschap van Mantua, waarom hy de naam van de Mantuaansche Zwaan verkreeg, uit geringe ouden gebooren, en in 't Jaar 735 in Calabriën gestorven en naby Napels begraven. Door zyne voortreffelyke vaerzen kreeg hy veele begunstigers, van welke Keizer Augustus, Meccenas en Pollio de voor-

naamste waren. Zyne Landgedichten, hier aangehaalt, waren niet van de minste. Men zegt dat hy zyne gedichten eerst in onrym schreef, en daar na in vaerzen overbragt; ook wil men dat hy op zyn sterfbed zou begeert hebben dat men zyn *Eneade* zou verbranden, maar Keizer Augustus heeft ze voor het vuur beschermt, en aan Tucia en Varrius, twee vermaarde Poëten zyne vrienden, doen behandigen, met dit bevel, om 'er al het overtollige uit, en niets daar by te doen, waar door eenige vaerzen zyn onvolmaakt gebleven. *Dic: de Moreri.*

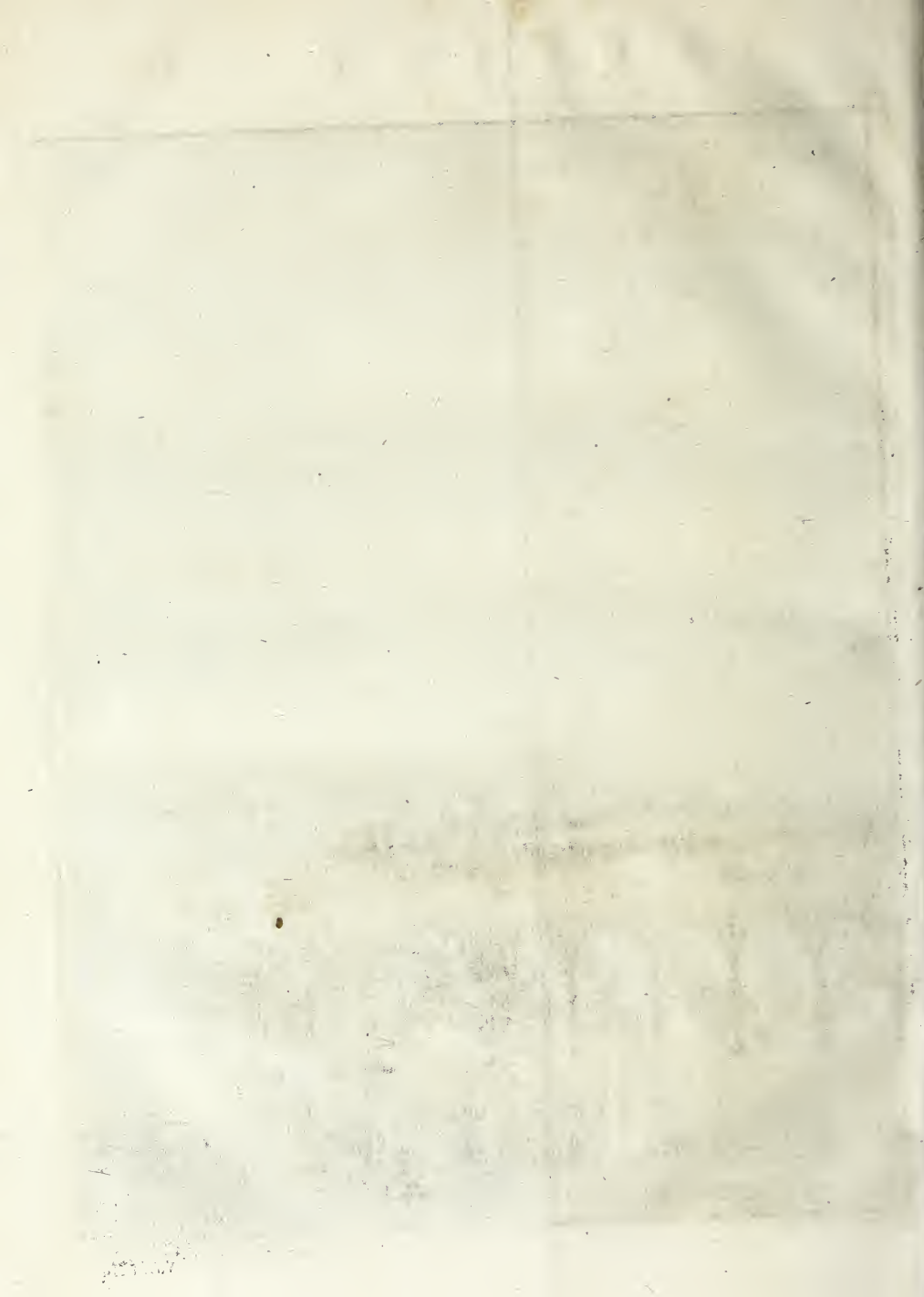

SOELEN

Van t' Hays naar de Vaart te zien.

L. Rademaker del.

J. Goeree sculp. aene.

Bezie de Kom, omringt met roozen, zonnebloemen,
 En leliën, en all' waar (a) Flora op kan roemen;
 In ieder perk en trek is 't onkruid uitgeroeit.
 Gelukkig is het hert daar 't nooit of zelden groeit
 Door zorgeloosheid, door gewoonte en kwaade zeden,
 Of uitgerukt word door geloof en deugd en reden:
 Onorde en flordigheid zyn walg'lyk: God bemind
 Die zielen op wiër grond hy een beschaaftheid vind,
 En die nooit van het spoor der deſtigheid verdwaalden.
 De (b) Palmboom is herschept in netgedraaide naalden,
 Voetſtallen door de kunst op 't cïerelykſt' bereid:
 Dus word Natuur volmaakt met all' haar heerlykheid.

O 3

ô Schil-

(a) *Flora.*] Deeze was, volgens het ge-
 tuigenis van den Oudvader *Lactantius*,
 een ligtvaardige vrouw, die door haaren
 ontuchtigen handel grootte schatten
 verzamelt hebbende, de Stad Romen
 tot erfgenaam van haar geheele nalaten-
 schap verklaarde (na dat zy alvorens de
 Bloemſpeelen had ingeſtelt die de Ro-
 meinen 's jaarlyks in 't laatſt van April
 en in 't begin van Mei gewoon waaren
 te vieren, tot welke plechtigheid de on-
 koſten uit de geldboetens van de ryken
 wierden betaalt, die de zaailanden, het
 gemeene volk toebehoorende, zich had-
 den toegeëigent) waar voor Romen tot
 erkentenis van de gemelde weldaad,
 waar in zy de zwynen gelyk was, die
 geen nut doen voor ze zyn geſtorven,
 haar voor de Goddinne der bloemen
 heeft verklaart, hoewel D^r. *Smids* heeft
 uit *Varro* aangetekent dat zy al by de
 Sabyne daar voor geëert en aangebe-
 den is geworden. De Wykmeesters van
 Romen moesten op haare Feestdagen
 de ſtraaten en wegen met bloeſſem van
 Erten en Boonen, als de eerſte vruch-
 ten des velds, beſtrooijen, terwyl de
 vrouwen op liet geklank van trompetten
 de gantsche nacht door de Stad liepen
 rinkelrooijen, gelyk *Juvenalis* in zyn

zesde Schimpdicht heeft aangeteekent.
 Wil men hier van meer omſtandigheden
 weeten, men leeze *Ovidius Almanak in*
de maand Mei, benevens de aanteeke-
 ningen door den voornoemden Heere
Smids op dezelve gemaakt.

(b) *Palmboom.*] Ieder die maar eenige
 Luffthoeven beſchouwt heeft kan ligt
 zien dat hier op die boom niet gezien
 word, die by de Latynen Palma, en
 by de Indiaanen Palmiten genaamt
 word, 't welk den eigen naam van den
 Dadelboom is, door geheel Aſia genoeg
 bekend, wiens takken in de zwaarſte
 onweërvlaagen ſteeds opwaarts groeijen,
 en daarom niet alleen van ouds aan de
 overwinnaars tot een teeken van zege-
 praal vereert wierden, maar ook tot
 een zinnebeeld van lydzaamheid ver-
 ſtrekte, die, hoe meer zy word ver-
 drukt, hoe meer zy kan verdraagen,
 gelyk wy met veele voorbeelden zouden
 kunnen beveſtigen; Maar we zien hier
 op zulke die by ons wel Palmboomen
 genoemt worden, maar die eigentlyk
 Boſchboomen zyn, en 't zyn de zulke
 die by de Latynen door 't woord *Bux-*
us worden uitgedrukt, waar van by *A.*
Munting in zyn *Beſchryving der Planten*
 zeven-

Zinspe-
 ling op 't
 uitroejen
 van 't on-
 kruid.

ô Schilderkunstenaar , hier zwichten uwe gaaven ;
 Hier wykt de dwaaze waan daar veel' zich aan verflaaven.
 De Godheid schenkt ons hier een tafereel om niet,
 Waar in men 't all' naar wensch en vergenoeging ziet ;
 Een tafereel vol kracht, vol geest, vol ziel en leven.
 Dwaas is hy dan, die, door een yd'le zucht gedreven,
 (a) Het dierbaar goud voor doek en verf te roekeloos
 Verwiff'len durft ; ja die voor eene bloem, een roos,
 Een landschap, eene koe, een onweêr, eerenbeelden,
 En all' wat nagebootst de dert'le zinnen streelden,
 Zyn schatten vrolyk en vrywillig overgeeft,
 (b) Terwyl het hert niets voor zyn' broeder over heeft

*Bestraf-
 finge der
 overdaad
 in 't koo-
 pen van
 Schilde-
 ryen op 't
 gezicht
 der
 schoon-
 heid van
 de natuur.*

Om

zevenderlei worden opgetelt, waar van de eerste de *Buxus Major*, of groote Boschboom is, van welke de volgende op SOELEN rondom het bloemperk geplant zyn; vier als vierkante voetstallen met bollen, vier als ronde gedraaide piramiden, en twee als wenteltrappen geschooren.

(a) *Het dierbaar goud voor doek en verf te roekeloos verwiff'len durft,*] Hier ziet onzen Dichter niet op het gebruik van die eed'le kunst, daar hy betuigt groote achting voor te hebben; maar alleen op die geene die de zelve misbruiken, met 'er te veel geld voor te besteeden en 'er 't hert al te vast aan te hechten; byzonder op zulke menschen, die geen schatten spaaren om die nabootsing der natuur magtig te worden, terwijl ze ondertusschen de spaarsaamheid zelf zyn omtrent hunne verlegene en behoeftige broeders en zusters, voor wien zy hunne handen en herten tevens met hunne geldkisten met zulke sterke slooten voorzien, die door geen sleutels van erbarmelyke klagten of biggelende tranen kunnen geopent worden; welke onredelykheid hy hier achter in eene zedelyke aanmerking over de onbarmhertigheid wydloopig aantoonst.

Het is een onbetwistbare waarheid dat alle onmatige verkwisting van geld en tyd in alle liefhebberyen, hoe geoorloft ze ook zyn, moet afgesneden worden: Maar wat raad voor de zulken die met deeze drift zyn ingenomen, die men wel een ongeneesselyke ziekte mag noemen, om dat ze haar door de reden niet wil laten bestieren? het eenigste geneesmiddel voor hen is het opdroogen van de bron daar alle liefhebberyen hun voedsel uit trekken, namelyk het geld dat tot dit misbruik word verzamelt; dies achten wy de kunstenaars gelukkig die zulke liefhebbers aantreffen, dewelke buiten nadeel van zichzelf en hunne behoeftige evennaasten, in staat zyn om hun tot Voedsterheeren te kunnen verstrekken.

(b) *Terwyl het hert niets voor zyn broeder over heeft.*] Zo aangenaam als de Barmhertigheid is, zo afschuwelyk is de onbarmhertigheid in Gods oogen: want dus getuigt 'er de Apostel Joannes van: *Zo wie nu 't goed der waereld heeft, en ziet zynen broeder gebrek hebben, en sluit zyn hert toe, hoe blyft de liefde Gods in hem?* 1 Joh. III. vs. 17. Het is onmogelyk wil hy zeggen,

Om 't lyf te voeden en de naakte leên te dekken ;
 Een droevig tafereel 't geen deernis moet verwekken.
 Die dus zyn zin'lykheid den toom viert buiten maat ,
 Maakt zich ook fchuldig aan verfoeilijke overdaad
 En oogenluft , zo streng verboden in Gods wetten.

Ge-

gen, dat God hem lief kan hebben, die dus de liefde tot zynen naaften uitbluft: Ja 't Oude Verbond zelf vloeit over van klagten over 't nalaaten van die noodzaakelyke pligt onder Israël; men leeze *Jesai. I, en LVIII, Micha VI*, de voorzeggingen van *Jeremias, Amos* en andere. En echter vloeit de hedendaagfche waereld over van duizenden van voorbeelden, die, of door gierigheid, of door pragt en overdaad zich dagelyks aan die gruwelyke misdaad van onbarmhertigheid verflaaven. Wilde men aan de eene zyde het hert los van de waereld maaken, en aan de andere zich met een matige nooddruft en verkwikking vergenoegen, en al' het overtollige dat de natuur meer tot last als lufft verftrekt, naar de reden befnoejen, en die kosten tot mededeelzaamheid aanleggen. ô! Wat zouden 'er al vrienden van den onrechtvaardigen Mammon gemaakt worden, ja mogelyk wierden 'er weinig armen gevonden, indien de overmaat van alle dertele verfpilling die God naar de oogen fteekt, uit ons gezegend Vaderland wierd verbannen. My staat geen oordeel vry: Maar is 't geen fchriklyk oordeel door 't onfeilbaar Orakel uitgesproken: *Een onbarmhertig oordeel zal gaan over die geene die geen barmhertigheid gedaan heeft?* Jac. II. vs. 13. Dit onherroepelyk en eeuwig doodvonnis kan men vinden in 't laaftte gedeelte, en byzonder in 't eerste lid van 't laaftte vaers van 't Euan-geli van Mattheus in 't XXV^{te} Hoofd-deel, dat niet zonder fchrik kan gelezen worden.

Men fpreekt van de milddadigheid der Roomfchgezinden dikwils met verachting, dat zy zulks als een verdienstelyke

daad aanmerken; 't welk op zyn hoogfte genomen niet dan een dwaaling in 't verftand is, die wy niet moeten navolgen, maar wy mogen 'er geen onbarmhertig oordeel over vellen, dat mogelyk al te veel gefchied. Maar, hervormde Christenen, met een overvloed van tydelyke goederen gezegend, die ryk zyt van aardfche fchatten, doch arm van hemelfche en geestelyke en in 't byzonder van mededeelzaamheid, zou het niet wel kunnen weezen dat een Kardinaal uit het huis Farneze in 't laaftte Oordeel tegen u opftond? van wien men leeft dat hy zulk een brandende begeerte had om de behoeftigen wel te doen, dat men hem geen grooter dienft kon bewyzen, dan hem daer toe gelegenheden aan de hand te geeven, ja men getuigt van hem dat hy meer dan twaalfhonderdduizend kroonen aan de armen heeft weg gefchonken. Ik kan niet nalaaten hier een van zyne liefdedaaden aan te haalen, die zeer aanmerkelyk is: men vind dezelve in de *Turkfche Spion*.

Zekere arme doch zedige weduw kwam te Romen zich met haar dochter aandienen, om iets van hem te verzoeken, die hem dus aansprak: *Heere ik ben vyf ryksdaalders aan myn huisheer fchuldig, welke ik niet weet te betaalen dan op eene wyze die myn ziel tref: hy wil my dwingen dat ik hem voldoe met deeze myn eenige dochter, tot noch toe door my in alle deugden opgebragt, ter zyner fchenluft over te geeven: Dit kan van myn hert niet: weshalven ik uwe Doorluftigheid bidde hier tegens raad te verffchaffen, en ons voor dien wreedaard te beveiligen, tot dat ik:*
 met:

Gelukkig zyn ze die hun drift hier paalen zetten ;
Want die zyn speelpop voert op 't outer van zyn hert,
Komt 's Hemels eer te na tot ongeneesb're smert.
Verheug u dan, myn ziel in deeze hofaf'reelen.

't Na-

met eereyken arbeid het geld zal gewonnen hebben. De Kardinaal verzet over haar deugd, geeft haar een briefje op zyn Kaffier. Groot was de vreugd van deeze weduw ; zy bedankte haaren weldoender duizendmaal, en vertoonde het briefje aan den Kaffier die haar vyftig in plaats van vyf ryksdaalders gaf; doch zy wilde niet meer dan vyf aanneemen. De Kaffier gaat weder met haar naar den Kardinaal; deze over dit voorval noch meer van haar deugd overtuigt zynde, sprak kwanswys tot den Kaffier: *'t Is waar ik heb my in 't schryven vergift: geef my het briefje om het te veranderen.* En te gelyk een ander ondertekent hebbende, gaf het de vrouw met deeze woorden: *Zo veel oprechtheid verdient belooning. Ik schenke u vyfhonderd Ryksdaalders het geene gy daar van kunt bespaaren, bewaar dat om 'er uw dochter mede uit te huwelyken.* Wie word niet aangenoopt, om naar vermogen en den regel van de goude middelmaat, dien Prelaat in liefdedaaden na te volgen, in plaats van te onderzoeken of hy 'er eenige verdiensten in beoogt heeft. Want immers is het de verfoeyelykte ondankbaarheid die 'er bedacht kan worden, altyd om Gods zegen te bidden, altyd zegen van God te verkrygen, ja daar mede overfloort te worden, en niet eens te denken om iets wederom te geeven aan de behoefstigen, die, naar maate, benevens onze naaste vrienden de wettigste erfgenen van onze rykdommen zyn, niet alleen na onze dood, maar terwyl we leeven. Zy zyn 't die de Wysheid des Vaders ons in zyne plaats heeft nagelaaten, en die 't rekenen zal aan hem gedaan te zyn dat wy aan hun doen. Men houd hem voor

ongetrouw, en hy is het waarlyk ook, die de voorwaarden breekt waar mede een verbond verzegelt is; zyn wy dan niet van de grootste ongetrouwigheid te beschuldigen als wy onze goederen, door Gods gunst alleen aan ons op die voorwaarde geschonken, om 'er een goed gedeelte van aan den armen te besteeden, tot een eeuwige gevangenis verwyzen, en aldaar met onze gedachten dien afgod Mammon aanbidden, of dezelve roekeloos door pragt en overdaad verteeren? Hoe schandelyk word die edelmoedige spreuk, die alle vermogende als een onwaardigbaar juweel, niet op, maar in hunnen boezem moesten dragen: *Het is zaliger te geeven dan te ontfangen.* Hand. XX. vs. 35. verandert in de heillooze spreekwoorden? *Zalig zyn de bezitters. Hebben is hebben, krygen is kunst.* Elk voor zich zelve en God voor ons allen, en dergelyke meer. Men overweege eens met ernst of wy de rekening van ons Rentmeesterschap dus in den laatsten Oordeeldag voor de Goddelyke vierfchaar zullen kunnen goed maaken: Hoe veelen vreeze ik zullen 'er zich dan in dit stuk bedrogen vinden. Gelukkiger zyn de grootmoedige nvolgers van eenen milddadigen *Hiob*, eene *Dorkas*, de Hoofdman *Cornelius* en de *Macedonische Christenen*, die zelfs boven hun vermogen hunne gaaven hebben uitgedeelt. Dit zyn ze die verheugt en onbekommert een goed gedeelte van hun hoofdgoed durven afsteeken, om hunne verleegene broeders en zusters te verkwikken, en hun gebrek te vervullen; Dit zyn ze die hun geld aan de armen niet op lyfrenten, maar op zielrenten uitzetten, om 'er

't Nabootfen der Natuur kan wel met verven ftreelen,
 Maar 't mist den geur der bloem en kruid die elk verheugt.
 ô Schets! ô voorfmaak van die onnadenkb're vreugd,
 Die de Eng'lenrei geniet in Sions fchoone hoven!
 Die onvermoeid om ftryd den grooten Schepper looven,
 Daar de onverwelkb're bloem der blydfchap nooit verdort,
 Daar (a) 't levend kristallyn den hofgrond overftort,
 Wiens welftand twaalefmaal in 't jaar kan vruchten geeven,
 Tot trooft der zaligen, om fteeds volmaakt te leven.
 Zofpreekt des Heeren geest op 't onverziederde blad
 Van Gods orakelen, om deezen hemelfchat
 Zo na als 't moog'lyk is aan ons verftand te toonen.
 ô Albestierder! maak ons waardig om te wonen
 By u in dat Priëel daar zon noch maanlicht fchynt,

Gedachten op den hof der eeuwige gelukzaligheid.

P

Daar

een duizendmaalduizendvoudigen in-
 treft in den Hemel voor te genieten, uit
 kracht van vaste wiffelbrieven die den
 algenoeigzaamen God om zo te fpreeken
 heeft aangenomen te betaalen; wiffel-
 brieven, die nooit met proteft van non-
 betaaling te rug gezonden worden, ge-
 lyk in deezen droevigen toeftand derty-
 den menigmaal befpeurd word; ja daar
 zy reeds een penning van de volkomen-
 fte verzekering van op de hand genie-
 ten, in het geruft geweten, die grooter
 blydfchap baart dan de winft van een
 geheele waereld aan een gierigaart kan
 geeven. Voortreffelyk zyn de woorden
 van *Montaigne*, daar hy van de vrolyk-
 heid die 't weldoen in 't algemeen ver-
 fchaft, dus fpreekt in zyne *Proeven*, pag.
 698. „Daar is waarlyk ik weet niet wel-
 „ke verheuging in wel te doen, die ons
 „in ons zelve verbyld, en een edel-
 „moedige vrypofftigheid die 't goed ge-
 „weten verzelt. Een ziel die met moe-
 „digheid zondig is kan zich miffchien
 „wel van veiligheid verzorgen, maar zich
 „niet van deeze vergenoeging en dit ver-
 „maak verzien. 't Is geen klein vermaak
 „zich van de befmetting van zulk een

„euw als deeze is befchut te zien, en
 „in zichzelf te zeggen: *Zo iemand my*
 „*tot in myn ziel zag, by zou my noch*
 „*niet fchuldig vinden, noch aan iemands*
 „*verdriet en verderf, noch aan wraak of*
 „*nyd, noch aan openbaare overtreeding*
 „*der wetten, noch aan nieuwigheid en be-*
 „*roerte, noch aan miffing in myn woord.*
 „*Ik heb niemands arbeid gebruikt zon-*
 „*der loon aan hem te betaalen.* En dit
 „mocht hy 'er wel by gevoegt hebben:
 „*Ik heb nooit aan den armen het rechtmaa-*
 „*tig gedeelte van myne goederen onthouden*
 „*dat hun toekwam.* Willen alle vermo-
 gende deel hebben aan die inwendige
 blydfchap, en namaals aan de eeuwige
 gelukzaligheid, zy leezen, en daar 't voor-
 al op aankomt, zy betrachten de leffen van
 den Oudvader *Gregorius Nazianzenus*, in
 zyne uitmuntende redenvoering over de
Mededeelzaamheid voor zyne tydenoo-
 ten uitgefprooken, en door den wel-
 fpreekenden *P. Francius* uit het Griekfch
 in 't Nederduitfch vertaalt: worden ze
 dan niet tot hunnen pligt opgewekt zy
 zullen 't mogelyk nimmer worden.

(a) Openb. Joh. XXII. vs. 2. en vs. 5.

Daar 't Lam de kaars zal zyn, waar by de glans verdwynt
 Van alles 't geen ons hier op aarde mag bestralen ;
 Daar de ongeschape Zon nooit ryzen zal of daalen ;
 Daar Jaarfaizoenen met hun vrucht en onderscheid
 Verdwynen zullen in een eind'looze eeuwigheid ;
 Daar alles overvloedig van duizend zaligheden.

Het Uit-
 stek van
 achteren.

Laat ons nu 't Uitstek eens van achteren betreden :

Hier is een ruim gezicht waar ik my wende of keer :

(a) Hier maakt de dyk een' kring, die van (b) de steene beer
 Zich kromt tot (c) Sloterdyk, om SOELEN in te sluiten,
 En voor een' watervloed te dekken, die van buiten

Aanmer-
 king op de
 woede en
 't dagelyks
 gevaar
 der hooge
 water-
 vlooden.

Op zynen rug rammeit, als Boreas verwoed

Op 't vrees'lykft' loeit en blaast, dat elk van schrik het bloed
 In de aderen ontroert, terwyl de baaren bruizen,

Door stormen voortgejaagt, die stallen, velden, huizen

Meê

(a) Hier maakt de Dyk een' kring.] Na-
 dien we hier voor van de Zeedyken ge-
 meld hebben, zullen we nu maar bewy-
 zen dat hier de dyk zich als een aange-
 naam terras, in de gedaante van een'
 halven kring, vertoont, en dat op den
 zelve dyk in 't Jaar 1573. een' Neder-
 landfchen vrybuiters van Westzaanen, het
 Oudehoen genaamt, met 17 of 18 man-
 nen en 2 roei-jachten, een bende van
 125 Spaansche Speerruiters aantafte, en
 ze alle versloeg, zo dat 'er niet een o-
 verbleef om de tyding van die neder-
 laag aan Don Fredrik, zoon van den
 Hertog van Alba voor Haarlem, 't welk
 hy toen belegerde, te brengen.

(b) De steene Beer.] Dit is een dikke
 muur van gebakken steen, gelegen bui-
 ten de Haarlemmerpoort, en aldaar ge-
 bouwt om de perssing der hooge water-
 vloeden te sluiten; dezelve strekt zich
 uit van 't derde Stads bolwerk, dat na
 deeze beer de Westerbeer genaamt word,
 tot in den Sparendammer dyk, en om
 't overloopen van buiten naar binnen te
 beletten, zyn op de rug, die spits is, twee
 ronde torentjes gemaakt.

(c) Sloterdyk.] Hoewel van deeze
 Ambagtsheerlykheid, en 't Dorp op
 pag. 20. in 't breede is gemeld, zo moe-
 ten we echter dit volgende daar noch
 van gedenken. Dit dorp was wel eer
 uit verval van neering, door den aanwafch
 van Amsteldam, in een' slegten stand
 gebragt, waar door de Waag, die onds-
 tyds hier stond, in ongebruik is geraakt,
 doch nu heeft het federt eenige jaaren,
 door den toeloop der Stedelingen, om
 den Heere de Bruyn, thans waardig
 Leeraar van dit dorp, te hooren predi-
 ken, zo toegenomen, dat, daar voor-
 heen in den Zomer maar een Kerkfchuit
 op Zondagen tusschen de Stad en 't
 Dorp voer, daar nu vier schuiten vaaren,
 waar door de welvaart der dorpelingen
 merkelyk toeneemt, waarom ook de
 vergunning van op Zondagen in de
 beurt te mogen vaaren, die wel eer om
 niet door den Kerkenraad wierd weg
 gegeven, tegenwoordig met de schuit
 omtrent 400 gl. waardig is, waar by de
 Kerk en de armen, by versterf als an-
 derzints telkens wel 200 gl. voordeel
 genieten.

Meê fleepen in hunn' loop 't geen dikwils is gebeurt ;
 Waar door de Landman in zyn armoë zucht en treurt ,
 Die zonder redding noch de nafmert moet bezuuren.
 De Almagtige bewaak deez' Hoeve met haar buuren
 Voor zulk een' vyand , daar we daag'lyks bloot voor ftaan ,
 Die duizenden door zyn geweld heeft doen vergaan.

*Gezicht
van't
Weiland.*

Befchouw nu eens hoe frifch dit Weiland is gelegen ,
 Vervult met tierig vee door d' onverdienden zegen
 Van de Algenoëgzaamheid , die door haar fterke hand
 (a) De Veepeft , die dus lang gewoed heeft , legt aan band.

*Aanmer-
king op 't
woeden en
't ophou-
den der
Veepeft.*

De zonde een oorfprongk van deez' ramp en and're plaa-
 Kan 't heilig Wezen in zyn oogen niet verdraagen : (gen,
 Zy zyn te rein : dies heeft hy door Rechtvaardigheid
 Ons zwaar geftraft : doch nu wil 't Opperfte beleid
 Ons toetsen door haar gunft , of 't wroegende gewiffe
 Zyn' nek wou buigen door een waare erkenteniffe,
 Bestaande in Godsvrucht , die hem op het hoogft' behaagt.
 Elk roej' dan uit zyn hert all' 't onkruid dat het draagt ;

*Waar-
fchu-
wing
voor de
zonde-
peft.*

Elk fchuw de zondepeft , die bron van alle peften ,
 Die door 't onzichtbaar vuur (b) het fchoonfte Ryk van 't
 Heeft deerlyk aangetaft in 't midden van zyn ruft (weften
 En dertelheid ; een vlam die naaulyks is gebluft. (ken,
 Dit fchip op ftrand verftrekke ons tot een zichtbaar baa-
 Om beter voor ons heil door wysheidsraad te waaken.

Zo ga de Koe weer tot den buik in 't (c) voedzaam gras ;

P 2 Zo

(a) In de Jaaren 1719, 1720, 1721.
 (b) Vrankryk.
 (c) Voedzaam gras.] Onder alle de uit-
 werkingen van de goddelyke Voorzie-
 nigheid is geen van de minfte , dat het
 gras , een mager en fchraal biesje , dat
 tot geen onderhoud voor den mensch
 kan dienen , echter zyn difch op eene
 wonderbaare wyze van de voedzaamfte
 fpyes en lekkerny doet oervloeyen. Ik
 fpreek hier van de melk , boter , kaas

en 't vleefch. Immers zyn we die voor-
 treffelyke gaaven , daar alle de uitheem-
 fche lekkernyën , die ooit in de gedach-
 ten van eenen dertelen *Lukullus* zyn op-
 geklommen , voor moeten zwichten ,
 naaft God aan dit biesje , dat we dik-
 wils verachtelyk vertreden , verfchuldigt,
 om dat het de voedzaamfte fpyes voor
 alle gehoornde dieren , inzonderheid
 voor offen en koejen verftrekt. Om nu
 al-

Zo gaar' de landman't geld by hoopen in zyn tafsch;

Zo

alleen iets van de laatste te spreken: Wie moet zich niet over de wysheid van den Almagtigen Schepper verwonderen, dat hy die beesten zo zwaar en met zulke groote ligchaamen heeft geschaapen, waar in ze een menigte van gras kunnen bevatten, het geen door de natuur gedistilleert, eerst in bloed en daarna in dat smaakelyk en zuiver vogt, de melk verandert? een verkwikking zo wel voor koningen als voor slaaven; een verkwikking die van ons eerst en laatst genooten word; ja dit vogt word die dieren tweemaal des daags in zulk een overvloed afgehaalt, dat het niet alleen ons geheel Vaderland kan voeden, maar ook gantsch Europa met de heilzame vruchten van zyn overschot, de malfche boter, en voedzame kaas kan vervullen. Laat dan den trotschen Spanjaart vry stoffen op zyn tweemaal jaarliche vruchten, onze tweemaal daagliche gaan de zyne verre te boven. Ja wierd wel eer Kanaän geroemt, dat het onder andere voordeelen ook van melk en honig overvloedig, ons Hollands Kanaän, dit klein hoekje lands, vloeit niet minder van melk, boter, kaas, ja duizenden van in- en uitheemsche gaaven over, daar het oude Kanaän niets van geweeten heeft. 'tIs ook niet min aanmerkelyk, dat het gras, daar men weinig dagen te vooren geen schaduw van ziet, echter in een' korten tyd zulk een' grooten waschdom krygt dat men 'er zich niet genoeg over kan verwonderen; ja daar in twee zomermaanden, buiten de noodzaakelyke voorraad, zulk een overvloed van word verzamelt, die genoegzaam kan reiken tot over de maai-tyd van 't volgende jaar toe, waar door we zelfs in de winter met die voornoemde heilzame en allerverkwikkelykfte vruchten in overvloed, hoe wel wat schraalder van aart, worden gezegend. Zo wonderlyk zyn de wegen van Gods aanbiddelyke voorzienigheid, die door

de kleinste beginselen de grootste zaken weet uit te voeren. Wat zouden we gelukkig zyn indien wy dit groot geluk recht erkenden, en een zuiver dankoffer van een heiligen wandel aan dat goedertieren Opperwezen opdragen: maar, helaas! hier ontbreekt het aan. Wy genieten die onwaardeerbare gaaven zonder eens aan dien milden Geever te denken, ja wy misbruiken dezelve door overdaad, en al te grooten zucht naar uitheemsche lekkernyen en buitenspoorige dertelheid. Doch men zie wel toe dat wy het schrikkelyk vonnis over 't zondig Israëel gevelt en uitgevoert, *Jesai.* III. en V. beschreven, 't geen men zonder yzing niet kan lezen, ook niet op onze halzen haalen: want Gods dierbaare zegen kan in een oogenblik in den rampzaligsten vloek veranderen. Byzonder als wy noch kortelyk overweegen hoe ons leven, daar zo veel werks van word gemaakt als of het hier eeuwig zou duuren, in overvloedige plaatten van het O. en N. Verbond by de allernietigste dingen, by rook, damp, een schaduw, en meer dan eens by 't gras word vergeleeken; ja het gras slaat zo bloot niet voor de vertreding der dieren, de verbranding der zon, de verrotting door 't vogtig weder, en de afmaaiing van de zeissen, als ons leven voor duizend rampen, en eindelyk voor 't sterfot, dat ons in 't midden van de grootste gezondheid en weelde in één oogenblik kan overvallen; een waarheid die nu en dan door de dagelyksche ervarenheid, tot onzer aller waarschuwing, hoe wel men 'er weinig acht op slaat, krachtig word bevestigd. Men bezorge en koeftere dan dit wisselvallig leven, dat wy geen tydftip ons eigen kunnen noemen, niet meer dan 't waardig is: maar men legge zyne dierbaare uren die ons noch overig zyn aan, om godsdienstig omtrent God, recht-

Zo (a) zal het veld van melk en boter overvloejen;
 Zo zal het aardgewas naar wensch in volheid groejen;
 De ramp die and'ren treft zal van onz' drempel vliên:
 Want die in 's levens tyd wil goede dagen zien,

*Wensch
 voor den
 welstand
 van de
 Land-
 bouwery.*

P 3

Moet

rechtvaardig omtrent onze evennaasten,
 en matig omtrent ons zelve te leven;
 altoos ten besluite, gedachtig zynde aan
 de volgende spreuk: *Alle vleesch is als
 gras, en alle heerlijkheid des menschen als
 een bloeme des gras. Het gras dat ver-
 dort en zyn bloem is afgevallen: maar het
 woord des Heeren blijft in der eeuwigheid.*
 1 Pet. I. vs. 24, en 25.

(a) *Zo zal het veld van melk en boter
 overvloejen;] (heid groejen.]*

Zo zal het aardgewas naar wensch in vol-

Zulk een' zegenryken tyd hebben wy in 't
 voorleedene Jaar 1722. door Gods gena-
 de beleeft; ja het heeft zulk een over-
 vloed van boomvruchten inzonderheid
 van appelen uitgelevert, dat zelfs de be-
 delars keurig waaren om zo veelze kon-
 den draagen voor niet aan te neemen;
 en te Loenen wierd opentlyk in de kerk
 afgekondigt dat ieder zo veel appelen
 kon haalen als hy begeerde, indien hy
 maar manden en zakken mede bragt om
 ze daar in te verzamelen. Niet minder
 vruchtbaar is het weiland geweest: want
 men kon in de voortyd van dit Jaar 1723
 een vierendeel goede witte hooiboter
 voor 12 guldens koopen. Waarlyk ge-
 zegende tyden, daar wy den Algenoeg-
 zaamen God niet genoeg voor kunnen
 looven: Hoewel den Koopman waar-
 schynelyk niet onverstandig zou rede-
 neeren, dat den handel stremt, als de
 pakhuizen schieklyk vol goederen gepropt
 en langzaam ontledigt worden, by gebrek
 van uitvoer naar vreemde Gewesten,
 waar door by gevolg den Ambagtsman,
 hoe goedkoop hy zyn huisgezin ook
 kan onderhouden, allengs met hem moet
 vervallen: maar alle deeze verre uitzien-
 de en angstvallige zorgen moeten ver-

dwynen, indien men vast gelooft dat 'er
 eene Opperwysheid is die de waereld
 regeert, die, volgens het getuigenis van
 den Apostel Paulus, *goed doet van den
 hemel, ons regen en vruchtbaare tyden gee-
 vende, vervullende onze herten met spyze
 en vrolykheid.* Hand. XIV. vs. 17. En dat
 'er niets kwaads van zyn hand kan kom-
 men, om dat hy de menschlievenheid
 zelf is. Dies is 'er niets voor ons te
 doen dan dankbaar te zyn, onzen pligt
 in alle oprechtheid waar te neemen,
 teering naar neering te zetten, en al-
 toos te vreden te wezen met onzen
 staat; dan zullen tyden van vrede en
 oorlog, van veer en tegenspoed, van
 overvloed en gebrek gezegende tyden
 zyn, waar in het ons aan geen geluk
 zal ontbreken: want die all' wil wat
 God wil, bezit alles wat hy kan wen-
 schen. Hier van zingt den besten Ze-
 dedichter D: *Kamphmizen* zeer toepasse-
 lyk in zyne *uitbreiding over den XXXVI^{sten}
 Psalm*, daar wy deze aanmerking me-
 de sluiten.

Waar is een pen die 't all' bevat:

Uw goedheid is een diere schat

Van alle zoete dingen.

Uw naauwe zorge die den mensch

Bewaakt, ja boven hoop en wensch,

In nooden komt omringen,

Dient hem ten troost en zachte rust,

Daar by geen ramp of tegenlust

Van iemands hand zal vreezen.

Gelyk een Vogel, teer gebekt,

Van 's moeders vlerken overdekt,

Gevaarloos meint te wezen.

ô Allermaaklykste smaak,

Van 't onuitspreekelyk vermaak

Door uwe hand geschonken!

Was-

Moet zuiver zyn van (a) tong, van handen, en van herte.
Die God voor oogen houd en vrees, is vry van smerte.

Men

*Wanneer het menschelyk gemoed
Met bemelvreugde word doorvoed,
En in uw weelde dronken;
Zy proeven met des zielenmond
In hunnen allerdiepsten grond,
Uws mildheids ryke vruchten;
't Is enkel zoet dat hen beïstroomt;
Al zaligheid wat van u kooft;
Hun hert zweemt in genuchten.*

*Gy, groote God, zyt die Fontein.
Uw goedheid maakt zich algemeen;
Van u vloeit ziel en leven.
Wat d' oore hoort, wat d' ooge ziet,
Wat cenig hebpsel hier geniet,
Gy hebt het all' gegeven.
In 't straalsel van uw eeuwig licht,
Moet ons vergankelyk gezicht
Zyn glans en klaarheid haalen.
De luister van 't alziende oog,
Kómt van het allerhoogste hoog
Op onze kleinheid daalen.*

(a) Tong.] Dit Lid word met recht om zyn misbruik van den Apostel Jacobus in zyn IIde hoofddeel onder anderen: *een waereld vol ongerechtigheid* genaamt, want meest alle gruwelen die ooit het aardryk hebben overstroomt, zyn 'er door ontsaan; ja de tong van de slang heeft onze Voorouders door list bedroogen, en uit het Parady's met al zyn gelukzaligheden geschopt. Wilde we alles ophaalen wat zy al heeft uitgevoert, waar zoude we beginnen, waar eindigen? Om nu maar iets van haar vleitaaal te spreken, daar zy mede heeft begonnen, en mogelyk niet voor den ondergang der waereld mede zal eindigen: wat heeft ze door die pest niet al zielen vermoord? 't zy door woorden of haar werktuig de pen, met menschen oneindig hooger op te zetten als zy waardig zyn. Hoe dikwils zegt ze, gelyk de Gezanten van Tirus en Sidon tegen He-

rodes Agrippa spraken, niet om zyne verdiensten, die zeer gering waaren, maar om eigenbaat en voordeel: *Een stemme Gods en niet eenes menschen.* Hand. XII. vs 22. Dus gaat het hedendaags noch toe. Wat word 'er al gezegt dat niet gemeent word! Hoe dikwils word een uitnemend Konst-schilder, Dichter, of iemand anders die in geleerdheid en andere gaaven uitsteekt, door de laste en vuigte heidensche vleitaaal tot boven den rang der engelen verheven, die om zyn goddeloos en ergerlyk leven niet waardig is in den rang der dieren geplaatst te worden! Zeker, zulke vleiters moeten niet aan de goddelyke rechtvaardigheid en overalteenwoordigheid gelooven, noch aan den Opperrechter denken, voor wien ze eens rekenschap van dat allerzielverfelyk' bedrog moeten geeven: want het was anders onmogelyk dat zy hunne zielen met die gruwelen zouden besmetten. Maar om my niet dieper in deeze ryke stoffe in te laten, wyze ik den Leezer naar de Voortreffelyke *Zederyke Zinnebeelden der Tonge*, van den braaven en geleerden Zededichter Mr. M. Brouërius van Nidek, waar in hy dat Lid, om zo te spreken, overkonstig en leerzaam van top tot teen heeft ontleed: Hoor dat vindingryk vernuft den inhoud van dat gantsche werk beknopt in zyn Opdragt dus ter neder stellen.

*Het zy ze uweigenbaat of vreeze schand-
lyk vleyt, (en Lastert;
Of Godt en menschen Hoont, Vervloekt, Bepot
Het zy ze qualyk Raadt, of een Geheim
verbreydt, (verbasterdt,
En van haar' eersten staat en 's Hemels wet
Zich van Onkuisheid, Twiſt, Berisping
dolle Wraak, (verbeeren,
Van Toorn en Dronkenschap of Grootſheid laat
Of*

Men klimm' nu eens om hoog langs trappen naar het Plat. *Het Plat van voo-*
 Hier zien we op 't allerschoonst' die (a) weërgalooze Stad, *ren.*
 Die in haar (b) Wisselbank een goudmyn houd besloten ;
 Die met verwondering van kleenen en van grooten *Lof van*
 Beschouwt word , daar men steeds de vryheid ziet ge- *Amstel-*
 kroont, *dam.* Al-

Ofmet geveinsde deugd vermomt de booste
 zaak, (durft zwoeren ;
En sellen Oproer slicht , of valschen Eedi
 Of dat zy Akierrugs op ieders wandel
 steekt, (te vreden
En zich Rechtrvaardigh; nooit met haar bezit
 Gestage Klagen stort , of stout en reuk'loos
 smeekt (den,
Om overtollig goeds, of, heet op Nieuwighe-
 Haar opgepronkt verhaal met Logencn be-
 kleedt, (blyken,
En stuurse eenzijdigheid of dubbelheid laai
 En vol van Heerschezucht , in het listig
 brein gesmeedt (pryken.
Of averechts gemoed met de Oppermagt wil

liger vertrouwen, dan in hunne eigene huizen. Dit zonderling crediet wierd in 't Jaar 1672, toen men in die wonderlyke ommezwaai der tyden, de Koning van Vrankryk met zyn zegepraalend leger alle dagen voor onze poorten te gemoet zag, byna onwrikbaar bevestigt : want elk eischte toen uit bekommering zyn geld uit de Bank op : Maar de achtbaare Magistraat deed terstond een bevel afkondigen, dat ieder, die wilde, zyne te goedhebbende gelden kon komen ontvangen, 't welk van die vrucht was, dat elk zich op de wyze voorzorg des Magistraats verlatende, zyn vrees gantsch verbande, en zyn geld gerust onder haar Ed. opzigt en bestuur vertrouwde. En 't geen het crediet van deeze voortreffelyk bank meer slyft, is voor eerst, dat daar in geen effecten kunnen gearresteert worden, en ten anderen, dat all' wat 'er in is zo geheim blyft, dat niemand, buiten die geene die 'er 't bewind over hebben, daar van iets kan te weeten komen, waarom verscheidene voornaame Vorsten veele van hunne schatten aldaar als in een veilige bewaaring stellten. En 't voorbeeld van het jaar 1672, hier voor gemeld, geeft klaar te kennen dat de schatten, die in de bank beruften, geen zaaken van inbeelding, maar wezentlyke effecten zyn, die als een heiligdom van niemand mogen aangetast, maar altoos ten dienste van de geene die ze toebehooren, bewaart worden.

Mogelyk zal het volgende vaersje op het misbruik der Tong, uit myn Zededichten, eerste druk, Mengeld: pag. 135. hier niet kwalylk byvoegen.

Haat, ontucht, gramschap, wraak, ja lasteren
 en vloeken,
Verfoeilijke achterklap, bedrog, gevelei en list,
En wat de boosheid meer tot last weet op te
 zoeken, (reden mist :
Spruit alles uit een tong die 't zout van
Was menig, die dus dwaalt van 't heilspoor,
 stom geboren, (niet verlooren,
Hying door 't misbruik van zyn spraaklid

(a) Amsteldam.
 (b) Wisselbank.] Deze bank van Amsteldam mag met recht de Schatkist van gantsch Europa genaamt worden, om dat 'er byna geen kooplieden in dat gedeelte des waerelds zyn, die 'er geen byzonder belang in hebben, nadien haar crediet zo groot is dat niet alleen de inwoonderen van deeze Stad, maar ook veele vreemdelingen hun geld hier vei-

Deeze weërgalooze Bank is opgerecht in 't jaar 1609, onder 't bestier van de Achtbaare Magistraat van Amsteldam, tot voordeel en gemak van den Koophandel,

Alwaar (a) Gewetensd wang, die God en menschen hoont,
 Gekluifert word met hen, die door hun raad vermetel
 Zich zetten durven in den goddelyken zetel,
 Als meesters van 't Geloof, wiêr strenge dving'landy

De

handel, waar in benevens de gemunte ook alle ongemunte goude en zilvere specien kunnen gebragt worden, waar voor den Inbrenger dan de waarde op zyn reekening word gestelt, die over die gelden aanstonds naar zyn welgevallen kan disponeeren. Eerst wierd deeze Wisselbank door drie, maar tegenwoordig door zes Commissarissen befluurt, die alle Heeren uit de Regeering zyn; deeze hebben tot hunnen dienft zes Boekhouders, vier Contrarolleurs, vier Assistenten, twee Ontfangers, een Assajeur, en noch eenige mindere bediendens. Om alle mislagen voor te komen, word aldaar twee maal in 't jaar de Balance opgemaakt, en elk koopman die een reekening in de bank heeft, is gehouden in persoon of by volmagt die op zyn' tyd te komen vereffenen, op een boete van vyfentwintig guldens. Die meer reglementen van deeze Wisselbank begeert te weeten kan in de *Handvesten van Amsterdam*, volkomen onderrecht worden.

(a) *Gewetensd wang.*] Dit gruwelyk gedrocht, van ouds Inquisitie of Geloofsonderzoek genaamt, is uit de hersenen van Ferdinand, Koning van Kastilië voortgebragt, om de Mooren tot de Christelyke Godsdienst over te haalen, of by weigering levendig te verbranden: naderhand heeft dit ondiêr de Roomschegezinden ingeblaazen om desgelyk op de zogenaamde kettens te woeden, waar door in Nederland veele duizenden van onnoozele zielen aan de brandpaalen zyn opgeoffert: Maar Gode zy dank, die na eenen tachtig jaarigen oorlog onze vryheid herstelt, en ons van dit monster verlost heeft. Die breeder van de rechtspleeging der Inquisitie begeert on-

derrecht te weezen, hy leeze *De korte schets van 't leven en sterven der Martelaaren*, van onzen Dichter op pag. 224. en wil iemand dit gedrocht met levendige verven zien afgemaakt, hy overweege, ten besluite, de volgende vaerzen van den grooten *Vondel* in zyn *verovering van Grol*, op pag. 9, en 10.

*Maar d'Inquisitie barst, terwyle dit gebeurt,
 Met kracht ten afgront uit, daar't aerdryk
 voor haar scheurt, (zondert,
 't Wanschapene gedrocht, geen geesten uitge-
 Gewekt door 't grofgeschut daar Frederik mee
 dondert. (nis,*

*Zy komt in onze nacht, uit d'eeuw'ge duister-
 ('t Haer ryst te berg, my gruwet) zo gruwelyk
 als z' is,*

*De vierde Zuster van de doodsche razernyên;
 Die zwanger gaat van moort, en grootste
 schelmeryên: (draait,*

*Gismengster, stokebrant, die strik en stroppen
 Bloetvrienden ophist, krygh en vyandschap-
 pen zaeit, (verrader.*

*Onmooslen brantmerkt, en verheerlykt den
 De zusters haeten haer: zelf Lucifer den Va-
 der (een korst*

*Begrimt ze van ter zy': op 't backes kleeft
 Van etter stank en bloet: de pruick is vuil be-
 morst (schimmelen.*

*Van swarte slangen, die vocht uit slaen en be-
 Men hoort ze biezen, en men ziet ze afgrys-
 lyck grimmelen. (del kleet:*

*Een moorschuit levende afgestroopt haar mid-
 Een wolfs en beereklaen druckt de aerde, waer
 ze treet: (zoo vat ze*

*De vuist en klaeuwen zyn in bloed geverft:
 Een menschen ongeltoorts al brandend: zy be-
 kladze, (stof.*

*Zy zweet ze gints en hier; het vet bedruipt het
 Ontzinnigst apt ze zoo naer Brussel in het Hof.*

De ziel wil voeren in een droeve slaverny (ven
 Van menschenvonden, die noch vrucht noch voedsel gee-
 Om op te wasschen tot het onverderf'lyk leven ;
 (a) Ja eene Stad daar steeds Barmhertigheid haar hand
 Ontsloten houd , tot hulp en troost en onderstand
 Van veel' behoeftigen die herwaards overkomen ;
 Daar Borgermeesteren met lof de goude toomen
 Van 't recht bestieren , daar zich niemand van beklagt ;
 Ja eene Stad die in haar' ruimen boezem draagt
 Den kostfelyken schat van tweepaar waereldsdeelen.
 Wat heb ik niet al stof om tot haar' roem te kweelen !
 Maar 'k sluit met Zuilichem die voor haar grootsheid pleit :

Q

„Wie

(a) *Ja eene Stad daar steeds Barmhertig-
 heid haar hand* (stand.]

Ontsloten houd tot hulp en troost en onder-
 Is 'er een Stadsregeering in de waereld,
 onder wiens opzicht veele loffelyke zaaken
 goeoeffent worden , en in 't byzonder
 de deugd van Barmhertigheid , zo wel
 aan verleegene vreemdelingen als inwoon-
 ers , waar in , zonder eene vergrootende ma-
 nier van spreken te gebruiken , jaarlyks
 wel een millioen guldens aan Aalmoessen
 voor behoeftege menschen zo ouden als
 jongen word uitgedeelt : want word 'er
 by de Gereformeerde Diaconie alleen wel
 3½ tonnen gouds uitgegeeven , gelyk de
 H. D. Willink , in de aanmerkingen op zyn
Buitensingel heeft aangeteekent , men denke
 hoe groot de gantsche somma moet wezen
 als men de uitdeelingen van andere gemeen-
 tens , de Huissitten- en alle Godshuizen
 daar by rekent , vermits in de Borger-
 Diaconie- en Aalmoesseniers Weeshuizen
 alleen omtrent zesduizend kinderen
 opgekweekt en gevoed worden .
 Gelukkige regeering ! gelukkige inwoon-
 ers ! die naar hun vermoogen hunne han-
 den , maar vooral hunne herten uit een
 zielroerend mededoogen als verkwikkelyke
 bronadèrs ontsluiten ,

om een gantsche volkplanting van be-
 hoeftege en raadelooze menschen te
 onderhouden . Die oeffening der god-
 zaligheid behaagt God allermeest : want
 het is de Barmhertigheid , die volgens
 't getuigenis van den Apostel *Jacobus* ,
 roemen zal tegen 't oordeel . Aanmerkelyk
 is de raad die Propheet *Daniël* aan
 Koning *Nebucadnezar* gaf , als het laatste
 plecht-anker , om zo te spreken , in de
 ongestuimige golven van zyne euvel-
 veldaad ; dus laat hy zich hooren :
*Daarom , ó Koning ! laat mynen raad u
 behaagen , en breekt uwe zonden af door
 gerechtigheid , en uwe ongerechtigheden
 door genade te bewyzen aan de elendigen ,
 of 'er verlenging van uw vrede mogt we-
 zen . Dan . IV . vs . 27 . 't Begin van den
 XLI^{sten} Psalm zy , ter aanmoediging
 van my en anderen tot milddadigheid ,
 het slot van deeze aanmerking : Welge-
 lukzalig is hy die zich verstandig draagt
 tegen een elendige . De Heere zal hem be-
 vryden ten dage des kwaads . De Heere
 zal hem bewaaren , en zal hem by 't le-
 ven behouden ; by zal op aarde gelukzalig
 gemaakt worden : En geeft hem ook niet
 over in zynere wyanden begeerte . De Heere
 zal hem ondersteunen op het ziekbedde in
 zyne krankheid .*

„Wie schrik'lykft' van haar zwygt heeft allerbest gezeid.

*Schoon ge-
zicht over
de Hoven.*

Ter rechter zyde zien wy hoe een reeks van hoven

Door hun geboomte ons van een vry gezicht berooven.

Maar zacht! wat ryft'er ginds? Het is (a) Heer Oortmans

Die netgebouwde spits die ons in de oogen straalt; (Naald,

De vrucht der winst op 't kruid, op vuurroers en pistoolen

Ziet m' in deez' hoeve. Wie wenscht niet met vreugd te doo-

Langs dreeven naar de kunst in zulk een hofjuweel? (Ien

Wie pryft Heer Schynvoet niet, wiens brein dit Lustpriëel

Op lossen veengrond schetste? Een proeffstuk waard te lo-

Al legt het van de hand en in een hoek verschoven, (ven.

't Zet echter, als men 't wel beschouwt flegts van ter zy',

(b) De nieuwe Wetering geen' kleenen luister by.

Wat verder legt (c) de tuin van Bloemlief, hoog te roemen,

Die

(a) *Heer Oortmans Naald.*] Die ciele-ryke spits staat op 't voortreffelyk Speelhuys der vermaakelyke Lustplaats van den Heere Jacob Oortman, gelegen aan de nieuwe Wetering, tusschen de Driebaarsjes en den Overtoom, *Mul-aard* genaamt: Een naam-afleiding, niet, zo sommige willen, van den mulligen grond die landstreek eigen, maar van de eerste gedeeltens der toenaamen van den gemelden Heere en zyne Echtgenootte, die eene Juffr. *Muller* is. Hoewel dezelve die naam ook wegens den grond kan draagen, en dus sluit het woord een aardige dubbelzinnigheid in. Deze schoone Hoeve is volgens het ontwerp en 't bestek van den vinding-ryken bouwkonstenaar, onzen waarden vriend *S. Schynvoet* zo konstig gestigt en aangelegt, dat men zich niet genoeg kan verwonderen, hoe op zo weinig gronds zo veel veranderingen van keurige gezichten hebben kunnen gemaakt worden.

(b) *Nieuwe Wetering.*] Deze wierd al voor 200 Jaaren in oude kaarten Kostverloofens vaart genaamt; zy heeft zich welcer van de Sparendammerdyk bui-

ten Amsteldam tot in 't nieuwe Haarlemmermeir uitgestrekt; doch nu word ze aan 't eene einde door den ryweg van Amsteldam op Haarlem bepaalt, en aan 't andere door den Overtoom van 't Haarlemmermeir gescheiden. Deze Wetering word de nieuwe genaamt, om ze van de oude, die van de Heilige weg naar 't kleene Loopveld plag te loopen, te onderscheiden, als blykt uit de oude kaart voor de Handvesten van Amsteldam gedrukt. Wy vinden wel dat deeze vaart in een kaart van 't Jaar 1675. de naam van de Slochterwetering heeft gedragen, maar nadien de Slochter in de Sparendammerdyk door een sluis uitwaterde, en dezelve met deeze Wetering geen gemeenschap heeft gehad, zo kunnen wy niet begrypen waarom dit de Slochterwetering zou moeten genaamt worden.

(c) *De Tuin van Bloemlief.*] Huisvrouw van onzen waarden vriend *Andries Schoenmaker*, dus niet onaardig door zeker Dichter genaamt, om haar uitnemende zucht tot de bloemen en het buitenleven.

Die in het dicht geboomte en keur der schoonste bloemen
Haar zomerdagen met veel (a) vergenoeging flyt.
Gelukkig is hy, die hier vry en onbenyd.

De Almoghenheid bespeurt in 't aards gestarnt' vol straalen.

Q 2

Hoe

(a) *Vergenoeging.*] Is 'er iets dat de naare woesteny van deeze wisselvallige aarde, zo vol van onrust, smerten en gevaaren, in het heugchelykste Paradys van onbedenkelyk vermaak kan veranderen, het is de Vergenoegzaamheid; zy is de geruiste en veilige haven waar in de ziel als in een stille kalmte alle de storm-orkaanen van weelde en overdaad, van geld-eer-staat-en twistzucht over 't hoofd laat heenen waajen, zonder daar ooit van beschadigt te worden; zy is eene onuitputtelyke bron van vrolykheid en ongestoorde vrede; zy is de bewaarster der gezondheid naar lichaam en geest; door haar kan den mensch zich boven de starren verheffen; om dat hy door de begeerlykheid naar 't overtollige niet aan de aarde is vast geketent; door haar kan hy met Socrates zeggen, als hy de waereld met haar overdaadige kramery als een opgepronkte jaarmarkt beschouwt: *Wat zie ik hier al dingen die ik kan ontbeeren.* Een vergenoegzaame ziel juicht als de waereld zucht; zy lagcht als de waereldlingen weenen; zy leeft, hoe gering van staat, in vryheid, terwyl de koningen slaaven van hunne onverzaadelyke staatzucht zyn; zy komt, om dat ze weinig begeert, de Goddelyke natuur alernaast, die niets begeert; Zy weet van geen afgunst: want zy gunt een ander gaarne dat zy vrywillig kan derven; zy kent geen haat of wraak, om dat zy de vrede bemint, en vaardig is tot vergeeving van 't grootste ongelyk; zy kan de hoon en smaad ongevoelig verdraagen om dat zy een afkeer van de ydelle eerzucht heeft. Vallen haar door den Goddelyken zegen rykdommen ten deel, zy hangt 'er 't hert niet aan, noch is 'er

hoogmoedig op: maar zy deelt ze aan de behoeftigen alzo vrolyk uit als zy ze ontfangen heeft, Word zy arm, en by gevolg veracht, het krenkt haar inwendige blydschap niet: want zy weet zich naar haar' staat te schikken; Dus kan zy met den grootmoedigen Epaminondas, aan een sobere maalyd zittende, uitroepen: *Zulk een dagelysche portie ontfangt nooit verradery.* Als of hy zeggen wilde: die met gering voedsel te vreden is, heeft het hert te hoog geplaatst, dat hy zich aan schatten zou vergaapen, om zyn Vaderland te verraaden: het welk hy ook met zyn edelmoedig voorbeeld omtrent het ondankbaar Thebe bevestigt heeft. Men leeft van *Eduard Seymour*, Hertog van Sommerfeth, Protector en Oom van Eduard de zesde Koning van Engeland, die men met recht den Engelschen Epaminondas mag noemen, dat hy de nedrigste, de vergenoegzaamste en milddadigste man in 't gantsche koningryk was. Zeldsaame, en by gevolg onwaarddeerbare paerlen in vorstelyke hoven, maer paerlen die moettwillig vertreden wierden, en hunne waardy niet erkent voor zy verlooren waaren: want de eerste wierd door de Thebaanen ter dood verwezen, en de laatste door de nyd der Engelsche Grooten met den byl onthoofd. De Vergenoegzaamheid weegt in de schaal van de wysheid de waereld op haar prys, en neemt 'er niet meer af dan zy van nooden heeft, als by ondervinding geleerd hebbende dat de natuur haast verzaad is, en dat de smaakelyke saus van eene onbekommerde vrolykheid de geringste gerechten in de keurigste en uitgezochteste lekkernyën doet veranderen;

Hoe heugchlyk is 't in zulk een Doolhof te verdwaalen,
Daar duizend kleuren 't oog verheugen, wyl het hert
Verkwikt word door hun geur in 't midden van zyn smert!
ô Bloem! lief! schoon men ziet dit hofjeraad verderven,

De

ren; Dit doet haar zo veel als mogelyk is onafhankelyk van anderen zyn, om de waarheid op zyn tyd en plaats te durven spreken, die nu, helaas! by veelen met Pilatus om 's Keizers vriendschap te behouden, dat is, om de gunst der waereld, die zy door 't veelbehoeven niet kunnen missen, niet te verliezen, verdrukt, verraaden en verbannen word: Want die, om zo te spreken, met brood en water te vreden is, en de deugd voor oogen houd, behoeft de waereld tot schade van zyn ziel niet te pluimsryken noch te vleien om 't overtollige, nadien hy 't niet begeert; dies verliest 'er niemand minder by de ondergang der waereldsche voorspoed dan een vergenoegzaam mensch, die in alle staaten wel te vreden is: want hy krygt 'er ligt zo veel van als hy van nooden heeft. Aanmerkelyk zyn de woorden die een eenvoudige boer tegen Hendrik de vierde Koning van Vrankryk sprak; woorden ongetwyffelt voortgekomen uit een hert dat met zynen staat vergenoegt was, en daarom de gunst van de Vorst en zyne hovelingen om 't overtollige weinig waardeerde: dus liet hy zich hooren: *Wy zyn hier met ons tweën, gy een groot Koning, en ik een' armen boer; doch mogelyk ben ik vermits myne onnoozelheid een beter man. Ik heb aan myne vrienden alles goeds van uw persoon gezegt, zynde gevoelig van uw rechtvaardigheid en mildigheid; doch deeze deugden zyn met een gruwelyke smet bevelekt, die God, ten zy gy zulks aflat, u nooit vergeeven zal: gy begaat, groote Prins, geduurige overspellen.* De Koning bekende dat hy van die eenvoudige predikatie meer gestigt was dan van alle de Hoogleeraaren der Sorbonne. Zie de *Turksche Spion.*

Een vergenoegzaam mensch, die yverig zyn pligt betracht, durft het gerust met God waagen, en vertrouwt op een' onwankelbaaren grond op zyne almacht en voorzienigheid; dit doet hem met Sions Harpenaar vrolyk opzingen: *Al ging ik ook in een dal der schaduw des doods, ik zou geen kwaad vreezen; want gy zyt met my, uwen stok en staf vertrouwen my.* Psal. XXIII. vs. 4. En: *God is onze toevlucht en sterkte; hy is krachtelyk bevonden eene hulpe in benaauheden; daarom zullen wy niet vreezen, al veranderde de aarde haar plaats, en al wierden de bergen verzet in 't herte der zeën: laat haare wateren bruisen; laat ze beroert worden, laat de bergen daveren door derzelver verheffing.* Ps. XLVI. vs. 2, 3, en 4. Wat maakt een vrome en vergenoegzaame ziel zo vrymoedig en vrolyk? om dat haar hert by haar' schat; en haar schat in den hemel is, daar zy geduurig op staroogt, daar zy steeds aan gedenkt, en die zy reeds in een zalige hoop bezit. Laat dan de waereld met haar wisselvalligheden vry ryz en daalen zo zy wil, zy verwagt alle oogenblikken de ontbinding van ziel en ligchaam, om met een' stap in 't voorpaleis der zalige onsterfelykheid te treden; en besluit in een onuitspreekelyke blydschap haar zwaaenzang met de woorden van den heiligen Asaph: *Wien heb ik nevens u in den hemel? nevens u gelust my ook niets op aarde: bezwykt myn vleesch en myn hert, zo is God de rotssteen myn 's herten en myn deel in eeuwigheid.* Ps. LXXIII. vs. 25, en 26.

Laat ons eindigen met de voortreffelyke vaerzen van den grooten Dichter

J. Wes-

De bloem van Vriendschap zal nooit in uw ziel verfterven,
 Die als een zoete reuk alöm zich rieken laat
 In eene zuiv're lucht, ten trots van nyd en haat.
 Leef hier by u gebloemte, en namaals in de hoven
 Van Salem, om Gods naam in eeuwigheid te looven.

Nu achter op het Plat een and're lekkerny (ryk Y Het Plat van achteren.)
 Voor de oogen eens geproeft. (a) Hier zien we 't scheep-
 Op 't breedste, alwaar voorheen maar was een floot gelegen. Gezichts op 't Y.
 Dus heeft de Almagtige, door de onnaspeurb're wegen
 Van zyne wysheid, door de Scheepvaart onze stad.

Q 3

En

J. Westerbaan, daar hy dus krachtig van de Vergenoegzaamheid spreekt in zyn *Ockenburg*, pag. 91. en 97.

Wat woonde menig ruym, die 't altoos so be-
 vroede! (de!

Wat wasser menig rijk die klaegt van arremoe-
 Hoe weynig heeft de mensch voor de natuyr
 van noo! (stroo

Men is zo wel bewaart voor regen onder 't
 Als onder 't flickeren van hooge schalydaecken.
 Dekt ons de zyde meer als saey of wolle laec-
 ken? (beschut?

Werd gy min van het schaep als van de worm
 Is my één brood genoeg, wat doet my 't z wee-
 de nut? (saeden,

Kan ik aan één Kapoen myn honger ruim ver-
 Wat helpt my d'andere die met hem werd ge-
 braeden? (af

So ick patryzen disch, wat voordeel komt 'er
 Iffer te veel aan ses dat ik 'er twaelfschaf?

Schort my één emmer nats, en kan myn put
 die geeven, (myn leven?

Wat hael ick 's uit de Maes met waegen van
 Wat scheelt het, als ik met myn nooddruft
 my vernoeg,

Of ik tien margen lands of ik 'er honderd ploeg?
 Geeft my een hoopje greins het geen my kan
 verfaeden, (den?

Wat heeft ik solders vol tot breekens toe gelae-
 Ik eet myn buyk daar van zo vol als ik begeer;

Wat heeft men van een hoop en wolle solders
 meer.

En verder:

Die niet veel rykdoms heeft, al heeft hy wei-
 nig t eeten,

Al gaan niet alle daags de raderen en speeten,
 Al is zyn spys met kunst noch kosten toebe-
 reyd,

Hy neemt ze zonder schroom en eet in weylig-
 heydt; (wachten

Hy hoeft geen helbaerdier om aan zyn deur te
 Dat hem geen Scevola komt in zyn kamer
 slachten, (treck,

Hy hoeft niet om te zien wie poock of degen
 Noch voor zyn sorgverdrif, wat poetsen van
 een geek. (ker,

Al drinkt hy uit een pot of wyt een houten be-
 Zyn handen beven niet, hy houd ze vast en
 seecker, (beschrey;

En vreeft geen rottekruid, dat vrouwen en kind
 Hy drinkt met vrolykheid uit zyne berkemey.

————— (a) Hier zien we 't Scheepryk Y

Op 't breedste.] Men moet weeten dat oudstydts hier van Amsteldam of deszelfs grondslag, tot aan de Beverwyk toe, niets dan land was, zo dat de Vogel-of Veulewyk, en de heerlykheden Oudzaanden en Zaanland alleen maar met een floot van Osdorp, Sloterdyk, Ring-oord, en de Standplaats daar deeze Stad op gestigt is waeren afgescheiden, 't welk klaar blykt uit het volgende 't geen in 't Jaar 1155. is voorgevallen.

En haar nabuurschap met een onwaardeerb'ren schat
Gezegend, daar men Hem niet kan genoeg voor eeren.

Zinspeeling wegens het voor de wind zeilen en 't laveeren der jachten op de voor- en tegen- spoed.

Hier ziet men zeil by zeil, daar de eene moet laveeren
Langs eenen dubb'len weg, daar hy veel rampspoeds vind,
Streeft de and're ruimschoots heen, begunstigd van den
Die hem gemak'lyk voert in een gewenschte haven. (wind,
Zo ziet men menig in een zee van druk begraven,
Die met den tegenwind van 't lastig ongeluk

Moet worstelen, eer hy tot zalving van zyn' druk,
Een rede in veiligheid kan voor zyn kiel bekomen:
Maar veelen zyn'er ook, die, door de snelle stroomen
En wind van voorspoed, in het kort een zachte rust
Genieten zonder zorg en arbeid naar hunn' lust.

God heeft dus, op dat elk tot zynen pligt zich wapen',
De ryken, en die hier behoefstig zyn geschapen,
Gelukkig zyn ze beide, indien de onmatigheid
Van weelde en ongeduld hen niet van 't spoor verleid,
Om hunne zielen door veel' zonden te besmetten.

Vergelyking van het roekeloos en gevaarlyk zeilvoeren, met hun, die ten koste van hun rust en de welstand van anderen nooit in tyd

Daar bruiſt een Jagt, dat door het zeil in top te zetten
Reeds water schept; de mast buigt door den wind als riet,
Wyl de eigenaar, schoon hy den dood voor oogen ziet,
Zich kittelt dat hy elk gezwind voorby kan streeven.

Deez' trotsche dertelheid brengt menig mensch om't leven.

Maar hoe gevoeg'lyk past dat leerzaam zinnebeeld
Op hen die van 't geluk verhoogt, geveleit, gestreelt, (nen,
Het topzeil van hunn' staat doen volstaan, schoon de orkaa-
Van ramp op ramp hen door hun woest geruisch vermaa-
Wat in te trekken, eer de kiel door storm vergaat: (nen,
Maar

De Drechter Vriezen hadden het Dorp Zaanden geplondert en verbrand, waar op de huislieden van Osdorp, door die van Haarlem geholpen, de rovers hebben nagejaagt, verslagen, en den buit weder onder hun geweld gebracht. *Holl. Kron. Div. 13. Cap. 20.* Dit konden ze niet gedaan hebben, indien zy door een water zo breed als 't Y nu is, daar van gescheiden waaren. *Zie Soeteboom Oud Zaanden, pag. 24 tot 34, en de Zaanl. Arc. pag. 244. ook Oudenb. Haarl. wieg. pag. 77, en 78.*

Maar ach! wat zyn 'er veel', die hier naar wysheids raad
 Niet luisteren: die door de trotsheid alles waagen,
 Tot dat het Schip van staat en eer is omgeslagen,
 Dat niet herstelt moet zyn dan door bedrog en list;
 Dus legt een Weduw vaak de (a) sleutels op de kist;
 't Zy ze onbewuit is hoe 's mans handel is gedreven;
 't Zy ze uit verspilling daar toe oorzaak heeft gegeven.
 Veel veiliger is hy die vroeg zyn zeiltje reeft,
 Schoon hy wat spader in de haven binnen streeft:
 Voorzichtigheid bestuurt het roer van zyne zaaken:
 Een schets van zulken die geen groote kringen maaken
 Om 't vetste deel der aarde en kost'lyk onderhoud
 Van 't brosse leven, daar men veel te dwaas op bouwt,
 Als of m' om hier alleen te leven was geschapen:
 Zy zullen zich niet veel aan 's waerelds zwier vergaapen,
 Noch schande stellen in 't vermind'ren van hunn' staat
 En noodeloos beslag, wanneer 't hun tegen gaat;
 Zy leerden hier de kunst van weinig te behoeven,
 Om in een tyd van ramp zich weinig te bedroeven.

van nood
 hunnen
 staat wil-
 len ver-
 anderen.

En't ge-
 luk van
 hun die
 zich niet
 schaamen
 het zeil
 bytyds in
 te trekken.

Al

(a) *Sleutel op de kist.*] Deze plechtigheid is een voorrecht alleen aan de Weduwen gegeven, als zy afstaan van de erfenis die hunne mannen hebben nagelaten, mits (als uit de keuren van Rotterdam blykt) dat het een Poorters Weduwe is, die haar wil ontlaffen van de schulden by haar man voor of staande huwelyk gemaakt: Dus getuigt 'er s. van Leeuwen in zyn *Roomsch Hollands Recht*, pag. 515. van: „Zodanig een „Weduw is gehouden de sleutelen van „den huize op de kist te leggen, en de „zelve openbaarlyk ter kerke te laa- „draagen, en voorts met haar dage- „lyksche kleeren uit den huize met het „dood lichaam ter kerke te gaan met „eens tien stuivers aan geld, en daar „voorts uitblyven. Twee zonderlinge voorbeelden vind men onder andere hier

van in de geschiedenissen; de eerste is van *Gui van Chastillon*, Graave van Blois, en Heere van Gouda, en Schoonhoven; wanneer die in 't Jaar 1397. overleeden was, deed zyn Weduwe afstand van zyn Uitterste wille, leggende de Sleutel op de kist. *Alkemade Munt: der Graven*, pag. 97, het tweede is van *Philips de Stoute*, Grootvader van *Philips de Goede*, Hartog van Bourgondië, die een weduw met verscheidene kinderen naliet; welke weduw, in 't Jaar 1403. na haar mans overlyden afstand van goederen gemeenschap, haar sleutelen, sleutelreeks en beurs afdeed, en op het doodkleed leide, uit oorzaak van haar mans prachtige verspilling; en tot verzekering van haar huwlyksvoorwaarde. *Fabert Histoire des Ducs de Bourgogne*. pag. 24.

Al worden zy verſmaad van hen die zweet en woelt
Om't (a) overtollige, die zelden ruſt gevoelt

En

(a) *Overtollige.*] 't Is verwonderens waardig dat den menſch, die nietige aardworm, die naakt in de waereld is gekomen en 'er weder naakt moet uitgaan, die geen tydſtip van zyn leven verzekert is, en zo weinig tot nooddruf, gemak en verkwikking voor de welſtand van ziel en ligchaam van noden heeft, tot die buitenſporigheid vervalt dat hy zich onder een overtolligheid van ſchatten, diſchgerechten, huiscieraaden, en wat aan een vorſtelike zwier meer vaſt is, zodanig levendig begraaft als of hy veele levens die honderden van jaaren zouden duuren, te onderhouden had, terwyl hy dikwils de beſte vrucht van den Goddelyken zegen, om dat hy ze misbruikt, moet derven, en menigmaal in't midden van een overvloed der uitgezochteſte lekkernyen en een prachtige toefel een groot gedeelte van zyne goederen verwenſcht om de zelve met ſmaak te mogen nuttigen, en dus een ongezonde ziel in een kwynend ligchaam omdraagt, die ongeneesbaar blyven om dat hy niet tot de rechte geneesmiddelen van maatigheid en vermindering van nodeloozen omſlag wil overgaan. Dus werpt men zich vrywillig in een' poel van rampzaligheid daar men door de matigheid en vreeze des Heeren een paradys van onuitsprekelyk vermaak kon genieten. Wanneer men naar de oorfprong van deeze uitzinnigheid wil zoeken, men zal ze vinden in't misbruik der voorſpoed en vryheid; het eerſte geeft ons den magt, en het laaſte baant voor ons den weg om toomeloos en onbeſchroomt in een zee van dertelheid en overdaad te zwemmen: Dus worden de dierbaarſte paerelen van Gods gunſt in de afſchuwelykſte vuiligheid vertreedend, niet alleen van ryken dien 't eenigzints is toe te geeven om dat zy 't kunnen uitvoeren, maar ook van middelbaa-

ren, die niet alleen ten koſten van hun gemak, gezondheid en ruſt, maar dikwils ook van 't bloed en zweet der weduwen en weezen, door hoogmoed die peſt der zielen aangevoert, hunne trein van huishouding in overtollige pracht en praal zodanig breed uitzetten, dat de kiel van hunnen welſtand eindelyk moet gypen en omſlaan. Ik behoeft hier geen ander bewys by te brengen dan de droevige ervareniſ des hedendaagſchen tyds. Waarom ſterft het credit? waarom kwynt den koophandel? om dat door't veel behoeven van dertele overdaad, 't geen door geen eerlyke winſt by veele kan opgehaalt worden, oprechte trouw voor valſheid en bedrog moet zwichten. Gewiffelyk ons gezegend Gemeenebeſt moet door zulk eene levenswyze in 't kort in een naare en eenzame woefteny veranderen, en God weet wat oordeelen ons boven 't hoofd hangen. Men ſchrikke voor het dreigement van den Propheet Amos, ruim zo wel op ons in dit ſtuk als op 't weeldrig Iſraël toepaſſelyk: *Gy die den boozen dag verre ſtelt, en den ſtoel des gewelds naby brengt, die leggen op elpenbeene bedſteden en weeldrig zyn op hunne koefen, en eten de lammeren van de kudde en de kalveren uit het midden der meſſſal. Die op het geklank der luite kwinkelen, en bedenken hen zelvem instrumenten der muſyk gelyk David; die wyn uit ſchaalen drinken, en ben zalven met de voortreffelykſte oli, maar bekommeren hen niet over de verbreking van Joſeph. Daarom zullen zy nu gewankelyk heenen gaan, onder de voorſte die in gewangenis gaan, en het banket der gerner die weeldrig zyn zal weg wyken. De Heere, Heere heeft gezworen by zich zelvem, ſpreke de Heere de God der heirſchaaren, ik heb een gruwel van Jacobs hovaardy, en ik haate zyne paleizen; daarom zal ik*

de

En nooit den smaak geniet van 's Hemels dierb're gaaven ;
 Geen nood, zy gunnen hem de vrucht van al zyn draaven,
 Terwyl het Scheepje van hun welstand buiten nood,
 Geen ſchipbreuk vreeft, zelf niet in 't onweêr van de dood,
 Die ſchoone haven, daar het ruft na alle elenden.

R

Doch

de Staden haare volheid overleveren. Amos VI. vs. 3, 4, 5, 6, 7 en 8. Want het misbruik van onze voorſpoed en vryheid ſpringt als een hollend paard over alle ſtaketfels van den godsdienſt, reden en welvoeglykheid heenen? Waar word toch het onderscheid van ſtaaten in de pracht en praal tegenwoordig in acht genomen? Hoe dikwils ziet men bediendens, hunne meesters, die zy hunnen dienſt op eene vleiende wyze aanbieden, oneindig in pracht van kleedy en overtollige overdaad van huiskouding overtreffen. Ja, behoorde een onbeamt burger, die boven zyn' ſtaat een belagchelyke zwier vertoont, niet ſchaamrood te worden als hy een Burgermeester van Amſterdam ontmoet, die door zyne achtbaarheid voor geen koning behoeft te wyken, en echter hem door de ſtomme taal van zyn deſtig doch nedrig gewaad dus toefpreekt: *Leer u zelf wat beter kennen.* 't Was een voortreffelyke ſpreuk van Joannes den Vierden, Koning van Portugal: *Gemeene kleederen kunnen de koude afweeren, en gewoone koſt den honger verzadigen.* 't Is jammer dat die gulde ſpreuk hier by veelen onbekent is. Men leeft van den braaven Keizer Alexander Severus, dat hy aan zyne Echtgenootte verbodd koſtelyker ſieraaden dan de gemeene vrouwen te draagen, en als hem eene dierbaare juweelen vereert wierden, liet hy ze verkoopen of 'er den tempel mede verſieren; zeggende: *dat hy nooit zou toelaaten dat zyn huisvrouw aan anderen een voorbeeld van hovaardy zou zyn.* Overdaadige Chriſtenen, leert hier uw' pligt van een' heidenſchen Keizer. Van ouds zyn 'er al wetten tegen

de overtollige pracht en overdaad gemaakt, die noch in Venetië, Brabant en elders achtervolgt worden; mogelyk waaren ze hier ook hoognoedig. *Solon* gaf een wet uit dat een ieder jaarlyks aan de Magiſtraat moeft toonen van wat goederen hy leefde. *Diodorus Siculus* tekent aan, dat 'er een wet te Corinthen onderhouden wierd, waar in ieder die dertel en overdaadig leefde ondervraagt wierd of hy middelen genoeg had om zulks uit te voeren, zo ja, dan wierd hem zulks toegestaan, zo neen, dan wierd hy ſcherp tot maatigheid vermaant, en by volharding in de overdaad tot een geidboete verwezen; doch ſlempers zonder middelen wierden aan den beul overgeleevert, alleen uit een krachtig vermoeden, dat zulk een overdaadig leven zonder bedrog, dievery en andere ondeugden geen ſtand kon houden. Aanmerkelyk zyn de wetten tegen de pracht en overdaad door *Philips de Schoone*, Koning van Frankryk gemaakt in 't Jaar 1294, die men kan vinden in de *Lessen* van *Pieter Meſſias*, pag. 145. wel waardig om nagezien te worden. Indien ik dit nu met voorbeelden van de Oudheid wilde bevestigen, wat ſtond my niet een ruim veld open? Dan zou ik moeten ſpreken van de welluſtige Sibariten en Tarentinen, van een' Sardanapalus, Xerxes, Claudius, Tiberius, Vitellius, Aurelianus, Maximinus, Geta en andere, die alle als monſters van de verſoeylykſte overdaad in de geſchiedeniſſen gebrandmerkt ſtaan; dan zou ik moeten melden van den dertelen Romein Apicius, die, na dat hy in een zee van welluſt en de uitgezocht-

ſte

Den Horn. Doch laat ons nu 't gezicht eens naar het Eiland wenden, 't Welk ginder legt, van ouds den (a) Hoorn of Horn ge- Dat heden niet als op drie huisgezinnen roemt, (noemt, Een wettig eigendom der Amsteldamsche Weezen, Die hier geen' honig van de Byën kunnen lezen.

Als

ste lekkernyën had gezwommen, over- slag van zyn' staat maakte, en noch houderduizend kroonen overig bevonden hebbende, zich om hals bragt, uit vrees dat hy gebrek zou moeten lyden: Maar de hedendaagsche tyd geeft ons voorbeelden genoeg aan de hand, doch wy zullen ze niet ophaalen om dat ze zichzelf genoeg kenbaar maaken. Wil men dan met onzen welstand de wel- vaart van ons Vaderland niet aan de verwoesting overgeeven, zo laat ons als nedrige en rechtzinnige Christenen van levenswyze veranderen en alle overtol- ligheid in pracht en praal besnoejen; en, op dat wy onze loffelyke Overheden niet noodzaaken om voor ons ook zul- ke wetten te maaken, de wetten van ons Geweten en die van de H. Schriftuur betrachten, waar in alles wat de waereld hoog acht als een gruwel voor God staat aangetekent; ja zo wy de volgen- de lessen van de Apostelen *Paulus* en *Jo- annes* wel ter herten neemen, wy zullen ongetwyffelt een affchrik van de over- daadige praalzucht krygen: *De Godza- ligheid is een groot gewin met vergenoegin- ge: want wy hebben niets in de waereld gebragt, het is openbaar dat wy ook niet konnen niet daar uit dragen. Maar als wy woedfel en dekfel hebben wy zullen daar mede vergenoegt zyn; doch die ryk willen wor- den vallen in verzoeking, en in den strik, en in veele dwaaze en schadelijke begeer- lykheden, welke de menschen doen verzin- ken in verderf en ondergang.* 1 *Timoth.* VI. vs. 7, 8, 9. En: *Hebt de waereld niet lief noch 't geene in de waereld is, namelijk, de begeerlykheid des vleeschs, de begeerlyk- heid der oogen, en de grootsheid des levens*

is niet uit den Vader maar uit de waereld, En de waereld gaat voorby met haare be- geerlykheid: maar die de wille Gods doet byst in der eeuwigheid. 1 *Joh.* II. vs. 15, 16, 17.

(a) *Den Horn.*] Dit Eiland is in de Hol- lesloot gelegen, en oudstys vast land en een gedeelte van de Heerlykheid Oud- zaanden geweest, doch het is door de Zee, die invreetende waterwolf, daar van afgescheurt en tot een eiland ge- maakt. Na 't vernielen van Oudzaan- den, in het Jaar 1298, wierd aan zyne inwooners vergunt een Kapel te mogen bouwen, waar in de borgers der buur- eilandjes mede tot den dienst kwaamen; Maar den Horn van tyd tot tyd door 't water afnemende, is de Kapel ook in- gestort, en nooit weder opgebouwt. Die van den Horn plagten, om dat ze zo verre van 't vaste land gelegen wa- ren, in tyd van nood op een kromhoorn te blaazen, en mogelyk heeft dit Eiland daarom den naam van Hoorn gekree- gen.

Aalbrecht, Hertog van Beyeren, had de Carthuiser monniken te Amsteldam jaarlyk 300 Dortsche guldens op den Horn bewezen. De bewooners van dit Eiland wierden door de Spanjaards onder den Graaf van Bossu deerlyk mis- handeld en geplondert. Tegenwoordig behoort het in eigendom aan 't Burger- weeshuis te Amsteldam, 't welk voor eenige jaaren de klok van de Kapel, al- daar in 't Y opgeviist, heeft benadert. Men wil dat in Holland nergens beter zuivel gewonnen word als op dit Eiland.

Als in den (b) Schouwburg, die voor hen een goudmyn strekt,

R 2

Daar

(a) *Schouwburg.*] Dat de Schouwburgen overoud, en door de Grieken uitgevonden zyn, word van niemand tegengesproken. *Theſpis van Athenen, Solons* tydgenoot, die in de 50te Olympiade of 't 626 Jaar voor onze tydreekening leefde, was de eerste die een soort van Treurspeelige dichtkonst in 't licht bragt, welke hy op wagens, die hem voor toonneelen verstrekten in zyne landstreek deed opzingen door zangers wier aangezichten met roode wynmoer bescreken waren; om welke te verpoozen, hy 'er daar na noch een persoon byvoegde, die dan tuschen beiden eenig aanmerkelyk geval in vaerzen uitsprak. Daar na heeft *Æschilus* (gebooren in 't laatste Jaar der 63te Olympiade, of het 3426ste na de Schepping der waereld) dat beweegelyk tooneel in een vaste stellagie met balkjes ondersteunt, verandert, en niet alleen de moemaanzichten en andere tooneelcieraaden, maar ook de kleeding der speellers, naar vereisch van zaaken uitgevonden; ook heeft hy de tooneelspellen in verscheidene Bedryven verdeelt, en daar de personen, volgens de aanmerking van *den Hr. Dacier*, eerst dienden om de reizigers te verpoozen, daar heeft hy 't zo geschikt, dat de reizigers de spelende personagien hebben verpooft, gelyk uit de vertaalde Grieksche Treurspellen van *Vondel*, en anderen, blykt: hy was 't ook die 't ombrengen van iemand op het tooneel afkeurde; Doch zyn leerling *Sophokles* heeft de treurspeelige Dichtkunst ten hoogsten top opgevyzelt; en vermits dir soort van spelen den Grieken ongemeen behaagde, zo wierden 'er zelfs belooningen ingestelt voor de geene die boven anderen uitflaken; weshalven veelen beroemde mannen hun vlyt en yver hebben aangewend

om hier in elkander voorby te streven; waar door de konst eindelyk tot volmaaktheid is opgeklimmen. En gelyk de gemelde dichters voor de uitvinders en beschavers van de treurspellen en toonneelen zyn te houden, zo heeft men *Epicharmus van Siracusa* voor de vinding der blyspeelige Dichtkunde te danken, die zo wel als de treurspeelige in alle eeuwen by beschaafde volkeren haare liefhebbers heeft gevonden. Van de Grieken zyn de Schouwburgen tot de Romeinen, en van deeze weder tot anderen overgebracht: Maar zo eenvoudig als ze waren by de Grieken, zo prachtig waren ze by de Romeinen; Hier van kunnen de Schouwburgen van *Pompejus, Nero, Titus* en inzonderheid die van *Scaurus* en *Cajus Curio* ten bewyze verstreken, gelyk *Oudaan* in zyn *Roomsche Mogendheid* pag. 393. en vervolgens aantekent. Behaalden de Grieken groote eer door de vinding, de Romeinen verkreegen geen minder roem door de beschaaving der Treur- en Blyspellen, welker beider inhoud, ô loffelyke gewoonte! enkel bestond in de deugden te verheffen, en de ondeugden te bestraffen. Beklaagelyk is het dat het Heidendom hier in het Christendom, omtrent veele Blyspellen, veroordeelt. Die pryfelyke gewoonte der Grieken, zo even gemeld, wierd van de oude Duitschen of Belgen nagevolgt: want daar de eerste de dapperdaaden van hunne landgenooten verhieven om andere daar toe ook aan te moedigen, moesten de laatste, die by hun Barden of Priesters waren, insgelyks de dapperheid en deugd van hunne Voorvaderen in vaerzen opzingen, inzonderheid als het volk op den vyand aan zou vallen; ja deeze gewoonte heeft aanleiding gegeven dat 's Lands Geschiedenissen in

Daar menig't zy uit gunst of dienst meer winst van trekt
Dan deez' bewooners, die steeds schraal en sober leven:

Men

in de geheugenis bewaart wierden: want hier door is het schryven in gebruik geraakt om dezelve in vaerzen op te stellen, waar van de Kronyken van *Melis Stoke* en *Glaas Colyn* benevens andere Liederen voor bewyzen verstreken, en 't is hier uit dat de Rethorykers, zich oudstyd, gelyk van Thefpis gemeld is, wel eer van wagens bediend hebben om hunne referعين daar op uit te spreken, en uit dezelve hebben de Schouwburgen hunnen oorsprongk genomen, daar onzen Dichter met het woord Schouwborg op doelt, daar hy den Amsteldamschen door verstaat, van welks opkomst en bestiering wy nu iets zullen spreken.

Doctr. Samuël Koster, genoeg door zyn zinryke Poëzy en aardige kwinkslagen bekent, had weleer op de plaats daar nu den Schouwborg staat, een Kamer of vergaderplaats voor de Rethorykers gestigt, die hy de Nederduitsche Academie noemde, welke hy een' *Gulden Byenkorf*, daar die diertjes hunnen honig in bragten, tot een blazoen, en het woord *Yver* tot een zinspreuk gaf. Behalven deeze Kamer was'er noch één in de Nes boven de Hal, die men de Oude Kamer noemde, en met het blazoen van *de bloejende Egelantier*, en de zinspreuk *In Liefde bloejende*, vereerde. De Leden van beide deeze Kamers bestonden uit de schranderste verstandenen van dien tyd, die hunne gaaven te kost legden om de Nederduitsche taal van bastaardwoorden te zuiveren, en om zich in de dichtkunde en toonneelpoëzy te oeffenen, waar in die Konstgenootschappen dagelyks elkander naar de kroon staken, waar uit door het ontrekken der speulers en toonneelstukken een gedunrige rtwist en dikwils vyandschap ontstond. Ondertusschen wierd de

Academie van Koster, slegts eene ligt-opgeslaagene houtse Loots, bouwvallig; by welke gelegenheid de Regenten van 't Weeshuis die'er de voordeelen van genooten (die van de Oude Kamer waren voor het Oudemannenhuis) in 't Jaar 1637 aan Borgermeesteren verzochten dezelve weder te mogen herbouwen, en'er het voordeel als voorheen van te genieten: dit verzoek wierd krachtig ondersteunt door den yver van Nicolaas van Kampen, Raad deezer Stad, en een groot meester in de Bouwkunde, en eindelyk niet alleen toegestaan, maar die twee altoos twistende kamers door bemiddeling van haare Groot-achtbaarheden ook vereenigt, onder voorwaarde, dat het Weeshuis twee derdendeelen en het Oudemannenhuis een derdendeel in de kosten van den opbouw zouden draagen, en op dezelve wyze het overschot der inkomsten deelen; deeze vereeniging smolt ook beider blazoenen en zinspreuken in een; de Byenkorf wierd met een bloejende Egelantier omvlochten en de spreuken *Yver in Liefde bloejende*, daar by gevoegt, welk Zinnebeeld, en het woord *Yver*, met goud geschildert, staande tusschen de beelden der Goden Mercurius en Neptunus, noch pronkt op het voorhangfel van het tegenwoordige Schouwtoonnel, daar zedert het volgende vaers van Vondel onder geprent is:

*De Byën storten hier het eelste dat zy leezen,
Om de oude stok te voën en de ouderlooze
weezen.*

Van dien tyd af wierd deeze plaats niet meer tot een Rethorykers vergadering, maar, naar de wyze der Grieken en Romeinen, tot het vertoonen van toonneel-

Men mogt hen ook wel iets uit mededoogen geeven.

R 3

Maar

neelfpellen gebruikt, welke door de Leden diër twee vereenigde Kamers van tyd tot tyd wierden opgefelt. Het eerste fpel, waar mede de nieuwe Schouwborg wierd ingewyd, was het Treurfpel van *Gysbrecht van Aemftel*, door den weërgaloozen Dichter *J. v. Vondel* berymt, en aan den Heere Hugo de Groot opgedragen.

De beftiering van deeze huishouding ftond aan zes Regenten door Borgermeesteren aangefelt, die toen Hoofden wierden genaamt, welke by het aanvaarden van hunnen dienst elk een zilver ovaal penninkje kreegen, op welkers eene zyde een *Byënkorf* met het woord *Tver*, en op de andere des Stads Wapen geftempelt ftond, waar onder de naam van den eigenaar was gefneden, even als de bordpapiere Schouwborgsmunt die men nu *Lootjes* noemt. Dit penninkje konden ze leenen aan wien ze wilden, die dan met het zelve te vertoonen vry wierd ingelaaten. In 't Jaar 1664. wierd de oude Schouwborg gefloopt, en van het tegenwoordige Gebouw op den 24ften van Lentemaand des zelve Jaars de eerste fteen gelegd door Maria Vos, dochter van den beruchten Dichter *Jan Vos*, die een Zinnefpel opftelde, waar mede het nieuwe toonnel op den 26ften van Bloeiemaand in 't Jaar 1665. wierd ingewyd. Dus volharde men in die leerzaame uitfpanning tot het Jaar 1672, wanneer de Schouwborg wierd geflooten, en niet als na vyf jaaren weder geopent; 't zy om den oorlog, zo zommige willen; 't zy, volgens de gedachten van den Dichter *A. Pels*, om het fpeelen van *Karel Stuart*, en de *Paryfche Bruiloft*, waar door met het eerste Engeland, en met het laaftte Vrankryk zich gehoont hielden: Dit voortreffelyk Gebouw praalt van buiten met een prachtige Voorpoort,

die het weërgalooze zinyk vaersje van *Vondel* op haar voorhoofd draagt:

*De Waereld is een fpeeltoonnel.
Elk fpeelt zyn rol, en krygt zyn deel.*

Van binnen is het geheel naar de wyze der Roomfche Schouwplaatfen gefchikt. In den aanvang wift men van geen verandering der toonneelen, maar men fpeelde alle fpellen op een vast doch gierlyk toonnel, waar van de konfliche beelden van *Melpomené* en *Thalia*, fttaande tuffchen uitmuntende kolommen aan ieder zyde van 't Voorhangfel des Schouwborgs, noch overblyffels zyn; doch naderhand heeft men zich bedient van gefchilderde fchutdoeken die men *Schermen* noemt, dewelke men in een oogenblik kan verfchuiven om plaats voor anderen te maaken, zo dat men 'er tegenwoordig in een natuurlyke wyd-uitgeftektheid koninglyke paleizen, aangename luffhoven, akelige bergen en ftranden, dichte bofchagien, ftraaten van Italiaanfche gebouwen en gemeene huizen, ja zelfs de verzierte Poëtifche hel en *Elizefche velden*, en wat dies meer is, kan befchouwen: op welk toonnel naar vereifch van zaaken het gantsche jaar door, behalven drie zomermaanden, tweemaal's weeks *Treurfpellen* en *Kluchten* worden vertoont; onder opzicht van tien Regenten, zes wegens 't *Weeshuis*, en vier wegens het *Oudemannenhuis*, die, geilyk van ouds, door Borgermeesteren worden aangefelt; ook zyn 'er twee loontrekkende *Boekhouders* die door de voornoemde Regenten betaalt worden; welke ampten voorheen aan de *Byën* gegeeven wierden, die 't waarlyk ook verdienden, om dat ze een menigte van volle honigkorven tot voedfel van arme weezen en oudemannen en vrouwen aanbrag-

De Holle
flood.

't Veron-
gelukken
van den
Zoon des
Konings
van Bo-
hemen
hier voor-
gevallen.

Maar ach! wanneer ik denk aan deeze (a) Hollesflood,
Dan denk ik tevens ook aan de onverwagte dood (peilen
(b) Van Paltsgraaf Fredriks zoon, die hier den grond moest
In 't midden van den nacht, door 't schieelyk over zeilen.
Men overweeg' wat angst des Vaders hert beving,
Toen hy zyn oudste spruit, dien schoonen jongeling,
Zag sterven. zonder hem in 't minst te kunnen helpen.
Geen wonder dat de druk zyn ziel kwam overstelpen.
Wat viel hem deeze reis, die speelreis hard en bang!
Hier was hy nader aan zyn einde en ondergang (ten,
(c) Dan op den witten Berg voor Praag, toen hy moest vlug-
En kroon en staf verloor, 't geen hem zo vaak deed ruchten.
Hier diende wel iets meer van deezen Stroom gezegt,
Had niet Antonides daar van den grond gelegd,

En

bragten. Deeze Schouwborg brengt jaar-
lyks eenige duizenden guldens vry geld
op voor de gemelde Godshuizen, daar
ze de edelmoedigheid dertoonneelpoeë-
ten voor te danken hebben, dietot des-
zelfs voordeel hunne hersenen vrywil-
lig afloovent. Zie de Beschryf. van Am-
steldam, Stanley Phil. en Poët. Oudb. pag.
38. &c. A: Pels Gebr. en Misbr. des toon-
neels, Vondt. Voorr. op G: v: Amstel en
anderen. Ik besluite met het voortref-
felyk Schouwborg-vaers van den grooten
Vondel:

Tooneelspel kwam in 't licht tot leerzaam
tydverdrijf. (vonden.)

Het wykt geen ander spel, noch koninglyke
Het bootst de weerelt na: het kittelt ziel
en lyf: (vonden.)

Het prikkelt ze tot vreught. of slaet ons zoete
Het toont, in 't klein begryp, al's menschen
ydelheit; (schreit.)

Daar Demokryt om lacht, en Heraklyt om

(a) Hollesflood.] Dit is een diepte in 't
Y, tusschen het Eiland den Horn, en
't buitendyks land van Sardam: dit wa-
ter is voorheen ook land geweest.

(b) Paltsgraaf Fredriks zoon.] Deeze
Prins verdrank in het Jaar 1629, bene-
vens drie edellieden in de Hollesflood,
door 't overzeilen van een vaartuig,
terwyl zyn Vader, de Koning van Bo-
hemen, ter nauwer nood door een
van zyne lyfknegten met zwemmen be-
houden wierd aan land gebragt.

(c) Dan op den witten berg voor Praag
toen hy moest vluchten.] De Dichter ziet
hier op den ongelukkigen Paltsgraaf Fre-
drik, Koning van Bohemen, die tegen
den Keizerlyken bevelhebber Graaf Til-
ly streed en den velslag verloor op den
8ten van Slagtmaand in 't Jaar 1620.,
zynde zondag, als 'er in de Lutherische
en Roomsche Kerken gepredikt word o-
ver de woorden, Geeft den Keizer dat des
Keizers is, en Gode dat Godes is. Het verlies
wierd voornamentlyk veroorzaakt door
't afvallen van acht Hongarische Regi-
menten, die in den aanvang van den
stryd doorgingen. Van 30000 Bo-
hemers wierden 8000, en van 50000
Keizerliche 2000 mannen verslagen.
Hubners Staatk. Hist. IV. D. pag. 139.
en 140.

En 't Ypaleis voltooit, zo heerlyk in elks oog
 Dat alle Dichters daar met recht van zwygen mogen ;
 Wat myne Zangeres belangt, zy duike en wyk'.

Befchouw nu eens met my hoe over Sloterdyk
 Het zandige gebergt', by ons genaamt de (a) Duinen,
 Zich blinkende verheft met zyn verheven kruinen,

Wan-

Gezichts
 op de Duinen.

(a) Duinen.] Dit woord word, door Merula, Boxhorn en andere, van een oud Celtisch woord afgeleid, 't welk een heuvel of berg berekent, 't geen met de gefalte diër hoogtens wel overeekomt, en als men 'er 't naamwoord zand voor aan by voegt, dan zyn 't Zandheuvelen, en beter naam kunnen ze niet gegeven worden.

Deze Duinen of Zandheuvelen worden by de Natuur-onderzoekers in Buiten- en Binnenduinen onderscheiden, en daar is onder hen een gefchil of dezelve met de waereld zyn gefchapen, dan of ze na de zondvloed by toeval zyn opgeworpen. Ik ben van het eerste gevoelen, wat de buitenduinen aangaat, en zulks kan ik met de gezonde reden en met de onfeilbaare Godspraak bevestigen. Is het wel met de reden over een te brengen dat de alwyze Schepper, wiens werken de volmaaktheid zelf zyn, de zee zou gefchapen hebben zonder zorg voor haar bepaaling te draagen, om haar overftrooming over de aarde te beletten? wie zou zulks durven denken? Te meer om dat de H: Schriftuur ons van het tegendeel een klaar bewys aan de hand geeft; dus lezen we in de voorzegging van Jeremias, daar hy van Gods wegen het zondig Israël, om 't zelve tot bekeering te beweegen, dus aanpreekt: *En zult gylieden my niet vreezen? spreekt de Heere: zult gy voor myn aangezicht niet bevven? die ik der zee het zand tot eenen paal geeft heb, met eene eeuwige inzettinge dat ze daar over niet zal gaan; of schoon haar golven zich beweegen, zo zullen ze doch*

niet vermogen, of ze schoon bruizen, zo zullen ze doch daar over niet gaan. Jer. V. vs. 22. Dies stel ik vast dat alle buitenduinen voor of met de zee zyn gefchapen.

De gemelde natuurkundige zyn 't wegens de Binnenduinen ook niet eens: Eenige willen, onder anderen ook Oudenhoven, dat ze door overftrooming, andere dat ze door overftuiving zyn voortgekomen. Hier in ben ik van het tweede gevoelen: want, hoe is 't mogelijk dat het zand als 't nat is, waar door het zwaar, hard en klompig word, door de parffing van 't water kan voortftroomen, ik laat staan overftroomen en tot heuvelen geformeert worden? 't Is dan veel waarfchynelyker dat ze by overftuiving, door kracht van de stormwinden, allengs zyn opgeworpen: ten klaren bewyze ftrekken alle Luffhoven aan de duinkant gelegen, als daar zyn Zorgvliet; de Kruidberg, Duinrel en andere, ja de Stad Domburg in Zeeland, die alle door de afgraving van de binnenduinen zyn aangelegt; ook zyn de binnenduinen veel laager als de buitenduinen. Ja men heeft in 't afgraven niet alleen fiammen van boomen, maar dikwils ook huisraad en andere dingen gevonden; alle onwraakbaare bewyzen dat onder dat overgestooven zand wel eer vruchtbaar land, en geen dorre zeefttrand geweest is.

Eer wy hier van afscheiden moeten wy een kort woord zeggen van 't afzanden der duinen, waar door onze fchraale en naare zandwoeftyn in een

Para-

(Wanneer men d'oogftraal wend naar 't kwynend (a) Sparenwoud,)

't Geen door de Alwysheid als een bolwerk is gebouwt
Om de ongestuime zee in 't woeden te betoomen.

Maar welk een torenspits heb ik daar ginds vernomen?

Op Velsen. 't Is (b) Velsen, Hollands Tempe, en een Arkadia

Voor

Paradys van prachtige en verrukkelyke luthoven, en vruchtbaare bouw- en weilanden is herfchept. Deeze afzanding is eerst uitgevonden omtrent het Jaar 1461. door een oud Hoveling van *Philips de Goede*, de XXIXste Graaf van Holland, die, om eenige vrucht van zyne uitvinding te trekken, zich aangaf by de Gasthuismeefters te Haarlem, en hen aanbod een geheim te willen ontdekken, waar door zy de inkomsten van 't Gasthuis jaarlyks met duizend guldens konden vergrooten, mits dat ze hem een eerlyk onderhoud gedurende zyn leven moesten toelleggen. Dit verdrag wierd geflooten, waar op hy van de Graaf, voor 't Gasthuis, alle de duinen, gelegen tuffchen den Haarlemmerhout en 't Gerecht, verzocht, en ook verkreeg, volgens een opene brief van den 5de van Grasmaand, in 't Jaar 1461. die hy aan de Gasthuismeefters behandigde, en hen aanwees hoe zy het land zouden afzanden, en 't zand aan de kooplieden van Amfteldam voor ballast verkoopen. Dit wierd wel haast in geheel Rhyndland nagevolgt, waar door 's lands inkomsten, die door 't uitgraaven van veen tot turf, dagelyks verminderden, merkelyk wierden geftyft, *Zie Oudenb. Haarl. Wieg. p. 114. Alkem. Munt. der Graven. p. 150.*

(a) *Spaarnewoude.*] Een oud en neeringloos dorp tuffchen Sparendam en de Haarlemmer Trekvaart gelegen; het word in oude brieven van Utrecht *Spirnewald* genaamt, naar het Woud of Bosch dat aan die rivier plag te leggen, nu is het by Spaarnewoude met een koppel-

woord afgeleid van Spaaren en Woud, bekend. Hier woonde de Sparenwouder Reus Claas van Kiten, die in 't jaar 1268. geleeft heeft, die zo groot was dat de langfte man onder zyn uitgestrekte arm kon doorgaan, en fchoon hy om zyn gefalte voor de kinderen vreesfelyk was, is hy echter zeer vriendelyk en zachtmoedig van aart geweest. *Zie Oudenb. Zuidholl. pag. 374. Goudhoeve pag. 353. Matt. Anal. IV. Tom. pag. 152.*

(b) *Velsen.*] Dit is het vierde Dorp van Kennemerland, wel eer Fellefoen, en vroeger Bevervoort genaamt. De naam van Fellefoen zou ontfiaan zyn ten tyde van Diderik den Eerften, Graaf van Holland, om dat hy genoodzaakt wierd een verbond met Wollebrand van Egmond aan te gaan, ten overftaan van Carolus Calvus, Koning van Vrankryk, dat hem niet behaagde dies zou hy gezegt hebben: *Dat is een felle zoen*; wat daar van zy is onzeker, doch dit weeten we, dat het een overoud dorp is, welks heerlykheid zich verre in de duinen heeft uitgestrekt. De Edelen van Velsen waaren vermaagschapt aan die van Zaanden, wiêr beider ftamhuizen, uit weêrwraak over 't vermoorden van Graaf Floris den Vyfdén, vernielt en uitgeroeit wierden omtrent het jaar 1298. *Zie Zaanl. Ark. Pag. 73.* Sedert is Velsen en deszelfs uitgestrekt gebied met de Graaflykheids Domeinen vereenigt, en daar by gebleven tot den 2den November in 't Jaar 1722., wanneer hetzelfde, benevens de Zantpoort, aan den Achtbaaren Heere Gerrit Corver, Schepen en

Voor stedelingen. Wie zag ooit de wedergaê (breeken?
Van deezen schoonen Oord, daar niets aan schynt te ont-
Hier haalt men 't stuifzand weg om hoeven aan te kweeken;

S

Hier

en Collonel der Stad Amsteldam verkogt is.

Nadien we van Velsen spreken, is 't hier de rechte plaats om iets van 't ootereen van Gerrit van Velsens vrouw door Floris den Vyfden, Graaf van Holland te zeggen. Veel is 'er onder de geleerde Schryvers zo oude als nieuwe getwist, of dit voor een verdichtfel, of voor een ware geschiedenis te houden zy. *P. Schriverius*, *M. Vossius*, *Doct. L. Smids* en andere zyn voor 't eerste, en den Schryver van 't Goudsche kronykje, *Jan Gerbrandz. van Leiden*, en *Barlandus* voor 't laatste gevoelen, gelyk blykt in de uittreksels van deeze en meer andere Schryvers, die de *Hr. Alkemade*, achter de Kronyk van *Melis Stoke*, door zyn E. uitgegeeven, heeft doen drukken. *Vossius* en *Smids* dryven 'er de spot mede, als of 't een oudwyfs praatje was; maar *Schriverius* heeft de geschiedenis, zo als die by eenige Schryvers gevonden word, getracht te wederleggen, onder andere redenen by brengende, dat de *Rymkronyk* noch *Beka* daar iets van melden; waar uit men moet besluiten, dat, zo één dezer Schryvers daar klaar genoeg van had geschreven, om dat de eerste een tydgenoot van Graaf Floris is geweest, hy de zaak dan voor waarheid zou aangenomen hebben: En wie kan twyffelen dat dan niet alle Schryvers hier in met hem zouden zyn overeen gekomen. Dat nu de *Rymkronyk*schryver *Melis Stoke* in 't leven van de gemelde Graaf hier niet van gewaagt, kan niemand vreemd voorkomen, die weet dat hy zyn Geheimschryver, Biechtvader of Hofprediker is geweest, gelyk de *Hr. Alkemade* aantekent in zyn Voorrede op die Kronyk. In tegendeel moet elk toestemmen, dat hy zich als een verstandig hoveling heeft gedragen, dien 't niet

voegde de gebreeken van zyn' Vorst, ten minsten niet by zyn leven, voor al de waereld ten toon te stellen. Dit behoorde genoeg te zyn, om ieder te doen begrypen waarom by *Melis Stoke* van dit geval in de afschriften van zyn Kronyk niets wort gevonden. *Janus Douja*, die in 't begin van de 17de eeuw noch leefde, en de eerste druk van *Melis Stoke* in 't licht heeft doen komen, getuigt maar twee afschriften van die Kronyk gezien te hebben: Nu is 't bedenkelyk of dezelve niet konnen by 't leven van den Schryver gemaakt zyn, eer hy zyn werk voltooit had, en of hy na de dood van den Graaf en zyn' zoon de waarheid van die euveldaad niet kan ontdekt hebben, die hy by hun leven met voordacht had verzweegen, nadien hy zyn Kronyk toen eerst heeft voltrokken. In deeze gedachten worden wy gesterkt door een afschrift, zo niet het oorspronkelyke, dat ons is voorgekomen in 't Konstvertrek van onzen waarden Vriend de Heer *Simon Schrynvoet*, door zyne uimuntende liefhebbery van Oudheden en alles 't geen zeldzaam is, alom met roem bekrucht, waar in wy op 't laatste blad achter 't slot van 't werk, met de zelve hand als 't voorgaande geschreven, de geschiedenis van 't voornoemde ootereen, die by eenige voor bezuelachtig gehouden wierd, al vry omstandig gemeld vinden. Wy zullen de eigene woorden van den Schryver met toestemming van onzen Vriend, als wat oud nieuws, hier achter voegen, zonder daar iets by of af te doen, zels geen onderscheids teekenen, om dat die in 't oorspronkelyke niet gevonden worden. En dewyl dit nooit door den druk is gemeen gemaakt, zo twyffelen wy niet of de liefhebbers zullen zich aan de heuschheid

Hier rust (a) Heer van de Poll, van staatzorg afgemat
 In 's Burgermeesters zaal tot heil der Waereldstad,
 Met and're Vaders en Handhaveren der wetten
 Van 't magtig Amsteldam, die hier zich nederzetten
 In 't aangenaam saizoen, om 't keurig landvermaak
 Vol vreugd te nuttigen met onvervalchte smaak.
 Dus moet de staatsboog zich somtyds ontspannen laten;
 Dus volgen zy het spoor van Catoos, Cincinnaaten,
 En Ciceroos, die in hun hoeven, vrank en vry,
 Van 't ryksbestuur ontlaf, die zwaare slaverny, (ten,
 Den geeft verkwikten, om met grooter kracht hunn' plig-
 Tot welstand van 't gemeen, vol yver te verrigten.

Op Bever-
 wyk.

Daar ziet men (b) Aagtenkirch, nu Beverwyk genoemd,
 Dat ook op eene reeks van schoone hoven roemt,

Die

heid van den Bezitter verplicht achten.
 Dus luiden dan de woorden van den
 Kronykfchryver:

Al dede Gherrydt van Velsen quaet
 Dat quam alleen bi sulker daet
 Dat syn wyf was iamerlike berkrast
 Daar toe dede de Grave syn macht
 En onfuberde syn goede wyf
 Hi hadse lieber dan syn tyf
 Daet na mi ghelobet
 Smeet hy met ene roede op 't hobet
 Dat hem de hube hoven spleet
 Doe dochte Gheraert o dat leet
 Dat hem de Grave hadde ghedaen
 En hem niet ten besten mochte bergaen
 Daar mein de waerheit wil verstaen
 En redene te redene mach gaen
 So was 't misdaen herde seer
 Van enen gzoten Lantsheer
 Dat soude hier meer afghesproken
 Dat synt so seer tweek ghelozoken

Zie daar de Gordiaansche knoop ontbon-
 den, en zo we meenen alle twyffeling
 wegens deeze geschiedenis weggenoo-
 men. Dus besluiten we, dat voornam-

lyk het verkrachten van deeze edele
 vrouw de oorzaak der famenzweering
 tegen, en de dood van Graaf Floris ge-
 weest is: hoewel het verftooten van zyn
 moei met haar zoon, zyn verbond met
 Vrankryk tegen Engeland en de Staaten,
 en 't verongelyken van de Hollandfche
 en Zeeuwfche Edelen daar niet weinig
 toe geholpen hebben.

(a) Hier rust Heer van de Poll.] De Lust-
 plaats van dien braaven Borgermeester,
 nu meest by den naam van het Torentje
 bekend, wierd van ouds het huiste Spyk
 genaamt.

(b) Daar ziet men Aagtenkirch, nu Be-
 verwyk genoemd.] Dat Beverwyk naar
 haar kerk, die St. Agatha toegewyd was,
 Aagtenkirch genaamd wierd, blykt uit
 vercheidene oude brieven. De naam
 Beverwyk willen eenige van beevaarden
 afleiden, maar de Schryver van de Eg-
 mondche Kronyk wil dat die naam haar
 oorsprongk fchuldig is aan een' veldflag,
 die by 't Dorp Bever, nu Velsen, zou
 zyn vorgevallen, tusschen Diderik den
 eerften, Graaf van Holland, en Wolle-
 brand,

Die m' uit een ruime beurs wel eer plag op te bouwen ;
 Waar op men 't (a) Huldtoonnel der Graven kan beschou-
 Waar op zy wierden vast bevestigd in hunn' stand. (wen,
 Tot Heeren van het toen vermaarde (b) Ken'nerland,

S 2

Om

brand, Heer van Egmond; waar in de Graaf met zyn volk het te kwaad krygende, toen ze ontrent Beverkwamen, zou geroepen hebben, *Wyk, wyk*, waar op de Fellezoen, als wy op Velsen hebben aangeteekent, zou gevolgd zyn. Beverwyk wierd in 't Jaar 1203 door den Graaf van Loon verbrand. Zie *Boxh: p: 545.*

Schoon het een open vlek is, zo heeft het echter stads voorrechten, en is in rang de derde Stad van Kennemerland; Het was van ouds het hoofd der Baluagie van Blois. Zie *Zaanl: Arc: II. B. pag. 67, 68 en 69.*

(a) *Huldtoonnel.*] Dit is een hooge heuvel van aarde, omtrent Nooddorp een steenwerp van de gemeene weg geleege, waar op de Graaven van Holland tot Heeren van Kennemerland gehuldigt wierden. Zie *S. Ampsing Beschryv. van Haarl. pag. 82.* Men zegt dat dezelve tot noch van den ploeg verschoont blyft, en van het gemeene gebruik afgezontert. Het was ook op deeze heuvel, dat de Kanifaten, nu de Kennemers, hunne Veld-overstons verkooren toen zy van de Romeinen beoorlogd wierden, wanneer ze dezelve op een' schild stelden dat door vier hunner edelen op de schouderen wierd gedragen, terwyl de mindere overstons hun met eedzweering huldigden en trouw beloofden. Met zulk een plechtigheid wierd ook Bruno die waardigheid opgedraagen, toen hy met Claudius Civilis aanspande om de algemeene Vryheid tegen de Romeinen te verdedigen. *Tacit. Hist. IV. H. 15.* Hetschynt dat die plechtigheid by de Vriezen ook niet onbekent was, toen Willem, de laatste Graaf van Hollaad, uit het huis

Henegouwen, gereed stond om hun slag te leeveren, wanneer zy, om hun verschil by te leggen, hem aanboden dat zy hem op een schild zouden stellen, en door vier van hunne voor-naamste edellieden op de schouderen doen draagen, en uitroepen: *Dit is de Mogenheid van Vriesland.* Zie *van Someren Besch. van Batav: pag: 167.* En *Grotius Oudh: der Batav: Rep. p. 34.*

(b) *Kennemerland.*] Dit is die Landstreek in Holland, daar Haarlem de Hoofdstad van is; Deszelfs uitgebreetheid is oudstysd van sommige te ruim, van andere te eng bepaalt. Volgens onze meening strekken de Grenzen ten Noorden zich uit tot omtrent Alkmaar, en verder tot by Petten, alwaar Groede, tusschen Schorel en Kamp gelegen, de uiterste bepaaling is. Ten Zuiden moet men dezelve, volgens de Handvesten van Kennemerland, ten minsten tot Lis voorby Hillegom uitbreiden, waar onder zelfs Aalsmeer, aan de andere zyde van het Haarlemmermeir gelegen, is begreepen. Ten Oosten grenst het by Oostzaanen aan Waterland, en ten Zuid-oosten ook aan Amstelland, daar, niet ver van die Landscheiding, ook ons SOELEN legt, en ten Westen word het bespoelt door de Noord-zee. Weleer bestond deeze Landstreek op zichzelf, en was onafhankelyk van Holland; dies de eerste Hollandsche Graaven by de Kennemers alleen voor Heeren van Kennemerland wierden aangenomen; een klare blyk dat zy met Holland niet vereenigt, maar een afgezontert volk waaren. Ja toen de oude eenvoudigheid voor pracht en praal moest zwichten, is 't zelfs een Graafschap

Om dus een veil'gen weg tot de Oppermagt te baanen.
Ginds ziet men (a) Affendelf; wat verder legt (b) Westzaanen; Wat

fchap geworden. Het Stedehouderfchap over deeze Landfreetk was weleer het aanzienlykft' Ampt naaft de Graaflykheid in Holland, zo dat het in den beginne altyd aan een der zoonen van den Graaf wierd opgedragen; Floris de Zwarte, broeders zoon van Sifried de eerste Heer van Brederode, was de eerste die Prins van Kennemerland genaamt wierd: Naderhant wierd het gebied, onder de naam van Balliou, aan de voornaamfte van den adel opgedragen, daar niemand toe kon aangefelt worden, dan die uit een wettig huwelyk geteelt was. In deezen omtrek heeft men ook de Balluagien van Blois, Brederode en andere vrye Heerlykheden, die wy om kort te zyn voorby gaan. De naam van Kennemerland is volgens 't gevoelen van onzen vriend *Simon Eikelenburg*, niet ontfaan van de Vliet Kinheim, die 'er volgens zyn zeggen nooit is geweest, maar wel van de landfreetk Kinheim, tegens 't gevoelen van meest alle oude Schryvers die 't zelve voor een Vliet te boek slaan; De bewyzen door hem in zyn *Geseltb: van Westfrießland* by gebragt zyn echter niet te verwerpen, en wy hangen 'er het zegel aan, totdat ons het tegendeel zalaangetoont worden.

De oude Inwooners van Kennemerland waaren ftrydbaaré krygslieden, getrouwe Bondgenooten der Batavieren, die, onder hunnen Veld-overfte Bruno, met Claudius Civilis aanspanden om 't Romeinsche juk van hunne halzen af te fchudden: Hun lof word dikwils by *Tacitus* opgehaalt. Zy hebben groote voorrechten gehad die zy meer dan eens verlooren hebben, als onder Graaf Floris den Vyfden in 't Jaar 1268, onder Philips den Goeden in 't Jaar 1436, en onder Keizer Maximiliaan in 't Jaar 1492. Om dezelve van dien Keizer weder in bezitting te krygen, waaren zy genoodzaakt niet alleen 123300 kroonen op te

brengen, maar vyfhonderd van hunne medeborgers moesten ook bloodshoofds en barrevoets met witte flokjes in hunne handen, by den Stedehouder van den Keizer op hunne kniën om vergiffenis komen smeeken. Eindelyk moeten wy van de Kennemers zeggen datze meest tegen de Heeren van Amftel, wegens het bouwen van hun nieuwe aangelegde Stad, zyn opgeftaan, als in 't Jaar 1203, toen zy de Zeedyk aan 't Y, daar nu de Nieuwebrug staat, doorftaaken., en voornamelyk in 't Jaar 1300, toen zy niet alleen de Stad Amfteldam, maar ook een groot gedeelte van Amftelland hebben verwoeft.

(a) *Affendelf.*] Dit Dorp was van ouds een der grootfte gieraaden van Kennemerland, doch het is nu een Heerlykheid op zichzelf, daar den overledenen Heere Joan Deutz, Schepen en Raad der Stad Amfteldam, door koop bezitter van was, het heeft zynen naam waarschynelyk ontleent van het overoud dorp Afium, weleer tufchen Uitgeeft en Heemskerk gelegen, en van de Delfs-meer achter Affendelft, die nu droog gemaakt is, op welks hoek een pragtige wooning heeft geftaan, waar van niet lang geleden noch overblyffels te zien waaren. In oude handveften aan deffelfs inwoonders door Diderik den Vyfden, Graaf van Holland, verleent, wierd het Afcmannedelft geheeten; het legt in een landfreetk die van ouds overvloedige van melk en boter. *Soeteboom* tekent aan in zyn *Zaant: Arkadia* pag. 84, dat Heer Gerit Bartouts Vader, de eerste Heer van Affendelft is geweest, die by sommige gehouden word voor een van de Veertig welbooren mannen, dien Graaf Floris de Vyfde Ridder sloeg, waar door die Vorst den haat van den adel op den hals haalden, die de famenzweering tegen

Wat hooger op (c) Zaandyk, vyf broërs genaamd voorheen,
 Naar 't krooft van een' Oudhein, door wien den eersten
 Gelegt is om dit Dorp in vryheid te bewoonen (steen
 Do reen byzond're gunst. Nu kan myn Zangster toonen
 Waar't neeringryke (d) Jisp en 't bloejend Wormer legt,
 S 3 Maar

gen zyn leven niet weinig styfde. Onder de Regering van Alva heeft dit Dorp zich altyd aan de Spaansche zyde gehouden, tot merkelyke schade van Zaandam, Oost en Westzaanen. Maar wie kan zonder yzing gedenken aan de dykbreuk die hier in 't Jaar 1717 voorviel, die dit dorp en de omleggende landeryën in een zee veranderde. By Assendelft staat een heerlyk Slot, omtrent het Jaar 1500 gebouwt, waar van we meer dan eene afbeelding bezitten.

(b) *Westzaanen.*] Dit Dorp maakt met Crommenie eene Heerlykheid uit; het word Westzaanen genaamt, om dat het weleer bewesten Oudzaanden, dat nu niet meer in wezen is, was gelegen; het droeg dien naam al in 't Jaar 866, zo *W. Heda* getuigt, zo dat het een der eerste Oudheden van Holland is. De Heeren van Oudzaanden zyn ook Heeren deezer Heerlykheid geweest, die wegens den moord van Graaf Floris den Vyfden, daar die Heeren mede aan schuldig waaren, aan de Graaflykheid verviel: in 't Jaar 1305, is zy geschonken aan Jan van Beaumont, kleinzoon van Koning Willems Zuster: 93 Jaaren daar na is zy, by gebrek van mans oir, weder aan de Graaflykheid vervallen; in 't Jaar 1415 heeft Graaf Willem Oost-en Westzaanden en Crommenie onder Kennemerland gebragt: Na de dood van Vrouw Jacoba wierden de Westzaaners alle hunne voorrechten door Philips den Goeden afgenomen, om dat ze Jacoba hadden voorgestaan, die ze echter voor 1300 goudkroonen wederkregen; boven dien heeft Hartog Philips, by een voorrecht van den 12de Maart

1455. deeze Heerlykheid als een eeuwig erfleen aan de Graaflykheid verbonden, 't welk daar nooit van mag vreemd worden: dit voorrecht staat van woord tot woord in de Beschryving van Oudzaanden, door *H. Soeteboom*, pag. 109. en het is uit kracht van dit voorrecht alleen, dat de Westzaaners heden in 't verkoopen der Domeinen van de Graaflykheid tegen de Staten beweeren, dat haar Heerlykheid niet kan verkogt worden, schoon ze reeds was aangeslagen. Ten tweedemaal heeft zy haare voorrechten verlooren door het Kaas-en Broodspel. Breeder zouden we in deeze stof kunnen weiden, doch nadien we maar Aanteekeningen maaken, willen we den lezer naar de *Beschryving van Oudzaanden* door *H. Soeteboom*, wyzen, van pag. 76 tot 110.

(c) *Zaandyk.*] Dit Dorp droeg weleer den naam van Vyfbroers naar de Vyf Zoonen van eenen Hendrik Pietersz Oudhein, die 'er de eerste bewoonders en bebouwers van waaren, volgens vergunning der Regeering van Westzaanen in 't Jaar 1494. Zie *Soeteboom's Zaanl. Arc.* pag. 340.

(d) *Waar 't neeringryke Jisp en 't bloejend Wormer legt.* Onze Dichter zinspeeld hier op den voorleeden tyd, want gelyk het waerelds geluk met recht by ebbe en vloed in 't algemeen word vergeleken, zo is het ook in 't byzonder met deeze twee weleer neeringryke dorpen gelegen; van waar de welvaart elders schynt verplaatst te wezen, nadien hunne welstand dag op dag vermindert, waar van de willekeuren aan by-

Maar 't geen men niet kan zien dient weinig van gezegt.

Op Zaa-
nerdam.

Meer reden heeft zy om op (a) Zaanerдам te boogen

't Geen met zyn (b) moolens ons van verre blinkt in de oo-

Wiens timmerwerven zyn in menigte bevloert (gen

Met zeekasteelen, die men langs den aardkloot voert,

Die,

zondere steden verleent, ten opzigt van Wormer wel de grootste oorzaaken zyn; Want men moet weten dat de Wormers hunne tweebak of biscuit oudstydts op alle plaatsen vry mogten venten en verkoopen, 't geen hun thans op weinige word toe gelaaten; hier door is 't dat hunne bakkeryën van omtrent 150 die 'er voormaals waaren tot op 13 vermindert zyn. Van dit dorp zouden we veel kunnen zeggen, als, dat het met eenige omleggende dorpelingen de eerste volkplanting te Amsteldam heeft aangelegt, met wien zy ook in een en 't zelfde jaar tolvry zyn verklaart. Van haaren oorsprongk, Oudheid, Koophandel, Jaarlykche omme-gang, onzer Lievevrouwen melkdag, de klugtige geschiedenis van den Bakker en den Koster Kluit, en wat dies meer is was ook veel aan te haalen, maar om dat we ons, gelyk gezegt is, maar van aan-teekeningen bedienen, zo vertrouwen we dat *H. Soeteboom*, in zyn *Zaanl: Arcadia*, van pag. 357 tot 377. den lezer volkomen genoegen zal geeven. Wy moeten echter noch iets melden dat zyne aanmerking verdient. Men schryft dat de Dorpen Wormer, Jisp, Oost-en Westzaanen, in 't Jaar 1647 voor den Impost op 't gemaal in 's Lands kas 170000 guldens hebben op gebragt. Men overweege eens uit dit staaltje de hoegrootheid der inkomsten van de geheele Zeven Provinciën, waar van de geleerde *William Temple* getuigt, dat ze eene onuitputtelijke bron van geldmiddelen bezitten.

(a) *Zaanerдам.*] Dit is een der schoonste en rykste Dorpen van gantsch

Nederland; het heeft zyn naam ontleent van de Rivier de Zaan en den Dam, die 'er tegen het Y in 't Jaar 1496 is gelegd, omtrent welken tyd hier ook de eerste Kapel is gebouwt, die toen onder de kerk van Oostzaanen behoorde. De ondergang van Oudzaanden, veroorzaakt door den oorlog en de overstroming van 't water, heeft Sardam van tyd tot tyd doen aangroeyen. *Jan Adriaansz. Leegwater*, door zyne vernuftige vindingen wel bekend, heeft aangetekent, dat hem mogt gedenken dat 'er op geheel Sardam niet meer dan drie Houtkopers waaren, waar van Pieter Gyzen de voornaamste was, en dat 'er geen groote schepen konden gemaakt worden, of ze moesten een' Timmerbaas van Haarlem of uit de Ryp doen komen, die dan 3½ stuivers 's daags voor zyn loon verdiende. Wie moet zich niet verwonderen dat een Dorp, binnen 't bestek van zo weinige jaaren, tot die hoogte en dat vermogen is op geklommen, dat het alleen byna meer schepen in een jaar kan uitleveren, dan alle steden in Nederland met elkander? De Houthandel word nergens zo overvloedig als hier gevonden.

(b) *Molens.*] De Molens op Zaanerдам zyn by na ontelbaar: men vind 'er Zaag-Oly-Papier-Styffel-Pelmoolens, en andere. De Zaagmolens zyn door eenen Cornelis Cornelisz. van Uitgeest in 't Jaar 1592 uit gevonden, die de eerste in 't Jaar 1596 op Zaanerдам heeft gebragt, dewelke om deszelfs gedaante het Juffertje wierd genaamt, waar

Die, als zy in 't geraamte als bergen zyn verheven,
 Ons een gelykenis van 's menschen ligchaam geeven.
 Dat Huigens op den Haag, als aller Dorpen Stad,
 Vry roem'; dit heerlyk Dorp bezit alleen een' schat,
 Dien in deez' Oord geen trits van steden op kan weegen.
 De (a) zilv're Zaan zo wel ter koopvaardy gelegen,
 Voert haar van de Elve en 't Y het hout by vlooten toe.
 De Boschbewooner van Silesiën, nooit moê
 Van de (b) Offerwouden van held Hercules te knotten,
 Zend zyne Sommers af, en levert gantsche vlotten
 Van Wagenfchot, van Knies, en ander timmerhout,

Ten

waar van de standplaats noch in gedachtenis word gehouden. De Pelmoolen is in Duitschland uitgevonden, waar van de eerste omtrent het Jaar 1660. op dit dorp is gebouwt, die men den naam van de Pellikaan gaf; Deeze is 'er veele Jaaren alleen geweest, en 't is aanmerkelyk, dat met dezelve toen voor een huisgezin naulyks de kost kon gewonnen worden, daar 'er nu wel vyftig zyn, waar van de eigenaars alle rykelyk kunnen bestaan. De gemelde Jan Adriaanz. Leegwater mogt gedenken, dat 'er van Knollandam tot aan Zaanderdam, aan beide de zoomen van de Zaan maar een koornmoolen stond. De beweegelyke kap om de molens op alle winden te zetten is eerst in 't midden van de zestiende eeuw door een Vlaming uitgevonden.

(a) *Zilv're Zaan.*] De vermaakelykheid van deeze rivier kan beter met het oog beschouwt, dan met de pen uitgedrukt worden; daarom zullen we alleen aantekenen, dat 'er Schryvers zyn die haaren oorsprong uit de hooge duinen en meiren trekken die weleer omtrent Alkmaar waaren; doch andere willen ze uit den Rhyu by Leiden haalen; maar nademaal dit laatste wat verre gezocht is, dunkt het ons veiliger dat wy met *Eikelenburg* zeggen, dat de Zaan niets anders dan een kanaal is, waar

door het overvloedig water der veelvuldige meiren in den boezem van 't Y moet geloofd worden. Verder is die naaukeurige onderzoeker van 's Lands Oudheden van gevoelen, dat die rivier nu noch dezelve gedaante heeft als van ouds. Die lust heeft om de frydige gevoelens hier over na te zien, kan in zyn *Gesteldheid van Westfriesland*, en by *Soeteboom* in zyn *Zaanlandsche Arcadia* zyn nieuwsgierigheid voldoen.

(b) *Offerwouden van Held Hercules.*] Deeze Hercules was de zoon van Theutanes de XIIde, een der Duitsche Koningen, na wiens dood het ryksgezag aan hem overging. Gelyk de vader by de Germanen in eene hooge achting was, die na zyn dood voor Mercurius gehouden en met offerhanden van menschen geeërt wierd, zo was ook de zoon, die zy Hercules Alleman noemden, om hem van de Herculeffen der Egiptenaars, Grieken, Romeinen, en andere te onderscheiden, by hen in geen minder aanzien, nadien hy in dapperheid en gestalte des ligchaams boven anderen uitstak. Na zyn dood wierd hy in geheiligde bosschen, die meest uit eikenboomen bestonden, met het opofferen van beesten geeërt; Hoedanige bosschen 'er veele in Duitschland zyn geweest, die aan deezen Hercules wierden toegewyd; Zo

Ten dienst des Dorpelings, wiens hand steeds diep in't goud
 En zilver tast, en weet door t nyver onderwinden
 En zuinigheid geen' grond in zyne beurs te vinden,
 (Schoon 't aan 't eenvoudigh kleet in 't minst niet word be-
 merkt)

Die zich door maatschappy op maatschappy versterkt,
 Om met een ruime kas het winziek hert te streelen:
 Dat tuige Groenland, dat met volle Traanquarteelen
 En Walvisbaarden hem beschenkt in kiel by kiel,
 Die jaar op jaar vóór hem in (a) Texels boezem viel,
 Om door dien handel elk, hoe magtig, te verduuren;
 Dat tuige Polen, dat voor hem zyn korenschuuren
 Ontsluit, omdat hy nooit met zynen inkoop draalt,
 Noch zyne wissels op den laatsten dag betaalt,

Die

was 'er één dicht by de Wezer, waar omtrent Arminius zyne benden in slagorde stelde, om op de Romeinen aan te vallen; ook was 'er één by Regensburg aan den Donauw, daar Theodo, en twee ongemeene groote eikenboomen op den oever van dezelve rivier, daar Bosus, Koningen van Beieren inwyders van waaren. In zulke bosschen, die onzen dichter Offerwouden van held Hercules noemt, was het dat de oude Duitsehe Volkeren by nacht hunnen Godsdienst oeffenden, offerdieren slachteden, zich van wichelaryën bedienden, en hunne plechtige raadsvergaderingen hielden; doch hoe blind zy ook omtrent hunnen godsdienst waaren, zo hadden zy echter een afkeer van hunne Goden, met menschelyke gedaantens af te beelden, en hun binnen de muuren der tempelen te bepaalen, 't welk de reden was waarom zy die dienst in de bosschen pleegden. Zie van dit alles breeder in de *Beschryving der Zeden van de Germanen door Tacitus, Varnewyk Nederl. Oudb; pag: 20 en 21, de Cimbersehe Godsdienst van Tragillo pag. 125. en andere.*

(a) *Texel.*] Dit is een groot eiland aan den mond van de Zuiderzee, tusschen den hoek van Noordholland en Vlieland gelegen; Oudstydts was het een Graafschap op zichzelf, 't geen door den Keizer Otto de IIIde aan Diderik de IIde Graaf van Holland wierd geschonken. Ada, Gravin van Holland; wierd 'er in 't Jaar 1211. op gebannen; tegenwoordig is het de grootste reede van Holland, daar de meeste schepen, die van Amsteldam naar all' 's waerlds deelen afvaaren ankeren om een' goeden wind af te wagten: Ja van waar in 't Jaar 1689 een Vloot koopvaarders van omtrent zeshonderd schepen op een dag zyn in zee geloopen. Hoe veel de Zee gaaten aldaar, en elders in ons gewest vergrooten, kan niet dan met s'chnik beschouwt worden. Wy hebben noch een ontwerp onder ons berustende, hoedanig dit vergrooten voor omtrent 90 Jaaren had kunnen voorgekomen, en de reede voor de schepen veiliger gemaakt worden. Op dit eiland kan men noch een overblyffel van een oud Klooster der Tempelieren beschouwen, die in 't Jaar 1312. door

de

Die hy door 't prenten van zyn' naam heeft aangenomen.

Ja zulk een' Dorpman hoeft voor hoon noch fmaad te
 fchroomen ;

*En zyne
 Inwoon-
 ners.*

Wanneer hy, waar 't ook zy, iets wigtings aanbesteed,

Als menig Stedeling die 't goud draagt op zyn klead,

En duizenden heeft tot zyn onderhoud van nooden

Aan (a) koetsen, paarden, wyn, en lekkerny, en boden,

Lufthoven, en all' wat hier hoog is van waardy.

Vraagt myne Zangfter niet of zulks de waarheid zy,

Maar aan de zulken die op (b) Amstels Koopflot wand'len

En door ervarenheid bedreven zyn in 't hand'len,

Of zy een borger van de prachtelooze Zaan

Niet meer vertrouwen dan die geen' die, door den waan

Verblind, de wimpels van zyn' ffaat alom laat hangen,

Om in die ftrikken veele onnoozelen te vangen.

T

Maar

de geheele Christenheid in eenen nacht wierden uitgeroeit. Dit klooster stond weleer daar nu Gerritsland gelegen is, wordende de landeryn die het toebehoorde nu noch Monnikslanden, en de laan die op het zelve aanliep Monnikelaan genaamt. Tuffchen de dorpen het Oudefchild en den Burg staat ook noch een' hoogen heuvel, voormaals aan de H: Catharina gewyd, waar op in 't Jaar 1481 haar ter eeren een Kapel is gebouwt in welke 't volgende jaar den eerften kerkdienft wierd gedaan: Dit gebouw, dat noch den naam van St. Catharina draagt, is nu in een herberg verandert. Zie *Oudb: van Noordholland* pag. 62.

(a) *Koetsen.*] Onder de regeering van de Koning van Vrankryk, Henrik de Derde, waaren 'er maar drie koetsen in Parys, en men zegt dat Louifa de Coligny, de vierde en laafte Echtgenoot van Willem den Eerften, Prins van Oranje, met haar overkomst de eerste koets in Holland heeft gebragt, die noch te Breda op het Kasteel voor ieder word ver-

toont. Hoe dit rytuig federt by honderden in dit Gewest is aangegroeit en noch toeneemt, leert de ervarenheid; geen levensgevaar, waar van we hier noch korts een deerlyk voorbeeld hebben beschouwt, is magtig om de drift van 'er zich in te waagen, te fluiten. Zeker onze Voorvaders des Vaderlands namen 't veiliger toen zy, als Gevolmagtigden hunner fteden, niet met dertele paarden, maar te voet in den Haag ter dagvaart kwamen; ja de eenvoudigheid der oude Noordhollanders ging zo verre dat ze, volgens de aantekeningen van *J: A: Leegwater*, geen fchoenen maar holblokken gebruikten, en dat 'er in 't geheele dorp Langendyk niet meer dan twee of drie paar fchoenen waaren, die alleen tot gebruik voor de Schepenen en Regenten bewaart wierden, wanneer zy naar den Haag moesten gaan, om eenige zaaken wegens het dorp voor te draagen.

(b) *Amstels Koopflot.*] Hier moet de Vergaderplaats der kooplieden, de Beurs ge-

Maar, braave Dorpeling, wiens welstand moog'lyk waft;
 Waar- Zie dat de voorspoed u door 't misbruik niet verrast:
 schuw- (a) 't Zyn sterke beenen die de weelde kunnen draagen:
 aan hun, om by hunne zuinigheid en oprechtigheid te blyven.

genaamt, verstaan worden; dit woord heeft zynen oorsprong genomen van een zeker huis te Brugge in Vlaanderen, gestigt door een edel geslagt de Borfen genaamt, welkers wapen, bestaande in drie beursen, in deszelfs gevel geplaatst was; nu, voor dat huis was een groote ruimte, alwaar de meeste hoophandel wierd gedreeven; Dit is de reden waarom de Vergaderplaatfen der kooplieden, byna door geheel Europa Beursen genaamt worden. Zie *Guicc: Besch: der Nederlanden* Pag. 62.

(a) 't Zyn sterke beenen die de weelde kunnen draagen.] Schoon dit spreekwoord met veele onseilbare lessen word bekrachtigt, en met duizenden van voorbeelden zo van de oude als de nieuwe tyd bevestigd; het vind echter weinig ingang in de gemeoederen der menschen. Het lust my ten bewyze deezzer waarheid eenige aan te haalen, die onder dien zwaaren last deerlyk zyn bezweeken, of het ons mogt leeren dit gewigtig pak nooit op onze schouderen te neemen, of het bytyds van onze halzen af te schudden eer het ons doet struikelen of vallen. Een hartnekkigen Pharo viel dit pak zo zwaar dat hy 'er mede in de Schelfzee moest verdrinken. Een sterken Simfon wierd 'er in Dagon's tempel onder verplettert. Hofni en Pinehas, dertele Priesters, wierden 'er door in den stryd verslagen. Een David, die reuzen, leeuwen en beeren kon overwinnen, was met dat weeldepak zodanig beladen dat hy 'er meer dan eens gevaarlyk onder struikelde. Een trotfiche Nebucadnesar viel 'er eer hy 't eens dacht mede van zyn troon onder de beesten. En, om in 't getal der weelddragers niet te verdwaaen, zo wierd 'er eindelyk een wellustigen

Belfazar op het onvoorzienste onder gefinoort. Dit hooren we, dit leezen we, ja dit zien we dagelyks en echter zyn wy zo verzet op dien zwaarwigtigen last, dat wy 'er geduurig naar wenschen en reikhalzen, ja dikwils, om zo te spreken, hemel en aarde beweegen om de zelve op onze halzen te laaden, zonder eens te denken of wy kracht genoeg hebben om 'er een stap mede te verzetten. ô Onbedachte dwaasheid! De onvernunftigste kameelen zyn wyzer, die, gelyk de natuurkundige getuigen, geknielt hunnen last ontfangen, doch opstaan als ze voelen dat men hen wil overladen. Wy waanen dat ons heil in 't genot der aardfche weelde bestaat, en achten niemand gelukkiger dan die de wellust door overvloed van geld den ruimen toom kan vieren: Maar wy zien die vergulde pil van buiten, zonder te beseffen dat ze van binnen vergiftigt is. Waaren we hertekenners, en konden wy de zielen van veelen doorgronden die wy voor de gelukzaligste houden, ô! hoe zouden wy hunnen elendigen stand beklagen? wat zouden wy 'er al wreede slangen in vinden die hen geen oogenblik in rust laaten, maar telkens hunnen boezem verscheuren? en dit is noch maar een flauwe schets van de eeuwige rampzaligheid, daar de onbekeerlyke draagers van het pak der weelde zullen ingestort worden. Aanmerkelyk is ten deezzen opzichte het verdichtfel van eenen *Mennippus* en *Gnathonides*, de laatste dus hier genaamt om dat my zyn naam ontgaan is, 't geen ons de schrandere Oudheid aan de hand geeft.

„Deeze waaren twee nagebuuren; Gnathonides was ryk, wellustig

„en

En wilt ge door dien stroom allengs niet zyn verleid,
 Blyf by uw' zuinig' aart en uw oprechtheid,
 Twee eigenschappen, die deez' Staat verr' boven hoope
 In top verhieven, tot verwond'ring van Europe.

T 2

Nu

„en vrolyk, en by gevolg een onver-
 „moed draager van het pak der weelde,
 „doch inwendig een gasthuis van de
 „snoodste zielgebreeken. Menippus
 „was in tegendeel arm, doch van eene
 „onbesprokene levenswyze, behalven
 „dat hy geduurig murmureerde tegen
 „de Goden, om dat zy Gnathonides,
 „die in veele gruweldaaden leefde, met
 „zo veel geluk en voorspoed overstroom-
 „den, daar zy hem in zyne armoede
 „lieten omzwerven. Jupiter, die den
 „vroomen inborst zo wel van Menippus,
 „als de onvroome van Gnathonides
 „kende, beval Mercurius dat hy on-
 „zichtbaar met Menippus het huis niet
 „alleen, maar ook het hert van Gna-
 „thonides zou doorwandelen, om hem
 „aan te toonen dat het al geen goud is
 „dat'er blinkt, en geen geluk dat voor
 „geluk gerekent word. Mercurius volg-
 „de zyn' last: maar zy waaren geen één
 „dag en nacht in 't huis en 't gemoed
 „van Gnathonides geweest, of Menip-
 „pus was van zyn kwaal geneezen:
 „want hier zag hy hem van gramfchap
 „raazen tegen zyne huisgenooten om
 „geringe beuzelingen; daar werd hy
 „van een deel tafelvrienden overvallen
 „die hy moest onthaalen, doch naau-
 „lyks aangezeten zynde riepen hem een
 „oneindig getal rechtsgedingen, ver-
 „oorzaakt door zyne kneveleryën, voor
 „den rechtbank; ginds zag hy hem on-
 „der de handen van veele Medicyn-
 „meesters om hem van verborgene kwaa-
 „len te geneezen, die hy door dron-
 „kenschap en ontucht op den hals had
 „gehaalt; nu zag hy hem van spyt en
 „hoogmoed barsten om dat een ander
 „eerampten verkregen had, die hy
 „waande dat hem toekwamen; dan

„hoorde hy hem overluid droomen dat
 „hy om zyne schatten vermoord wierd;
 „dan benaamen hem duizenden van
 „angstvallige zorgen de lust tot spys en
 „drank, en deeden hem dikwils uit ra-
 „zerny godslasterlyk vloeken en de han-
 „den aan zich zelf slaan; zorgen die hy
 „vergeeffich in de overdaad van wyn
 „trachte te versmooren. Doch dit alles
 „was als op roozen wandelen by 't geen
 „Menippus in 't hert van Gnathonides
 „zag en hoorde; hierzag hy hem zuch-
 „tende en kermende op de pynbank
 „van 't wroegende geweten, dat als
 „een' slang gestadig zynen boezem door-
 „knaagde, door verwytingen van zyne
 „euveldaaden; nu dat hy weduwen en
 „weezen het zweet en bloed had afge-
 „zoogen; dan dat hy zich aan de gru-
 „welykste ondeugden had schuldig ge-
 „maakt, en wat dies meer is. Menip-
 „pus, dit alles als in een tafereel be-
 „schouwt hebbende, kreeg een ander
 „denkbeeld van 't gewaand geluk van
 „zynen nagebuur, en bedankte Mercu-
 „rius dat hy zyn verstand verlicht had.
 „De Schryver van dit verdrichtfel ver-
 „haalt verder hoe Menippus eerst, en
 „Gnathonides korts daar na kwam te
 „sterven; zo dat de ziel van Menippus
 „eerst in de boot van Karon geplaatst
 „wierd; maar die van Gnathonides, die
 „Menippus steeds veracht en vertreeden
 „had, misgunde hem die waardigheid,
 „en wilde hem met geweld daar uit
 „dringen: maar de hellsche Veerman
 „sprak hem dus toe: *Hebt gy op aarde
 „de vlag van heerschappy gevoert, ieder
 „onderdrukt, en gedaank wat gy hebt ge-
 „wilt: hier is 't anders gelegen: hier moet
 „gy u de wetten der rechtvaardigheid on-
 „der-*

Nu zou ik van (a) Ooftzaan, en (b) Broek in Waterland, Welk laatste dorp de kroon van zinlykheden spant,

En

„derwerpen, die gy weleer moerwillig hebt
 „overtreden, 't geen u de Rechters in't kort
 „klaarder voor oogen zullen stellen; dies
 „hebt gy maar op uw plaats te blyven, en
 „Menippus op de zyne te laten. Over de
 „Rivier Styx of Acheron gekomen zyn-
 „de, wierden ze beide voor de Rechters
 „Minos en Radamanthus gebragt, die Me-
 „nippus aanstonds om zyn deugzaam
 „leven naar de Elizefche velden deeden
 „voeren om eeuwig gelukkig te zyn,
 „na dat zy hem uit de vloed Lethus
 „hadden laten drinken, opdat hy nooit
 „aan zyne vorige elende zou gedenken,
 „terwyl Gnathonides van angst en schrik
 „beefde, toen hy gevonnist wierd om
 „niet alleen eeuwig door de helsche ra-
 „zernyën geplaagt te worden, maar dat hy
 „ook nooit uit de vergetelvloed zou drin-
 „ken, om altoos vol wanhoop aan zyne
 „rampzaligheid en aan den gelukkigen
 „staat van Menippus te denken, die hy
 „door zyn eigen schuld had verlooren.

Hoe klaar zien wy in de spiegel van dit Verdichtfel, den stand der vroomen en onvroomen, zo wel in als na dit leven. Men schrikke dan voor de levenswyze van Gnathonides, en men volge de deugd van Menippus, om op een volmaakter wyze in zyn lot te deelen. Ik besluite met de ernstige waarschuwing van den Apofel Paulus: *En dwaalt niet. God laat zich niet bespotten: want zo wat de mensch zaait dat zal hy ook maaien. Die in zyn zelfs vleesch zaait, zal uit het vleesch verderffenis maaien: maar die in den geest zaait, zal uit den geest het eeuwige leven maaien.* Gal: VI: vs. 7 en 8.

(a) Ooftzaanen.] Dit is een overoud en beroemt Dorp, gelegen in Kennemerland, daar het aan Waterland paalt. In zekere gifte aan St. Martens kerk te Utrecht van 't Jaar 868, word het *Holtagnen* genaamt. De ondergang van Oudzaanden was de opkomst van dit

Dorp: want toen de Drechter-vriezen het eerstgemelde in 't Jaar 1155 afbrande, hebben die vluchtende inwooners zich hier nedergezetz. Voor ruim driehonderd jaaren was zyn Parochie-kerk al in wezen, en aan St. Catharina toegevyd, op wiens feestdag die van Zaanderdam, daar toen maar één kapel stond, zes loot zilver moesten ten offer brengen, om'dat zy onderdeezee Hoofdkerk behoorde. Dit Dorp is al voorlang het hoofd van een Ambagtsheerlykheid geweest, hoewel men van geen Ambagtsheeren voor 't jaar 1403 gemeld vind, wanneer Hertog Aelbrecht van Beyeren, Graaf van Holland, Hr. Simon van Saanen daar voor zyn leven mede begiftigde, na wiens dood Hr. Wouter van Heemskerk zyn plaats heeft vervult. De grootheid van dit Dorp is daar uit af te meeten, dat zyne Dorpelingen oudtyds met dertig riemen en mannen den Graaf in zyn heirvaarten moesten dienen, welk getal in 't jaar 1398 door Graaf Aelbrecht op de helft, en naderhand door zyn' zoon Graaf Willem tot op agt is vermindert, mogelyk tot een gunstbewys, om dat zy door het inbreken van den dyk tusschen Waterland en Ooftzaanen overstromt wierden, en een byna onherstelb're schade leeden, die noch meer vergroot wierd, om dat de Waterlanders en Ooftzaanen niet konden overeenkomen wie dien dyk moest herstellen; Dies de Graaf zeven personen tot scheidsmannen benoemde om hun onderling verschil by te leggen, maar dien handel wierd vruchteloos afgebroken; Naderhand verzochten zy andere midelaars, en een Dykgraaf, 't welk de hooge regeering hun toestond; dus kreegen zy Jan van den Boukhorst tot hinnen eersten Dykgraaf, die de verschil-
 lende

En in den handel met Zaandam om de eer wil ftryden,
Iets kunnen melden, maar 'k moet de overmaat hier myden:
Myn yver, die zich flegts aan SOELEN had bepaalt,
Is hier en daar te verr' reeds van zyn fpoor gedwaalt.

T 3

Nu

lende partyën zo verre bragt dat zy hun zaak aan den Graaf en zyne Raaden verbleven, die dan goevonden dat van 468 roeden en 2 voeten dyks, door die van Ooftzaanen 100, en door 't gemeene Land van Waterland 368 roeden en 2 voeten moest gemaakt en onderhouden worden. Dit Dorp heeft in 't jaar 1574 mede het droevig oorlogslot moeten bezuuren, wanneer het voor 't grootfte gedeelte afgebrand en verwoeft wierd, waar door deszelfs inwooners voor een tyd een vreemde verblyplaats moesten zoeken: maar na dat in 't jaar 1578, Amfteldam Spanjen afen de Staaten toegevallen was, is elk weder naar zyn wooning gekeert; en federt nam 's Dorps welvaart zo toe, dat het nu wel een geheele myl lang is; doch men zou wel twee mylen gedulds van nooden hebben, om de moeilykheid, in 't overgaan van alle de bruggetjes die daar zyn, te verzachten. In het Dorp fchynen twee byzondere volkeren by elkander te wonen: want zuidwaards, van de kerk af te reekenen, zyn de dorpelingen de fteëluiden byna in ommevang en zeden gelyk, maar noordwaards onbefchaaft en boers; doch zulks kan ten deele aan hunne opvoeding toegefchreven worden: want de eerfte beftaan meeft uit braave kooplieden en deftige borgers, daar de laaftte meeft huifhieden zyn die van de landbouwery moeten beftaan. Had wel eer Weftzaanen reden om roem te draagen op dien beruchten Vrybuiter het *Oude Hoer*, daar op pag. 114 gewag van is gemaakt, Ooftzaanen kon certyds ook, hoewel met minder eer, roemen op een' held die 't heeft voortgebragt, die in dapperheid den Weftzaaner zo verre voorby ftreef-

de als 't gerucht van zyne roofzucht zich verder heeft uytgeftrekt: want daar de eerfte by 's Lands vyanden ontzag'lyk was, daar heeft de laaftte zich by alle volkeren gevreesd gemaakt, door zyne Zeeroveryën in alle gewesten van de waereld: Ik meen *Claas Gerritz Compaan*, die niemands vriend, maar ieders vyand was, ja die zyne eigene landgenooten niet fpaarde. Behalven deeze heeft Ooftzaanen ook veele mannen van naam voortgebragt. Men fchryft dat deszelfs kerk in 't jaar 1574 afgebrand, in 't jaar 1601 ten deele, en in 't Jaar 1630 geheel herbouwt is: de eerfte Predikant wierd hier in 't Jaar 1588 bevestigd.

(b) *Broek.*] Dit is een der netfte; zynlykfte, vermaakelykfte en rykfte Dorpen van geheel Holland, gelegen in Waterland tuffchen Buikflood en Monnikendam; Deszelfs inwooners zyn de fchranderfte en naartigfte Handelaars op de Ooftzee die men kan vinden, voornamentlyk op Dantzik, Coningsbergen en Riga, naar welke fteden zy hunne jongelingen al vroeg heenen zenden, om hunne koopmanfchappen, onder opzicht van trouwe Correspondenten, voorgeld of andere waaren te verhandelen. Zelden zullen zy op zichzelf den handel dryven, maar zy verbinden zich, het geen zeer voorzichtig is, aan magtige maatfchappyën, waar door hun crediet zo weinig kan waggelen, als een diepgewortelde eikenboom in de felfte storm-orkaanen: Want (om een gelykenis te gebruiken) één pyl kan ligter breeken als veele die famengevoegt zyn. Niemand word in zulk een maatfchappy ingelyft, voor hy eenige jaaren de

Nu wil myn Zangster, eer zy zal van hier vertrekken,
 Voor 't laatste aan ons gemoed twee lessen noch ontdekken
 Getrokken uit deez' Hof: men geev' haar dan gehoor:
 Zy wenkt: men luistere: dat niemand haar verstoort'.

„Gy, die deez' Hoeve met zyne aangename dreeven,
 „En wat het oog en hert kan vergenoeging geeven,
 „Beschouwt, leert uit het barste en strengste Jaarfaizoen
 „Vooreerst, als ge alles dan van 't zielverkwikk'lyk groen
 „Berooft zult zien, en hoe de bloem haar' glans moet der-
 ven,

„Die korts noch blonk met schoone en levendige verven,
 „Hoe 't edel boomgewas verkwynt en sterft van rouw,
 „Als of het nimmer weêr zyn vruchten geeven zou;
 „Hoe naauwelyks de zon zich boven onze kimmen
 „Verheft, als of zy hier niet hooger op durft klimmen
 „Om d'Ysvorst die het all' in aak'ligheid verkeert,

*Het Win-
 terfaizoen
 is een zin-
 nebeeld
 van den
 dood.*

„En over haar zo wel als 't aardryk triomfeert.
 „Leert uit dit wisselot van 't onbestendig leven (ven,
 „Hoe ge aan den (a) Dood eerlang zyn tol zult moeten gee-
 „Die

de zaaken buitens lands heeft waargenomen, waarlyk het rechte middel om welbedrevene kooplieden te maaken; en 't geen hun crediet boven alle handelaars noch meer doet uitmunten, is dat zy, hoe gretig ook naar winst, zich in 't Jaar 1720. niet met de bubbelorkaenen hebben bemoeit. Dit Dorp wierd in 't Jaar 1573 door de Spanjaarden onder den Bevelhebber A. v. Tambergen, enevens de dorpen Landsmeer, Zuiderwoude en Zunderdorp, na een dappere tegenweer ingenomen. Zie *Velius Kron: van Hoorn pag. 216.*

(a) Dood. Door dit woord moet noch de geestelyke, noch de eeuwige, maar de natuurlyke of tydelyke dood verstaan worden, die een scheiding is van ligchaam en geest, naar 't getuigenis van de wyse der Koningen Pred. XII. vs. 7.

Het stof keert weder tot aarde als het geweest is, en de geest weder tot God die hem geeven heeft. Wy menschen, die het vonnis des doods met onze geboorte mede brengen, die alle uren, ja iedertydstip sterven, worden daar en boven dagelyks door duizend voorwerpen noch op het krachtigste in die waarheid bevestigd: want wy zyn alleen niet sterffelyk, maar de gantsche geschapene natuur is 't met ons; de zon sterft als hy 's avonds ondergaat; de dag zinkt telkens in 't graf van de nacht; de Lente maakt door haar dood plaats voor de Zomer, de Zomer voor de Herfst, en de Herfst voor de Winter; ja de gantsche zichtbaare waereld kwynt aan een' langzaamen dood, naar 't getuigenis van den Kerkenleeraar *Cyprianus*, die 'er dus krachtig over redeneerde: „Men

„ Die eens betaalt moet zyn : hy schelt hier niemand kwyt :
 „ Want moog'lyk zyn reeds drie Saizoenen van uw' tyd
 „ Gelyk een schaduwbeeld verdwenen uit uwe oogen.
 „ Bereid dan huis en hert, nu 't staat in uw vermogen

„ Door

„ Men moet weten dat de waereld
 „ thans in die kracht niet staat waar in
 „ ze weleer stond, maar dat ze de bloem
 „ van haare jaaren verloor. Al zweegen
 „ wy, al zweeg hier de H: Schriftuur,
 „ de waereld zou zelf spreken, en haar
 „ ondergang door 't bewys van 't verval
 „ der dingen bekent staan. Noch Win-
 „ ter, noch Zomer, noch Herfst, noch
 „ Lente hebben die kracht, die vrucht-
 „ baarheid, die getempertheid die men
 „ weleer bespeurde. De vermoede ber-
 „ gen verminderen hunne goude giften ;
 „ de metaalen zyn verteert en de arme
 „ goud-aderen worden dagelyks verkort.
 „ Dus neemt de landman af op zyne
 „ akkers, de schipper op zee, de soldaat
 „ in 't leger, de onnoozelheid in handel,
 „ de gerechtigheid voor den rechtbank,
 „ de eendracht in vriendschap, de tucht
 „ in zeden: Teekenen van het hellen der
 „ waereld naar haar einde ; dus is het
 „ vonnis over haar gestreken, dat het
 „ opgekome ne moet ondergaan ; het
 „ sterke verzwakt, het groote verkleent
 „ worden.

Lag de aarde toen, 't geen ruim veer-
 tienhonderd jaaren geleden is, al op ster-
 ven, men overweege eens of ze dan nu
 niet haast den geest moet geeven; doch
 laat ons haar' ondergang binnen 't perk
 van onze levenstyd bepaalen: want Sterf-
 dag is voor ons Oordeeldag. Men besfeffe
 eens hoe veele duizenden van gedenk-
 tekenen der sterffelykheid geduurig voor
 onze oogen zweeven; ieder lyk dat ons
 ontmoet, ieder bekentmaking van over-
 leedene personen, ieder verzwakking
 in onsligchaam, ja ieder ademhaaling is
 een stem die ons toeroept: *Geest bevel
 aan uw huis: want gy zult sterven en
 niet leven.* Jcf. XXXVIII: vs. 1. Men

overdenke, met schrik, hoe veele men-
 schen door een' schielyken dood in een
 oogenblik zyn, en noch worden wegge-
 ruikt. Anakreon stikte aan een druive-
 korb. Æschilus wierd in 't open veld
 verplettert. Paus Alexander de Zesde
 stierf aan een vergiftige drank, die hy
 voor veele kardinaalen had doen toebe-
 reiden. François de Tweede, Hendrik
 de Tweede, de Derde en de Vierde, Ko-
 ningen van Vrankryk, stierven schielyk,
 de eerste door een gezwel aan 't oor, de
 tweede door de wond van een speer in 't
 oog, en de twee laatste door de moord-
 messen van omgekogte verraders; ja
 men leeft van een Prinses die door de
 steek van een naald onverwagt is gestor-
 ven; dus word het spreekwoord in hen
 bewaarheid: *Heden Koning; morgen dood.*
 Dus klopt de dood zo wel aan de palei-
 zen der Monarchen als aan de hutten
 der herders; Dus sterft het alles, behal-
 ven onze ydele verwagting om hooge
 jaaren te bereiken, onze groote doch
 dwaaze voorneemens om ryk en aan-
 zienlyk te worden, onze hoogmoedige
 gedachten, waereldsche, ja zondige be-
 geerlykheden, en de waan van noch
 lang hier veele tabernakels te zullen bou-
 wen: Dit alles schynt niet te sterven,
 maar alle uren in levenskrachten toe
 te neemen, zelfs in veelen die reeds,
 ô wonder! door ouderdom met den
 eenen voet in 't graf vallen. Hoe men-
 nig waant voor 't minst noch twintig
 of dertig jaaren te zullen leeven, zo lang
 hy Methusalem voor zich ziet; weinig
 denkende aan de nadrukkelyke waarschu-
 wing van den Apostel *Jacobus: Wel aan
 nu gy die zegt: wy zullen heden naar zulk
 een stad reizen, en aldaar een jaar over-
 bren-*

„Door 's Hemels gunst, die u noch kennis geeft en kracht,
 „Eer dat de Koning der verschrikking onverwagt
 „U rukke in 't graf, ontbloot van hoop om na dit sterven
 „Een grooter heerlykheid dan de aardsche te verwerven:
 „Dit

brengeu; koopmanschap dryven en winst doen, die gy niet weet wat morgen geschieden zal: want hoedanig is uw leven? het is een damp die voor een weinig ryds gezien word, en daar na verdwyn. Jac: IV: vs. 13 en 14. Ja laat een mensch al honderd jaaren leeven, een tyd, die mooglyk naauyls één uit honderdduizend bereikt, 't zyn niet dan zo veele droomen en schaduwen, ja het duizendste deel van een tydskip niet, in vergelyking van de oneindige eeuwigheid. Hoe menig leeft 'er in 't eene uur, op wiens wenken Koningryken, Staaten en Steden moeten draagen, die in 't andere door de goddelijke rechtvaardigheid zyn levensadem uitblaast, waar door dikwils zyne grootste vyanden bezitting van zyne nalatenschap neemen, zonder eens aan hem te denken. *Alexander*, de grootste Monarch van de waereld, was zo draa niet gestorven of hy was vergeeten: want zyne navolgers waaren zo hevig in de twiift over 't verdeelen zynen landen verwert, dat zy niet eens dachten om zyn lyk, dat reeds eenige dagen boven aarde had gestaen, te doen verbranden of begraven: wel te recht mag den Apostel *Paulus* zeggen 1 Cor: VII: vs. 31. *De gedaante deezer waereld gaat voorby: en Sions Harpenaar* in Psalm XLIX: vs. 17 en 18: *En vrees niet wanneer een man ryk word: want hy zal in zyn sterven niet met allen mede neemen; zyn eer zal hem niet nadaalen.* Keizer *Augustus* vergeleek niet onaardig het menschelyk leven by een toonneelspel, daar, als 't eindigt, een gordyn voor word geschoven: want men zegt dat hy met deeze woorden zyn adem uitblies: *Schuif de gordyn toe, de Comedie is gespeelt.* Doch het gaat met den zondaar, die het Op-

perwezen veracht en de waereld aanbid; zo lang voor wind, als hy zyn misdaadige rol onbekommert speelt, de voor- en tegenspoed misbruikt, de conficentie op den mond klopt of door wellusten verdooft: maar als de getergde Godheid; door de koning der verschrikkingen, op het onvoorzienfe in 't midden van zyn weelde, door het toefchuiven van de gordyn, dat bekoorlyk Blyspel doet eindigen, om voor het allervreeffelykfte Treurpel plaats te maaken, en dat yffelyk doodvonnis: *Mene Mene, Tekel, Upharsin* op de wand van zyn ziel doet fchryven; dan worden, met den wellustigen Koning Belfazar, de banden zynen lendenen los, dan stooten de kniën door benaautheid tegen elkander, dan word het geweeten wakker; want als den mensch sterft dan word hy gewaar hoe hy geleest heeft: dan breekt het doodzweet uit, niet zo zeer om de scheiding van ziel en ligchaam, als om de eeuwige afscheiding van de gelukzaligheid der vroomen die 'er mogelyk op zal volgen; dan wringt men de handen, dan zucht, dan schreit, dan kermt men om een druppel van Gods genade, die men by geheele beeken moetwillig heeft verwaarloost, totdat men met weinig of geen hoop van zaligheid, ja dikwils met de grootste wanhoop ten grave daalt. Verschrikkelyke oordeelen, maar tevens heldere spiegels om 'er onzen pligt van sterven voor ons sterven uit te leeren. *Gedenkt aan uw uitterste* (zegt de wyze zoon van Sirach) *en gy zult nooit zondigen*: En waarlyk is 'er iets dat bekwaam is om ons van de zonde af te trekken, het is een geduurige overdenking des doods, daar veele wyzen onder 't Heiden-

„Dit leert de Winter u, een sterflot voor de praal
 „Van 't hofprieël, berooft van zyne levens-ftraal.

V

Maar

dendom hunne gantsche Zedekunde in begrepen hebben: want wie zou tot de minste verdoemelyke misdaad kunnen uitpatten? Ja wie zou zyn hert niet ten eenemaal van de waereld los moeten maaken? Wanneer hy altoos denkt: *Nu leev ik, en over een uur kan, ja zal ik mogelyk sterven.* Daarom was het een' heilzaam raad die de Joodsche Meesters aan hunne leerlingen gaaven, dat zy hunne bekeering tot den laatsten dag hun's levens zouden uitstellen; doch om in de verwagting van dien dag niet te doelen, de dag van heden voor den laatsten houden. Men denke dan steeds aan de dood, men ga 'er door de betrachtting van heiligheid en deugd geduurig gemeenzaam mede om, zo zal hy ons tot een aangenaam gezelschap verstreken; zo zullen wy hem niet alleen kloekmoedig verwagten, maar ook blymoedig omhelzen, als hy ons komt afhaalen om ons naar 't voorpaleis van de eeuwige gelukzaligheid over te voeren: want het sterflot is voor de vroomen slegts een doorgang tot de zalige onsterffelykheid; ja geen gierigaart kan zo verlangen naar duizenden van goudmynen, geen staatzuchtige naar de bezitting van veele waerelden, geen overdaadige naar oneindige stroomen der uitgezochtfte wellusten en lekkernyën, als een godvruchtige ziel, met den grooten *Paulus*, naar de ontbinding van ziel en ligchaam, om altoos met Christus te wezen, zynde de beste schat die zy op aarde en in den hemel kunnen wenschen. Ja dat heilig verlangen kan op hun sterfbedde, als een zoon van de onuitspreekelykste blydschap, door de nevelen van de dood zodanig heenen fraalen, dat 'er de allerverhardste zielen der omstaande waereldlingen door bewogen worden: dus leeft men van een wellustig jongeling, dat hy, ziende den Oudvader *Ambrosius* sterven, zeer ont-

roert wierd, en dus tegen zyne dertele medegezellen weenende moest uitersten: *Ach! mogt ik leven met u, en sterven met hem:* Maar zulks is onmogelyk; die zalig wil sterven, moet eerst naar zyn vermogen heilig leven. Aanmerkelijk zyn ook de laatste woorden van den deugdzaamen Keizer *Rudolphus*, die hy eenige uuren voor zyn dood uitsprak: *Toen ik in myn jeugd my in Spanje bevond, en myn Heer Vader een' Gezant derwaards afvaardigde, om my uit myn vreemdelingschap naar myn vaderland over te brengen, gevoelde ik my op die syding zo vrolyk, dat ik dien geheelen nacht niet kon slaapen: Hoe veel meer oorzaak van verheuging heb ik nu, wyl myn' hemelschen Vader my door zyn' Gezant de dood doet 't huis haalen, naar 't eeuwig Vaderland, 't welk de Heere *Jesus* door zyn bloed voor my heeft verworven!* Laat een *Saladin*, die groote Monarch van Egipte, ons niet schaamrood maaken, die overal, waar hy ten oorlog trok, een doodkleed op een spiets deed voor zich draagen, en uitroepen: *De groote Saladin, die overwinnaar van't Oosten, zal niet meer dan dit doodkleed in 't graf met zich draagen.* Zullen wy onze sterffelykheid vergeeten, daar *Philippus*, Koning van Macedonië, zich dagelyks liet erinneren? *Heer Koning, gedenkt dat gy een sterffelyk mensch zyt.* Zullen wy eindelyk voor 't graf schrikken, daar Keizer *Karel den Vyfden* zyn lykftacie eenige maanden voor zyn' dood deed vieren? ó Neen! laat ons beter onderwezen zynde, beter gedachten van het nieuw Jerusaleem hebben, daar levenskroonen zyn opgehangen, voor hun die getrouw tot de dood hunne geestelyke vyanden besfryden, en door de medewerkende kracht van den H: Geest overwinnen. Kwyten we ons dus volstandig in onzen pligt, dan zullen we

we

„Maar als die damp des doods is voor de zon geweken,
 „Wanneer zy zich op nieuw vertoont in 't tweelings teken,
 „En alles weér verryft met grooter glans en pracht,
 „Als 't Westwindje blaast, de lieve Lente lagcht,
 „Om dat haar bloemtapyt elks oog en kan bekooren,
 „Dat korts door sneeuw en ys vergaan schein en verlooren;
 „Wanneer de morgendauw als paerlen 't kruid verçiert,
 „En druïpt langstelgen blad, terwyl het pluimgediert'
 „Door wiltzang, die de ziel verrukken kan, de menschen
 „Geluk en zegen met de nieuwe waereld wenschen,
 „In 't bladerryk geboomt, dat reeds is overdekt (strekt;
 „Met bloeïsel, 't geen een' grond van de eed'le vrucht ver-
 „Erinner u dan ook, op 't loff'lyk spoor der wyzen,
 „Hoe 't ligchaam eens uit stof en asche zal verryzen,
 „Met schooner pracht dan dit vernieuwt saizoen bekleed,
 „Wanneer het, met de ziel vereenigt, van geen leed (ken
 „Noch rampspoed weeten zal, maar als de zon steeds blin-
 „In 't ryk zyn 's Vaders, als all' 't zichtb're zal verzinken,
 „In

*En de
 Lente een
 schets der
 Verryze-
 nis.*

we door de Goddelyke genade in de
 uure des doods met een onuitspreekely-
 ke blydschap dit vrolyk triomflieder uit-
 galmen: *De dood is verflonden tot over-
 winning. Dood, waar is uw prikkel?
 Helle, waar is uw overwinning? De
 prikkel nu des doods is de zonde, de kracht
 der zonde is de wet: maar Gode zy dank,
 de ons de overwinning geeft, door Jesus
 Christus onzen Heere. I Corinth. XV. vs.
 54, 55, 56 en 57. En wil men eindelyk
 met een welbewust geweeten, vermaa-
 kelyk, om zo te spreken, leeren ster-
 ven, men leeze dikwils de voortrefle-
 lyken redenvoeringen over de dood, in
 P. du Molins Vrede der ziele van pag. 156
 tot 169, en in de proeven van M. de Men-
 zaigne van pag. 46 tot 60. Ik sluite deeze
 allernoodzaakelykste stoffe met de vol-
 gende vaerzen op den sterfdag, van
 den uitmuntenden Dichter J. de Dek-
 ker.*

*Dag, die my eens van zon versteeken zult,
 en dag, (wig buyten
 Dag, die my binnen 't graf, dag, die my oeu-
 De ruyme wereld zult dien schoonen tempel
 sluiten, (plag.
 Dien tempel daar ik God in toe te zingen
 Verwondering en prys zo dik ick hem besag;
 Dag, die my in den loop sult van myn dagen
 stuyten, (sruyten;
 En 't naewe proeven doen der dier verbode
 Dag, seg ik, dien ik vliên, maar niet
 ontvlieden mag; (voeten!
 Hoe spoed gy herwaerts heen doch als op wolle
 Gy zult, gy zult misschien my in dit jaar ont-
 moeten, (misschien;
 Misschien in deze maend; in dese week
 En kleef ick dwase noch soo vast aan myn ge-
 breken, (ken,
 En leef ik noch soo los als of ick noch veel wee-
 Noch veele maenden zou, noch veele ja-
 ren sien.*

En

„In (a) d'Oordeel-dag, waar in de Rechter van 't heel-al
 „Elks daaden in het licht te voorschyn brengen zal,
 „Om ieder loon en straf rechtvaardig toe te meeten,
 „Nadat hy hier zyn pligt betracht heeft of vergeeten.

V 2

„ Daar

En D. Kamphuizen,

*ô Zoete dood! geen dood met recht te heeten,
 Maar slaap en arbeidsrust:
 Want op u volgt een lust,
 En (na een kort of byna geen vergeeten)
 Een weder-denk en zelf-genieig weten.
 ô Hoeggelukkig sterven!
 In doodsverderf, het leven niet te derven.*

(a) Oordeeldag.] Is 'er iets daar de vroomen naar verlangen en de goddeloozen voor sidderen en beeven, indien 'er de laatste noch geloof aan slaan, het is die groote dag des Oordeels, met groot recht van den Apostel Petrus Hand: III: vs: 21. genaamt *de tyd der wederoprechting aller dingen*; een woord waarschyndelyk afgenomen van de herstelling der bouwvallige gestichten, waar in van binnen alles is overhoop geworpen. Dat die dag eens zekerlyk zal komen, leeren ons niet alleen de voorzeggingen en affchaduwingen van 't Oude- en de krachtigste bevestigingen van 't Nieuwe verbond, de zwakheid der byna opstervenleggende geschapene natuur, maar allermeest Gods sluimerende rechtvaardigheid, op dat ik zo spreke: want wie met een verstandig oog alle de Goddelyke eigenschappen eerbiedig beschouwt, zal bemerken dat ze altoos volstrekt bezig zyn tot heil en welstand van het gantsche menschelyk geslacht, behalven zyne rechtvaardigheid alleen, die zich de regeering van de wereld nauwelyks schynt aan te trekken, als in sommige voorbeelden, om te toonen dat zy noch leeft. Lust het ons de voorige eeuwen tot de heden-daagsche toe met onze gedachten eens te doorloopen, men zal 'er byna niets anders

in bespeuren dan dat de scepter der godloozen over het lot der rechtvaardigen heeft geheerscht, en noch heerscht. De vrede word door oorlogen, rechts-gedingen en byzondere twisten verjaagt. De trouw is nergens veilig. 't Geweld heeft het roer van 's waerelds kiel in handen. De grooten verdrukken en verbryzelen de kleenen. De goddeloozen gaat het wel, de vroomen kwalylk. De deugd word bespot, belagcht, gehoont, in kerkers geslooten, of uit het land gebannen. Onstichtelyke boeken, die bronaders van de snoodste gruwelen en pesten voor de jeugd, worden tot den hemel verheven, de stigtelyke verworpen en hunne maakers veracht. In 't kort, de waereld schynt, in 't algemeen genomen, een mengelklomp van verwerring en wanorde te wezen, welke gesteltenis voor veele heiligen, van alle eeuwen af, een' steen des aanstoofs verstrekt heeft: want zy konden de voorspoed der goddeloozen naauyls verzwelgen. Maar zouden wy uit dit alles met een' heidenschen *Epikurus*, de spotters ten tyde van den Apostel *Petrus*, en de ongoddisten dezer eeuwe moeten besluiten dat 'er geen God is, of dat hy zich met de menschelyke zaaken niet bemoeit? ô Neen: want daar is geen krachtiger bewys van een toekomstend rechtvaardig oordeel dan Gods sluimerende rechtvaardigheid op aarde: indien zy hier alles even net in haar weegschaal wilde wikken en wegen, wat zou 'er dan namaals voor haar overblyven? men zou ligt tot die gedachten kunnen vervallen, dat hier alles afgedaan wierd, en dat het bygevolg met de dood uit zou wezen. Die dan

„ Daar zal het vroom gemoed , dat hier verkort , veracht ,
 „ Verguift wierd en bespot , in onbedenk' re pracht
 „ Door paerlepoorten langs de goude straaten zweeven
 „ Van 't nieuw Jerusaleem , door d' onverwelk' re dreeven
 „ Van

dan een God erkent moet ook tevens noodzaakelyk aan zynerechtvaardigheid gelooven , die al het vervallene zal herstellen , en eens voor al zonder aanneming des persoons alle menschen , geen aardische goden die halve waerelden bezitten uitgezondert , rechtmatig uit hunne werken , woorden en gedachten zal oordeelen ; zyn die dan zuivere tarw van deugd en heiligheid geweest , zo zullen ze uit genade in de schuuren des eeuwigen levens opgeladen , en voor altoos verheerlykt worden ; maar hebben ze voor onnut kaf van moetwillige zonden verstrekt , dan zullen ze in den onuitblusbaaren poel des vuurs geworpen worden. Voortreffelyk redeneert den Apostel *Paulus* van deeze allergewigtigste waarheid II Thessal. I: vs. 6, 7, 8, 9, en 10. *Alzo het recht is by God verdrukkinge te vergelden den geenen die u verdrukken , en u die verdrukt word verkwikking met ons , in de openbaaring des Heeren Jesus van den hemel , met de engelen zyner kracht , met vlammente vuure wraake doende over de geene die God niet kennen , en over de geene die het Euangeli van onzen Heere Jesus Christus niet geboorzaam zyn ; dewelke zullen tot straffe byden het eenwig verderf van het aangezigt des Heeren , en van de heerlykheid zyner sterkte , wanneer hy zal gekomen zyn om verheerlykt te worden in zyne heiligen , en wonderbaar te worden in ailen die gelooven .* Aanmerkelyk is ook ten deezen opzigte het welgegrond besluit van den Aardsvader *Abraham* , toen hy God voor het zondig Sodom bad: *Het zy verre van u zulk een ding te doen , te dooden den rechtvaardigen met den goddeloozen ; dat de rechtvaardige zy gelyk de godloozen ; verre zy het van u . Zoude de reshter der gantsche aarde geen recht*

doen ? Gen. XVIII. vs. 25. Gewisselyk , de groote Rechter van levenden en dooden , onzen verheerlykten Heiland *Jesus Christus* , aan wien God den Vader dit oordeel heeft overgegeeven , zal zich schielyk en onverwagt als een dief in de nacht , ja als een blixem (de tyd wanneer heeft zyne wysheid voor ons verborgen gehouden) op de wolken des hemels openbaaren , omringt met een onnoemelyk duizendtal van vlugge Cherubimmen en schitterende Serafynen met een glans en heerlykheid die de klaafte middagzon zo verre als de dag de nacht te boven zal gaan , terwyl de Aardsen-gelen met hunne bazuinen langs berg en dal , langs veld en akker , door die vreesfelyke stem , die den Oudvader *Hieronymus* , wat hy ook verrichte , altoos in de ooren klonk: *Staat op gy dooden , en komt ten oordeel* , alle graven , zo wel van onrechtvaardige als rechtvaardige , zullen ontfluiten ; ja de zee zal haare dooden opgeeven , die dooreene onwederstaanbaare kracht voor dien doorluchtigen rechterstoel zullen gestelt worden. Men beseffe nu eens hoe de levenden die dan overblyven , maar in een punt des tyds veranderen zullen , gestelt moeten weezen , wanneer ze dien Rechter op zyn troon beschouwen , de zon en maan zion verduisteren , de starren van den hemel vallen , de krachten van dat groot gevaarte beweegt worden , als ze het gebergte door de verschrikkelykste aardbeeving hooren loejen , de donderklooten klaateren , als ze de waereld met al haar pracht en praal , goud en zilver , kostelyke paleizen en alles daar veelen van hun het hert aangehangen , en als hunne goden aan-

„Van d'onvergangb'ren hof aan 's levens dierb're stroom,
 „Alwaar 't verzadiging van wellust, zonder schroom,
 „Aan 's Heeren rechterhand voor eeuwig zal genieten;
 „Terwyl de boozen, die zich hier op waan verlieten,

V 3

„En

aangebeden hebben, aan alle hoeken in een lichte vlam zien staan. Hoe weinigen, is 't te vreezen, zullen dan met loffelyke en goddelyke zaaken bezig zyn, en uit vrolykheid juigchen, om dat hunne verdrukkinge geëindigt, en hunne verlossing naby gekomen is: Maar hoe veelen, helaas! op dat oogenblik zich onbekommert en zorgeloos in een zee van verbodene wellust, ontucht, brassery, dronkenschap, onrechtvaardigheid, en verdrukking van zyne evennaasten baaden! Hoe zal die onverwagte verschyning hun met een kille schrik op 't hert vallen! hoe zal de vrees voor de aanstaande benaautheid, welks weêrge nooit op de waereld geweest is, hun het ingewand doen krimpen! Hoe zullen zy zich trachten te verbergen! Maar ach! waar zullen zy heenen vlieden? want waar zy zich willen keeren en wenden, 't zy in naare hooien, 't zy in diepe bergspelonken, nimmer zullen zy uit het gezicht van dien voor hun vertoornende Rechter zyn, die met vuurvlammen de oogen zelf de binnenste schuilhoeken van alle herten doorgrond. Wenschen zy om de dood, die zal van hen vlieden; roepen zy de bergen aan om hen te verpletteren, die zullen op hunne klagten hunne natuurlyke ongevoeligheid niet veranderen; kruipen zy langs de aarde, knarssen zy op hunnetanden, wringen zy hunne handen aan stukken, schreeuwen zy op de erbarmelykste wyze dat 'er de lucht van wedergalmt: *Genade, genade, en geen recht*; 't zal alles te vergeefs zyn. Het geweeten, dat zich dan niet langer op den mond zal laten kloppen of verdooven, zal hun dus antwoorden, eer de Rechter hen verwyft, „*Recht, recht, en geen*

„*genade*: de tyd van genade is voorby, „die hebt gy met moetwillige zonden „op zonden te stapelen schandelyk ver- „treden. De dag, dat is uw leven waar- „in gy moest werken, is nu ten einde, „en de nacht waar in niemand werken „kan, die u nu een dood verstrekt, is „reeds gekomen. Hadge my, die Gods „stedehouderesse ben, nooit bespot, „verteeden en met een brandyzer toe- „geschroeit, maar altoos gehoor gegee- „ven, dan had ik uw vertrooster en „voorspraak geweest; dan zoud ge door „my met die vroomen, die gy daer „voor u ziet, ook in de grootste vro- „lykheid met opgerechten hoofde reik- „halzen naar de eeuwige gelukzaligheid „die hun aanstonds ten deel zal vallen; „dan zoud gy ook een voormaak van „die onverderfelyke, onbevlekkelyke en „onverwelkelyke erffenis genieten, in „een volle verzeekertheid der hoop „die u nooit zou beschaamen: maar nu „moet ik, uit kracht van de Goddely- „ke rechtvaardigheid, uw aanklaagster, „beschuldigster, en voor eeuwig uw „wreede en onverbiddelyke beulin „wezen: dat komt van de Goddely- „ke genade moetwillig en roekeloos te „verwaarloozen, en den H. Geest „smaadheid aan te doen en te bedroe- „ven, die het menschlievend Opper- „wezen u nimmer heeft geweigt, „maar daar hy u dag op dag in een o- „ervloedige maate mede heeft be- „schonken.

Hier zou ik nu die allerdoorluchtigste, en tevens allerlaatste Rechtspleeging van onzen verheerlykten Hemelkoning in alle haare deelen moeten beschryven, maar nademaal ik voor heb, indien de
 God-

- „En zondigden op Gods genade in 't hert gerust,
 „Neêrstorten in den poel des vuurs, die nooit gebluft
 „Zal worden in dien nacht der naarfte duifternisse,
 „Waar van de voorsmert hen geplaagt heeft in 't gewisse.
 „Maar eer ik afscheid neem' moet door my noch een raad
 „Zyn

Goddelyke almagt myne levensdagen zo verre gelieft te rekken en my geen toevallen verhinderen, dezelve in dichtmaat uitvoering uit te breiden, zo zal ik het hier by laten.

Dat nu deeze laatste en gewigtigste aanmerking uit myn rymwerk op de Lustplaats SOELEN getrokken, my en alle myne tydgnooten, de waereld, die met alle haare schyngeoderen eens moet, en mogelyk in 't kort zal vergaan, op zyn prys leere schatten, om 'er 't hert by tyds af te trekken, eer 't 'er door de dood afgescheurt word. Men hechte liever het anker onzer verzekerde hoop die nooit beschaamt in het hemels heiligdom; men starooge met de oogen des geloofs op het onbeweegelyk koningryk, dat nooit door plaagen of oordeelen zal wankelen, of vernietigt worden, maar daar wy met onzen Hemelkoning en alle verheerlykte heiligen, in een volmaakte onbedenkelyke blydschap, eeuwig zullen regeeren. Laat ons middelerwyl, om op geen zandgrond te bouwen, een onzydige rechtbank in ons gemoed spannen, en aldaar, met Gods genadige medewerkinge, alle onze ongeregelde en zondige bewegingen ter dood veroordeelen, en ons van den Heere door gehoorzaamheid en lydzaamheid laten tuchtigen; zo zullen wy in dien grooten en algemeenen Rechtsdag met de waereld niet veroordeelt worden; altoos gedachtig zynde aan de nadrukkelyke vermaaning, daar de wyfste der Koningen het Boek van zyn' Prediker mede eindigt: *Vrees God en houd zyne geboden: want dit betaamt alle menschen: want*

God zal ieder werk in 't gericht brengen, met al dat verborgen is, 't zy goed 't zy kwaad. Pred. XII. vs. 13 en 14. ô! Hoe troostelyk is 't voor alle vrome en verdrukte zielen, die hier de deur der gerechtigheid zo menigmaal op hunne rechtmaatige klachten geflooten vinden, dat ze alle aangedaane verguizing, verkorting, versmaading, hoon en smeren, die zy met eene lydzaamestilzwygenheid inkroppen, door hunne verzuchtingen aan dien alwetenden Rechter kunnen opdraagen, die dezelve reeds in zyn gedenkedel, 't geen hy altoos voor zyn oogen houd, heeft aangetekent, om 'er in dien grooten Oordeeldag recht over te doen, daar zy in hun gemoed ten vollen van verzekert zyn, waar door zy hunne tegenstreevers en verdrukkers, die steeds bezig zyn, met hun doen en laten te ziften, en 'er met een scherpe taal een onbarmhertig oordeel overte vellen, met deeze woorden zedig en vrymoedig den mond kunnen stoppen: *Ik heb myn zaak aan den Opperrechter van hemel en aarde overgegeeven, doet ook zo met de uwe, en laat ons met geduld dien laatsten en grootsten Gerechtdag afwagten: want dan zal ons klaar aangezoons worden wie gelyk of ongelyk heeft.* ô! Hoe haast zou men de Staat Kerk-Borger en Huistwifste dwaak, afgunst en haat met alle hunne doodelyke gevolgen uit de waereld zien geslagnen. Ik sluite met het slot der weergalooze puntgedichten op dien grooten Oordeeldag, van den zinryken dichter J. de Decker.

„Zyn voorgesteld, opdat die droeve jammerstaat (men.
 „Uw deel niet zy, een staat daar ieder voor moet schroo-
 „De Lufthof Eden was voorzien van veele boomen
 „Des levens, maar ook van één boom des doods, waar aan
 „Zich 't eerste paar, door list en nyd der slang verraên,
 „Vergaapte, om zyne vrucht door hoogmoed te verwer-
 ven: (ven.

„Dus deed verboden lust all' 't menschdom met hun ster-
 „Nu, in des Waerelds hof is ook die boom geplant,
 „Naar welkers vrucht elk, hoe gevaarlyk, watertand;
 „Die vrucht is overdaad en misbruik van Gods gaaven,
 „Daar veelen, hoe ze ook is vergiftigt, steeds naar draaven.
 „Schuwt dan dat zielvenyn dat menig barsten doet.
 „Gebruikt door maatigheid en deugd vry d'overvloed
 „Van all' de vruchten die aan 's levens boomen groejen,
 „Maar wilt u nimmer met den boom des doods bemoejen,
 „Die u alleen niet aan een schielyk sterflot helpt,
 „Maar eeuwig met een vloed van rampen overstelpt:
 „Want wellust, schoon voor 't oog, een vrucht van God
 verboden,

*Overdaad
 is een
 boom des
 doods,
 maar ma-
 righeid
 een boom
 des levens.*

„Is voor elk die ze proeft een reuk des doods ter dooden.
 „Vaart wel: volgt deezen raad: vergaapt u aan geen' schyn,
 „Zo zult gy hier, en ook hier na gelukkig zyn.

Zie daar, Heer BEUDEKER, uw schoone Plaats beschreven.
 Nu wil de Almogenheid u die genade geeven,
 In deeze uitspanning van uw hoevekweekery,

Besluit.

Dat

*De wereld staat in vier, de beyde poolen roo-
 ken, (kookten
 De hemel sweeft van angst, de woefte golven
 De stroomen droogen uit, het aerdryk al ver-
 sbrikt (blijkt
 Berst bevende van een, de sterren moe ge-
 staen doof en zonder glans, de Rechter in de
 wolken (de volken,
 Roept al de wereld 't saem, daagt allerhan-*

*Slaet Wet-en Weetboek op, wyft streng den
 sondaar aan (heeft gedaen.
 Daar wat hem stond te deen, hier wat hy
 Laat sich van geen en schyn verblinden noch
 verdooven, (noch hoven,
 Siet scepter aan noch schup, siet huten aan
 Maar keurende na 't hert elcks wyterlycke
 daed. (ken, gaet.
 Segt tot de Schapen, komt; segt tot de Boec-*

160 DE LUSTPLAATS SOELEN.

Dat SOELEN steeds voor u een schets, een voorbeeld zy
Van 't zalig Eden; ja dat gy met uw gedachten,
Als gy uw' hof betreed, daar dikwils meugt vernachten,
Om uit dit landvermaak, te wisselbaar van staat,
Te streeven naar 't Priëel van vreugd, dat nooit vergaat.

E I N D E.

BLAD-

B L A D - W Y Z E R .

A.

<i>Agtenkirch</i> : nu Beverwyk.	Pag. 138
<i>Aalbragtsberg</i> : door wie geficht, en waar.	17
<i>Aalbrecht, Hart: van Beyeren</i> : schenkt Ooftzanen aan <i>Simon van Saanen</i> .	148
<i>Aalmoessen</i> worden in <i>Amfteldam</i> overvloedig uitgedeeld : hunne begrooting be- fchreven.	121
<i>Aanmerkelyke Spreuken en Redeneeringen</i> : op zaaken toegepaff.	
Van een' godloozen Vader aan een' godloozen Zoon.	31
— een Ongodift.	45
— een' Hertog van Orleans.	50
— zyn' omgekogten moorder.	50
— <i>Ovidius</i> , uit <i>Montaigne</i> .	51
— een' wraakzuchtigen krygsknegt.	59
— een der Ouden wegens <i>Egiffhus</i> .	60
— <i>Dirk Volkertsz. Koorhart</i> .	61
— een godvruchtige Weduw en haar ontaarde Schoonzuster.	62
— de Kardinaal <i>Richelieu</i> .	63
— de Kardinaal <i>Mazaryn</i> .	63
— de Kardinaal <i>Wolfey</i> .	64
— een Armenifch Koopman.	69
— een der Ouden.	77
— <i>Plato</i> .	81
— een Wysgeer aan een hoer.	86
— een foldaat aan de Prins <i>Doria</i> .	98
— een vrouw aan <i>Philippus</i> , Koning van Macedoniën.	98
— <i>Romulus</i> : Grondlegger van Romen.	99
— <i>Alphonfus</i> : Koning van Kaffiliën.	99
— <i>Demofthenes</i> .	99
— een arme Weduw aan de Kardinaal <i>Farnefe</i> en van hem zelf.	111, 112
— <i>M. de Montaigne</i> .	113
— <i>Socrates</i> .	122
— <i>Epaminondas</i> .	123
— een' eenvoudigen Boer aan Koning <i>Hendrik de Vierde</i> .	124
— <i>Joannes den Vierden</i> , Koning van Portugal.	129
— Keizer <i>Alexander Severus</i> .	129
— Keizer <i>Auguftus</i> .	152
— <i>Saladin</i> : Monarch van Egipten.	153
— een Kamerling aan Koning <i>Philippus</i> van Macedoniën.	153
— een welluftig Jongeling voor 't ierfbed van den Oudvader <i>Ambrofius</i> .	153
<i>Aanmerking</i> op de Overtolligheid.	128, 129
— op de Viffchen.	67
— op de Watervloeden.	114
— op de Zeedyken.	54
<i>Aardvruchten</i> , 's menfchen beste voedsel.	19
<i>Abdolynymus</i> : een hovenier, word Koning van Sidon.	21
<i>Abrikoozen</i> : hoe van ouds genaamt.	104

B L A D - W Y Z E R.

<i>Academie van Doff: S: Koffer:</i> nu den Schouwburg.	Pag. 132
<i>Achabs</i> Paleis: waar gelegen.	31
<i>Ada</i> , Gravinne van Holland: op Texel gebannen.	144
<i>Aeschilus</i> : uitvinder der vermommingen, en verbeteraar der Schouwtonneelen.	131
<i>Afzanden</i> der Duinen: door wie uitgevonden, en waar eerst begonnen.	136
<i>Albula</i> : een rivier, heden den Tiber genaamt, en waarom.	6
<i>Aldrobandyfchen</i> Lufthof: waar gelegen, wanneer en door wie aangelegd.	13
<i>Alexander</i> (de Groote): aan dronkenfchap verlaaft.	27
<i>Aloudheid</i> der Lufthoven.	1
<i>Alpes</i> , een hoog gebergte: waar gelegen.	14
<i>Amandelboom</i> : een zinnebeeld der dwaazen.	90
<i>Ambagtsheerlykheid Sloterdyk</i> : door Amfteldam gekogt.	39
<i>Amfteldam</i> : naams oorffpronk: hoe verre haar regtsgebied ftrekt. 37. door de Kennemers verwoeft.	39. 140
<i>Amftels</i> Koopflot. Zie Beurs.	
<i>Amftels</i> Veften: omtrent welke tyd eerst bekend.	39
<i>Ananas</i> : welk een vrucht, van waar, en door wie eerst in Amfteldam gebragt, aldaar ryp geworden, en aan den Koning van Vrankryk vereert.	79
———— in menigte door de Hr. La Court te Leiden voortgekweekt.	109
<i>Armenifche</i> Appelen: wat die zyn.	104
<i>Armen</i> en <i>Ryken</i> kunnen zonder elkander niet beftaan: 't zelve beweezen.	107
<i>Ariaxerxes</i> : wie die was.	5
<i>Afcmannedelft</i> : nu Affendelft, een dorp in Kennemerland.	140
<i>Aspergies</i> : waar voor goed.	77
<i>Affenburg</i> (het Slot): waar, wanneer, en door wie gebouwt.	141
<i>Affendelft</i> : een Dorp en Heerlykheid in Kennemerland: hoe oudstydsgenoemt, zyn naamoorffpronk: wie de eerfte en laafte Heer daar van was.	140
<i>Affrifche</i> Monarchie: door wie geflicht.	3
<i>Affur</i> : wie dezelve geweest is: hy heeft Ninivé gebouwt.	3
<i>Aftiages</i> , Konink der Meden: wie hy was: zyn wreede wraak: die hem van, en <i>Cyrus</i> op den troon helpt.	5

B.

Babel : door wie geflicht, en met dien weêrgaloozen muur omtrokken. 2. Hoven in de Lucht aldaar gebouwt. 4. door <i>Cyrus</i> veroverd, en hoe.	73
<i>Bachbanten</i> : wie die waren.	97
<i>Bachenaalen</i> : Heidenfche fpeelen, waar van de Vafteavond noch het overblyffel is.	97
<i>Bagnaja</i> : een Lufthof, door wie en waar aangelegd.	13
<i>Barbarynen</i> : kankers van de Kerk.	12
<i>Barbarynfche</i> Lufthof befchreven.	12
<i>Barmhartigheid</i> te oeffenen is loffelyk. Voorbeeld daar van in zeeker <i>Kardinaal</i> .	111
———— waar in die beftaat: word in Amfteldam meer dan elders geoeffent: aanmoediging tot dezelve.	121
<i>Baflaart</i> : kon eertyds in Kennemerland niet regceren.	140
<i>Bazavieren</i> : van waar afkomstig: waaren dapper, vrienden der Romeinen, en vrygeboornen. ftreeden voor de vryheid onder <i>Cl. Civilis</i> . 104. hunne zeden en Godsdienft. 105. waren Bondgenoten van de Canifaten.	140

B L A D - W Y Z E R.

<i>Bergwerken</i> : door wie eerst uitgevonden.	Pag. 106
<i>Bergman</i> : een mynwerker.	106
<i>Beklag</i> over 't verbannen der deugden.	93
<i>Bethaniën</i> : een vlek, en waar gelegen.	32
<i>Beurs</i> : naams oorspronk.	146
<i>Beverwyk</i> : naams oorspronk, is oudstydts <i>Aagtenkirch</i> genaamt.	138
<i>Byzonderheden</i> van Wormer.	142
<i>Bloemen</i> : by 's menschen leeven vergeleeken.	84
<i>Bloemenhandel</i> (buitensporige) van 't Jaar 1637 beschreven, in zyn op en ondergang: gedachten van <i>Jan Soet</i> op dezelve.	83
<i>Bloemliefs Tuin</i> : waar gelegen.	122
<i>Bloemperk</i> van Soelen beschreven.	80
<i>Bloemspeelen</i> : door wie ingesteld. wanneer, en hoe ze gevierd wierden.	109
<i>Blyspeelen</i> : door wie uitgevonden.	131
<i>Boccalini</i> 's aardige beschryving van de Trouwheid.	94
<i>Bonifacius de VIIIste</i> (Paus) buitensporige trotsheid tegen <i>Philips de Schoone</i> , Koning van Vrankryk.	11
<i>Boomgaard</i> beschreven.	84
<i>Boreas</i> : Noordenwind.	43
<i>Bosch-boom</i> : zie Palmboom.	
<i>Brouërius van Nidek</i> (<i>Mr. Matth.</i>): beschryving van de Tong.	118
<i>Borgerfchap</i> : had groote voorregten by de Romeinen.	76
———— van den Hemel, is onwaarddebaar: zulks bewezen.	77
———— gedagten van verfeidene over deze stof.	78
<i>Borgeses</i> Luffthof: door wie gebouwt, en waar gelegen.	13
<i>Boffchen</i> (geheiligde) waaren 'er veel.	143. 144
<i>Brands</i> (Gerard) beschryving van de Ootmoedigheid.	92
<i>Brederode</i> , verkoopt de Ambachtsheerlykheid Sloterdyk aan Amfteldam.	39
<i>Breek</i> , een voortreffelyk Dorp in Waterland: zyn inwooners zyn groote kooplieden.	149
<i>Broosheid</i> van 't leeven by bloemen vergeleeken.	84
<i>Brug</i> over den <i>Eufraat</i> : door wie gebouwt.	73
<i>Borgermeesteren</i> van Amfteldam: hunnen lof.	121

C.

<i>Cambyfes</i> : Grondlegger van de Perfiaanfche Monarchie, was de vader van <i>Cyrus</i> .	5
<i>Carmel</i> (de berg): waar gelegen, en beschreven.	30
<i>Cato</i> 's lof.	22
<i>Cefas</i> : wie die was.	47
<i>Cefar</i> (Julius) Schoonvader van <i>Pompejus</i> : zyn haat tegen den zelven, en deszelfs oorzaak.	8. 9
<i>Cicero</i> : door wie omgebragt, en waarom.	22
<i>Cincinnatus</i> : Roomfch Veldheer: een voorbeeld van vergenoegzaamheid.	21
<i>Cyprianus</i> : Redenering over de Dood.	150. 151
<i>Claudius Civilis</i> : herfteld de Bataaffche Vryheid.	105. 139
<i>Cleopatra</i> 's dardelheid en trotsheid.	20
———— van Antonius overwonnen.	20
<i>Compaan</i> (Claas Gerritfz.): berucht Zeerover.	149

B L A D - W Y Z E R .

<i>Confscientie</i> (goede) beschreven.	Pag. 36
———— (kwaade) beschreven.	45
———— ————— voorbeelden.	46
———— ————— door Vondel krachtig berymt.	46
<i>Corver</i> (de Hr. Gerrit): Schepen te Amsteldam, nu Heere van Velsen.	136
<i>Craffus</i> : onverzadelyk geldzuchtig.	10
<i>Curius</i> : voorbeeld van vergenoegzaamheid en trouw: zyn lof.	22. 23
<i>Cyrus</i> : zyn afkomst: wonderbaar gered: zyn opvoeding: was bevestiger der Perfiaansche Monarchie.	44

D.

<i>Dankbaarheid</i> : omtrent wie werkzaam.	49	
———— van Thomas Cromwel aan zyn' Weldoender.	49	
<i>Darius</i> : wie: komt door list aan de Persiaansche heerschappy.	5	
<i>Dartelheid</i> van Lukullus beschreven.	7	
<i>Dedalus</i> : vinder der doolhoven.	15	
<i>Dekkers</i> (Jerem. de) gedagten	{ van een eerlyk man.	24
	{ over den Sterfdag.	154
	{ over 't laatste Oordeel.	159
<i>Deugd</i> : by de roos vergeleeken.	81	
<i>Deugden</i> : verbannen.	93	
<i>Deugdzaam</i> hebben nooit gebrek: met voorbeelden bevestigt.	61	
<i>Deuts</i> (de Hr. Joan): Heere van Assendelft.	140	
<i>Dood</i> : by 't Winterfaizoen vergeleeken.	150	
———— troostelyk voor de vroomen.	153	
<i>Doolhof</i> te Versailles: overkonstig.	15	
<i>Doolhoven</i> : door wie uitgevonden.	15	
<i>Dronkaarts</i> beschreven.	98	
<i>Dronkerschap</i> bestraft.	27	
<i>Dronkerschaps</i> uitwerksels: door voorbeelden getoont.	98	
<i>Duinen</i> : bedenking over deszelfs oorspronk.	135	
———— aftezanden: door wie uitgevonden.	136	
———— <i>Oudenhovens</i> gevoelen wederlegd.	136	
<i>Duitsche Hercules</i> : wie die geweest is.	143	
<i>Duitschen</i> (oude) eerden hunne Goden nooit onder menschelyke gedaantens.	144	
<i>Dwaazen</i> : by den Amandiboom vergeleeken.	90	
<i>Dykbreuken</i> in Holland.	28	
<i>Dyks</i> (Lee): gedaante achter Soelen.	114	

E.

<i>Edelmoedigheid</i> met edelmoedigheid erkent.	40
———— <i>Kende vyver</i> beschreven.	75
<i>Eenroudigheid</i> der oude Noordhollanders.	145
<i>Eenzaamheids</i> lof.	29
<i>Eerlyk man</i> : schaars te vinden.	24
<i>Eikenboom</i> : is slydig met de Nooteboom.	101

B L A D - W Y Z E R.

<i>Ekbatana</i> : hoofdstad der Meden : was met zeven muuren omringt : door Alexander veroverd.	Pag. 5
<i>Elias</i> : door <i>Jezabel</i> belaagt.	30
<i>Elink</i> : vermaard Schryfmeeſter.	44
<i>Elizeeſche Velden</i> : wat ze, en waar ze zyn.	11
<i>Enguien</i> : een kleine Stad in Braband.	16
———— (’t Park) : waar gelegen.	16
<i>Epamirondas</i> vergenoeging in ſoberheid.	123
<i>Epicharmus</i> : vinder der Blyſpeelige Dichtkunde.	131
<i>Eufraat</i> : een groote Rivier : Brug over dezelve, en door wie gebouwt.	73
<i>Ezopus</i> : wie hy is geweest, en wanneer hy heeft geleefd.	15

F.

<i>Farneses Luſthof</i> en Paleis beſchreven.	13
<i>Faunus</i> : wie hy is geweest.	25
<i>Fauſtulus</i> : opvoeder van <i>Romulus</i> en <i>Remus</i> .	7
<i>Flora</i> (Godinne) wie ze was ; ſelde Bloemſpeelen in , en maakt Romen tot haar erfgenaam.	109
<i>Florenſſen</i> ’s voortreffelykheid. Loffpraak van Keizer <i>Karel de Vde</i> over haar.	14
<i>Floris de Vde</i> , <i>Graaf van Holland</i> : maakt veertig welboore mannen tot Ridderſ.	140
———— ———— onteert van Velzens vrouw : onderſcheidene gedachten over die daad, die uit een oud handſchrift van <i>Melis Stokes</i> kronyk word bewezen.	138
<i>Fredrik</i> , <i>Paltsgraaf</i> : door de Keizerſche voor Praag uit het veld geſlagen.	134
———— ———— zyn Zoon in de Holleſloot verdrinken.	134

G.

<i>Gebruik der Luſthoven.</i>	28. 34
<i>Geldzucht</i> : by <i>Tantalus</i> vergeleken.	68
<i>Geleedheids waan</i> beſchreven.	34
<i>Gelukzaligheid</i> als een Hof beſchreven.	113
<i>Gelykenis</i> van vroege en ſpade vruchten.	56
<i>Gerrit van Velfen</i> : zie <i>Velfen</i> .	
<i>Geruſtheid</i> van een welgeſteld gemoed in ’t Buitenleven.	55
<i>Gefchiedeniſſen</i> (’s Lands) : oudſtyds in vaerzen gezongen, en door wie beſchreven.	131
<i>Gefnedene</i> (anders gelubde) door <i>Semiramis</i> eerſt tot haar dienſt gebruikt.	4
<i>Gethſemané</i> (den Hof) waar gelegen : vermaart door ’t lyden van den Zaligmaaker.	32
<i>Geuzeveld</i> , Luſtplaats van de Hr. <i>Klok</i> ; door wie beſchreven.	18
<i>Gewoeten</i> (kwaad)	45
<i>Gewoetenſdwang</i> . Zie <i>Inquiſitie</i> .	
<i>Gewoonte</i> : een tweede natuur.	69
<i>Gierigaarts</i> by de viſſchen vergeleken.	67
<i>Gnathonides</i> en <i>Menippus</i> leerzaam verdichtzel.	147
<i>God</i> : geen oorzaak van ’t kwaad.	24
<i>Godheid</i> : uit de bloemen bewezen.	45
<i>Godvruchtigen</i> : verheugen haar in de dood.	153
<i>Goeden</i> zyn ’er ſchaars ; bewys van <i>Sodom</i> bygebragt.	24

B L A D - W Y Z E R.

<i>Gouda</i> : wanneer gesticht: door wie weggeschonken: komt weder aan de Hollandische Graaflykheid; Kasteel &c.	Pag. 41
<i>Goude Eeuw</i> : onverzierde.	19
—————: verdichte.	19
<i>Goudmyn</i> te Chremnitz in Hongaryën beschreven.	106. 107
————— te Hermgrund, is als een onderaardsche stad bebouwt en bewoond.	107
<i>Gras</i> (voedzaam): aanmerking daar op: dient tot onderhoud van 't menschelyk leven, en hoe.	115. 116
<i>Gui van Chastillion</i> , Graaf van Blois, Hr. van Gouda &c: zyn weduwe lag de sleutel op zyn kist, en waarom.	127

H.

<i>Haan</i> : zinnebeeldig op ongeregelde Huisvaders toegepast.	60
<i>Haarlemmer-Poort</i> : door wie en wanneer gebouwt.	36
<i>Haarlemmer-Vaart</i> : wanneer gegraven.	37
—————: scheid Soelen van de gemeene weg.	38
<i>Hadrianus</i> (Keizer) Lusthof.	10
<i>Harijoeker</i> : heeft het Microscopium verbeterd.	106
<i>Heiland Jesus</i> zocht zyn rust in eenzaamheid, en waarom.	31
<i>Heliogabalus</i> : was weêrgaloos in gruwelen.	27
<i>Hercules Alleman</i> : wie die is geweest.	143
<i>Herculessen</i> wierden by verscheidene volkeren godsdienstig geëert.	143
<i>Herfst</i> beschreven, en op 't menschelyk leven toegepast.	49
<i>Herpagus</i> behoud Cyrus by 't leven, tegen 't bevel van zyn' Grootvader, 't welk daarna zyn zoon het leven kost.	5
<i>Hertekener</i> is God alleen: uitbreiding daar over.	85
<i>Hieronymus</i> (de Oudvader): geduurige gedachten op de laatste bazuinstem.	156
<i>Hipolitus d'Este</i> (Kardinaal): zyn Vorstelyk lusthof beschreven.	13
<i>Holleflood</i> : eertyds land, nu water.	134
<i>Hoogmoed</i> : is een bron aller gruwelen.	71
<i>Hoorn of Horn</i> : een Eiland: was oudstydts vast land: wie het wel eer toekwam, en wie het nu toebehoort: door de Spanjaards berooft.	130
<i>Hoven in de lucht</i> , door Semiramis gesticht, beschreven.	4
<i>Horatius</i> : aanmerkelyk zeggen van de matigheid.	80
————— Zinnebeeld van de opvoeding der kinderen.	96
<i>Hovaardige</i> by Pauwen vergeleken.	71
<i>Hovaardy</i> : hoe te dempen.	73
<i>Hudde</i> (<i>Johannes</i>) Burgermeester van Amsteldam: uitvinder van 't kleine Microscopium.	39. 105
<i>Huldigen</i> : hoedanig het geschiedt by de Kennemers en Vriesen.	139
<i>Huldtoneel</i> : wat, en waar gelegen.	139
<i>Huysum</i> (van): konstlig Bloemschilder, geroemt.	83

I.

<i>Jaagschuiten</i> : gemakkelyk reistuig: wanneer eerst in de Haarlemmer-vaart gebragt.	40
<i>Jaargeryden</i> beschreven.	44
	Jaar-

B L A D - W Y Z E R.

<i>Jaargetyden</i> (verandering der): zinnebeeldig toegepast.	Pag. 18. 150
<i>Jabal</i> , Lamechs zoon: beminmer van 't landleven.	2
<i>Jan Soet</i> : zyn vaers op de buitensporige Bloemenhandel.	83
<i>Jesabel</i> : belaagt Elias.	30
———— doet Naboth ombrengen.	31
———— 's bloed van de honden gelekt.	31
<i>Jisp</i> : wel eer een bloejend dorp: is nu zeer vervallen.	141
<i>Inquisitie</i> , door Vondel beschreven: door wie ze is ingevoerd, en tot wat einde.	120
<i>Joas</i> : eengodvruchtig Vorst, tot de dood van den Hoogepriester <i>Jojada</i> .	34
<i>John Law</i> ; uitvinder van den Windhandel.	16
<i>Foodsche Meesters</i> ; wat raad zy hunne leerlingen gaven om wel te sterfen.	153
<i>Joseph</i> : voorbeeld van Kuisheid.	85
<i>Isaac's</i> avond-oeffening.	29
<i>Jubal</i> : uitvinder van snaar- en speel-instrumenten.	2
<i>Justinianus</i> (Keizer): doet in China onderzoeken, hoe de zyde gemaakt word; dat hem gelukt.	89
———— maakt een wet voor de Perfik-boomen.	79

K.

K alabassen: Zinnebeeld der Schynheiligen.	62
<i>Kamphuizen's</i> gedachten over 't Hemels burgerfchap.	78
———— over de dood.	153
<i>Kap op de Molens</i> (beweeglyke); wanneer en door wie uitgevonden.	143
<i>Kaspar Brands</i> gedachten over 't hemels burgerfchap.	78
<i>Karel de Vde</i> (Keizer) hield zyn Lykftacie eenigen tyd voor zyn' dood.	153
<i>Kennemerland</i> : naams oorspronk. 140. haar uitgestrektheid; was oudstys een bezonder Graaffchap, onafhankelyk van Holland. 139. 't Gebied daar over was 't aanzienlykfte ampt, aan wien het weleer wierd, en aan wien het nu word opgedragen.	140
<i>Kennemers</i> : Bondgenooten der Batavieren: was een dapper volk: hadden groote voorrechten: wanneer zy die verlooren en weder kregen.	140
<i>Kerffen</i> : door wie eerst in Europa gebragt, en van waar.	47
<i>Kersvloed</i> .	28
<i>Knegt aller Knegten</i> : een' naam door den Paus aan zich gegeven.	12
<i>Koefsen</i> : door wie, en wanneer de eerste is in Holland gebragt, die noch te Breda bewaard word.	145
<i>Koster</i> (Doct. Samuel): flichter van den Amfteldamschen Schouwburg.	132
<i>Kostverlooren-vaart</i> ; zie Nieuwe Wetering.	

L.

L a Court (de Hr.): kweekt Ananassen in overvloed.	79
<i>Landbouvery</i> : wensch om deszelfs welstand.	117
<i>Landmeften</i> : door wie, en wanneer uitgevonden.	33
<i>Law</i> (John): uitvinder der Windhandel.	16
<i>Ledigheid</i> : een schadelyke ondeugd.	60
———— door <i>P. du Moulin</i> beschreven.	61
	<i>Lely</i> ;

B L A D - W Y Z E R.

<i>Lely</i> : met een vergrootglasje in de zon befchouwt, is verwonderlyk.	Pag. 82
— waarin haar heerlykheid boven die van Salomon uitmunt.	82
<i>Lente</i> befchreven.	44
— by de opftanding vergeleken.	154
<i>Leeuwenboek's</i> bevinding van de Mieren.	100
<i>Leeurik</i> : door <i>Westerbaan</i> boven den Nachtegaal geprezen.	102
* <i>Leeven</i> by een Toonneelfpel vergeleken.	152
<i>Licht</i> : is heilzaam: gefeld tegen duifternis.	73
<i>Liefhebberijen</i> : behoorde door de reden beftierd te worden.	110
<i>Lof der Amfteldamsche Borgermeesteren</i> .	121
<i>Loo</i> : het Jachtlufthuis van William de IIIde, Koning van Engeland; was oudstydts het Lufthuis der Hertogen van Gelderland.	16
<i>Lukullus</i> : bragt de eerfte Kerffen in Roomen.	47
— zyn dartelheid befchreven.	7. 8
<i>Lusthoven's</i> Oudheid. 1. 2. onvolmaakt in 't begin; door Koningen en Vorften aangekweekt.	3
<i>Lusthoven</i> ; in dit Werk gemeld;	
Van Albemarle.	16
— Aldobrandino.	13
— Bagnaja.	13
— Barbarino.	12
— Borgeze.	13
— d'Elte.	13
— Farnefe.	13
— Hadrianus.	10
— Kalf.	17
— Klok.	18
— William de IIIde, Koning van Engeland.	16
— Lodewyk de XIVde, Koning van Vrankryk.	14
— Lukullus.	7
— Mecenas.	9
— Nero.	9. 10
— Octavia.	9
— Oortmans.	122
— der Pauzen.	12
— Borgermeester van de Poll.	138
— Ryneveld.	
— Salomon.	3
— Salustius.	9
— Semiramis.	4

M.

<i>Mandana</i> : moeder van Cyrus, Koning van Perfien.	4
<i>Marcus Antonius</i> : Drieman van Romeen. 22. minnaar en overwinnaar van Cleopatra.	20
<i>Maria Vos</i> : legt den eerften steen van den Amfteldamschen Schouwburg.	133
<i>Maro (Vergilius)</i> , Prins der Latynsche Dichters: wanneer en waar gebooren en gestorven.	108

B L A D - W Y Z E R.

<i>Maatigheid</i> als een boom des levens aangemerkt.	Pag. 159
<i>Mazaryns</i> (Kardinaal) buitenpoorige waereldliefde.	63
<i>Mecenaten</i> : een eernaam aan alle Liefhebbers der geleerdheid en konsten opgedragen, en van waar afkomstig.	9
<i>Mecenas</i> Burgt: waar gelegen.	9
<i>Mededeelzaamheid</i> uit <i>Greg: Nasianzenus</i> aangetrezen.	113
<i>Melis Stoke's</i> Rymkronyk, waar van noch een oud handschrift onder de Heer <i>S: Schynvoet</i> beruist, wegens de onteering van <i>G: van Velfens</i> Echtgenoot.	138
———— wie hy is geweest, en wanneer hy leefde.	137
<i>Meni, pus</i> en <i>Gnathonides</i> verdichtfel.	146. 147
<i>Mensch</i> (de), by de Jaarfaizoenen vergeleken.	18
's <i>Menschen</i> leven: by bloemen en vrugten vergeleken.	33
<i>Messen</i> : zie Landmessen.	
<i>Mithridates</i> : kon zich door geen vergift ombrengen.	69
<i>Microscopiën</i> : door wie eerst uitgevonden, en verbeterd.	105. 106
<i>Middelmaat</i> is noodzakelyk in alles. <i>Horatius</i> en <i>Montaigne's</i> getuigenis van dezelve.	80
<i>Mieren</i> : hunnen aart en voortteeling beschreven. zyn 's winters onbeweeglyk: haar wonderbaare kragt aangetoont. zyn zeer schadelyk, en hoe ze best verdreven kunnen worden.	99. 100
———— Zinnebeeld op dezelve.	101
<i>Melonenberg</i> beschreven.	75
<i>Meloenen</i> : onmatig genuttigt, zyn schadelyk.	75
<i>Misbruik</i> der Luffhoven tot ongoddifyery.	23
<i>Meerbei boom</i> : een zinnebeeld der Wyzen.	88
<i>Moerbei bladen</i> : voedsel der Zywormen.	89
<i>Moestuin</i> beschreven.	74
———— 't beste deel der Luffhoven.	20
<i>Montaignes</i> gedachten van de maatigheid.	80
———— over 't weldoen.	113
———— oordeel van een geleerd en deugdzaam man.	35
<i>Moolens</i> (Zaag): door wie uitgevonden, zyn op Zaandam ontelbaar.	142
<i>Mu.oort</i> : Luffplaats van de Heer <i>Oortman</i> : deszelfs naamsafleiding.	122
<i>Muur van Babel</i> : door wie gebouwt.	4

N.

<i>Naboth</i> : door <i>Jesabel</i> omgebracht, en waarom.	30. 31
<i>Natuur</i> overtret de konst.	110
<i>Nedrigheid</i> : waar door te verkrygen.	73
<i>Nero</i> (Keizer): zyn prachtig Luffhof beschreven.	9. 10
<i>Nieuwentyds</i> : aanmerking op de Visschen.	67
<i>Nieuw soelen</i> beschreven.	44
<i>Nimrot</i> : Bouwheer van Babel.	2
<i>Ninivé</i> : hoofdstad van Assiriën, door wie gebouwt.	3
<i>Ninus</i> : Koning van Assiriën, door zyn Echtgenoot omgebracht.	3
<i>Nisocris</i> houdt een brug over den Eufrat.	73
<i>Noordholianders</i> : oude eenvoudigheid.	145
Y	Noote

Nooteboom is frydig met den Eikenboom,
Nuttigheid der Landhoeven voor 't ligchaam.
 _____ voor 't gemoed.

Pag. 101
 20
 21

O.

<i>Oculeerkonst</i> : door <i>Westerbaan</i> geestig beschreven.	86
<i>Offerwouden van Hercules</i> : waar toe gebruikt.	143. 144
<i>Onbarmhertigheids loon</i> .	111. 112
<i>Ongenoegen</i> : waar 't in bestaat.	76
<i>Onrechtvaardig goed</i> : een vloek.	68
<i>Ontuchtige</i> beelden: zie Priapus, Satyrs, Faunusfen.	25
_____ werken: verfoejelyk.	26
<i>Oordeel</i> ('t laatste) beschreven.	156. 157. 158. 159
_____ troostelyk voor de vroomen, maar schikkelyk voor de godloozen.	157
<i>Oorspronk</i> der duinen.	135
<i>Ootmoedigheid</i> : beschreven. <i>G: Brands</i> zinspeeling op dezelve.	91. 92
<i>Oortmans</i> (de Hr: Jacob) Lustplaats, waar gelegen en geroemt.	122
<i>Oostzaanen</i> : een oud Dorp, waar gelegen, hoe wel eer genaamt; door de Vriesen verbrand: is een Ambachtsheerlykheid: lyd schade door den dykbreuk; verschil daar over met die van Waterland.	148.
door de Spanjaarden verbrand: verschil tusschen deszelfs inwooners.	149
<i>Opstanding</i> : by de Lente vergeleken.	154
<i>Opvoeding</i> der kinderen. (zinnebeeld van de)	96
<i>Ornitrone</i> : naam der Vogelkooi van Lukullus.	7
<i>Osdorpers</i> : helpen die van oud Zaanden tegen de Drechter Vriesen.	126
<i>Oude Hoer</i> : berucht Vrybuit. 149. zyn stoutte daad.	114.
<i>Oudenhovens</i> gevoelen, wegens de oorspronk der duinen, wederlegd.	136
<i>Oud Soelen</i> beschreven.	43
<i>Oud Zaanden</i> : nu in 't Y verdrongen. door de Drechter Vriesen verbrand.	125. 126
<i>Overdaad</i> in liefhebbery is berispelyk.	110
_____ als een boom des doods beschreven.	159
<i>Overtolligheid</i> : aanmerking op dezelve.	128
<i>Overvloed</i> van 't Jaar 1722.	117

P.

<i>Paanwen</i> : zinspeeling op dezelve.	69. 70. 71
<i>Palestina's</i> Hoven beschreven.	3
<i>Palm-</i> anders <i>Boschboomen</i> : veelerleie soorten.	109
<i>Paltsgraaf Fredrik</i> , Koning van Bohemen: in doodsgevaar in de Hollesfloot: door de Keizersche voor Praag verflagan.	134.
<i>Paus</i> : noemt zich allerknegten knegt.	12.
<i>Pausselyke</i> Hoven.	12.
<i>Pel-molens</i> : van waar hier gebragt, en wanneer.	143
<i>Persepolis</i> : Hof der Persiaansche Koningen.	5
_____ door <i>Alexander</i> verbrand.	6

B L A D - W Y Z E R .

<i>Perfaanen</i> : moeten een zeker getal boomen planten , voor datze mogen trouwen.	Pag. 6
<i>Perfaanſche Monarchie</i> : door wie geſicht.	5
<i>Perſik</i> : een Ethiopiſche vrucht : van waar ze in Egipten , en van daar in Perſiën is gebragt , en door wie : wet van Keizer Juſtinianus daar voor ge- maakt.	79
<i>Peſt</i> in Vrankryk.	28
— tyden in Holland en elders.	28
<i>Phaëtons val</i> : geefſtig toegepaſt.	48
<i>Philips de Stoute</i> 's Wed: legt de ſleutel op de kiſt.	127
<i>Philippus</i> , Koning van Macedoniën : liet dagelyks zich erinneren dat hy ſterflyk was.	153
<i>Plat</i> agter 't huis.	125
<i>Plato</i> 's beſchryving van de deugd.	81
<i>Plein</i> voor 't huis beſchreven.	101
<i>Poëzy</i> : waar in ze word misbruikt.	25
<i>Polanen</i> : Luſtplaats van de Heer C: <i>Kalf</i> .	17
— een oud Adelyk huis : waar gelegen , door de Delvenaars vernield.	17
<i>Pompejus</i> , ſchoonzoön van <i>Julius Ceſar</i> : waarom door hem verjaagt en vyand- lyk vervolgt.	8.9
<i>Poort</i> : naams oorſpronk.	43
— van Soelen.	43
<i>Priapus</i> : wie die was.	25
<i>Prins</i> der Latynſche Dichters : wie die was.	108
<i>Pylen</i> (voorgeziene) beſchadigen minſt : aanmerking op die ſpreuk.	52

R.

<i>Rechtvaardigheid</i> : moet zwichten voor Myn en Dyn.	2
<i>Rhea Silvia</i> , moeder van Romulus : wie zy was : haar dood.	7
<i>Rhethorykers</i> : van wie afkomſtig.	132
<i>Richelieu</i> (Kardinaal) : ſchynheilig en ſtaatzuchtig.	63
<i>Romulus</i> : geboorte en opvoeding.	7
— maatig en voorzichtig in 't wyn drinken.	99
<i>Romen</i> : door de Gothen en Wandalen verwoeft en weder herbouwt.	11
<i>Romeinen</i> : hebben de Schouwburgen uit Griekenland gebragt , en met een uit- muntende praacht verſiert.	131
<i>Roos</i> : by de deugd vergeleken.	81
<i>Rudolphus</i> (Keizer) : merkwaardige laaſte woorden.	153
<i>Ryken en Armen</i> : moeten van elkander beſtaan.	107
<i>Ryneveen</i> : Luſtplaats van de Heer <i>Rymveld</i> : door wie beſchreven.	17

S.

<i>Saladin</i> : Monarch van Egipten : hoe hy zich de dood geduurig deed voor oogen ſtellen.	153
<i>Salomon</i> : heeft veele Hoeven geplant.	3
<i>Scipio</i> , d'Africaner : waarom zo gebynaamt : zyn uiterſte wil.	10
Y 2	<i>Schie-</i>

B L A D - W Y Z E R.

<i>Schielyke dood</i> van veelen, onder anderen		
Van <i>Alexander de Zesde</i> , Paus van Romem.		
— <i>Anakreon</i> .		
— <i>Æschilus</i> .		
— <i>François de Tweede</i> .	}	Koningen van Vrankryk.
— <i>Hendrik de Tweede</i> .		
— — <i>de Derde</i> .		
— — <i>de Vierde</i> .		
— <i>Prinfes</i> . (een)		Pag. 151
<i>Schoemakers</i> (Andries) tuin: hoe genaamt, en waar gelegen.		122
<i>Schouwburg</i> (Amfteldamsche): door wie, waar, en wanneer gefticht, hoe verbeteret, waar mede te tweemaal is ingewyd, haar zinspreuk, door wie den eerften fteen gelegd.		132. 133
<i>Schouwburgen</i> : door wie eerst uitgevonden: verbeteret: hoe ze waren, en hoe ze alom zyn verfpred.		131
<i>Schriftuurspreuken</i> :	1. 2. 19. 27. 29. 30. 31. 32. 33. 35. 36. 42. 46. 47. 52. 53. 57. 59. 64. 65. 68. 69. 70. 72. 73. 76. 77. 78. 81. 82. 83. 85. 96. 99. 110. 111. 112. 116. 117. 118. 121. 124. 128. 129. 130. 135. 148. 151. 152. 154. 155. 156. 158.	
<i>Schynheiligen</i> : by Calabaffen vergeleken.		62
<i>Semiramis</i> : gemalinne van <i>Ninus</i> . haar geboorte, opvoeding, en gruweldaaden.		3. 4
<i>Severus</i> (Keizer Alexanders): loffelyk voorbeeld van nedrigheid.		129
<i>Seymour</i> (Eduard): wie hy was: zyn lof en onverdiende dood.		123
<i>Simon van Saanen</i> : eerste Heer van Ooftzaanen:		148
<i>Sleutel op de kist</i> te leggen: een oude plechtigheid: aan wie vergunt: met voorbeelden aangetoont.		127
<i>Slochter</i> : waar uit die zyn oorfpronk had.		39
<i>Sloterdyk</i> : een Ambachtsheerlykheid en Dorp: aan die van Amfteldam verkogt: wie en van stads wegen daar de eerste Ambachtsheer van was. had welcer een Waag, en is tegenwoordig welvarend, door den yver van haare Eerw: Leeraar de Hr: <i>J. de Bruin</i> .		39. 114
<i>Snoejen</i> van den wyngaad. (zinspeeling op 't)		95
<i>Socrates</i> : vergenoegzaamheid.		123
<i>Soelen</i> : waar gelegen.		37. 38
— waar in 't nieuwe van 't oude verfchild.		44
<i>Solon's</i> wet tegen d'overdaad.		129
<i>Sophokles</i> : uitmuntend Treurspeldichter.		131
<i>Spaaren</i> (de Rivier): hoe oudstydts genaamt.		17
<i>Spaarnewoude</i> : een Dorp, waar, en hoe welcer genaamt.		136
<i>Spaarnewouder Reus</i> : zyn naam en goedaardigheid.		136
<i>Spyk</i> ('t huis te): Luftplaats van de Heer <i>J. van de Poll</i> , Borgermeester te Amfteldam, nu met den naam van het Toorentje bekend.		138
<i>Starrebofch</i> beschreven.		65
<i>Steebe</i> : zie <i>Wester beer</i> .		
<i>Stoute daad</i> van de <i>Vrybuiter</i> het <i>Oude Hoen</i> .		114

B L A D - W Y Z E R .

T.

<i>Tantalus</i> : zyn rampzaligheid , op de geldzucht toegepaff.	Pag. 68
<i>Taxis</i> : zedige aanmerking op dezelve.	53
<i>Tempeliers</i> (Kloofter der): weleer op Texel.	144
_____ wierden in eenen nacht door de geheele waereld uitgeroeit.	145
<i>Terpen</i> . Zie Vliebergen.	
<i>Tertullianus</i> : zinspeeling op <i>Bacchus</i> en <i>Lukullus</i> .	48
<i>Teugel der wysheid</i> : wat die is.	48
<i>Texel</i> : een Eiland: waar gelegen : weleer een Graaffchap.	144
<i>Thabor</i> (berg): waar gelegen , en befchreven.	32
<i>Thais</i> : een beruchte hoer , byzit van <i>Alexander de Grootte</i> .	6
<i>Thefpis</i> : uitvinder der Schouwtoonneelen en de Treurspeelige Dichtkunde.	131
<i>Tiber</i> : een beroemde rivier in Italiën , hoe weleer , en waarom nu dus genaamt.	6
<i>Tivoli</i> : een ftad , en waar gelegen.	13
<i>Tong</i> (de) befchreven : misbruikt wordende , is 't een kwaad werktuig.	118. 119
<i>Toonneel-fpellen</i> : door wie uitgevonden.	131
<i>Treurspellen</i> : door wie uitgevonden , en verbeterd.	131
<i>Trouw of trouwheid</i> verlooren ; waar weêrgevonden.	94
<i>Trouwheid</i> van twee honden.	94
<i>Tucht</i> (kinder) : by 't fnoejen vergeleken.	95
<i>Tufculum</i> : woonplaats van <i>Cicero</i> : waar gelegen.	22
<i>Tyberinifche veld</i> : daar na 't veld van Mars genaamt , en waarom.	8
<i>Tyd</i> befchreven : is dierbaar.	41
<i>Tygers</i> zyn wreed , echter worden ze te Congo gegeten.	101

U.

<i>Uiftek</i> op <i>Soelen</i> voor over den Tuin.	108
_____ achter over 't Land.	114
<i>Urnæ</i> : wat het zelve zy , en waar toe by de Romeinen gebruikt : worden ook in 't Twent gevonden.	53

V.

<i>Vaazen</i> : by de Romeinen <i>Urnæ</i> genoemd , en waar toe ze dienden.	53
<i>Vaftenavond</i> : van waar heikomftig.	97
<i>Vander Veens</i> (<i>Jan</i>) zinnebeeld op de kindertucht.	95
<i>Vecht</i> (Rivier de) : deszelfs oorfpronk : is 't Paradys van Nederland : en waarom.	16
<i>Veengrond</i> : wat ze is : verfchillende meeningen daar over : bevinding van den Dichter. door wie , en waar eerst uitgevonden om te branden : oudstydts wierd 'er zout uit gebrand.	88. 89
<i>Veepeft</i> : aanmerking op dezelve.	115
<i>Veld</i> van <i>Mars</i> te <i>Romen</i> : befchreven.	8
<i>Velfen</i> : eerst <i>Bever</i> genaamt.	136. 138
<i>Velfen</i> (Edelen van) : aan wien ze vermaagdfchap waaren : hoe ze zyn uitgeroeid , en waarom.	136
<i>Velfen's</i> (Gerrit van) Echtgenoot , door Graaf <i>Floris de Vde</i> onteert : dit voor-	

B L A D - W Y Z E R.

en tegengesproken. 137. ontwyffelbaar beweezen uit een oud hand- schrift van <i>Melis Stoke</i> 's Rym-kronyck, onder de Hr. <i>S. Schynvoet</i> berustende.	Pag. 138
<i>Verdichtfel</i> van <i>Nemippus</i> en <i>Gnathonides</i> .	146
<i>Verdichtfel</i> van <i>Phaëton</i> : verklaart, en zedig toegepast.	48
_____ van het Vuur, het Water en de Tyd.	41
<i>Versailles</i> : tot een Jachthuis door Lodewyk den XIIIden aangelegt, en door Lodewyk den XIVden tot een Koninklyk Paleis gemaakt: deszelfs heerlykheid beschreven.	14
<i>Verwondering</i> van den <i>Dichter</i> , over 't oude en nieuwe <i>Soelen</i> .	44
<i>Verzuchtiging</i> om ontbonden te zyn.	53
<i>Vergelding</i> (weder): door voorbeelden aangetoont.	31
<i>Vergeoëzing</i> beschreven.	123
_____ waar in die moet gezogt worden.	76
<i>Vergeoëzaamheid</i> van <i>Abdolonymus</i> .	21
_____ <i>Cincinnatus</i> .	21
_____ <i>Curius</i> .	22
_____ door <i>Westerbaan</i> beschreven.	125
<i>Vergilius Maro</i> : waar, en wanneer gebooren.	108
<i>Visschen</i> : zinspeeling op dezelve.	42. 67
<i>Visschery</i> : zinspeeling op dezelve.	41
<i>Vliebergen</i> : wat ze zyn, en door wie hier eerst uitgevonden.	54
<i>Vogelkooi</i> van <i>Lukullus</i> : <i>Ornitrone</i> genaamt.	7
<i>Vondel</i> 's beschryving van de <i>Inquisitie</i> .	
_____ <i>kwaade Conscientie</i> .	46
_____ vaerzen op de <i>Schouwburg</i> .	132. 133. 134
<i>Voorbeelden</i> van Dankbaarheid.	49
_____ <i>Edelmoedigheid</i> .	50
_____ <i>Gods voorzienigheid</i> .	62
_____ <i>Hoeve kweekers</i> .	2
_____ de <i>kwaade Conscientie</i> .	46
_____ <i>Milddaadigheid</i> in een <i>Kardinaal</i> .	111
_____ <i>verscheidene</i> die door weelde zyn omgekomen.	146
<i>Voorst</i> : <i>Lusthof</i> van de <i>Graaf</i> van <i>Albemarle</i> , en waar gelegen.	16
<i>Voorzienigheid</i> <i>Gods</i> .	75
<i>Vruchtbaarheid</i> van 't Jaar 1722: waar in gelegen.	117
<i>Vruchten</i> : by 's menschen leeven vergeleken.	33
_____ goede en kwaade: by vroomen en godloozen vergeleken.	85
_____ vroege en spade, door een gelykenis beweezen.	56
<i>Vrouwen</i> : hoe die niet, en hoe ze al moeten verçiert zyn.	47
<i>Vyvers</i> : op oud <i>Soelen</i> gedempt, en waarom.	44

W.

<i>Waarheid</i> : hoe by de Oude afgebeeld, en waar door ze word verduistert.	74
<i>Waarschuwing</i> aan de misbruikers der <i>Lusthoven</i> .	
_____ voor de zonde-peft.	115
's <i>Waerelds gunst</i> beschreven.	63
<i>Wagens</i> : zyn de eerste <i>schouwtoonnelen</i> geweest.	131

B L A D - W Y Z E R.

<i>Watersnood te Assendelft.</i>	Pag. 141
<i>Watervloeden</i> : aanmerking op dezelve.	28. 114
<i>Weduwen van de Graaf van Blois en Philips de Schoone</i> , leggen de sleutels op de kist.	127
<i>Weelde</i> is schadelijk: met voorbeelden bewezen.	146
<i>Wel'doen</i> : wat'er in is opgeslooten.	113
<i>Westerbaan's</i> gedachten op 't oculceeren.	86. 87
———— beschryving van de Vergenoegzaamheid.	125
<i>Westerbeer</i> : waar gelegen, en waarom gebouwd.	114
<i>Wet</i> der vergelding. Zie vergelding.	
<i>Wetten van Solon en Philips de Schoone</i> : tegen de pracht en overdaad.	129
<i>Wetering</i> (de nieuwe): waar gelegen, waarom dus, en hoe oudstyd's genaamt.	122
———— (de oude): waar.	122
<i>Westzaanden</i> : een Heerlykheid en dorp, is overoud: wie'er wel eer Heeren van waaren: vervalt aan de Graaflykheid: word weggeschonken: wanneer onder Kennemerland gebracht: haar voorrechten afgenomen en wedergegeven: mag niet van Holland vervreemt worden.	141
<i>Willem van Henegouwen, Graaf van Holland</i> : hoedanig de Vriefen hem aanboden hulde te doen.	139
<i>Windhandel</i> van 't Jaar 1720: door wie in de waereld gebragt, en hoe het daar mede is afgeloopen.	16
<i>Winter</i> : beschreven, en aanmerking op dezelve.	51
———— op d'ouderdom toegepast.	52
———— zinnebeeld van de dood.	150
<i>Wisselbank te Amsteldam</i> : wanneer ze is opgerecht: haar groot crediet, en door wie ze word bestierd.	119
<i>Wolseys</i> (de Kardinaal) gunsteling van <i>Hendrik de VIIIste</i> : aanmerkelyke laatste woorden.	64
<i>Wormers</i> : welvaart van ouds, die nu vervallen is.	142
———— Beschuit-bakkerijen, hoe veel'er voor deezen waaren, en nu zyn.	142
———— eenige byzonderheden.	142
<i>Wraak</i> beschreven.	58. 59
<i>Wraakzuchtige</i> beschreven.	60
<i>Wyngaart</i> : onaanzienlyk: zinspeeling op dezelve.	91. 92. 93
———— te snoejen: hoe geleert.	95
<i>Wyns misbruik</i> : waar in het bestaat.	97
<i>Wynpars</i> : zinnebeeld op dezelve.	96
<i>Wysheids teugel</i> : wat die is.	48

Y.

Ysroom: was in oude tyden vast land, en een gedeelte van Oudzaanden. 125

Z.

Zaazmolens: door wie uitgevonden. 142
Zaan (Rivier de): waar uit oorspronkelyk. 143
Zaandyk: wanneer, en door wie aangelegd, en hoe in den beginne genaamt. 141

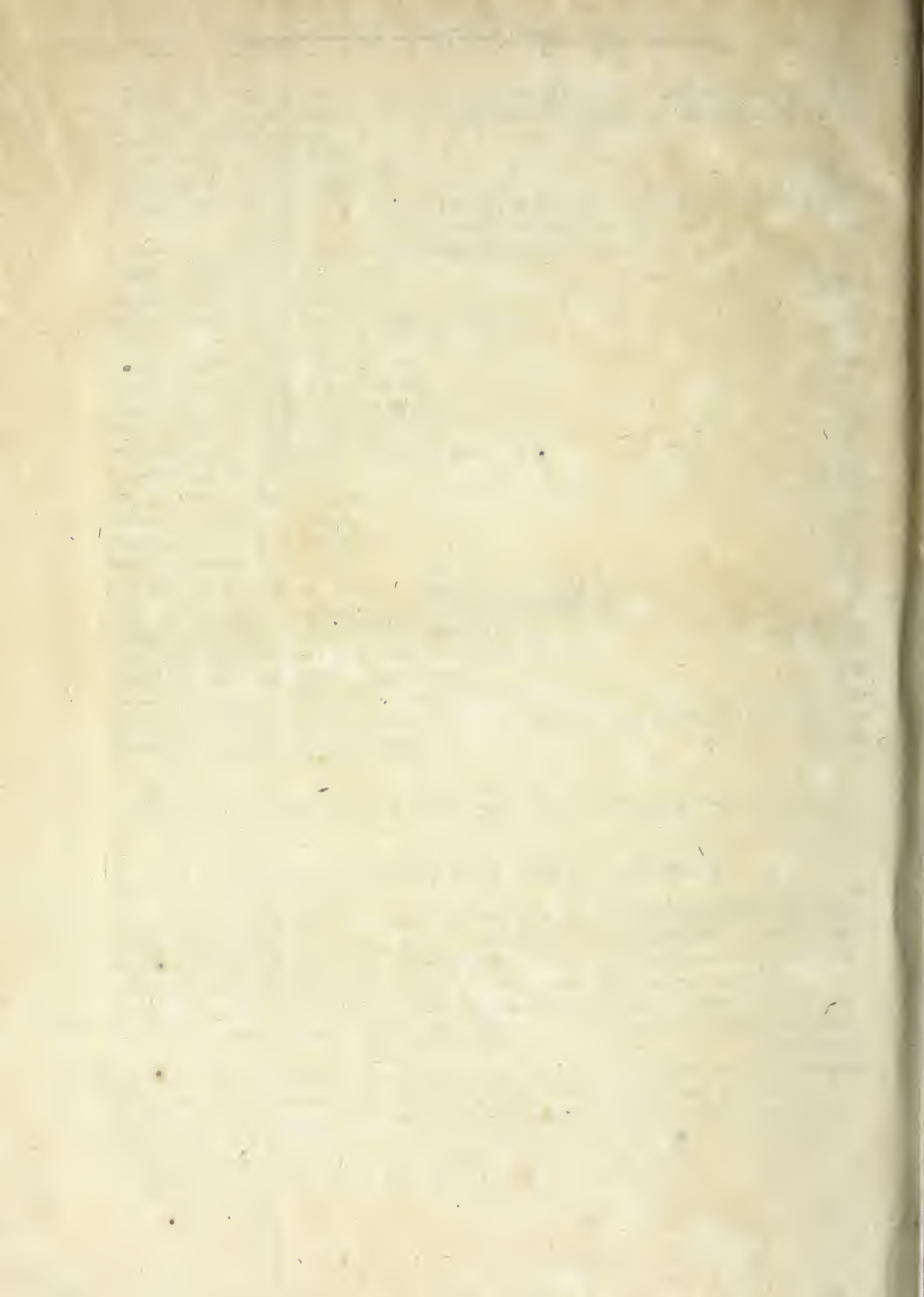
B L A D - W Y Z E R.

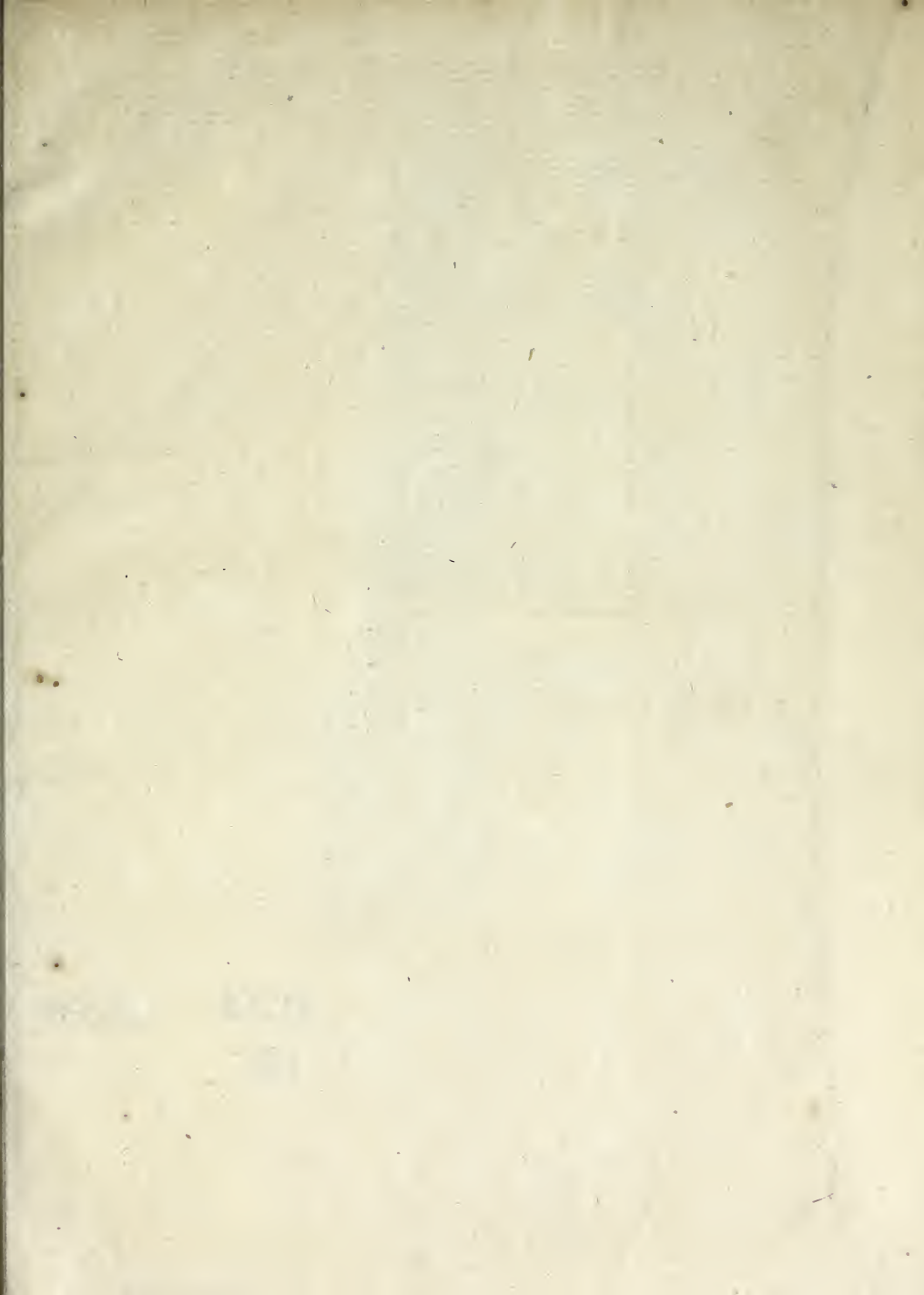
<i>Zaandam</i> : nu Zaandam of Zardam, een heerlyk dorp: zyn naams oorspronk: waar gelegen: overvloedig in houthandel, en moolens. Pag. 142	58
<i>Zachtmoedige</i> beschreven.	57
_____ by duiven vergeleken.	54
<i>Zandheuvelen</i> . Zie Duinen.	140
<i>Zeedyk</i> : wanneer, en waar eerst gemaakt, is onzeker: geestige aanmerking op dezelve van den Keizer van Moscovien.	126. 127
_____ van de Kennemers doorgeslooken, waar en wanneer.	101
<i>Zeilen</i> : zinspeeling op dezelve.	96
<i>Zinnebeelden</i> : op de Mieren.	48
_____ van d'opvoeding der kinderen.	150
_____ van Phaëton verklaard.	57
_____ op 't Winterfaizoen.	75
_____ van de Zachtmoedige.	44
<i>Zinspeelingen</i> op Gods voorzienigheid.	69
_____ de vier Jaagetyden.	79
_____ Hoenders en Paauwen.	42
_____ de Perfik.	41
_____ de Visschen.	97
_____ de Visschery.	126. 127
_____ den Wyngaard.	115
_____ het zeilen.	88
<i>Zonden-pest</i> : waarschuwing daar voor.	9
<i>Zout</i> : wierd alhier oudstydts uit veen en derry gebrand.	122
<i>Zuil</i> (Egyptische): in den Hof van Salustius.	89
<i>Zuilichems</i> (de Hr. van) Lofspraak van Amsteldam.	89
<i>Zyde</i> : wel eer tegen goud opgewogen.	89
_____ was eertyds alleen een dracht der Koningen.	89
<i>Zywormen</i> : van waar: door wie: hoe, en wanneer eerst in Europa gebragt.	90
_____ kweekery te Utrecht.	90

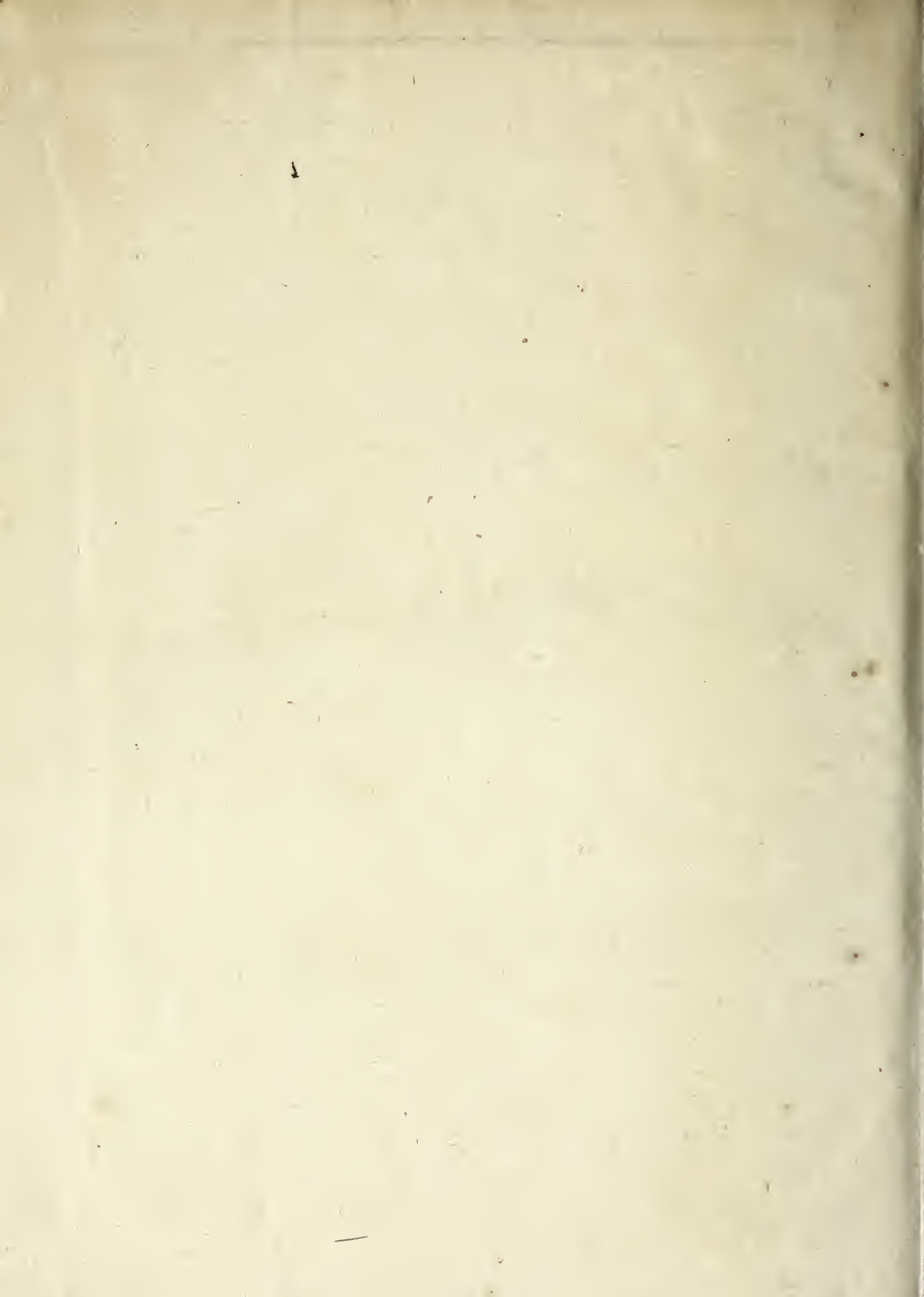
DRUKFOUTEN dus te verbeteren.

In den Text _____ Pag: 96	regel 4 _____ staat druiventrots:leest druiventros.
--- de Aantekeningen --- 25	_____ acht: de lin: -- boschgeesten -- - boschgoden.
_____ 77	_____ 36 voor _____ duizenste _____ d'izendite.
_____ 78	_____ mer _____ in.
_____ 114	_____ 15 _____ lba _____ Alva.
_____ 118	_____ 20 achter ----- allerzielverfelykste-allerzielverderfelykste.
_____ 124	_____ 27 voor _____ hovelingem _____ hovelingen.
_____ 131	_____ _____ veelen _____ veele.
_____ 159	allerlaatste regel _____ boecken. _____ bocken.

SPECIAL

87-B

784

